

Fundusze Europejskie
dla Lubelskiego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Analiza grup docelowych, będących w niekorzystnej sytuacji, które otrzymały wsparcie bądź będą potencjalnym beneficjentem w ramach priorytetów współfinansowanych zarówno z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego jak i Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 (program FEL 2021-2027)

**Raport przygotowany przez Biuro Badań Społecznych Question Mark sp. z o.o.
na zlecenie Województwa Lubelskiego**

Spis treści

Streszczenie	4
Summary.....	5
Wstęp	7
Wykaz skrótów	7
Wyjaśnienie użytych w analizie pojęć.....	9
Metodyka Badania	11
Wprowadzenie w problematykę.....	16
Przeciwdziałanie dyskryminacji	17
Przesłanki dyskryminacyjne	18
Płeć.....	19
Wiek.....	23
Niepełnosprawność.....	26
Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd.....	30
Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa	36
Część I Analiza obszarów interwencji z Programu pod kątem wyodrębnienia grup będących w niekorzystnej sytuacji	39
Grupy defaworyzowane ujęte w FEL 2021-2027	39
Grupy defaworyzowane w opinii mieszkańców woj. lubelskiego	43
Potencjalne bariery możliwe do wystąpienia w FEL 2021–2027	48
Bariery w miejscu pracy	48
Bariery finansowe	48
Bariery dostępu.....	49
Bariery społeczne	50
Bariery kompetencyjno-edukacyjne.....	50
Bariery psychologiczne	52
Bariery prawno-administracyjne	52
Analiza barier dla grup defaworyzowanych w Programie Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027	53
1 Priorytet FELU.01 Badania naukowe i innowacje	53
2 Priorytet FELU.02 Transformacja gospodarcza i cyfrowa regionu	61
3 Priorytet FELU.03 Ochrona zasobów środowiska i klimatu	69
4 Priorytet FELU.04 Efektywne wykorzystanie energii	84
5 Priorytet FELU.05 Zrównoważona mobilność miejska.....	96
6 Priorytet FELU.06 Zrównoważony system transportu.....	101
7 Priorytet FELU.07 Lepsza dostępność do usług społecznych i zdrowotnych.....	106

8	Priorytet FELU.08 Zwiększanie spójności społecznej.....	122
9	Priorytet FELU.09 Zaspokajanie potrzeb rynku pracy	140
10	Priorytet FELU.10 Lepsza edukacja.....	153
11	Priorytet FELU.11 Rozwój zrównoważony terytorialnie	167
Analiza Karty Praw Podstawowych UE i Konwencji o Prawach Osób		
Niepełnosprawnych w kontekście FEL 2021–2027		176
	Karta Praw Podstawowych UE.....	176
	Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych.....	177
	Interpretacja zapisów KPP i KPON w kontekście FEL 2021–2027	178
Wybór projektów w Programie Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027		200
	Regulaminy i kryteria wyboru projektów	201
Kryteria dotyczące sytuacji grup defaworyzowanych i sposób ich definiowania		203
	Ocena kryteriów wyboru przez grupy docelowe i beneficjentów Programu.....	218
Część II. Bariery powodujące ograniczenia i propozycja środków		
eliminujących/łagodzących wskazane bariery		220
	Propozycja kryteriów wyboru projektu premiujących zaplanowane działania wyrównujące szanse ww. grup docelowych	220
Analiza dobrych praktyk w oparciu o studium przypadku		222
Podsumowanie		224
Bibliografia		226
Spis tabel i wykresów		229

Streszczenie

CEL I ZAKRES RAPORTU

Celem raportu było zidentyfikowanie grup społecznych znajdujących się w niekorzystnej sytuacji oraz określenie barier utrudniających im dostęp do wsparcia oferowanego w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021–2027 (FEL 2021–2027). Dodatkowo raport miał na celu ocenę zgodności programu FEL 2021–2027 z zasadami równości i niedyskryminacji, a także sformułowanie rekomendacji dla instytucji wdrażających program.

METODYKA BADANIA

Analiza miała charakter kompleksowy i wykorzystwała zarówno podejście ilościowe i jakościowe. Obejmowała: analizę dokumentów (desk research), w tym przepisów UE i krajowych, badanie CAWI z mieszkańcami województwa lubelskiego (N=400), indywidualne wywiady pogłębione (IDI) z beneficjentami N=18, warsztaty eksperckie z przedstawicielami instytucji pośredniczących, analizę dobrych praktyk (studia przypadków), warsztat implementacyjny.

NAJWAŻNIEJSZE WYNIKI

Grupy defaworyzowane: Zidentyfikowano grupy szczególnie narażone na wykluczenie: osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, kobiety (w tym samotne matki), młodzież NEET, osoby ubogie, mniejszości etniczne, osoby bezdomne i sprawujące opiekę nad osobami zależnymi. Zdaniem mieszkańców województwa najważniejszymi problemami regionu są: zła sytuacja finansowa rodzin, dostęp do ochrony zdrowia, uzależnienia i bezrobocie.

Analiza desk research i badanie wśród mieszkańców dowiodło, że bieżąca perspektywa jest pomyślana bardzo szeroko, pozwalając zdecydowanej większości mieszkańców aplikować o wsparcie w ramach FEL 2021–2027, co ma zarówno swoje mocne jak i słabe strony. Z jednej strony wsparcie jest kompleksowe, z drugiej należy się zastanowić, czy trafia do grup faktycznie go potrzebujących. Każdej z grup docelowych przypisano w ramach poszczególnych Działań określone bariery, do których należą:

- bariery w miejscu pracy,
- bariery finansowe (bariera wyższych kosztów, bariera niższych dochodów, bariera zagrożenia ubóstwem),
- bariery dostępu (bariera architektoniczna, bariera technologiczna lub cyfrowa, bariera komunikacyjna),
- bariery społeczne (bariera negatywnego postrzegania, bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb, bariera izolacji),
- bariery kompetencyjno-edukacyjne (bariera minimalnych kompetencji, bariera braku dostępu, bariera w udziale w działaniach informacyjnych, bariera braku świadomości),
- bariery psychologiczne (bariera samoizolacji, bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa, bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego),

- bariery prawno-administracyjne.

Analizie poddano kryteria wyboru projektów. Ustalono, że są kompleksowe i adekwatne. Nie należy wprowadzać kolejnych kryteriów.

Analizie poddano ponadto zapisy KPO i KPON w kontekście FEL 2021–2027. Ustalono, że Program respektuje zapisy Karty Praw Podstawowych UE i Konwencji ONZ o Prawach Osób z Niepełnosprawnościami. Najistotniejsze z perspektywy Działań w ramach FEL 2021–2027 są art. 21,23,25 i 26 KPO oraz art. 9, 24,27, 28 i 29 KPON.

PODSUMOWANIE

Podsumowując wyniki analizy można stwierdzić, że FEL 2021–2027 szeroko definiuje grupy defaworyzowane, wymagające objęcia wsparciem. Zapisy programowe w zakresie kryteriów wyboru projektów uwzględniają wymogi związane z przesłankami dyskryminacji i zasadami równościowymi. Nie są konieczne zmiany w zakresie tych kryteriów. Jednocześnie warto zadbać, np. poprzez intensyfikację szkoleń, o położenie nacisku na uczynienie ich zinternalizowanymi przez beneficjentów zasadami, a nie wymogami formalnymi, którym muszą sprostać.

Summary

OBJECTIVE AND SCOPE OF THE REPORT

The purpose of the report was to identify social groups in disadvantaged situations and to determine the barriers hindering their access to support provided under the European Funds for Lubelskie 2021–2027 Programme (FEL 2021–2027). Additionally, the report aimed to assess the programme's compliance with equality and non-discrimination principles and to formulate recommendations for implementing institutions.

RESEARCH METHODOLOGY

The analysis was comprehensive and included both quantitative and qualitative methods. It encompassed:

- Desk research (analysis of EU and national legislation),
- CAWI survey with residents of the Lubelskie Voivodeship (N=400),
- In-depth individual interviews (IDI) with beneficiaries (N=18),
- Expert workshops with representatives of intermediary institutions,
- Case study analysis of good practices,
- Implementation workshop.

KEY FINDINGS

Disadvantaged groups: The study identified groups particularly at risk of exclusion: persons with disabilities, elderly people, women (including single mothers), NEET youth, people living in poverty, ethnic minorities, homeless people, and those caring for dependents. According to local residents, the region's most pressing problems are: poor family finances, limited access to healthcare, addictions, and unemployment.

Desk research and the public survey revealed that the current approach of FEL 2021–2027 is broad and inclusive, allowing the majority of residents to apply for support. While this ensures comprehensive coverage, it raises the question of whether the support effectively reaches those who truly need it.

Each target group was associated with specific types of barriers within various programme Actions, such as:

- Workplace barriers
- Financial barriers (higher costs, lower income, risk of poverty)
- Access barriers (architectural, technological/digital, communication)
- Social barriers (negative perception, unmet specific needs, isolation)
- Competency and educational barriers (low skills, lack of access, lack of participation in information activities, lack of awareness)
- Psychological barriers (self-isolation, lack of security, minority stress)
- Legal and administrative barriers

Project selection criteria were also analysed. It was found that they are comprehensive and appropriate. The report does not recommend introducing additional criteria.

The report also reviewed how FEL 2021–2027 aligns with the EU Charter of Fundamental Rights and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. It confirmed that the programme respects key provisions, particularly Articles 21, 23, 25, and 26 of the Charter and Articles 9, 24, 27, 28, and 29 of the Convention.

SUMMARY

In summary, FEL 2021–2027 defines disadvantaged groups broadly and inclusively. Its project selection criteria incorporate requirements related to discrimination and equality. No changes to the criteria are strictly necessary. However, the region should aim to make them more flexible, possibly even reduce them, and focus on turning them into internalised values among beneficiaries rather than external formalities they are forced to comply with.

Wstęp

Zgodnie z zatwierdzonym przez Komisję Europejską programem FEL 2021-2027, w okresie wdrażania należy przygotować analizę grup będących w niekorzystnej sytuacji.

Zdiagnozowane bariery zostaną uwzględnione w dokumentach wdrożeniowych. Analizę wykonało Biuro Badań Społecznych Question Mark sp. z o.o. na zlecenie Województwa Lubelskiego.

Obowiązek zapobiegania wszelkiej formie dyskryminacji wynika z art. 9 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej.

Zgodnie z powyższym oraz wymogami Komisji Europejskiej, Instytucja Zarządzająca Programem Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 ma obowiązek przygotować analizę, wskazującą na to, jakie grupy mogą doświadczać dyskryminacji ze względu na różne przesłanki, tj. płeć (równość szans kobiet i mężczyzn), rasę, wiek, religię lub światopogląd, tożsamość płciową, orientację seksualną, pochodzenie etniczne, niepełnosprawność lub wykluczenie społeczne oraz zagrożenie tymi zjawiskami (dalej: przesłanki dyskryminacji).

Wykaz skrótów

AOS	Ambulatoryjna Opieka Specjalistyczna
B+I	Badania i Innowacje
B+R	Badania i Rozwój
B+R+I	Badania i Rozwój i Innowacje
BUR	Baza Usług Rozwojowych
CAWI	Computer-Assisted Web Interview – ankieta realizowana przez internet
CIS	Centrum Integracji Społecznej
CUS	Centrum Usług Społecznych
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS+	Europejski Fundusz Społeczny Plus
EFTA	Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu
EIGE	Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn
ES	Ekonomia Społeczna
EURES	Sieć EURES (EUROpean Employment Services) - europejska sieć współpracy służb zatrudnienia, która wspiera mobilność zawodową w krajach Unii Europejskiej oraz Europejskiego Obszaru Gospodarczego (UE/EFTA)
FENG	Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027
FEL 2021-2027	Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027
FRA	Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej
FS	Fundusz Spójności
FST	Fundusz Sprawiedliwej Transformacji
GOZ	Gospodarka Obiegu Zamkniętego

GPR	Gminny Program Rewitalizacji
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IDI	Indywidualne wywiady pogłębione – metoda badań jakościowych
IOB	Instytucje Otoczenia Biznesu
IF	Instrumenty finansowe
IP	Instytucja Pośrednicząca
ITS	Inteligentny System Transportowy
IZ	Instytucja Zarządzająca
JST	Jednostki Samorządu Terytorialnego
KE	Komisja Europejska
KIS	Klub Integracji Społecznej
KM	Komitet Monitorujący Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027
KPON	Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych
KPO	Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności
KPP	Karta Praw Podstawowych UE
LGBT+	<i>Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender</i> + - społeczność osób nieheteronormatywnych
LOWE	Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji
MŚP	Mikro, Małe i Średnie Przedsiębiorstwa
NEET	<i>Not in Education, Employment, or Training</i> - termin określający młodych ludzi, którzy nie uczą się, nie pracują ani nie uczestniczą w szkoleniach zawodowych
NGO	<i>Non-government organization</i> - Organizacja pozarządowa
OHCHR	Biuro Wysokiego Komisarza ds. Praw Człowieka
OHP	Ochotniczy Hufiec Pracy
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych
OWE	Ośrodki Wiedzy i Edukacji
OWES	Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej
OWP	Ośrodek Wychowania Przedszkolnego
OZE	Odnawialne źródła energii
OzN	Osoba z Niepełnosprawnością
PES	Podmioty Ekonomii Społecznej
POZ	Podstawowa Opieka Zdrowotna
Program	Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027
PS	Przedsiębiorstwa Społeczne
PSF	Podmiotowy System Finansowania usług rozwojowych to mechanizm wspierający rozwój mikro, małych i średnich przedsiębiorstw oraz ich pracowników poprzez finansowanie szkoleń i kursów
PSZ	Publiczne służby zatrudnienia
PSZOK	Punktów Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych
RIS	Regionalne Inteligentne Specjalizacje
SRWL 2030	Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku – dokument kierunkowy dla rozwoju regionu
SUMP	<i>Sustainable Urban Mobility Plan</i> - Plan Zrównoważonej Mobilności Miejskiej
SZOP FEL 2021-2027	Szczegółowy Opis Priorytetów programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027
TEN-T	<i>Trans-European Transport Network</i> - Transeuropejska Sieć Transportowa
TIK	Technologie informacyjno-komunikacyjne
UE	Unia Europejska
USMT	Ukierunkowany Schemat Mobilności Transnarodowej w ramach sieci EURES
WCAG	Web Content Accessibility Guidelines, zbiór rekomendacji zapewniających dostępność cyfrową treści stron internetowych i aplikacji mobilnych możliwie szerokiej grupie użytkowników, włączając w to osoby z niepełnosprawnościami;

WTZ	Warsztaty Terapii Zajęciowej
ZAZ	Zakład Aktywności Zawodowej
ZIT	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne
ZRK	Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji

Wyjaśnienie użytych w analizie pojęć

Zasady równościowe	rozumiane łącznie jako zasada równości kobiet i mężczyzn oraz zasada równości szans i niedyskryminacji.
Zasada równości szans kobiet i mężczyzn	oznacza wdrożenie działań (rozwiązań), które wpłyną na wyrównanie szans płci będącej w gorszym położeniu oraz stworzenie takich mechanizmów, aby w trakcie realizacji projektu na żadnym etapie nie dochodziło do dyskryminacji i wykluczenia ze względu na płeć.
Wykluczenie społeczne	sytuacja, w której jednostka lub grupa ma ograniczony dostęp do zasobów i możliwości uczestnictwa w życiu społecznym, ekonomicznym i politycznym.
Beneficjent	podmiot realizujący projekt współfinansowany z funduszy UE, który otrzymał dofinansowanie i odpowiada za wdrożenie działań zgodnie z celami programu.
Wnioskodawca	podmiot ubiegający się o środki finansowe z funduszy UE poprzez złożenie wniosku o dofinansowanie projektu.
Kryteria horyzontalne	wspólne zasady obowiązujące wszystkie projekty, takie jak równość szans, zrównoważony rozwój i przeciwdziałanie dyskryminacji.
Priorytet	główny cel tematyczny programu operacyjnego, realizowany poprzez konkretne działania i projekty (np. wsparcie edukacji, zatrudnienia, innowacji).
Dostępność	możliwość korzystania z infrastruktury, transportu, technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych oraz produktów i usług. Pozwala ona w szczególności osobom z niepełnosprawnościami i osobom starszym na korzystanie z nich na zasadzie równości z innymi osobami. W przypadku projektów realizowanych w polityce spójności, dostępność oznacza, że wszystkie ich produkty (w tym także udzielane usługi) mogą być wykorzystywane (używane) przez każdą osobę. Przykładami tych produktów są: strona lub aplikacja internetowa, materiały szkoleniowe, konferencja, wybudowane lub modernizowane obiekty, zakupione środki transportu.

Dyskryminacja	różnicowanie, wykluczanie lub ograniczanie ze względu na jakiegokolwiek przesłanki dyskryminacji w szczególności: płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Celem lub skutkiem dyskryminacji jest naruszenie lub brak uznania możliwości korzystania z wszelkich praw człowieka i podstawowych wolności oraz ich wykonywania na zasadzie równości z innymi osobami.
Osoby zagrożone wykluczeniem	a) osoby lub rodziny korzystające ze świadczeń z pomocy społecznej j lub kwalifikujące się do objęcia wsparciem pomocy społecznej b) osoby o zatrudnieniu socjalnym; c) osoby przebywające w pieczy zastępczej lub opuszczające pieczę zastępczą oraz rodziny przeżywające trudności w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, d) osoby nieletnie, wobec których zastosowano środki zapobiegania i zwalczania demoralizacji i przestępczości e) osoby przebywające w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, f) osoby z niepełnosprawnością – osoby z niepełnosprawnością lub uczeń albo dziecko lub dzieci i młodzież posiadająca orzeczenia o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych wydawane ze względu na niepełnosprawność intelektualną w stopniu głębokim, orzeczenia uczniów, dzieci lub młodzieży wydawane są przez zespół orzekający działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, g) członkowie gospodarstw domowych sprawujący opiekę nad osobą z niepełnosprawnością, o ile co najmniej jeden z nich nie pracuje ze względu na konieczność sprawowania opieki nad osobą z niepełnosprawnością; h) osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu; i) osoby bezdomne lub dotknięte wykluczeniem z dostępu do mieszkań, osoby odbywające kary pozbawienia wolności; k) osoby korzystające z PO PŻ.
Przesłanki dyskryminacji	cechy takie jak: płeć, rasa, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religia lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientacja seksualna, które nie mogą być podstawą jakiegokolwiek różnicowania, wykluczania lub ograniczania.
Standard minimum	narzędzie używane do oceny realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn w ramach projektów współfinansowanych z EFS+. Stanowi załącznik nr 1 do „Wytucznych dotyczących zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027”. Narzędzie to obejmuje pięć zagadnień i pomaga ocenić, czy wnioskodawca uwzględnił kwestie równościowe w ramach analizy potrzeb w projekcie, zaplanowanych działań,

wskaźników lub w ramach działań prowadzonych na rzecz zespołu projektowego.

Standardy dostępności dla polityki spójności 2021–2027

zestaw jakościowych, funkcjonalnych i technicznych wymagań, w stosunku do wsparcia finansowanego ze środków funduszy unijnych, w celu zapewnienia w szczególności osobom z niepełnosprawnościami i osobom starszym, możliwości skorzystania zarówno z udziału w projektach, jak i z efektów ich realizacji. Dla polityki spójności na lata 2021–2027 opracowano pięć standardów: szkoleniowy, informacyjno-promocyjny, cyfrowy, architektoniczny oraz transportowy. Standardy te stanowią załącznik nr 2 do „Wytucznych dotyczących zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027”.

Zasada równości szans i niedyskryminacji

wdrożenie działań umożliwiających wszystkim osobom sprawiedliwe i pełne uczestnictwo we wszystkich dziedzinach życia, bez względu na ich płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.

Metodyka Badania

PRZEDMIOT BADANIA

Niniejsze badanie zostało poświęcone analizie grup docelowych, będących w niekorzystnej sytuacji, pod kątem identyfikacji i wyodrębnienia poszczególnych grup docelowych, które mogą być narażone na dyskryminację lub wykluczenie społeczne ze względu na przesłanki dyskryminacji.

CELE ANALIZY

Celem prowadzonej analizy było:

- Wyodrębnienie dla każdego priorytetu/działania programu FEL 2021-2027 grup docelowych będących w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych wykluczeniem lub narażonych na dyskryminację ze względu na przesłanki dyskryminacji.
- Przyporządkowanie każdej z ww. grup podmiotów, istniejących i koniecznych do usunięcia barier powodujących niekorzystną sytuację, zagrożenie wykluczeniem lub narażenie na dyskryminację ze względu na przesłanki dyskryminacji odrębnie dla każdego Działania wynikającego z SZOP.
- Wskazanie przepisów Karty Praw Podstawowych UE (KPP) oraz Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych (KPON) na których stosowanie należy zwrócić szczególną uwagę w kontekście wsparcia oferowanego w ramach FEL 2021-2027 w odniesieniu do każdego Działania programu będącego przedmiotem analizy wraz z uzasadnieniem.

- Sformułowanie propozycji kryteriów wyboru projektu premiujących zaplanowane działania wyrównujące szanse ww. grup docelowych, będących w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych wykluczeniem lub narażonych na dyskryminację ze względu na przesłanki dyskryminacji.
- Wskazanie „dobrych praktyk” lub proponowanych rozwiązań operacyjnych w procesie niekonkurencyjnego i konkurencyjnego sposobu wyboru projektów, które będą promowały ograniczenie i eliminowanie zidentyfikowanych barier w zakresie równości w ramach przesłanek dyskryminacji.
- Wskazanie ewentualnych rozwiązań systemowych w ramach wdrażania FEL 2021-2027 koniecznych do wprowadzenia w celu stosowania zasad równościowych, w tym sformułowanie propozycji odpowiednich zmian zapisów do:
 - Szczegółowego Opisu Priorytetów programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 (wersja SZOP.FELU.015, obowiązująca od dnia 2025-03-25);
 - kryteriów wyboru projektów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący FEL 2021-2027;
 - regulaminów wyboru projektów wraz z załącznikami (między innymi: wzory wniosku o dofinansowanie czy wzory umowy o dofinansowanie).

w sytuacji, gdy z przeprowadzonej analizy wynikać będzie, że niezbędne jest wprowadzenie zmian.

OPIS ZASTOSOWANYCH METOD I TECHNIK BADAWCZYCH

Analiza desk research

Przedmiotowa analiza obejmuje pięć komplementarnych obszarów problemowych:

1. identyfikacja grup w niekorzystnej sytuacji i ich charakterystyka;
2. identyfikacja barier na jakie mogą napotkać osoby w niekorzystnej sytuacji;
3. rekonstrukcja zakresu problemowego i obszarów interwencji w ramach Priorytetów i Działań FEL 2021-2027;
4. identyfikacja barier na jakie mogą napotkać przedstawiciele grup w niekorzystnej sytuacji w ramach realizacji FEL 2021-2027 lub podczas prób udziału w realizowanych w Programie interwencjach lub korzystania z ich efektów;
5. analizę sposobu wyboru projektów do dofinansowania, ze szczególnym uwzględnieniem kryteriów ukierunkowanych na wsparcie grup w niekorzystnej sytuacji oraz działania antydyskryminacyjne.

Podstawą do przeprowadzenia analizy i identyfikacji grup docelowych w niekorzystnej sytuacji była analiza przepisów prawa regulujących wdrażanie Funduszy Europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027, w tym: Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dn. 24.06.2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania

Granicami i Polityki Wizowej, Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1058 z dn. 24.06.2021 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności, Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1057 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+) oraz uchylające rozporządzenie (UE) nr 1296/2013 z dnia 24 czerwca 2021 r. oraz Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) 2018/1046 z dnia 18 lipca 2018 r. w sprawie zasad finansowych mających zastosowanie do budżetu ogólnego Unii, zmieniające rozporządzenia (UE) nr 1296/2013, (UE) nr 1301/2013, (UE) nr 1303/2013, (UE) nr 1304/2013, (UE) nr 1309/2013, (UE) nr 1316/2013, (UE) nr 223/2014 i (UE) nr 283/2014 oraz decyzję nr 541/2014/UE, a także uchylające rozporządzenie (UE, Euratom) nr 966/2012.

Identyfikacji grup docelowych, które mogą być narażone na dyskryminację lub wykluczenie społeczne ze względu na przesłanki dyskryminacji dla poszczególnych Działań w FEL 2021-2027, dokonano na podstawie zapisów w następujących dokumentach:

- programie Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027;
- Szczegółowym Opisie Priorytetów programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027;
- kryteriach wyboru projektów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący FEL 2021-2027;
- regulaminach wyboru projektów wraz z załącznikami (między innymi: wzory wniosku o dofinansowanie czy wzory umowy o dofinansowanie).

Publikacje, które dostarczyły w niniejszej analizie wiedzy bazowej na temat specyfiki i sytuacji grup w niekorzystnej sytuacji oraz barier, na które napotykają ich przedstawiciele, zostały wymienione w bibliografii.

Studia przypadków

Analizę w ramach studium przypadku poprowadzono dla zidentyfikowania najlepszych rozwiązań (np. propozycja środków eliminujących lub łagodzących zidentyfikowane bariery dla grup docelowych narażonych na dyskryminację), pod kątem znalezienia dobrych praktyk.

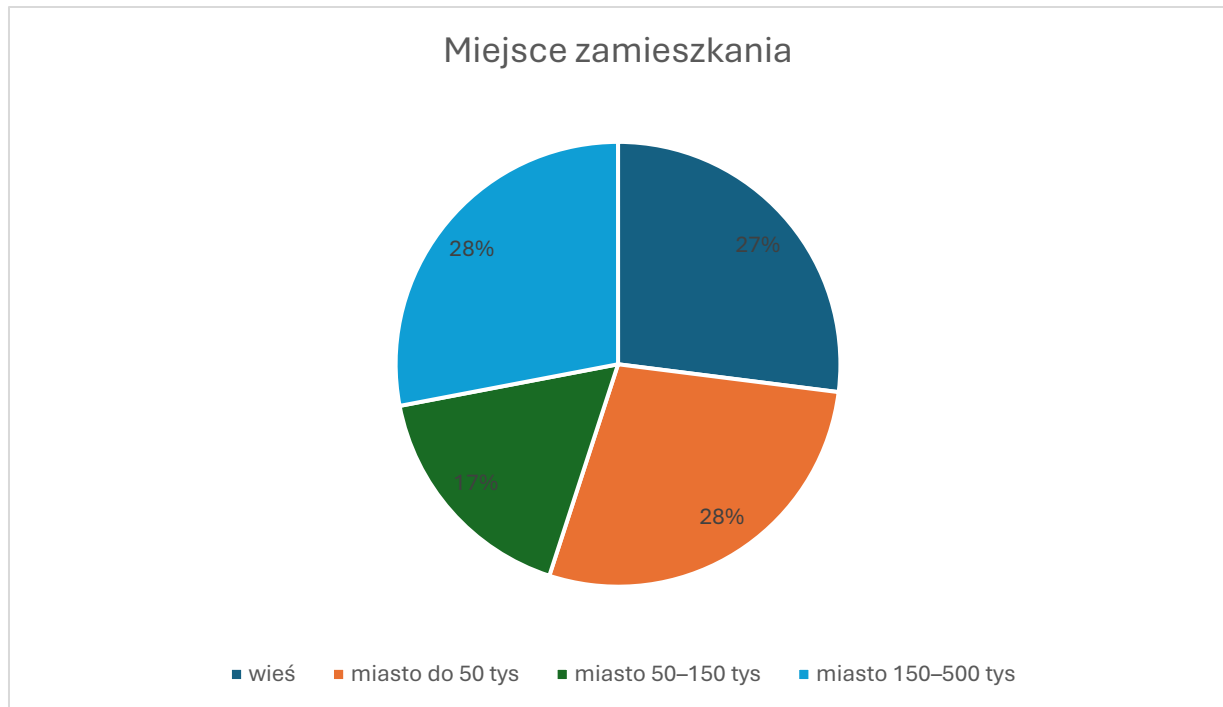
Na poszczególne studia przypadków składały się: analiza desk research, wywiady IDI z beneficjentami i elementy warsztatu eksperckiego z przedstawicielami IP wybranych Działań ujętych w studium Priorytetów. W ramach studium przypadku analizie poddano po jednym działaniu w ramach 11 priorytetów (z wyłączeniem priorytetów technicznych).

CAWI z mieszkańcami woj. lubelskiego N=400

Internetowe badanie ankietowe zrealizowane zostało z mieszkańcami woj. lubelskiego w celu zdiagnozowania, identyfikacji i wyodrębnienia poszczególnych grup docelowych, które mogą być narażone na dyskryminację lub wykluczenie społeczne ze względu na przesłanki dyskryminacji. W badaniu poddano weryfikacji to które grupy, rozpoznane w ramach analizy desk research i z racji na jakie bariery, są postrzegane przez mieszkańców województwa jako najbardziej narażone na wykluczenie.

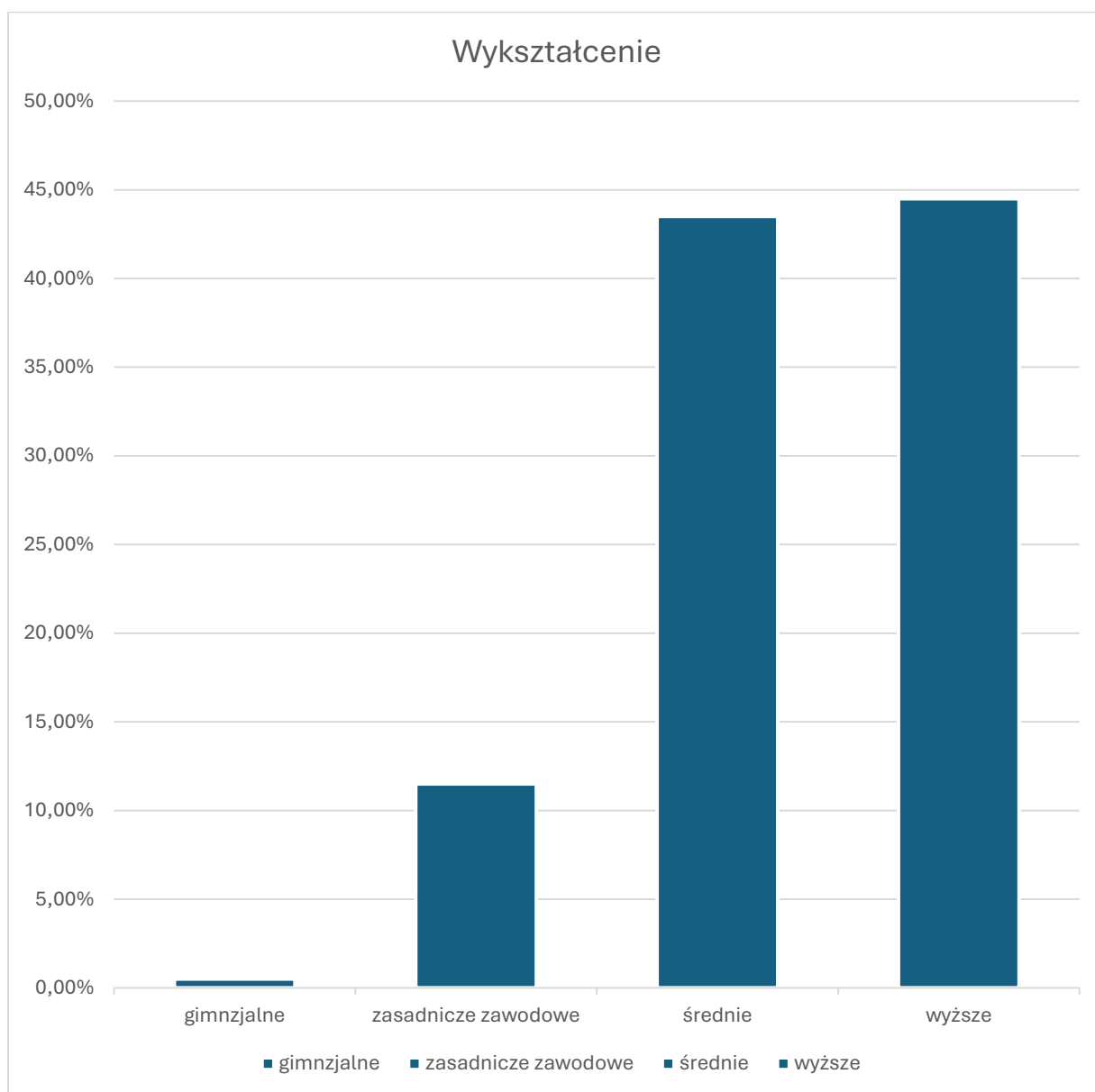
W badaniu uczestniczyło 45,5% kobiet i 54,5% mężczyzn, zróżnicowanych z racji na miejsce zamieszkania.

Wykres 1. Rozkład próby z racji na miejsce zamieszkania

Pod względem wykształcenia, próba wyglądała następująco:

Wykres 2. Rozkład próby pod względem wykształcenia

Indywidualne wywiady pogłębione TDI z beneficjentami

W ramach badania zrealizowanych zostało 18¹ wywiadów z przedstawicielami beneficjentów w każdym z realizowanych Priorytetów. Działania w ramach Priorytetów wybrano w sposób celowy. Kryterium doboru był czas ogłoszenia wyników naboru oraz liczba beneficjentów realizujących projekty w ramach danego Działania. Część z badanych realizowała więcej niż jeden projekt w ramach różnych Działów a nawet Priorytetów. Celem wywiadów była analiza kryteriów wyboru projektów, analiza dobrych praktyk i działań eliminujących lub łagodzących bariery.

¹ Planowano realizację 15 wywiadów, ale zainteresowanie badanych było na tyle duże, że Wykonawca postanowił nie ograniczać chętnym, możliwości udziału w nim.

Warsztat ekspercki

W warsztacie udział wzięli przedstawiciele Instytucji Pośredniczących, eksperci w zakresie funduszy europejskich i akademicy. Warsztat został zrealizowany online. Celem warsztatu było wskazanie ewentualnych rozwiązań systemowych w ramach wdrażania FEL 2021- 2027 koniecznych do wprowadzenia w celu stosowania zasad równościowych.

Warsztat implementacyjny

Podczas warsztatu, którego uczestnikami byli przedstawiciele Zamawiającego i Wykonawcy, analizie poddana została zasadność i realność zaproponowanych rekomendacji.

Zastosowana metodyka, gwarantująca triangulację metod i technik badawczych, pozwoliła na wieloaspektowe spojrzenie na badaną problematykę i realizację celów badania.

Wprowadzenie w problematykę

Analiza pod kątem identyfikacji i wyodrębnienia poszczególnych grup docelowych, które mogą być narażone na dyskryminację lub wykluczenie społeczne ze względu na przesłanki dyskryminacji została przeprowadzona zarówno na poziomie FEL 2021-2027, poszczególnych Priorytetów Programu, jak i każdego Działania obejmującego osobny obszar interwencji. W analizie zidentyfikowano dwie grupy interesariuszy, których sytuacja w FEL 2021-2027 powinna być rozpatrywana z punktu widzenia przynależności do grup defaworyzowanych. Pierwszą grupą interesariuszy są wnioskodawcy i beneficjenci – podmioty, które będą się ubiegać o środki Programu lub korzystać z tych środków. Drugą grupę interesariuszy stanowią odbiorczynie/odbiorcy ostateczni projektów. Są to osoby, które ostatecznie będą – bezpośrednio lub pośrednio – korzystać z rezultatów i produktów sfinansowanych w ramach Programu.

Beneficjenci i wnioskodawcy:

W przypadku wnioskodawców i beneficjentów trudno mówić o doświadczaniu sensu stricto dyskryminacji ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, orientację seksualną i tożsamość płciową oraz rasę, pochodzenie etniczne, religię i światopogląd. Podmioty prawne nie mają powyższych cech tożsamościowych. Dyskryminacji ze względu na wyżej wskazane przesłanki mogą doświadczać jedynie osoby indywidualne. W przypadku wnioskodawców i beneficjentów można zidentyfikować jednak ryzyko występowania praktyk dyskryminacyjnych w odniesieniu do osób, które są zatrudnione w organizacjach wnioskodawców i beneficjentów. W analizie dotyczącej każdej z grup będących w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych wykluczeniem lub narażonych na dyskryminację przygotowano opis poświęcony obszarowi zatrudnienia, zatytułowany „bariery w miejscu pracy”. Opis ten odzwierciedla problem dyskryminacji w kontekście oferowanego przez wnioskodawców i beneficjentów zatrudnienia. Odniesienie się do rynku pracy oraz warunków zatrudnienia oferowanych przez te podmioty jest istotne, ponieważ to w tym obszarze może występować zjawisko dyskryminacji. Oferując zatrudnienie, wnioskodawcy i beneficjenci mogą nieświadomie wdrażać praktyki dyskryminacyjne. Podmioty występujące jako beneficjenci Programu mogą również podejmować działania mające na celu przeciwdziałanie niepożądanym zjawiskom w miejscu pracy. Przeciwdziałanie dyskryminacji w miejscu pracy jest obowiązkiem wynikającym z regulacji krajowych i unijnych, których przestrzeganie dotyczy każdego pracodawcy. Z tego względu przeciwdziałanie nierównemu traktowaniu w

miejscu pracy nie powinno być traktowane jako dodatkowy obowiązek czy ograniczenie narzucone wnioskodawcom i beneficjentom, lecz jako integralny element ich działalności na terenie Polski. Potwierdzeniem są zapisy ujęte w Ustawie z dnia 26 czerwca 1974 roku – Kodeks pracy² oraz Ustawie z dnia 3 grudnia 2010 roku o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania³.

Odbiorczynie/odbiorcy ostateczni projektów:

Druga kategoria interesariuszy, która została objęta analizą, to uczestnicy projektów lub odbiorcy rezultatów projektów w ramach FEL 2021-2027. W obrębie tej kategorii zidentyfikowano grupy narażone na dyskryminację ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, orientację seksualną i tożsamość płciową oraz rasę, pochodzenie etniczne, religię i światopogląd oraz bariery, na które mogą napotkać podczas korzystania ze wsparcia przedstawiciele tych grup.

Przeciwdziałanie dyskryminacji

Dyskryminacja to sytuacja, w której osoba, ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, jest traktowana mniej korzystnie niż inna osoba w podobnej sytuacji. Konstytucja RP w art. 32 stanowi, że wszyscy są wobec prawa równi i wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne i nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny⁴.

W 2022 r. w drodze uchwały został przyjęty Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania 2022-2030⁵. Głównym celem polityki równego traktowania jest wyeliminowanie dyskryminacji z życia społecznego w Polsce. Oznacza to m.in. oddziaływanie na tworzenie i stosowanie prawa oraz wpływ na zachowania społeczne tak, aby nie była naruszana zasada równego traktowania, która określona jest np. w Konstytucji. Polityka związana z tą dziedziną określona będzie w Krajowym Programie Działań na Rzecz Równego Traktowania na lata 2022–2030. Główne cele programu to:

- Przeciwdziałanie naruszaniu zasady równego traktowania, w szczególności ze względu na: płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.
- Podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej równego traktowania, w tym na temat przyczyn i skutków naruszenia tej zasady.
- Współpraca z partnerami społecznymi, organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami w zakresie równego traktowania⁶.

Jednocześnie podstawowe dokumenty wyznaczające standardy antydyskryminacyjne w kraju stanowią: Karta Praw Podstawowych UE (KPP) oraz Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych (KPON), o których szerzej w rozdziale analizującym oba dokumenty w kontekście FEL 2021–2027.

² Rozdział IIa. Równe traktowanie w zatrudnieniu.

³ Ochrona przed dyskryminacją w miejscu pracy obejmuje nie tylko osoby podejmujące pracę na podstawie umowy o pracę. Ochrona ta dotyczy także osób wykonujących pracę w ramach umowy cywilnoprawnej czy samozatrudnionych.

⁴ „Czym jest dyskryminacja?” RPO (2014). Tekst dostępny pod linkiem: [Czym jest dyskryminacja](#).

⁵ Uchwała w sprawie ustanowienia Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2022–2030. Tekst dostępny pod linkiem: [Uchwała w sprawie ustanowienia Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2022–2030 - Kancelaria Prezesa Rady Ministrów - Portal Gov.pl](#)

⁶ „Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2022–2030” Tekst dostępny pod linkiem: [MPO 2022-0640_zal1.pdf](#)

Zasady równościowe w ramach Funduszy Europejskich (FE) są kluczowym elementem polityki spójności Unii Europejskiej. Ich celem jest zapewnienie równego traktowania wszystkich osób oraz eliminacja wszelkich form dyskryminacji. Projekty finansowane z Funduszy Europejskich muszą być dostępne dla wszystkich, niezależnie od płci, wieku, niepełnosprawności, pochodzenia etnicznego, religii czy orientacji seksualnej. Wymagane jest wdrażanie działań umożliwiających pełne uczestnictwo osób z niepełnosprawnościami, zgodnie z Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych.

Wsparcie z Funduszy Europejskich w latach 2021-2027 jest udzielane wyłącznie projektom i beneficjentom, którzy przestrzegają przepisów antydyskryminacyjnych, o których mowa w art. 9 ust. 3 Rozporządzenia PE i Rady nr 2021/1060. Instytucje oraz beneficjenci realizujący wszystkie Programy, zgodnie z postanowieniami Umowy Partnerstwa na lata 2021-2027, zobowiązani są do przestrzegania horyzontalnych zasad równościowych:

- zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,
- zasady równości szans kobiet i mężczyzn.

Zasady równościowe (horyzontalne) są rozumiane łącznie jako zasada równości kobiet i mężczyzn oraz zasada równości szans i niedyskryminacji:

- Zasada równości kobiet i mężczyzn – wdrożenie działań mających na celu osiągnięcie stanu, w którym kobietom i mężczyznom przypisuje się taką samą wartość społeczną, równe prawa i równe obowiązki. To również stan, w którym kobiety i mężczyźni mają równy dostęp do korzystania z zasobów (np. środki finansowe, szanse rozwoju). Zasada ta ma gwarantować możliwość wyboru drogi życiowej bez ograniczeń wynikających ze stereotypów płci. Jest to również uwzględnianie perspektywy płci w głównym nurcie wszystkich procesów i działań w ramach programów (tj. podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości, ewaluacji, promocji i kontroli programów);
- Zasada równości szans i niedyskryminacji – wdrożenie działań umożliwiających wszystkim osobom sprawiedliwe i pełne uczestnictwo we wszystkich dziedzinach życia, bez względu na ich płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną⁷.

Przesłanki dyskryminacyjne

Problematyka podjęta w przedmiotowej analizie jest o tyle trudna, że analiza grup docelowych, będących w niekorzystnej sytuacji, które otrzymały wsparcie bądź będą potencjalnym beneficjentem w ramach priorytetów współfinansowanych z FE jest problematyką podejmowaną na tyle rzadko, że nie doczekała się jeszcze ugruntowanej metodologii. Osoba w niekorzystnej sytuacji to termin często używany w różnych kontekstach społecznych, prawnych czy ekonomicznych, aby opisać kogoś, kto napotyka poważne trudności życiowe lub znajduje się w trudnych (tj. trudniejszych niż „inni”) warunkach. Po analizie wyżej omawianych regulacji i dokumentów na potrzeby dalszej analizy przyjęto za OPZ, że osoba może znajdować się w niekorzystnej sytuacji ze względu na różne przesłanki, tj. płeć (równość szans kobiet i mężczyzn), rasę, wiek, religię lub

⁷ „Wytyczne dotyczące realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027” MFIPR (2022). Tekst dostępny pod linkiem: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/148700/wytyczne_032025.pdf, str. 10.

światopogląd, tożsamość płciową, orientację seksualną, pochodzenie etniczne, niepełnosprawność lub wykluczenie społeczne oraz zagrożenie tymi zjawiskami, (dalej: przesłanki dyskryminacji).

Korzystając z doświadczeń analitycznych i dostępnych opracowań⁸ zdecydowano się połączyć niektóre kryteria i do analizy przyjąć następujący katalog przesłanek dyskryminacyjnych:

- płeć;
- wiek;
- niepełnosprawność;
- rasa, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd;
- orientacja seksualna lub tożsamość płciowa.

Płeć

Dyskryminacja ze względu na płeć to nierówne traktowanie kobiet lub mężczyzn ze względu na ich przynależność do danej płci, które nie jest uzasadnione obiektywnymi przesłankami. Dyskryminacja ze względu na płeć ma miejsce również w sytuacji, w której kobiety dyskryminują inne kobiety, a mężczyźni dyskryminują innych mężczyzn. Z dyskryminacją bezpośrednią ze względu na płeć mamy do czynienia, gdy kobieta lub mężczyzna jest traktowana/y mniej korzystnie ze względu na swoją płeć niż jest, była lub byłaby traktowana inna osoba, o odmiennej płci, w porównywalnej sytuacji. Dyskryminacja pośrednia natomiast polega na tym, że na skutek pozornie neutralnego postanowienia, zastosowanego kryterium lub podjętego działania występują lub mogłyby wystąpić niekorzystne dysproporcje lub szczególnie niekorzystna sytuacja dla kobiety lub mężczyzny ze względu na przynależność do określonej płci, chyba że postanowienie, kryterium lub działanie jest obiektywnie uzasadnione ze względu na zgodny z prawem cel, który ma być osiągnięty, a środki służące osiągnięciu tego celu są właściwe i konieczne. Przejawem dyskryminacji ze względu na płeć jest również utrwalanie stereotypów dotyczących społecznych i kulturowych wzorców zachowania mężczyzn i kobiet, opierających się na przekonaniu o niższości lub wyższości jednej z płci⁹.

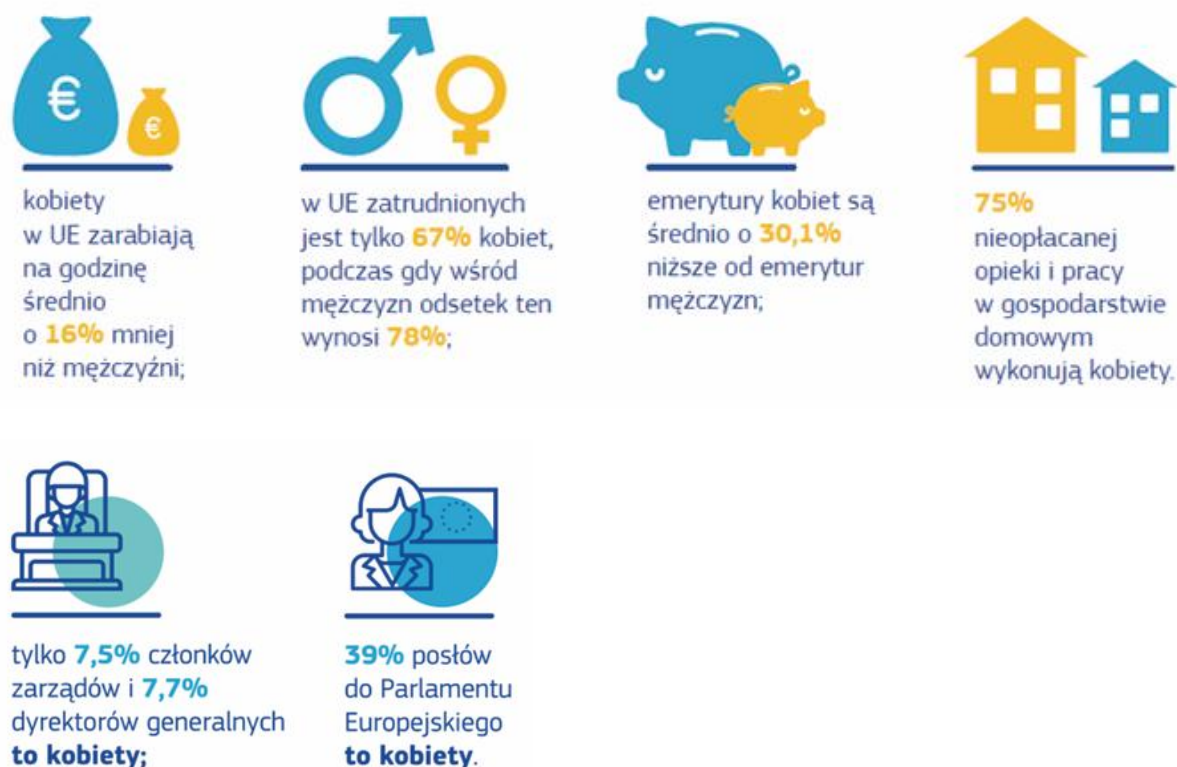
Stereotypy przyczyniają się do nierówności płci, takich jak różnice w wynagrodzeniach (13% na niekorzyść kobiet w 2020 r.), większe obciążenie kobiet nieodpłatną pracą, oraz wyższy odsetek kobiet (28,6%) niż mężczyzn (7,5%) zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy. Pandemia COVID-19 pogłębiła te problemy. Według sondażu Eurobarometru z 2022 r., 77% respondentek twierdzi, że pandemia nasiliła przemoc fizyczną i psychiczną wobec kobiet; 38% uważa, że wpłynęła negatywnie na ich dochody, a 44% mówi, że zakłóciła równowagę między życiem zawodowym a rodzinnym¹⁰.

⁸ Patrz np.: „Analiza Priorytetów I i II Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027 pod kątem identyfikacji grup docelowych, które mogą być narażone na dyskryminację”, Fabryka Dobrych Praktyk (2023). Tekst dostępny pod linkiem: [Analiza Priorytetów I i II Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027 pod kątem identyfikacji grup docelowych, które mogą być narażone na dyskryminację](#).

⁹ „Czym jest dyskryminacja?” RPO (2014). Tekst dostępny pod linkiem: [Czym jest dyskryminacja](#).

¹⁰ „Unia równości Między założeniami a rzeczywistością” (2024). Tekst dostępny pod linkiem: [Unia równości](#), str. 9.

Rysunek 1. Sytuacja kobiet w UE

Źródło: „Unia równości Między założeniami a rzeczywistością” (2024). Tekst dostępny pod linkiem: [Unia równości](#), str. 11 i 12.

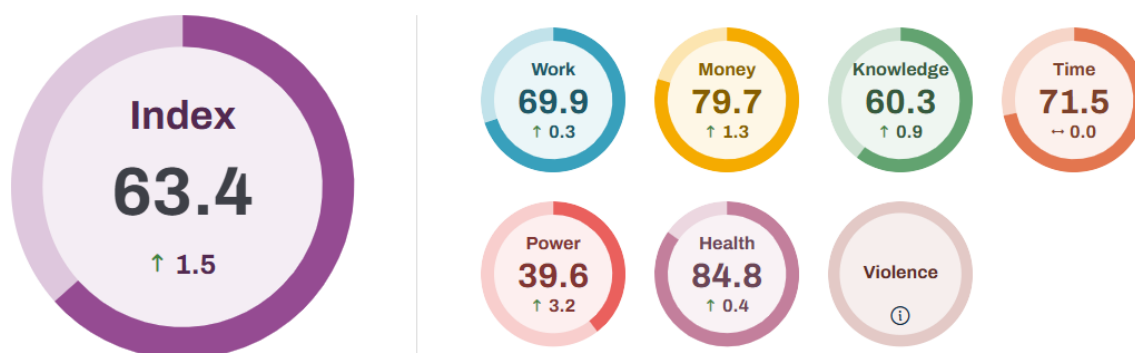
Do oceny równouprawnienia w Unii Europejskiej używany jest wskaźnik Gender Equality Index (gdzie „0” oznacza całkowitą nierówność, a „100” pełną równość). Z wynikiem 63,4 na 100 punktów Polska zajmuje 18. miejsce w UE pod względem wskaźnika równouprawnienia płci w 2024 r. Jest to o 7,6 punktu poniżej wyniku całej UE. Wynik Polski jest o 1,5 punktu wyższy niż w 2021 roku, co jest jednym z największych postępów wśród państw członkowskich. Wynika to głównie z poprawy w dziedzinach władzy¹¹ (+3,2 punktu) i pieniędzy (+1,3 punktu). 18. miejsce Polski w rankingu oznacza, że jej pozycja pozostała jednak bez zmian. Odnotowano znaczny wzrost (o 7,9 punktu) od 2010 roku głównie dzięki poprawie w zakresie czasu¹² (+17,3 punktu) i pieniędzy¹³ (+10,2 punktu)¹⁴.

¹¹ Obszar władzy służy do oceny równości płci w stanowiskach decyzyjnych w polityce, gospodarce i społeczeństwie. W sferze politycznej analizuje się udział kobiet i mężczyzn w parlamentach, rządach i samorządach. W gospodarce uwzględnia się ich reprezentację w zarządach największych firm oraz bankach centralnych. Po raz pierwszy wprowadzono także ocenę władzy społecznej, obejmującą decyzje podejmowane w instytucjach badawczych, mediach i sporcie.

¹² Obszar czasu bada nierówności płci w podziale obowiązków domowych, opiece nad bliskimi oraz aktywności społecznej. Pierwszy aspekt dotyczy prac opiekuńczych, takich jak wychowywanie dzieci i wnuków, troska o osoby starsze i niepełnosprawne, a także gotowanie i prace domowe. Analizowane są różnice w zaangażowaniu kobiet i mężczyzn w te obowiązki. Drugi aspekt obejmuje udział w życiu społecznym, w tym aktywność sportową, kulturalną i rekreacyjną poza domem, jak również działalność charytatywną i wolontariat. Badania pokazują, jak różni się udział kobiet i mężczyzn w tych obszarach. Całość pozwala ocenić, w jakim stopniu czas jest dzielony równo między płcie w kontekście obowiązków i życia społecznego.

¹³ Obszar pieniędzy analizuje nierówności płci w dostępie do zasobów finansowych i sytuacji ekonomicznej kobiet i mężczyzn. Pierwszy aspekt dotyczy miesięcznych zarobków oraz dochodów, uwzględniając wynagrodzenie z pracy, emerytury, inwestycje i świadczenia. Drugi aspekt obejmuje ryzyko ubóstwa oraz podział dochodów między płciami, analizując m.in. odsetek osób z dochodem powyżej 60% mediany krajowej.

¹⁴ “Gender Equality Index” (2024) Tekst dostępny pod linkiem: [Poland | 2024 | Gender Equality Index | European Institute for Gender Equality](#).

Źródło: [Poland | 2024 | Gender Equality Index | European Institute for Gender Equality](#)

Pozytywna konwergencja w zakresie równości płci opisuje rosnącą równość kobiet i mężczyzn w UE, której towarzyszy spadek różnic między państwami członkowskimi. Oznacza to, że kraje o niższych poziomach równości płci doganiają te o najwyższych poziomach, zmniejszając tym samym dysproporcje w całej UE. Wprawdzie wskaźnik równouprawnienia płci w tym kraju poprawił się, jednak w dalszym ciągu pozostaje znacząco poniżej średniego wyniku dla UE. Postęp w kwestii równouprawnienia płci przebiega w Polsce wolniej. Z upływem czasu zwiększa się zatem dystans między Polską a UE¹⁵.

Jak podaje "Gender Equality Index" (2024)¹⁶:

1. Zarówno kobiety, jak i mężczyźni są w mniejszym stopniu narażeni na ubóstwo

Od 2021 r. odsetek kobiet zagrożonych ubóstwem zmniejszył się z 16 % do 14 %, podczas gdy w przypadku mężczyzn odsetek ten spadł z 14 % do 13 %, co nieznacznie zmniejszyło różnicę między płciami z 2 punktów procentowych (p.p.) do 1 p.p. W 2022 r. wskaźniki ubóstwa zarówno w odniesieniu do kobiet, jak i mężczyzn wynosiły nieco poniżej średniej UE wynoszącej 17 % dla kobiet i 15 % dla mężczyzn. Największa różnica między płciami we wskaźnikach ubóstwa występuje wśród rodziców samotnie wychowujących dzieci, z różnicą 8 p.p. na niekorzyść samotnych matek.

2. Utrzymują się różnice we wskaźniku zatrudnienia

W latach 2010-2022 wskaźnik zatrudnienia kobiet w przeliczeniu na ekwiwalent pełnego czasu pracy (EPC) ¹ wzrósł z 41 % do 47 %, ale od 2021 r. pozostaje niezmienny. W przypadku mężczyzn odsetek ten wzrósł z 58 % do 63 %, przy czym od 2019 r. nie uległ zmianie. Różnica w zatrudnieniu kobiet i mężczyzn pozostaje jedną z najwyższych w UE i wynosi 17 p.p. Różnica ta utrzymuje się na stałym poziomie od 2010 r. W 2022 r. największe różnice między płciami zaobserwowano między samotnymi kobietami i mężczyznami (28

¹⁵ "Gender Equality Index" (2024) Tekst dostępny pod linkiem: [Poland | 2024 | Gender Equality Index | European Institute for Gender Equality](#).

¹⁶ "Gender Equality Index" (2024) Tekst dostępny pod linkiem: [Poland | 2024 | Gender Equality Index | European Institute for Gender Equality](#).

p.p.) oraz osobami ze środowisk migracyjnych (23 p.p.), w obu przypadkach na niekorzyść kobiet.

3. Kobiety częściej niż mężczyźni mają dyplom studiów wyższych

Od 2010 r. odsetek kobiet z wyższym wykształceniem wzrósł szybciej, z 20 % do 30 % niż odsetek mężczyzn, z 16 % do 22 %. W ostatnich latach wzrost ten uległ jednak spowolnieniu i w latach 2021–2022 nie odnotowano żadnych zmian. Największa różnica między absolwentami płci męskiej i żeńskiej występuje wśród par z dziećmi (matki wyprzedzają ojców o 18 p.p.). Kolejna znacząca różnica występuje w przypadku osób w wieku 25–49 lat. W tej grupie udział kobiet jest o 16 p.p. wyższy niż udział mężczyzn.

4. Zmniejszyła się różnica między kobietami a mężczyznami w zakresie obowiązków opiekuńczych

Od 2010 r. odsetek kobiet i mężczyzn sprawujących codzienną opiekę nad dziećmi, wnukami lub osobami z niepełnosprawnościami nie uległ zmianie. Podczas gdy odsetek kobiet wzrósł o 2 p.p. do 48 %, odsetek mężczyzn spadł o 2 p.p. do 32 %, co spowodowało zwiększenie różnicy między płciami o 4 p.p. Jednak od 2016 r. liczba kobiet z obowiązkami opiekuńczymi wzrosła o 1 p.p., podczas gdy liczba mężczyzn wzrosła znacznie więcej – o 7 p.p. W wyniku tej zmiany różnica między płciami zmniejszyła się o 6 p.p. od 2016 r. Największe różnice między płciami występują w przypadku par z dziećmi i osób w wieku 25–49 lat (w obu przypadkach 22 p.p.), przy czym kobiety zazwyczaj przyjmują więcej obowiązków opiekuńczych w tych grupach.

5. Zwiększyła się reprezentacja kobiet we władzach

Od 2023 r. udział kobiet w parlamencie i samorządach regionalnych lub lokalnych nie zmienił się (28 % kobiet dla obu wskaźników). Odnotowano jednak znaczny wzrost reprezentacji kobiet w rządzie, a w 2024 r. stanowią one 30 % ministrów (+11 p.p. od 2023 r.). W 2011 r. Polska wprowadziła parytet płci dla kandydatów, który wymaga, aby nie mniej niż 35 % kandydatów stanowiły kobiety lub mężczyźni. Limit ten stosuje się do wszystkich wyborów, z wyjątkiem tych do Senatu.

6. Poprawa sytuacji w zakresie równouprawnienia płci w zarządzie banku centralnego

W 2024 r. kobiety zajmowały 23 % stanowisk w zarządach największych spółek giełdowych, co oznacza spadek o 3 p.p. w porównaniu z 2023 r. W Polsce nie ma obowiązkowych krajowych parytetów płci dla spółek giełdowych, ale od 2013 r. przedsiębiorstwa państwowe są zobowiązane do promowania równości płci. Od 2022 r. odsetek kobiet w zarządzie banku centralnego wzrósł o 9 p.p. i obecnie wynosi 29 %.

7. Wzrosła reprezentacja kobiet w organizacjach finansujących badania naukowe

W 2023 r. odsetek kobiet w zarządach organizacji finansujących badania naukowe wzrósł o 6 p.p. w porównaniu z 2022 r. i wyniósł 25 %. Odsetek kobiet w zarządach nadawców publicznych utrzymuje się jednak od 2022 r. na niezmiennym poziomie 17 %. Ponadto odsetek kobiet w zarządach 10 krajowych organizacji najpopularniejszych sportów olimpijskich był jednym z najniższych w UE i wyniósł 9 % w 2023 r., co stanowi nieznaczny wzrost o 2 p.p.

8. Pogorszenie postrzeganego stanu zdrowia kobiet

W latach 2021–2022 odsetek osób oceniających swój stan zdrowia jako „dobry” lub „bardzo dobry” spadł o 2 p.p. zarówno w przypadku kobiet (z 61 % do 59 %), jak i mężczyzn (z 68 % do 66 %). Kobiety i mężczyźni z niepełnosprawnościami charakteryzowali się najniższym poziomem zdrowia – zaledwie 13 % kobiet i 14 % mężczyzn deklaroowało dobry stan zdrowia. Największe różnice między płciami obserwuje się między kobietami i mężczyznami o niskim poziomie wykształcenia (21 p.p.) oraz między samotnymi kobietami i samotnymi mężczyznami (16 p.p.), na niekorzyść kobiet.

Wiek

Dyskryminacja ze względu na wiek występuje, gdy osoba jest traktowana gorzej z powodu swojego wieku (dyskryminacja bezpośrednia) lub gdy neutralny przepis powoduje niekorzystną sytuację dla osób w określonym wieku (dyskryminacja pośrednia). Wyjątkiem jest, jeśli przepis ten jest obiektywnie uzasadniony i konieczny. Dyskryminacja może też objawiać się niepożądanym zachowaniem związanym z wiekiem, naruszającym godność osoby i tworzącym wrogą atmosferę¹⁷.

Dyskryminacja ze względu na wiek, zwana ageizmem, oznacza nierówne traktowanie osób z określonej grupy wiekowej na podstawie stereotypów i uprzedzeń dotyczących ich cech, umiejętności czy kompetencji. Wyróżnia się dyskryminację bezpośrednią i pośrednią, a także molestowanie, które prowadzi do naruszenia godności osoby i tworzenia wrogiej atmosfery. Dyskryminacja ze względu na wiek to nierówne traktowanie osób z powodu ich wieku, oparte na stereotypach i uprzedzeniach co do ich cech, umiejętności i kompetencji¹⁸.

Wydaje się, że dyskryminacja ze względu na wiek jest zjawiskiem stosunkowo częstym, w 2019 roku identyfikowało ją jako często występujące zjawisko 26% Polek/Polaków. Zaledwie 26% osób wieku 60+ uważa, że są dobrze traktowane na rynku pracy. Tylko 14% osób w wieku 40-49 lat uważa, że młodsze i starsze osoby funkcjonują jako spójna grupa społeczna. Doświadczenia związane z dyskryminacją w miejscu pracy deklaruje 8% osób w wieku 60-69 lat i tylko 3% osób w wieku 40+. 68% osób w wieku 50-59 lat preferowałoby zatrudnienie 30-letniego mężczyzny zamiast równie wykwalifikowanego 60-latką. Ponad 60% osób powyżej 40. roku życia uważa, że wiedza i doświadczenie osób 60+ nie są doceniane. Prawie połowa (49%) osób w wieku 70+ twierdzi, że osoby starsze są wykluczone z wielu dziedzin życia społecznego. Czterokrotnie częściej 28-letni kandydaci otrzymują zaproszenia na rozmowy kwalifikacyjne niż ich 52-letni konkurenci¹⁹.

Ageizm może dotyczyć osób z każdej grupy wiekowej, ale najczęściej dotyka osób do 24. roku życia oraz po 50. roku życia. W obszarze zatrudnienia osoby młode mogą być nierówno traktowane z powodu braku doświadczenia zawodowego i postrzegania ich jako mniej oddanych pracy. Z kolei osoby starsze, zwłaszcza po 50. roku życia, mogą być uznawane za mniej kreatywne i mniej biegłe w nowoczesnych technologiach²⁰. Jednocześnie – jak

¹⁷ „Czym jest dyskryminacja?” RPO (2014). Tekst dostępny pod linkiem: [Czym jest dyskryminacja](#).

¹⁸ „Analiza dotycząca wpływu Programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027 na grupy społeczne szczególnie zagrożone dyskryminacją”, Fabryka Dobrych Praktyk (2022). Tekst dostępny pod linkiem: [Analiza dotycząca wpływu Programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027 na grupy społeczne szczególnie zagrożone dyskryminacją - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej](#), str. 34.

¹⁹ „Dyskryminacja ze względu na wiek na polskim rynku pracy – diagnoza”, Polski Instytut Ekonomiczny. Tekst dostępny pod linkiem: https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2022/02/PIE-Raport_Ageizm.pdf, str. 4-5.

²⁰ „Analiza dotycząca wpływu Programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027 na grupy społeczne szczególnie zagrożone dyskryminacją”, Fabryka Dobrych Praktyk (2022). Tekst dostępny pod linkiem: [Analiza dotycząca wpływu](#)

pokazują statystyki – dyskryminacja ta najczęściej dotyka osób powyżej 50 roku życia. Według "Badania spójności społecznej" z 2018 roku, ponad 21% osób powyżej 65 lat zgłosiło gorsze traktowanie z powodu wieku, w porównaniu do około 4% osób poniżej 25 lat²¹.

Potwierdzają to przekonania samych Polaków, którzy właśnie te grupy najczęściej wskazują jako narażone na dyskryminację. Jak wynika z badania zrealizowanego przez InterviewMe kategorie wiekowe, które doświadczać mogą nierównego traktowania to:

- Baby-boomers (osoby w wieku 55-73 lat) – 44%;
- Generacja Z (osoby poniżej 22. roku życia) – 18%;
- Żadna z wymienionych grup wiekowych – 16%;
- Generacja X (osoby w wieku 39-54 lat) – 11%;
- Millenialsi i pokolenie Z (osoby w wieku 23-38 lat) – 7%²².

W 2023 r. liczba ludności Polski wyniosła 37,6 mln, w tym blisko 9,9 mln stanowiły osoby w wieku 60 lat i więcej (26,3%). W stosunku do 2022 r. liczba osób w wieku senioralnym wzrosła o 96 tys. osób tj. o 1,0%. W 2023 r. największą grupę osób starszych (25,5%) stanowiły osoby w wieku 65-69 lat. Grupa w wieku 60-64 lata zmniejszyła się o 1,2 p. proc do 23,7%. Liczba osób w wieku 70-74 lata wzrosła o 2,7%, osiągając 21,3%. Największy wzrost odnotowano w grupie 75-79 lat (o 11,3%), co daje 13,3% populacji osób starszych. Osoby w wieku co najmniej 80 lat stanowiły około 16,2%. W populacji osób starszych większość stanowią kobiety (kobiety 5743,5 tys., mężczyźni 4150,2 tys.). W 2023 r., podobnie jak rok wcześniej, stanowiły one 58,1%. Na 100 mężczyzn przypadało ich 138 (dla ludności Polski wskaźnik feminizacji wyniósł 107). Przewaga liczebna kobiet wzrasta wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku²³.

Spadek liczby ludności i wzrost liczby seniorów zwiększa wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi. Od 2011 roku wskaźnik ten rośnie dynamicznie, a w 2023 roku wyniósł 30,9. Proces starzenia społeczeństwa jest różny w poszczególnych województwach; najwyższy odsetek osób powyżej 60 lat zanotowano w woj. łódzkim i świętokrzyskim (35,2%), a najniższy w małopolskim (27,9%). Prognozy na lata 2023-2060 wskazują na dalsze starzenie się społeczeństwa Polski, z przewidywanym wzrostem liczby osób powyżej 65 lat do 11,8 miliona, co będzie stanowić prawie 40% populacji²⁴.

Sytuacja ekonomiczna seniorów w Polsce jest dostrzegalnie trudniejsza od innych grup wiekowych:

- Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyłącznie z osobami starszymi wyniósł 3009,69 zł. Gospodarstwa

[Programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027 na grupy społeczne szczególnie zagrożone dyskryminacją - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej](#), str. 34.

²¹ „Regionalne zróżnicowanie jakości życia w Polsce w 2018 roku. Wyniki Badania spójności społecznej 2018”, GUS (2018). Tekst dostępny pod linkiem: [Główny Urząd Statystyczny / Obszary tematyczne / Warunki życia / Dochody, wydatki i warunki życia ludności / Dochody i warunki życia ludności Polski \(raport z badania EU-SILC 2020\)](#), za: „Analiza Priorytetów I i II Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027 pod kątem identyfikacji grup docelowych, które mogą być narażone na dyskryminację”, Fabryka Dobrych Praktyk (2023). Tekst dostępny pod linkiem: [Analiza Priorytetów I i II Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027 pod kątem identyfikacji grup docelowych, które mogą być narażone na dyskryminację](#), str. 41.

²² „Ile lat, tyle kłopotów? Ageism po polsku” M. Rojewska (2024). Tekst dostępny pod linkiem: <https://interviewme.pl/blog/dyskryminacja-ze-wzgledu-na-wiek-badanie>

²³ „Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2023 r.” Minister ds. Polityki Senioralnej (2024). Tekst dostępny pod linkiem: [Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2023 r..pdf](#)

²⁴ „Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2023 r.” Minister ds. Polityki Senioralnej (2024). Tekst dostępny pod linkiem: [Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2023 r..pdf](#)

domowe wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej utrzymują się przede wszystkim z emerytur lub rent, które w 2023 r. stanowiły 81,5% ich dochodów. Dochody z pracy najemnej w przypadku tych gospodarstw stanowiły 9,7% ogółu dochodów, a dochody z pracy na własny rachunek poza gospodarstwem rolnym – 2,7%. Średnie miesięczne wydatki na osobę w gospodarstwach domowych z osobami starszymi wyniosły w 2023 roku 2076,78 zł, stanowiąc 69% dochodu rozporządzalnego. Wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe wynosiły 28,5%, a użytkowanie mieszkania lub domu i nośniki energii – 23,8%. Wydatki na zdrowie stanowiły 8,4%. Osoby starsze częściej oceniały swoją sytuację materialną jako przeciętną (50,8%) lub złą (7,1%), najgorzej oceniali ją mieszkający samotnie na wsi (13,4%)²⁵.

- W 2023 r. 18,0% osób w Polsce powyżej 65 lat było zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, co stanowi wzrost o 1,2 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim. W szczególności 40,5% jednoosobowych gospodarstw domowych z osobą w wieku 65 lat lub więcej było zagrożonych, co oznacza wzrost o 5,3 p. proc. Dla dwuosobowych gospodarstw domowych z przynajmniej jedną osobą powyżej 65 lat wskaźnik wyniósł 13,5%, spadając o 0,5 p. proc. Ogółem w Polsce w 2023 r. zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym było 16,3% ludzi, co oznacza wzrost o 0,4 p. proc. w porównaniu z 2022 r.²⁶
- Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym kalkulowanym na dochodach (AROP) w Polsce w 2023 r. dla osób w wieku 65 lat i więcej wyniósł 16,5%, co stanowi wzrost o 1,3 punktu procentowego względem roku poprzedniego. Dla gospodarstw domowych składających się z jednej osoby dorosłej w wieku 65 lat lub więcej wskaźnik ten wyniósł 38,9%, co oznacza wzrost o 6,2 punktu procentowego w porównaniu do poprzedniego roku. W przypadku gospodarstw domowych składających się z dwóch osób dorosłych, z których przynajmniej jedna ma co najmniej 65 lat, wartość wskaźnika w 2023 r. wyniosła 11,0%, co stanowi wzrost o 0,5 punktu procentowego w stosunku do roku wcześniejszego. Ogółem dla całego społeczeństwa wskaźnik ten osiągnął poziom 14,0%, co oznacza wzrost o 0,3 punktu procentowego w porównaniu do 2022 r.²⁷
- W 2023 roku wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej dla osób w wieku 65 lat i więcej w Polsce odnotował spadek w porównaniu do roku poprzedniego – wyniósł on 3,3%, co stanowi o 0,3 punktu procentowego mniej niż w 2022 roku. Dla gospodarstw domowych składających się z jednej osoby dorosłej w wieku 65 lat lub więcej wartość wskaźnika pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej zmniejszyła się o 0,5 punktu procentowego w porównaniu do roku poprzedniego (osiągając 5,5% w 2023 roku), natomiast dla gospodarstw domowych dwóch osób dorosłych, z których przynajmniej jedna jest w wieku co najmniej 65 lat, wskaźnik ten obniżył się o 0,8 punktu procentowego (wynosząc 3,1% w 2023 roku). Z kolei dla ogółu społeczeństwa wartość wskaźnika wzrosła o 0,2 punktu procentowego w porównaniu do roku poprzedniego (wynosząc 3,0% w 2023 roku)²⁸.

Na wykluczenie przedstawicieli tej grupy w regionie wskazuje także Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku, według której w ramach celu strategicznego 4. WZMACNIANIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO: 4.2. Poprawa jakości świadczenia usług zdrowotnych, realizowane mają być działania, których efektem ma być „Łatwy dostęp

²⁵ „Sytuacja gospodarstw domowych w 2023 r. w świetle badania budżetów gospodarstw domowych” GUS (2023). Tekst dostępny pod linkiem: [Główny Urząd Statystyczny / Obszary tematyczne / Warunki życia / Dochody, wydatki i warunki życia ludności / Sytuacja gospodarstw domowych w 2023 r. w świetle badania budżetów gospodarstw domowych](#).

²⁶ „Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2023 r.” Minister ds. Polityki Senioralnej (2024). Tekst dostępny pod linkiem: [Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2023 r..pdf](#)

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże.

do usług, szczególnie dla grup społecznych najbardziej wykluczonych, seniorów i osób niepełnosprawnych”²⁹.

Niepełnosprawność

Dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność występuje, gdy ktoś jest traktowany gorzej z powodu swojej niepełnosprawności (dyskryminacja bezpośrednia) lub gdy pozornie neutralny przepis, kryterium lub praktyka szkodzą osobom niepełnosprawnym (dyskryminacja pośrednia). Wyjątkiem są przepisy uzasadnione słusznym celem, gdzie środki są odpowiednie i konieczne. Dyskryminacja obejmuje także niepożądane zachowanie związane z niepełnosprawnością, które narusza godność osoby i tworzy onieśmiałającą, wrogą, poniżającą lub uwłaczającą atmosferę³⁰.

W 2021 roku w Unii Europejskiej 25,2% osób w wieku co najmniej 16 lat deklarowało życie z niepełnosprawnością, przy czym odsetek ten był wyższy w przypadku kobiet (27,5%) niż mężczyzn (22,7%). To około 87 milionów osób, z czego 24 miliony twierdziły, że niepełnosprawność znacząco ogranicza ich aktywność. W związku ze starzeniem się populacji UE odsetek i liczba osób z niepełnosprawnościami prawdopodobnie wzrosną. W sprawozdaniu z 2020 roku dotyczącym zmian demograficznych Komisja stwierdziła, że przewiduje się, iż do 2070 roku udział osób w wieku 65 lat i starszych wzrośnie do 30%, a prawie połowa osób starszych obecnie ma niepełnosprawność. Ta rosnąca grupa osób z niepełnosprawnościami doświadcza dyskryminacji i ograniczonego dostępu w wielu obszarach życia społecznego, takich jak edukacja, zatrudnienie, opieka zdrowotna, uczestnictwo w życiu politycznym, sport oraz kultura. W 2021 r. zatrudnionych było 75% osób bez niepełnosprawności i zaledwie 50,8% osób z niepełnosprawnościami. Przepaść między wskaźnikami zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami i osób bez niepełnosprawności była znacząca – średnia różnica w UE wynosiła 23,1 punktu procentowego³¹.

Rysunek 2. Wykluczenie osób z niepełnosprawnością

²⁹ „Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego – Synteza” UMWL (2021). Tekst dostępny pod linkiem: [Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego - Synteza](#), str. 19.

³⁰ „Czym jest dyskryminacja?” RPO (2014). Tekst dostępny pod linkiem: [Czym jest dyskryminacja](#).

³¹ „Unia równości Między założeniami a rzeczywistością” (2024). Tekst dostępny pod linkiem: [335ebc98-b10e-47e4-82b5-fe276b4ea6a5_pl](#), str. 30.

52% osób z niepełnosprawnościami czuje się dyskryminowane

4 razy więcej osób z niepełnosprawnościami niż osób bez niepełnosprawności zgłasza niezaspokojone potrzeby w zakresie opieki zdrowotnej

20,3% osób młodych z niepełnosprawnościami przedwcześnie opuszcza szkołę, w porównaniu z **9,8%** osób bez niepełnosprawności

Jedynie 29,4% osób z niepełnosprawnościami uzyskuje dyplom akademicki, podczas gdy wśród osób pełnosprawnych jest to **43,8%**

Źródło: „Unia równości Między założeniami a rzeczywistością” (2024). Tekst dostępny pod linkiem: 335ebc98-b10e-47e4-82b5-fe276b4ea6a5.pl, str. 30 i 31.

W grudniu 2023 r. w Polsce było 4 006,4 tys. osób, które posiadały ważne orzeczenie o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności wydane przez zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności albo orzeczenie o stopniu niezdolności do pracy³² wydane przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Spośród 4 006,4 tys. osób z orzeczeniem o niepełnosprawności, stopniu niepełnosprawności lub stopniu niezdolności do pracy, 2 321,1 tys. osób posiadało tylko orzeczenie wydane przez zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności, natomiast 922,6 tys. osób posiadało tylko orzeczenie wydane przez ZUS. Pozostałe osoby posiadały oba orzeczenia (762,7 tys.). Struktura osób niepełnosprawnych prawnie była następująca: 41,3% ze stopniem umiarkowanym, 27,4% ze stopniem znacznym oraz 25,2% ze stopniem lekkim. Osoby z orzeczeniem o niepełnosprawności bez określonego stopnia ze względu na wiek (do 16 roku życia) stanowiły 5,8%. W pozostałych przypadkach nie udało się określić stopnia niepełnosprawności³³.

W Polsce większość osób z niepełnosprawnościami wciąż pozostaje poza rynkiem pracy. Mimo poprawy wskaźnika zatrudnienia, nadal jest on jednym z najniższych w Europie. W 2018 r. wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w administracji publicznej wynosił poniżej 6%, a w korpusie służby cywilnej – 4,4%. Dane z "Badania aktywności ekonomicznej ludności" (BAEL GUS) pokazują pozytywny trend między 2015 a 2018 rokiem: wzrost aktywności zawodowej o 1,5 punktu procentowego, wzrost zatrudnienia o 2,5 punktu procentowego, i spadek bezrobocia o 4,1 punktu procentowego. Mimo tych zmian, aktywność zawodowa osób z niepełnosprawnościami pozostaje dużo niższa niż osób sprawnych, co wskazuje na konieczność dalszej ich aktywizacji zawodowej³⁴.

Osoby z niepełnosprawnościami stanowią znaczącą część społeczeństwa, ale często doświadczają dyskryminacji, szczególnie na rynku pracy. W 2020 roku ponad 2,5 miliona osób z niepełnosprawnościami nie miało pracy ani jej nie szukało, co stanowiło ponad 80%

³² Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 44. z późn. zm.) orzeczenia lekarza orzecznika ZUS o niezdolności do pracy, niezdolności do samodzielnej egzystencji oraz celowości przekwalifikowania podlegają przełożeniu na orzeczenia o stopniu niepełnosprawności.

³³ „Osoby niepełnosprawne w 2023 roku” GUS (2023). Tekst dostępny pod linkiem: [Główny Urząd Statystyczny / Obszary tematyczne / Warunki życia / Ubóstwo. Pomoc społeczna / Osoby niepełnosprawne w 2023 roku](https://gus.gov.pl/pl/tematyka/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoleczna/osoby-niepelnosprawne-w-2023-roku), str. 1-2.

³⁴ „Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2022–2030” Tekst dostępny pod linkiem: [MPO 2022-0640_zal1.pdf](https://mpe.gov.pl/pl/programy-i-inicjatywy/krajowy-program-dzialan-na-rzecz-rownego-traktowania-na-lata-2022-2030), str. 53.

tej grupy. Polska na piątym miejscu w Europie pod względem wskaźnika bierności zawodowej osób niepełnosprawnych. W latach 2010-2020 wskaźnik ten był prawie dwukrotnie wyższy dla osób z niepełnosprawnościami niż dla ogółu populacji powyżej 15 lat. Pomimo znacznych inwestycji z Funduszu Pracy, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz PFRON, wskaźniki zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami wzrosły tylko o około 2% w ciągu 10 lat: z 14,4% w 2010 roku do 16,7% w 2020 roku³⁵.

Jednocześnie w 2023 roku było blisko 754 tys. osób zgłoszonych do ubezpieczenia w ZUS, które poinformowały płatnika składek o posiadaniu orzeczenia o niepełnosprawności lub niezdolności do pracy. Wśród tych osób: 11,2% miało znaczny stopień niepełnosprawności, 59,0% umiarkowany, a 29,4% lekki. Pozostałe osoby miały orzeczenie o niepełnosprawności bez określonego stopnia (do 16 roku życia). Spośród osób z orzeczeniem 18,5% miało ustalone prawo do renty, a 12,2% do emerytury. Ponad połowa osób (54,5%) posiadała umowę o pracę. W przypadku 14,7% osób składki na ubezpieczenie zostały opłacone przez jednostkę organizacyjną pomocy społecznej, wójta, burmistrza lub prezydenta miasta. Ponadto 6,8% osób ubezpieczonych realizowało umowę agencyjną, umowę zlecenie lub umowę o świadczenie usług. Dodatkowo 6,6% stanowiły osoby bezrobotne, które nie pobierały zasiłku ani stypendium³⁶. Warto mieć jednak na uwadze, że praca osób z niepełnosprawnościami to niejednokrotnie prace mało prestiżowe i zazwyczaj niskopłatne, przez co dodatkowo przyczyniać się mogą do umacniania stereotypów dotyczących osób z niepełnosprawnościami i przyczyniać się do zjawiska ubóstwa w tej grupie społecznej³⁷.

Pracodawcy wskazują tutaj zarazem kluczowe bariery utrudniające im zatrudnianie osób z niepełnosprawnościami. Na bariery te składają się: brak doświadczenia we współpracy z osobami z niepełnosprawnościami (64%); obawa przed mniejszą efektywnością pracownic/pracowników z niepełnosprawnościami (56%); ograniczona wiedza na temat korzyści z zatrudniania osób z niepełnosprawnościami (44%). Na bariery te składają się zatem nie tyle realne trudności w miejscu pracy, ale brak wiedzy pracodawców na temat zatrudniania osób z różnymi niepełnosprawnościami oraz brak umiejętności skutecznego zarządzania organizacją, w której zatrudnienie znalazły osoby z niepełnosprawnościami. Jest to zarazem ten obszar braku kompetencji, który relatywnie łatwo można uzupełnić poprzez podejmowanie działań informacyjno-edukacyjnych, których celem jest nie tylko podnoszenie wiedzy, ale także zmiana świadomości w zakresie realnych korzyści – finansowych i pozafinansowych – wynikających z zatrudniania osób z niepełnosprawnościami³⁸.

W polskim systemie wsparcia osób z niepełnosprawnościami wyzwaniem jest jego dalszy rozwój dopasowany do realnych potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Ze względu na słabo rozwinięte usługi społeczne, instytucje pozostają często jedynym rozwiązaniem. Strategia zachęca państwa członkowskie do wykorzystania funduszy UE na wdrażanie

³⁵ „NIK o aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami” NIK (2022). Tekst dostępny pod linkiem: [NIK o aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami - Najwyższa Izba Kontroli](#)

³⁶ „Osoby niepełnosprawne w 2023 roku” GUS (2023). Tekst dostępny pod linkiem: [Główny Urząd Statystyczny / Obszary tematyczne / Warunki życia / Ubóstwo. Pomoc społeczna / Osoby niepełnosprawne w 2023 roku](#), str. 5-6.

³⁷ „Analiza dotycząca wpływu Programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027 na grupy społeczne szczególnie zagrożone dyskryminacją”, Fabryka Dobrych Praktyk (2022). Tekst dostępny pod linkiem: [Analiza dotycząca wpływu Programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027 na grupy społeczne szczególnie zagrożone dyskryminacją - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej](#), str. 41.

³⁸ „Raport z badania Pracodawca na TAK. 10 zasad skutecznego zatrudniania osób z niepełnosprawnościami” (2021), Fundacja TAKpełnosprawni. Tekst dostępny pod linkiem: https://takpełnosprawni.pl/wp-content/uploads/2021/09/raport_Pracodawca_na_TAK_2021.pdf, str. 4.

polityk dotyczących włączenia osób z niepełnosprawnościami, edukację, zatrudnienie na otwartym rynku pracy, dostęp do opieki zdrowotnej oraz deinstytucjonalizację³⁹.

Jednocześnie, głównym wyzwaniem w zakresie aktywizacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnościami jest edukacja społeczna. Edukacja powinna zwiększać świadomość praw pracowniczych dotyczących równego traktowania oraz wspierać postawy wpływające na politykę zatrudnienia. Działania te powinny również promować dostępność produktów i usług publicznych, szczególnie dla osób z niepełnosprawnościami. Ważne jest edukowanie zarówno osób z niepełnosprawnościami, jak i tych świadczących usługi publiczne, które muszą być dostępne dla wszystkich⁴⁰.

Należy pamiętać przy tym, że osoby z niepełnosprawnością nie stanowią jednolitej grupy. Uwaga ta nie odnosi się jedynie do rodzajów niepełnosprawności czy jej stopnia (lekki, umiarkowany, znaczny). W przypadku tej grupy szczególnie istotne jest podejście intersekcyjne, które uwzględnia potrzeby wynikające z różnych czynników i przesłanek:

- Kobiety z niepełnosprawnościami napotykają wiele trudności społecznych i zawodowych. Zmagają się one z podobnymi barierami jak kobiety pełnosprawne, wynikającymi ze stereotypów i tradycyjnych ról. Macierzyństwo i wychowanie dzieci prowadzą do różnego traktowania kobiet i mężczyzn. Sytuacja kobiet z niepełnosprawnościami jest opisywana jako "podwójne wykluczenie", ponieważ problematyka płci i niepełnosprawności nakładają się na siebie, pogarszając ich położenie⁴¹.
- Niepełnosprawne młode osoby to zróżnicowana grupa, zarówno pod względem stopnia niepełnosprawności, jak i aktywności edukacyjnej oraz zawodowej. Obejmuje uczniów, studentów i absolwentów szkół różnych typów, którzy mogą podjąć pracę. Są one 2-5 razy bardziej narażone na przemoc i 2-3 razy bardziej narażone na bezrobocie niż ich pełnosprawni rówieśnicy. Prawdopodobieństwo ukończenia przez nie studiów wyższych jest o połowę niższe niż u osób pełnosprawnych⁴².
- Osoby z niepełnosprawnościami 50+ mają niższy wskaźnik aktywności zawodowej. W tej grupie tylko jedna na cztery osoby niepełnosprawne pracuje. Statystyki pokazują, że co dziesiąta osoba 50+ ma orzeczony stopień niepełnosprawności, co dodatkowo obniża ich obecność na rynku pracy. Nie bez znaczenia są tutaj także stereotypy odnoszące się do wieku oraz do niepełnosprawności, składając się na zjawisko dyskryminacji krzyżowej⁴³.

Na wykluczenie przedstawicieli tej grupy w regionie wskazuje także Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku, która w ramach celu strategicznego 4.

WZMACNIANIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO: 4.2. Poprawa jakości świadczenia usług zdrowotnych, przewiduje działania, których efektem ma być „Łatwy dostęp do usług, szczególnie dla grup społecznych najbardziej wykluczonych, seniorów i osób

³⁹ „Unia równości Między założeniami a rzeczywistością” (2024). Tekst dostępny pod linkiem: 335ebc98-b10e-47e4-82b5-fe276b4ea6a5_pl, str. 38.

⁴⁰ „Analiza dotycząca wpływu Programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027 na grupy społeczne szczególnie zagrożone dyskryminacją”, Fabryka Dobrych Praktyk (2022). Tekst dostępny pod linkiem: [Analiza dotycząca wpływu Programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027 na grupy społeczne szczególnie zagrożone dyskryminacją - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej](https://analiza-dotyczaca-wplywu-programu-fundusze-europejskie-dla-nowoczesnej-gospodarki-2021-2027-na-grupy-spoeczne-szczegolnie-zagrozone-dyskryminacja-Ministerstwo-Funduszy-i-Polityki-Regionalnej), str. 47.

⁴¹ „Kobiety z niepełnosprawnością na rynku pracy. Sytuacja społeczna i zawodowa” (2014), Fundacja Aktywizacja. Tekst dostępny pod linkiem: https://aktywizacja.org.pl/wp-content/uploads/2019/05/Kobiety_z_niepelnosprawnoscia_broszura_2014.pdf, str. 3-5.

⁴² „Młodzi – niepełnosprawni. Sytuacja społeczna i zawodowa” (2013), Fundacja Aktywizacja. Tekst dostępny pod linkiem: https://aktywizacja.org.pl/wp-content/uploads/2019/05/Mlodzi_niepelnosprawni.pdf, str. 3-4.

⁴³ „Osoby niepełnosprawne 50+ Sytuacja zawodowa i społeczna” (2014), Fundacja Aktywizacja, s. 8.

niepełnosprawnych”⁴⁴, a także w ramach 4.3. Włączenie i integracja społeczna zakłada „Opracowanie Programu wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych”⁴⁵.

Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd

Dyskryminacja ze względu na rasę, narodowość lub pochodzenie etniczne, religię, wyznanie lub światopogląd występuje, gdy osoba jest traktowana mniej korzystnie niż osoba w podobnej sytuacji z powodu jej rasy, narodowości, pochodzenia etnicznego, religii lub światopoglądu (dyskryminacja bezpośrednia) lub gdy pozornie neutralny przepis, kryterium lub praktyka mogą powodować szczególne trudności dla osób danego pochodzenia rasowego lub etnicznego w porównaniu do innych osób (dyskryminacja pośrednia). Jedynym wyjątkiem jest sytuacja, kiedy taki przepis, kryterium lub praktyka są obiektywnie uzasadnione zgodnym z prawem celem, a środki służące osiągnięciu tego celu są adekwatne i konieczne. Z taką dyskryminacją mamy również do czynienia w przypadku niepożądanego zachowania związanego z pochodzeniem rasowym lub etnicznym, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności osoby oraz stworzenie atmosfery, która jest onieśmielająca, wroga, poniżająca, upokarzająca lub uwłaczająca⁴⁶.

Mikroagresje i mowa nienawiści są przykładami nierównego traktowania na tle rasowym, narodowościowym czy etnicznym. Mikroagresje, mimo że często nieświadome i nieintencjonalne, mogą znacząco wpływać na osoby, przeciw którym są skierowane, zwłaszcza gdy powtarzają się regularnie. Należy pamiętać, że mikroagresje obejmują także zachowania niewerbalne. Do agresywnych zachowań pozawerbalnych należą unikanie kontaktu, milczenie, ignorowanie czy przerywanie wypowiedzi osoby innej rasy, narodowości lub pochodzenia etnicznego. Mogą one wykluczać i negatywnie wpływać na stan psychofizyczny zarówno bezpośrednich ofiar, jak i biernych świadków. Mikroagresje często pojawiają się w kontaktach z osobami z grup mniejszościowych i odzwierciedlają istniejące stereotypy i uprzedzenia. Mowa nienawiści to natomiast wypowiedzi i inne formy ekspresji, które rozpowszechniają, podżegają, wspierają lub usprawiedliwiają nienawiść rasową, religijną, ksenofobię, antysemityzm lub inne formy nienawiści wynikające z nietolerancji. Mowa nienawiści może przybierać różne formy, takie jak publiczne nawoływanie do nienawiści lub przemocy przeciwko osobom ze względu na ich cechy, czy też publiczne rozpowszechnianie informacji, tekstów, obraźliwych lub upokarzających obrazów/materiałów na temat danej osoby. Mowa nienawiści ma znaczący wpływ na uprzedzenia i negatywne emocje względem grup mniejszościowych, co może prowadzić do aktów przemocy. Zakaz dyskryminacji jest ujęty w krajowych przepisach prawnych⁴⁷.

W przypadku mowy nienawiści istnieją dodatkowe akty prawne, zakazujące nienawiści motywowanej uprzedzeniami, szczególnie w odniesieniu do rasy, narodowości i pochodzenia

⁴⁴ „Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego – Synteza” UMWL (2021). Tekst dostępny pod linkiem: [Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego - Synteza](#), str. 19.

⁴⁵ „Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego – Synteza” UMWL (2021). Tekst dostępny pod linkiem: [Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego - Synteza](#), str. 20.

⁴⁶ „Czym jest dyskryminacja?” RPO (2014). Tekst dostępny pod linkiem: [Czym jest dyskryminacja](#).

⁴⁷ „Analiza dotycząca wpływu Programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027 na grupy społeczne szczególnie zagrożone dyskryminacją”, Fabryka Dobrych Praktyk (2022). Tekst dostępny pod linkiem: [Analiza dotycząca wpływu Programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027 na grupy społeczne szczególnie zagrożone dyskryminacją - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej](#), 65.

etnicznego, a wolność religii i swoboda wyznania są silnie ugruntowane w polskim prawodawstwie.

Konstytucja RP:

- zakazane jest istnienie partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową, stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa albo przewiduje utajnienie struktur lub członkostwa - art. 13 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2.04.1997;
- w kraju obowiązuje zakaz dyskryminacji rasowej stanowiąc, że wszyscy są wobec prawa równi, wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne oraz, że nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny - art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2.04.1997;
- mniejszości narodowe i etniczne mają prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej - art. 35, pkt 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2.04.1997;
- ustawa zasadnicza zapewnia wszystkim wolność religii, obejmując różne aspekty – wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii poprzez praktykowanie kultu, modlitwę, uczestnictwo w obrzędach, nauczanie, posiadanie świątyń i innych miejsc kultu zależnie od potrzeb wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują – art. 53, ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2.04.1997;
- ponadto, konstytucja stanowi, że żadna osoba nie może być zmuszana do uczestnictwa lub rezygnacji z uczestnictwa w praktykach religijnych. Również nie można nakładać obowiązku na ujawnienie swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania przez organy władzy publicznej. – art. 53, ust. 6 i 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2.04.1997.

Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania:

- wolności religii konkretyzują przepisy Ustawy o gwarancjach sumienia i wyznania, które wskazują, że wolność ta obejmuje swobodę wyboru religii lub przekonań oraz wyrażania ich indywidualnie i zbiorowo, prywatnie i publicznie. Możliwość uzewnętrzniania poglądów może podlegać jedynie ograniczeniom ustawowym koniecznym do ochrony bezpieczeństwa publicznego, porządku, zdrowia lub moralności publicznej albo podstawowych praw i wolności innych osób. – Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz. U. z 2023 r. poz. 265).
- cudzoziemcy i bezpaństwowcy przebywający na terytorium Polski mają takie same prawa do wolności sumienia i wyznania jak obywatele polscy. Ustawa zabrania dyskryminacji i uprzywilejowania z powodu religii lub przekonań religijnych. Wszyscy obywatele, zarówno wierzący różnych wyznań, jak i niewierzący, mają równe prawa we wszystkich aspektach życia. Pracownicy należący do związków wyznaniowych mogą uzyskać zwolnienie na czas obchodzenia swoich świąt religijnych, jeśli nie są dniami ustawowo wolnymi od pracy. – Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz. U. z 2023 r. poz. 265).

Kodeks karny:

- Artykuł 118 Kodeksu karnego penalizuje zbrodnie ludobójstwa, w tym przygotowania do ich popełnienia, wobec grup narodowych, etnicznych, rasowych, politycznych, wyznaniowych lub o określonym światopoglądzie, mające na celu ich całkowite lub częściowe wyniszczenie. Przepisy te obejmują: zabójstwa, powodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, tworzenie warunków życia groźących biologicznym wyniszczeniem, stosowanie środków mających prowadzić do wstrzymania urodzeń oraz przymusowe odbieranie dzieci.
- Artykuł 118a Kodeksu karnego, dodany w maju 2010 roku, penalizuje szereg czynów związanych z udziałem w masowym zamachu lub w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności w celu realizacji lub wsparcia polityki państwa lub organizacji. Karze pozbawienia wolności podlega między innymi poważne prześladowanie grupy ludności z powodów uznanych za niedopuszczalne na gruncie prawa międzynarodowego, w szczególności z przyczyn politycznych, rasowych, narodowych, etnicznych, kulturowych, wyznaniowych, bezwyznaniowych, światopoglądowych lub ze względu na płeć, które skutkuje pozbawieniem praw podstawowych.
- Artykuł 119 Kodeksu karnego również odnosi się do kwestii związanych z rasizmem: § 1 zakazuje stosowania przemocy lub gróźb bezprawnych wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodów przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub bezwyznaniowości. § 2 tego artykułu przewidywał sankcje za nawoływanie do tych przestępstw, jednak we wrześniu 2010 roku został uchylony, a jego treść zawarto w artykule 126a Kodeksu karnego.
- Artykuł 126a Kodeksu karnego, wprowadzony nowelizacją z maja 2010 roku, penalizuje publiczne pochwalanie lub nawoływanie do popełnienia czynów określonych w artykułach 118 i 118a, a także w art. 119 § 1 Kodeksu karnego.
- Art. 126b k.k., wprowadzony do kodeksu karnego nowelizacją z maja 2010 roku, przepis ten ustanawia odpowiedzialność karną za swoisty rodzaj sprawstwa.
- Artykuł 256 k.k. zakazuje publicznego propagowania faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju państwa, a także nawoływania do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość. Zachowania takie zagrożone są karą grzywny, karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Od 2010 roku, pod groźbą takiej samej kary, zakazane jest także produkowanie, utrwalanie lub sprowadzanie, nabywanie, przechowywanie, posiadanie, prezentowanie, przewożenie lub przesyłanie druków, nagrań lub innych przedmiotów, zawierających wyżej określone treści, jak również będące nośnikami symboliki faszystowskiej, komunistycznej lub innej totalitarnej. Dopuszcza się jednak prowadzenie powyższych działań w ramach działalności artystycznej, edukacyjnej, kolekcjonerskiej lub naukowej.
- Art. 257 k.k., zakazuje publicznego znieważania grupy ludności albo poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości. Zakazuje też naruszania nietykalności cielesnej innej osoby z powyższych powodów.

Dyskryminacji ze względu na rasę, narodowość lub pochodzenie etniczne, religię czy światopogląd sprzyja stosunkowo jednorodna struktura wyznaniowo-etniczna kraju. Niemal dziewięć na dziesięć dorosłych mieszkańców Polski identyfikuje się z Kościołem rzymskokatolickim (88,8%). Drugą najczęściej wskazywaną kategorią jest brak przynależności do jakiegokolwiek wyznania, co zadeklarowało 7,3% ankietowanych. Około 2% respondentów nie chciało podać swojego wyznania, a pozostałe religie lub wyznania były wskazywane przez mniej niż 1% badanych. Podsumowując dane dotyczące autodeklaracji

wiary Polaków, można stwierdzić, że większość z nich deklaruje wiarę, jednakże odsetek osób niewierzących systematycznie wzrasta, przy czym udział osób głęboko wierzących pozostaje względnie stały. Potwierdza to tezę o polaryzacji religijności w polskim społeczeństwie⁴⁸. Chociaż warto zauważyć, że w ostatnich latach społeczeństwo polskie staje się coraz bardziej zróżnicowane pod względem etnicznym. W Polsce zamieszkuje od 516 tys. do 1,35 mln przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych oraz od 457 tys. do 2,1 mln cudzoziemców. Ich łączna liczba sięga zatem 3,2 mln osób. Obserwowany w ostatnich latach napływ cudzoziemców ma pozytywne następstwa dla gospodarki⁴⁹.

Rzecznik Praw Obywatelskich potwierdza występowanie przypadków dyskryminacji wobec cudzoziemców oraz osób posługujących się obcymi językami, które często eskalują do agresji fizycznej. Zdaniem Rzecznika, konieczne jest opracowanie kompleksowej strategii zwalczania rasizmu i ksenofobii w Polsce, w szczególności w obliczu rosnącej liczby postępowań prowadzących przez Biuro RPO dotyczących dyskryminacji na tle rasowym, narodowościowym czy etnicznym. Ataki dyskryminacyjne stają się coraz częstsze i obejmują nie tylko słowne zniewagi wobec obcokrajowców, ale również akty fizycznej agresji⁵⁰.

Rasizm to dyskryminacja, nienawiść lub przemoc wobec osób ze względu na ich pochodzenie rasowe lub etniczne. Rasizm przejawia się poprzez uprzedzenia, dyskryminację i nierówności, a Polska nie jest od nich wolna. Dobrym przykładem są badania CBOS, które od 30 lat, pokazują niechęć Polaków do przedstawicieli określonych nacji. Jak pokazują te cykliczne analizy, Polacy mają dobrze ugruntowany stosunek do przedstawicieli innych narodów opierający się wyłącznie na ich pochodzeniu.

„W 2023 roku ranking najbardziej lubianych narodów otwierają Amerykanie, do których sympatię deklaruje 68% badanych, a niechęć zaledwie 6%. Niewiele mniej ankietowanych ma przyjazne nastawienie wobec Włochów (61%), Anglików (60%), a ponad połowa wypowiada się z sympatią na temat Słowaków, Czechów (po 54%) oraz Ukraińców (51%). Blisko połowa pytanym ma pozytywny stosunek do Szwedów (48%), Litwinów (47%) oraz Finów (45%). Niechęć do wspomnianych dotąd narodów wyraża relatywnie niewielu respondentów (najwięcej wobec Ukraińców – 17% i Litwinów – 16%). Ponad dwie piąte ankietowanych deklaruje sympatię do Francuzów (44%), niewiele mniej do Estończyków (38%) oraz Węgrów (36%), przy czym do Estończyków negatywne nastawienie jest artykułowane rzadziej (13%) niż wobec Francuzów (23%) czy Węgrów (27%). Spora część badanych nie ma natomiast sprecyzowanego stosunku wobec Estończyków (17%). Do wszystkich wymienionych dotąd nacji niechęć deklarowana jest rzadziej niż sympatia. Pozytywne nastawienie w niewielkim stopniu przeważa nad negatywnym również w przypadku Żydów (32% wobec 29%). Wobec pozostałych narodów uwzględnionych w sondażu niechęć bierze górę nad sympatią. Przewaga ta jest stosunkowo niewielka w odniesieniu do Niemców (40% wobec 33%), a większa w przypadku Turków (36% do 27%) oraz Chińczyków (36% wobec 24%). Z bardzo wyraźną, kilkukrotną przewagą niechęci nad sympatią mamy do czynienia w odniesieniu do Białorusinów (51% wobec 19%), Romów (50% wobec 16%) czy Arabów (59% wobec 15%). Natomiast z największą rezerwą

⁴⁸ „Religijność Polaków w ostatnich dziesięcioleciach” CBOS (2024). Tekst dostępny pod linkiem: [Komunikat CBOS](#).

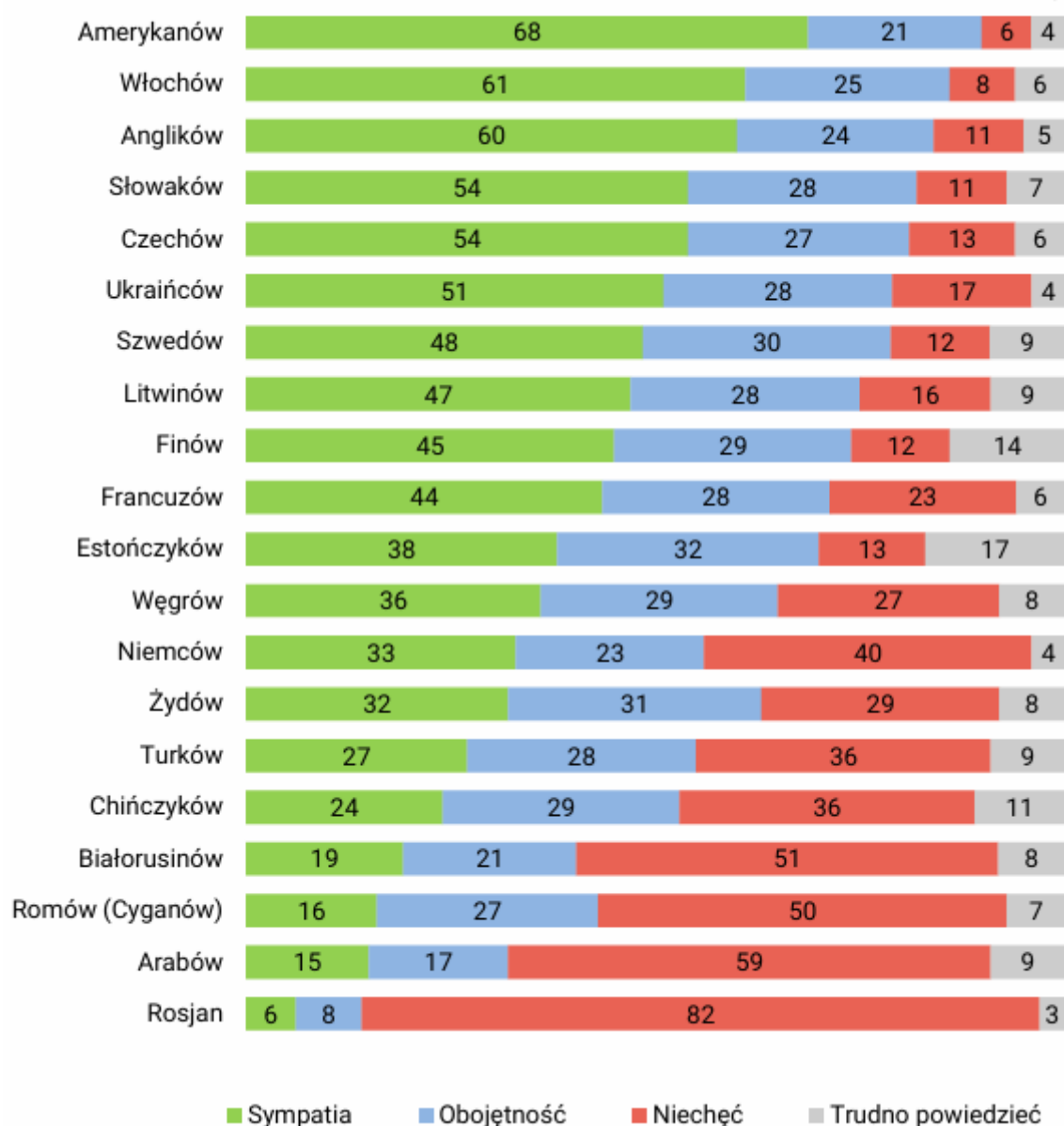
⁴⁹ „Różnorodność etniczna społeczeństwa polskiego” Szeptycki A. (2021). [Różnorodność etniczna społeczeństwa polskiego - Instytut Strategii 2050](#)

⁵⁰ „Postawy rasistowskie i ksenofobiczne się nasilają. Jak temu przeciwdziałać? Rzecznik pisze do premiera Morawieckiego i ministra Ziobry” (2028). Tekst dostępny pod linkiem: [Postawy rasistowskie i ksenofobiczne się nasilają. Jak temu przeciwdziałać? Rzecznik pisze do premiera Morawieckiego i ministra Ziobry](#)

podchodzimy do Rosjan, do których niechęć deklaruje ogromna większość badanych (82%), a sympatię bardzo niewielu (6%).”⁵¹

Romowie zawsze znajdują się w ostatniej trójce pod względem niechęci do nich, wraz z Żydami i Arabami, choć dane liczbowe w tym czasie uległy pewnej poprawie. W 2023 r. do najmniej lubianych narodów dołączyli Rosjanie⁵².

Wykres 4 Stosunek Polaków do innych narodów (wybrane dane dotyczące narodów najmniej lubianych), odpowiedź na pytanie: „Jaki jest Pana/Pani stosunek do...”

Źródło: Stosunek do innych narodów rok po wybuchu wojny na Ukrainie, komunikat z badań Nr 33/2023, marzec 2023, CBOS, s. 2., [Komunikat CBOS](#), str. 2.

⁵¹ Stosunek do innych narodów rok po wybuchu wojny na Ukrainie, komunikat z badań Nr 33/2023, marzec 2023, CBOS, s. 2., Komunikat CBOS, str. 1-2.

⁵² W stosunku do poprzedniego sondażu, realizowanego jeszcze przed inwazją Rosji na Ukrainę, radykalnie pogorszyło się nasze nastawienie do Rosjan. W ciągu roku odsetek deklarujących wobec nich niechęć wzrósł z 38% do 82%, a udział mających pozytywne nastawienie spadł z 29% do 6%.

W badaniu OHCHR⁵³ (Biuro Wysokiego Komisarza ds. Praw Człowieka) z 2021 roku 52% respondentów z 30 krajów doświadczyło dyskryminacji ze względu na swoje pochodzenie. Rasizm często prowadzi do przemocy fizycznej, psychicznej i ekonomicznej, stanowiąc 15% wszystkich aktów przemocy na świecie w 2021 roku. Według FRA (Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej), 45% respondentów w Unii Europejskiej doświadczyło dyskryminacji rasowej w ciągu ostatnich pięciu lat, wzrost z 39%. W Polsce rasizm jest nadal powszechny: 57% osób o innym kolorze skóry zgłosiło dyskryminację w 2021 roku. Najczęściej dotyczyła ona dostępu do towarów i usług (25%), zatrudnienia (24%) i edukacji (22%). Tymczasem Karta praw podstawowych Unii Europejskiej w art. 21 stanowi, że: „Zakazana jest wszelka dyskryminacja w szczególności ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną”⁵⁴.

Dane policyjne pokazują liczbę postępowań wszczętych w sprawach przestępstw z nienawiści w 2023 roku, w tym postępowań, które później zostały umorzone z powodu braku dowodów. W 2023 roku odnotowano: 132 przypadki fizycznych napaści lub bezprawnych gróźb (art. 119 § 1 Kodeksu karnego), 149 przypadków znieważenia grupy lub osoby (art. 257 Kodeksu karnego) oraz 53 przypadki nawoływania do nienawiści (art. 256 § 1 Kodeksu karnego)⁵⁵.

Tabela 1. Przestępczość z nienawiści

	Przestępstwa z nienawiści odnotowane przez policję	Procedowane	Osądzone
2023	893	386	296
2022	1180	440	312
2021	997	466	339
2020	826	374	266
2019	972	432	597
2018	1117	397	315

Źródło: [Poland | HCRW](#).

Największą mniejszością etniczną w Europie, liczącą 10 milionów osób, są Romowie. Przez 700 lat utrzymywali swoją odrębność, ale brak własnego państwa spowodował ich marginalizację społeczno-gospodarczą. Są dyskryminowani niemal we wszystkich dziedzinach życia, co pogarsza ich sytuację w edukacji, zatrudnieniu, dostępie do usług medycznych i mieszkalnictwa. Pandemia COVID-19 ujawniła wysoki poziom narażenia Romów na negatywne skutki zdrowotne i społeczno-ekonomiczne oraz wzrost dyskryminacji. Choć dane z lat 2016–2021 pokazują minimalną poprawę na poziomie 1%, poziom dyskryminacji tej grupy nie zmniejszył się istotnie w całej Unii Europejskiej⁵⁶.

Wykluczenie społeczne Romów wynika z braku wykształcenia, bezrobocia i ubóstwa. Ubóstwo często uniemożliwia edukację, a dane pokazują problem wczesnego przerywania nauki, silnie związany z romskimi uwarunkowaniami kulturowymi i potrzebami

⁵³ Global Study on Discrimination, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance, Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do Spraw Praw Człowieka, 2022.

⁵⁴ „Unia równości Między założeniami a rzeczywistością” (2024). Tekst dostępny pod linkiem: [335ebc98-b10e-47e4-82b5-fe276b4ea6a5_pl](#), str. 41-43.

⁵⁵ Za: [Poland | HCRW](#).

⁵⁶ „Unia równości Między założeniami a rzeczywistością” (2024). Tekst dostępny pod linkiem: [335ebc98-b10e-47e4-82b5-fe276b4ea6a5_pl](#), str. 53.

ekonomicznymi. Wykluczenie prowadzi do problemów zdrowotnych i nieodpowiednich warunków mieszkaniowych. Wielu Romów mieszka w odseparowanych slumsach bez perspektyw. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem jest dla Romów pięciokrotnie wyższy niż dla ogółu społeczeństwa, zarówno w państwach Europy Środkowej, jak i w krajach długo należących do Unii Europejskiej⁵⁷.

Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa

Dyskryminacja ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową to nierówne traktowanie w związku z prawdziwą bądź domniemaną orientacją seksualną lub poczuciem przynależności do określonej płci. Grupa osób narażona na dyskryminację ze względu na orientację seksualną lub tożsamość płciową określana jest angielskim skrótem LGBT (lesbian, gay, bisexual, transgender). Dyskryminacja osób LGBT ma miejsce, gdy nierówne traktowanie nie jest uzasadnione żadnymi racjonalnymi, obiektywnymi przesłankami⁵⁸. Pomimo istniejących zapisów prawnych, osoby LGBT+ często doświadczają dyskryminacji na rynku pracy. Dyskryminacja ta może przybierać różne formy, zaczynając od odmowy zatrudnienia osoby, w przypadku której informacja o jej orientacji seksualnej czy tożsamości płciowej wybrzmiała podczas rozmowy rekrutacyjnej, poprzez odmawianie awansu, wypłatę niższej pensji lub brak premii po obrażeniu i mowę nienawiści, szykany w formie werbalnej, pozawerbalnej czy nawet przemoc fizyczną⁵⁹.

Społeczność LGBT+ w Polsce, choć oficjalnie nieujęta w spisach powszechnych, jest szacowana na minimum 2 miliony osób, co stanowi około 5% społeczeństwa. Te szacunki znajdują potwierdzenie w licznych badaniach i opracowaniach, w tym w sondażu dotyczącym osób LGBT+ w Europie. Mimo braku bezpośrednich pytań w krajowych spisach, widoczne są wyraźne wskazania, że społeczność LGBT+ stanowi istotną część populacji, co wymaga uwzględnienia w politykach społecznych oraz ochronie praw tej grupy⁶⁰.

Ochrona praw osób LGBT+ staje się coraz ważniejsza, także dla Unii Europejskiej. Mimo to sytuacja tej mniejszości wciąż jest niepokojąca. Komisja Europejska w strategii na lata 2020-2025 zauważyła, że choć akceptacja społeczna wzrosła z 71% w 2015 r. do 76% w 2019 r., nie przełożyło się to na poprawę życia osób LGBT+. Szczególną uwagę zwraca Strategia na osoby LGBT+ najbardziej narażone na zagrożenia, zwłaszcza te doświadczające dyskryminacji krzyżowej oraz osoby transpłciowe, niebinarne i interseksualne, które należą do najmniej akceptowanych społecznie grup i zazwyczaj doświadczają większej dyskryminacji i przemocy niż pozostali członkowie tej społeczności⁶¹.

W badaniu FRA⁶² (Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej) z 2019 r. zaobserwowano wzrost odsetka osób doświadczających dyskryminacji ze względu na orientację seksualną, tożsamość/ekspresję płciową i cechy płciowe do 42%, w porównaniu do 37% w 2012 r. Wiele

⁵⁷ „Unia równości Między założeniami a rzeczywistością” (2024). Tekst dostępny pod linkiem: 335ebc98-b10e-47e4-82b5-fe276b4ea6a5_pl, str. 54.

⁵⁸ „Czym jest dyskryminacja?” RPO (2014). Tekst dostępny pod linkiem: [Czym jest dyskryminacja](https://www.rpo.gov.pl/pl/teksty-i-publicacje/rozprawy-i-publikacje/czym-jest-dyskryminacja).

⁵⁹ „Analiza dotycząca wpływu Programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027 na grupy społeczne szczególnie zagrożone dyskryminacją”, Fabryka Dobrych Praktyk (2022). Tekst dostępny pod linkiem: [Analiza dotycząca wpływu Programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027 na grupy społeczne szczególnie zagrożone dyskryminacją - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej](https://analiza-dotyczaca-wplywu-programu-fundusze-europejskie-dla-nowoczesnej-gospodarki-2021-2027-na-grupy-spoeczne-szczegolnie-zagrozone-dyskryminacja-Ministerstwo-Funduszy-i-Polityki-Regionalnej), str. 51.

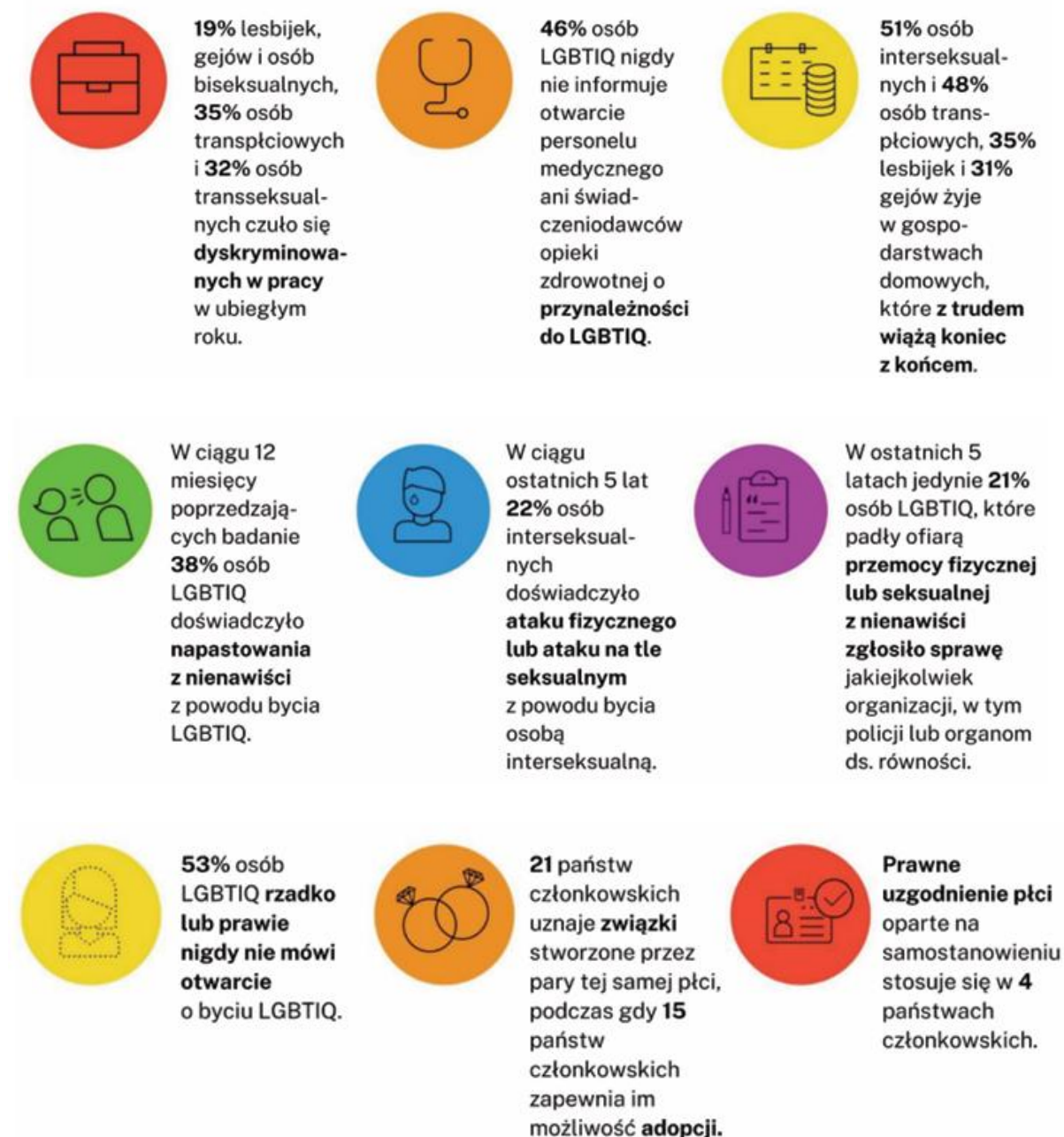
⁶⁰ „Liczba osób LGBT w Europie i w Polsce” (2020). Tekst dostępny pod linkiem: <https://portalstatystyczny.pl/liczba-osob-lgbt-w-europie-i-w-polsce/>.

⁶¹ „Unia równości Między założeniami a rzeczywistością” (2024). Tekst dostępny pod linkiem: 335ebc98-b10e-47e4-82b5-fe276b4ea6a5_pl, str. 19-21.

⁶² Being Black in the EU, EU-MIDIS II FRA, Publications Office of the European Union, Luksemburg 2018; Being Black in the EU – Experiences of people of African descent, FRA, Publications Office of the European Union, Wiedeń 2023.

osób LGBT+ doświadczało zagrożenia ubóstwem oraz wykluczeniem społecznym. Niski poziom poczucia bezpieczeństwa skutecznie zniechęcał je do zgłaszania naruszeń swoich praw odpowiednim instytucjom czy dochodzenia sprawiedliwości wobec sprawców. Dodatkowo sytuację pogarszał wzrost negatywnych nastrojów wobec osób LGBT+ w przestrzeni publicznej. Najbardziej wyrazistym przykładem tego zjawiska były tzw. uchwały anty-LGBT, które przyjmowały niektóre jednostki samorządowe w Polsce, wprowadzając dyskryminujące postanowienia⁶³.

Rysunek 3. Dyskryminacja z racji na orientację seksualną

⁶³ „Unia równości Między założeniami a rzeczywistością” (2024). Tekst dostępny pod linkiem: 335ebc98-b10e-47e4-82b5-fe276b4ea6a5_pl, str. 19.

Źródło: „Unia równości Między założeniami a rzeczywistością” (2024). Tekst dostępny pod linkiem: 335ebc98-b10e-47e4-82b5-fe276b4ea6a5.pl, str. 21, 23 i 24.

Badania pokazują, że osoby LGBT+ zarabiają mniej niż osoby heteroseksualne. W Wielkiej Brytanii różnica wynosi 16%, według LinkedIn/YouGov⁶⁴. Badanie Open For Business wykazało, że w Polsce, Węgrzech, Rumunii i Ukrainie również istnieją różnice w wynagrodzeniach osób LGBT+. Stygmatyzacja osób nieheteronormatywnych prowadzi do niższych płac, utrudnionego dostępu do pracy, wyższego bezrobocia oraz mniej przyjaznych warunków zatrudnienia, co wpływa na ich produktywność⁶⁵.

Badania pokazują, że większość osób LGBT+ doświadcza mikroagresji w codziennym życiu. Mikroagresje obejmują stereotypy, ośmieszanie, izolację, umniejszanie i wykluczanie. Dzieje się to w pracy, edukacji i przy korzystaniu z usług publicznych. Na przykład, badania nad studentami LGBT+ wykazują, że niemal wszyscy badani doświadczają mikroagresji interpersonalnych (negatywne komentarze) oraz środowiskowych (przyzwolenie na homofobiczne żarty). Potwierdza to odpowiednio 96% i 98% badanych. 37% badanych doświadczyło bezpośredniej dyskryminacji i uprzedzeń. Jak wynika z badania przeprowadzonego przez Kampanię Przeciw Homofobii w latach 2019-2020 aż 68,54% osób LGBT+ biorących udział w badaniu doświadczyło co najmniej jednego typu zachowań przemocowych ze względu na swoją orientację seksualną lub tożsamość płciową. Mikroagresje często wynikają z nieświadomości i nieintencji krzywdzenia. Wiele osób nie zdaje sobie sprawy, że ich słowa i gesty mogą być wrogo odbierane lub uwłaczające. Dlatego konieczne są działania edukacyjne, by promować otwartość i szacunek dla różnorodności⁶⁶.

⁶⁴ „The UK has an LGBTQ pay gap” (2019). Tekst dostępny pod linkiem: <https://www.linkedin.com/news/story/the-uk-has-an-lgbtq-pay-gap-4702500/>

⁶⁵ „Seria badawcza. Argumenty ekonomiczne przemawiające za inkluzją osób LGBT+ w Europie Środkowo Wschodniej Węgry, Polska, Rumunia i Ukraina” (2021), Open For Business. Raport dostępny na stronie: <https://odpowiedzialnybiznes.pl/wp-content/uploads/2021/04/TheEconomicCaseforLGBTInclusioninCEE%20POLISH.pdf>, str. 45.

⁶⁶ „Społeczna sytuacja osób LGTB w Polsce. Raport za lata 2019-2020”, Centrum Badań nad Uprzedzeniami Uniwersytetu Warszawskiego i współpracowników_czki (2021). Tekst dostępny pod linkiem: [Sytuacja społeczna osób LGTB w Polsce. Raport za lata 2019-2020 - Kampania Przeciw Homofobii | Kampania Przeciw Homofobii](https://sytuacja.spoeczna.osob.lgbt.w.polsce.raport.za.lata.2019-2020-kampania.przeciw.homofobii-kampania.przeciw.homofobii), str. 80-130.

Część I. Analiza obszarów interwencji z Programu pod kątem wyodrębnienia grup będących w niekorzystnej sytuacji

Grupy defaworyzowane ujęte w FEL 2021-2027

Pogłębiona analiza zapisów Szczegółowego Opisu Priorytetów programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 pokazuje jednak, że grupy w niekorzystnej sytuacji są w nim uwzględniane znacznie szerzej. Poniższe zestawienie zawiera przykłady grup docelowych, których przedstawiciele znajdują się w niekorzystnej sytuacji, ale których defaworyzacja wykracza poza rozumiane wprost czynniki dyskryminacji omówione w poprzednim podrozdziale.

Przedstawiciele grup w niekorzystnej sytuacji będący grupami docelowymi interwencji FEL 2021-2027:

Działanie FELU.07.06 Infrastruktura usług i integracji społecznej⁶⁷	■ dzieci i młodzież przebywające w pieczy zastępczej lub ją opuszczające, ■ mieszkańcy obszarów o niezadowalającej dostępności do usług społecznych (w tym słabiej rozwiniętych gospodarczo i terenów wiejskich), ■ osoby doświadczające przemocy, w tym przemocy w rodzinie, ■ osoby lub rodziny wykluczone lub zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym osoby uciekające z terenu Ukrainy, oraz otoczenie tych osób (m.in. rodzina, środowisko lokalne), ■ osoby narażone na umieszczenie w instytucjach całodobowych lub przebywające w instytucjach całodobowych, ■ osoby potrzebujące interwencji kryzysowej, ■ osoby usamodzielniane (w tym osoby dorosłe), ■ osoby usamodzielniane i opuszczające pieczę zastępczą, ■ osoby w kryzysie bezdomności i zagrożone wykluczeniem mieszkaniowym, ■ osoby wymagające wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, ■ osoby z niepełnosprawnościami
Działanie FELU.07.08 Infrastruktura ochrony zdrowia⁶⁸	■ mieszkańcy obszarów o niezadowalającej dostępności do specjalistycznych usług zdrowotnych ■ noworodki, dzieci i kobiety – w zakresie ambulatoryjnej opieki nad matką i dzieckiem ■ obywatele państw trzecich, migranci i uchodźcy (szczególnie osoby opuszczające Ukrainę w związku z agresją Federacji Rosyjskiej) ■ osoby starsze ■ osoby wymagające wsparcia w codziennym funkcjonowaniu ■ osoby z kategorii wysokiego ryzyka socjalnego (bezrobotne, ubogie, opuszczające placówki) ■ osoby z problemami zdrowia psychicznego ■ osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym

⁶⁷ Załącznik nr 1 do uchwały zmieniającej uchwałę w sprawie przyjęcia Szczegółowego Opisu Priorytetów programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 25 marca 2025 ([SZOP FEL 2021-2027](#)), str. 217-222.

⁶⁸ Załącznik nr 1 do uchwały zmieniającej uchwałę w sprawie przyjęcia Szczegółowego Opisu Priorytetów programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 25 marca 2025 ([SZOP FEL 2021-2027](#)), str. 227-232.

Działanie FELU.08.01 Aktywizacja społeczna i zawodowa⁶⁹	■ osoby bierne zawodowo ■ osoby lub rodziny wykluczone społecznie, zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz ich otoczenie (m.in. rodzina, środowisko lokalne) ■ osoby opuszczające zakłady karne ■ osoby z niepełnosprawnościami i ich otoczenie (m.in. rodzina, środowisko lokalne) ■ osoby, o których mowa w art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym⁷⁰
Działanie FELU.08.02 Ekonomia społeczna⁷¹	■ osoby bierne zawodowo ■ osoby lub rodziny wykluczone lub zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym osoby uciekające z terenu Ukrainy, oraz otoczenie tych osób (m.in. rodzina, środowisko lokalne) ■ osoby w kryzysie bezdomności, uzależnione od alkoholu lub narkotyków lub innych środków odurzających, zwalniane z zakładów karnych ■ osoby spełniające kryteria, o których mowa w art. 8 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej⁷²
Działanie FELU.08.03 Integracja społeczno-gospodarcza obywateli państw trzecich⁷³	■ obywatele państw trzecich
Działanie FELU.08.04 Integracja społeczno-gospodarcza społeczności marginalizowanych⁷⁴	■ mniejszości narodowe/etniczne ■ osoby należące do społeczności marginalizowanych, w tym Romowie oraz ich dzieci
Działanie FELU.08.05 Usługi społeczne⁷⁵	■ migranci i ich otoczenie ■ opiekunowie faktyczni ■ osoby narażone na umieszczenie w instytucjach całodobowych lub przebywające w instytucjach całodobowych

⁶⁹ Załącznik nr 1 do uchwały zmieniającej uchwałę w sprawie przyjęcia Szczegółowego Opisu Priorytetów programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 25 marca 2025 ([SZOP FEL 2021-2027](#)), str. 243-248.

⁷⁰ Osoby, o których mowa w art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, to grupy znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej, które mogą korzystać z zatrudnienia socjalnego. Zgodnie z przepisami, są to m.in.:

1. Bezdomni – realizujący indywidualny program wychodzenia z bezdomności.
2. Osoby uzależnione – od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających.
3. Osoby z zaburzeniami psychicznymi – w rozumieniu przepisów o ochronie zdrowia psychicznego.
4. Długotrwale bezrobotni – w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.
5. Osoby zwalniane z zakładów karnych – mające trudności w integracji ze środowiskiem.
6. Uchodźcy – realizujący indywidualny program integracji.
7. Osoby niepełnosprawne – w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej.

Załącznik nr 1 do uchwały zmieniającej uchwałę w sprawie przyjęcia Szczegółowego Opisu Priorytetów programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 25 marca 2025 ([SZOP FEL 2021-2027](#)), str. 248-254.

⁷² Osoby spełniające kryteria wymienione w art. 8 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej to osoby i rodziny, które osiągają określony poziom dochodów. Konkretnie:

1. Osoby samotnie gospodarujące, których dochód nie przekracza określonego progu dochodowego na jedną osobę.
2. Rodziny, których przeciętny dochód na jedną osobę w rodzinie również nie przekracza tego progu.

⁷³ Załącznik nr 1 do uchwały zmieniającej uchwałę w sprawie przyjęcia Szczegółowego Opisu Priorytetów programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 25 marca 2025 ([SZOP FEL 2021-2027](#)), str. 255-259.

⁷⁴Tamże, str. 259-264.

⁷⁵Tamże, str. 264-270.

	■ osoby z niepełnosprawnościami i ich otoczenie (m.in. rodzina, środowisko lokalne) ■ osoby zagrożone wykluczeniem społecznym ■ otoczenie osób dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym ■ otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym
Działanie FELU.08.06 Usługi zdrowotne⁷⁶	■ dzieci i młodzież ■ migranci i ich otoczenie ■ opiekunowie faktyczni ■ osoby narażone na umieszczenie w instytucjach całodobowych lub przebywające w instytucjach całodobowych ■ osoby z niepełnosprawnościami i ich otoczenie (m.in. rodzina, środowisko lokalne) ■ osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, osoby, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji w dostępie do usług zdrowotnych wskazane w programach profilaktycznych ■ otoczenie osób dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym ■ otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym
Działanie FELU.08.07 Usługi społeczne w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych⁷⁷	■ migranci i ich otoczenie ■ opiekunowie faktyczni ■ osoby narażone na umieszczenie w instytucjach całodobowych lub przebywające w instytucjach całodobowych ■ osoby z niepełnosprawnościami i ich otoczenie (m.in. rodzina, środowisko lokalne) ■ osoby zagrożone wykluczeniem społecznym ■ otoczenie osób dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym ■ otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym
Działanie FELU.08.08 Wsparcie rodziny i pieczy zastępczej⁷⁸	■ dzieci i młodzież zagrożona ubóstwem lub wykluczeniem społecznym ■ osoby korzystające ze wsparcia tych instytucji prowadzących pracę z rodziną ■ kadry świadczące usługi interwencji kryzysowej ■ kandydaci do pełnienia funkcji w ramach pieczy zastępczej, jak i kandydaci na rodziców adopcyjnych oraz członkowie ich rodzin ■ osoby doświadczające przemocy, w tym przemocy w rodzinie i ich otoczenie ■ osoby potrzebujące interwencji kryzysowej ■ osoby usamodzielniane i opuszczające pieczę zastępczą ■ osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym ■ otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym ■ rodzina, w tym rodzina dysfunkcyjna lub rodzina przeżywająca trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych ■ rodziny (naturalne, zastępcze, adopcyjne) z dziećmi i ich otoczenie, rodziny zastępcze i kandydaci na rodziny zastępcze

⁷⁶ Tamże, str. 270-277.

⁷⁷ Tamże, str. 277-283.

⁷⁸ Tamże, str. 283-289.

Działanie FELU.08.09 Integracja społeczna osób najbardziej potrzebujących wsparcia⁷⁹	■ osoby w kryzysie bezdomności i zagrożone wykluczeniem mieszkaniowym ■ osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym ■ otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, społeczności lokalne
Działanie FELU.09.01 Aktywizacja zawodowa – projekty PUP⁸⁰	■ bezrobotni ■ osoby należące do kategorii NEET ■ osoby odchodzące z rolnictwa ■ osoby z niepełnosprawnościami lub o ograniczonej mobilności
Działanie FELU.09.02 Aktywizacja zawodowa⁸¹	■ bezrobotni ■ osoby bierne zawodowo ■ osoby należące do kategorii NEET ■ osoby odchodzące z rolnictwa ■ osoby z niepełnosprawnościami lub o ograniczonej mobilności ■ osoby zatrudnione na umowach krótkoterminowych, umowach cywilno-prawnych ■ ubodzy pracujący
Działanie FELU.09.03 Wsparcie instytucji rynku pracy⁸²	■ migranci powrotni ■ osoby bezrobotne i poszukujące pracy
Działanie FELU.09.04 Zrównoważony rynek pracy⁸³	■ osoby powracające na rynek pracy ■ osoby, w szczególności kobiety bierne zawodowo ■ osoby, w szczególności kobiety pozostające bez zatrudnienia
Działanie FELU.09.05 Ochrona środowiska pracy⁸⁴	■ osoby bezrobotne
Działanie FELU.09.06 Adaptacyjność pracodawców i pracowników do zmian⁸⁵	■ zatrudnione na umowach krótkoterminowych, umowach cywilno-prawnych ■ ubodzy pracujący
Działanie FELU.09.07 Outplacement⁸⁶	■ pracownicy zagrożeni zwolnieniem ■ pracownicy przewidziani do zwolnienia lub osoby zwolnione z przyczyn nie dotyczących pracownika ■ osoby odchodzące z rolnictwa

⁷⁹ Tamże, str. 289-293.

⁸⁰ Tamże, str. 293-297.

⁸¹ Tamże, str. 297-302.

⁸² Tamże, str. 302-307.

⁸³ Tamże, str. 307-312.

⁸⁴ Tamże, str. 312-317.

⁸⁵ Tamże, str. 317-322.

⁸⁶ Tamże, str. 322-326.

Działanie FELU.09.08 Aktywizacja zawodowa - projekty OHP⁸⁷	■ bezrobotni ■ osoby bierne zawodowo ■ osoby kwalifikujące się do wsparcia Ochotniczych Hufców Pracy ■ osoby należące do kategorii NEET ■ osoby z niepełnosprawnościami lub o ograniczonej mobilności
Działanie FELU.10.03 Kształcenie ogólne⁸⁸	■ uczniowie szkół i placówek podstawowych, uczniowie szkół i placówek ponadpodstawowych, uczniowie, ich rodzice i opiekunowie prawni oraz kadra (w tym nauczyciele) szkół specjalnych
Działanie FELU.10.04 Kształcenie zawodowe⁸⁹	■ uczniowie, ich rodzice i opiekunowie prawni oraz kadra (w tym nauczyciele) szkół specjalnych
Działanie FELU.10.05 Wsparcie edukacji w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych⁹⁰	■ uczniowie szkół i placówek podstawowych, uczniowie szkół i placówek ponadpodstawowych, uczniowie, ich rodzice i opiekunowie prawni oraz kadra (w tym nauczyciele) szkół specjalnych
Działanie FELU.10.06 Uczenie się osób dorosłych⁹¹	■ osoby dorosłe o niskich umiejętnościach lub kompetencjach podstawowych

Jednocześnie na potrzeby dalszej analizy przyjęto, że grupami w niekorzystnej sytuacji są te, na które oddziałują wprost przesłanki dyskryminacyjne: płeć, wiek, niepełnosprawność, rasa, narodowość i pochodzenie etniczne, religia i światopogląd oraz orientacja seksualna i tożsamość płciowa.

Grupy defaworyzowane w opinii mieszkańców woj. lubelskiego

W ramach badania terenowego zrealizowano ankietę CAWI z mieszkańcami województwa lubelskiego na próbie N=400.

Jedynie 7,5% badanych mieszkańców zadeklarowało, że nie należy do żadnej z grup objętych wsparciem w ramach programu Fundusze dla Lubelskiego. Badani mogli jednocześnie przynależać do wielu grup.

⁸⁷ Tamże, str. 326-330.

⁸⁸ Tamże, str. 341-347.

⁸⁹ Tamże, str. 347-353.

⁹⁰ Tamże, str. 353-359.

⁹¹ Tamże, str. 359-364.

Tabela 2. Deklaracje mieszkańców woj. lubelskiego dot. przynależności do grup docelowych FEL 2021–2027

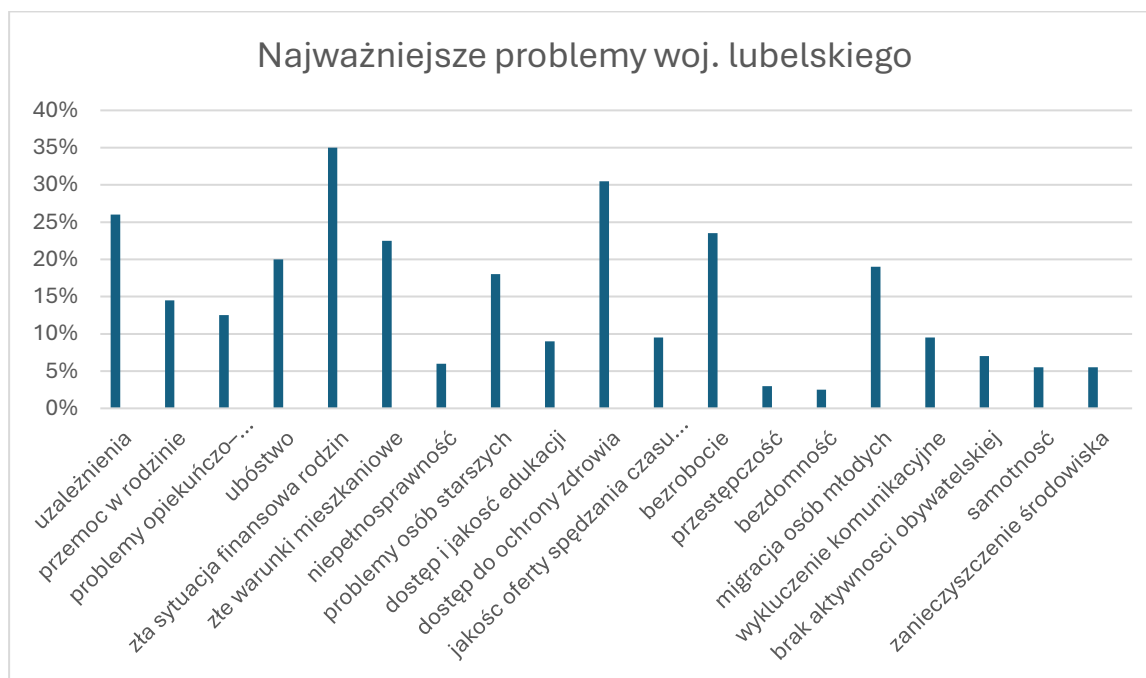
RODZAJ GRUPY DOCELOWEJ	UDZIAŁ PROCENTOWY
Mieszkańcy obszarów o niezadowalającej dostępności do usług społecznych (w tym słabiej rozwiniętych gospodarczo i terenów wiejskich).	25,9%
Kandydaci do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, rodzinnego domu dziecka lub prowadzących placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego oraz członkowie ich rodzin, opiekunowie dzieci i młodzieży przebywającej w pieczy zastępczej lub ją opuszczającej	3,2%
Osoby usamodzielniane (w tym osoby dorosłe),	6,5%
Osoby młode wchodzące na rynek pracy,	22,2%
Rodzice – matki/ojcowi lub opiekunowie,	35,7%
Osoby ubogie	5,9%
Osoby bezrobotne	11,4%
Osoby uzależnione	5,9%
Osoby z niepełnosprawnościami, osoby z ograniczoną sprawnością	8,1%
Osoby samotne	13%
Osoby doświadczające przemocy, w tym przemocy w rodzinie,	3,8%
Osoby lub rodziny wykluczone lub zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym,	0,5%
Rodziny przeżywające trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych,	2,2%
Osoby uciekające z terenu Ukrainy, oraz otoczenie tych osób (m.in. rodzina, środowisko lokalne) przebywające w instytucjach całodobowych,	1,6%
Osoby potrzebujące interwencji kryzysowej,	0,5%
Mniejszości etniczne	1,1%
Osoby zmagające się z długotrwałą chorobą,	11,4%
Osoby starsze, wymagające wsparcia w codziennym funkcjonowaniu,	0,5%
Osoby potrzebujące wsparcia socjalnego	7%

Osoby z problemami zdrowia psychicznego	10,3%
Osoby wykluczone komunikacyjnie	3,2%
Osoby w niekorzystnej sytuacji w dostępie do usług zdrowotnych	3,2%
Osoby zatrudnione na umowach krótkoterminowych, umowach cywilno-prawnych, osoby ubogie pracujące	5,4%
Osoby odchodzące z rolnictwa;	4,3%
Osoby powracające na rynek pracy;	8,6%
Pracownicy kwalifikujący się do programów profilaktycznych chorób związanych z miejscem pracy,	0,5%
Pracownicy zagrożeni zwolnieniem, pracownicy przewidziani do zwolnienia lub osoby zwolnione z przyczyn nie dotyczących pracownika	0,5%
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	12,2%
Osoby dorosłe zgłaszające z własnej inicjatywy chęć podnoszenia, uzupełnienia umiejętności, kompetencji i kwalifikacji, w tym kwalifikacji zawodowych	28,1%
Nie należą do żadnej z tych grup	7,5%

Źródło: badanie CAWI wśród mieszkańców województwa

Blisko 70% mieszkańców województwa lubelskiego słyszało o projektach w ramach Programu Fundusze dla Lubelskiego. 6% badanych przyznało, że osobiście korzystało lub korzysta ze wsparcia w ramach projektów finansowanych w ramach FEL 2021–2027, w przypadku 8,5% z omawianego wsparcia korzystało lub korzysta któraś z najbliższych badanemu osób, 5,5% badanych zadeklarowało, że nie korzysta z wsparcia, ponieważ nie zostało im ono przyznane (spośród tych osób 4 nie spełniały kryteriów a 10 zadeklarowało wyczerpanie się środków w budżecie na projekt). Najważniejszymi problemami Lubelszczyzny są zdaniem jej mieszkańców: zła sytuacja finansowa rodzin i dostęp do służby zdrowia, uzależnienia, bezrobocie, złe warunki mieszkaniowe i migracja osób młodych.

Wykres 5. Najważniejsze problemy woj. lubelskiego zdaniem mieszkańców

Źródło: badanie CAWI wśród mieszkańców województwa

Mieszkańcy woj. lubelskiego wskazali również grupy, które ich zdaniem najbardziej potrzebują wsparcia. Wśród najczęściej typowanych znalazły się osoby ubogie, mieszkańcy obszarów o niezadawalającej dostępności usług społecznych i osoby z niepełnosprawnościami.

Wykres 6. Grupy najbardziej potrzebujące wsparcia zdaniem mieszkańców woj. lubelskiego

Źródło: badanie CAWI wśród mieszkańców województwa

Zdania badanych na temat tego, czy województwo podejmuje działania w celu niwelowania wskazanych przez nich problemów były podzielone. Większość - 53% udzieliło odpowiedzi pozytywnej, 40% było przeciwnego zdania, 7% nie miało na ten temat zdania. Jednak tylko 12,5% wskazało grupy, które ich zdaniem nie są w województwie dostrzegane, a potrzebna jest im pomoc. Wśród nich znalazły się najliczniej wymieniane:

- Osoby z problemem alkoholowym;
- Osoby niepełnosprawne;
- Osoby dotknięte ubóstwem;
- Młodzi wchodzący na rynek pracy.

Poza wymienionymi pojawiły się również pojedyncze wskazania na:

- Bezrobotne kobiety;
- Bezdomni;
- Ubodzy seniorzy;
- Osoby mające problemy ze zdobyciem mieszkania;
- Osoby z jedynie podstawowym wykształceniem;
- Osoby starsze, które są wykluczone komunikacyjnie;
- Osoby zamieszkujące wsie wykluczone komunikacyjnie;
- Osoby młode z problemami zdrowia psychicznego;
- Osoby nękanе w szkołach;
- Osoby wymagające rehabilitacji;
- Rodzice niepełnosprawnych dzieci.

Potencjalne bariery możliwe do wystąpienia w FEL 2021– 2027

Analiza sytuacji przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji w ramach FEL 2021-2027 pokazała, że mogą oni napotykać na różnego rodzaju bariery w korzystaniu ze wsparcia oraz jego efektów. Co więcej, wiele ze zidentyfikowanych barier łączy się ze sobą (podobnie jak w przypadku samej dyskryminacji i jej przesłanek) nakładając się na siebie krzyżowo i czyniąc sytuacje osób z grup w niekorzystnej sytuacji wyjątkowo trudną.

Bariery w miejscu pracy

W przedmiotowej analizie mają szczególny wymiar, dotyczą bowiem jako jedyne zidentyfikowanej w badaniu pierwszej grupy interesariuszy FEL 2021-2027 – beneficjentów i wnioskodawców, a dokładnie pracowników zatrudnianych przez te instytucje (patrz rozdział „Wprowadzenie w problematykę”). Tak jak wspomniano na początku raportu, wnioskodawcy i beneficjenci – podmioty, które mogą się ubiegać o środki Programu lub korzystać z tych środków – jako instytucje nie mogą doświadczać dyskryminacji, można natomiast w ich przypadku zidentyfikować jednak ryzyko występowania praktyk dyskryminacyjnych w odniesieniu do osób, które są zatrudnione w organizacjach wnioskodawców i beneficjentów. Ryzyko to powinno zostać uwzględnione w każdym Priorytecie i Działaniu FEL 2021-2027, ponieważ realizacja każdego z nich wiąże się z realizacją stosunku pracy (tak po stronie IZ i IP, jak i beneficjentów i wnioskodawców). Pracownikami powyższych mogą być natomiast każdorazowo przedstawiciele grup defaworyzowanych.

Bariery finansowe

Bariera wyższych kosztów

Dotyczy sytuacji, w których udział we wsparciu przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji wiąże się z wyższymi kosztami ich realizacji, np. poprzez konieczność dostosowania ich do specyficznych potrzeb, np.:

- dostosowania architektoniczne dla osób z niepełnosprawnościami;
- tłumaczenie dokumentów / obsługa interesariuszy w języku migowym;
- druk w większej skali na potrzeby seniorów i osób słabowidzących.

Bariera ta ma także – poza opisanym wyżej wymiarem systemowym – wymiar indywidualny, w którym przedstawiciele grup w niekorzystnej sytuacji, ze względu na swoje dodatkowe potrzeby (np. niezbędne do prawidłowego funkcjonowania leki seniorów lub dodatkowe produkty i usługi osób z niepełnosprawnościami) generują dodatkowe obciążenia dla budżetu, zmniejszając istotnie kwoty jakimi mogą oni swobodnie dysponować.

Bariera niższych dochodów

Dotyczy sytuacji, w której osoby z grup w niekorzystnej sytuacji osiągają przeciętnie niższe dochody niż osoby, których nie dotyczą przesłanki dyskryminacyjne. Sytuacja ta może wynikać zarówno z samego przynależenia do grup w niekorzystnej sytuacji (dyskryminacja na rynku pracy), jak i czynników z nią związanych (np. przeciętnie niższego wykształcenia i możliwości zarobkowych seniorów, osób z niepełnosprawnościami lub przedstawicieli mniejszości narodowych lub etnicznych (np. Romowie), w efekcie których wykonywać oni mogą jedynie prostsze i niżej płatne prace).

Bariera zagrożenia ubóstwem

Bariera podwyższonego zagrożenia ubóstwem stanowi z jednej strony finansową wypadkową obu powyższych barier (bariera wyższych kosztów oraz niższych dochodów), z drugiej natomiast ma szerszy – ponadfinansowy – wymiar. Zagrożenie ubóstwem dotyczy w tym przypadku szerokiego kontekstu społeczno-gospodarczego funkcjonowania osób z grup w niekorzystnej sytuacji, i obejmować może między innymi:

- ubóstwo pokoleniowe (dziedziczne), które dotyczy rodzin, w których ubóstwo (niezależnie od jego pierwotnych przyczyn i zakresu) jest przekazywane z pokolenia na pokolenie, a bezpośrednie przyczyny tego rodzaju ubóstwa są głęboko zakorzenione w braku edukacji, ograniczonych możliwościach zatrudnienia oraz marginalizacji społecznej;
- ubóstwo strukturalne, które wynika z długotrwałych problemów systemowych, takich jak brak inwestycji w dane regiony, wysokie bezrobocie czy nierówny dostęp do usług publicznych i dotyka całe społeczności, zwłaszcza w regionach zaniedbanych gospodarczo;
- ubóstwo energetyczne, które dotyczy osób, które nie są w stanie pokryć kosztów ogrzewania swoich domów lub korzystania z podstawowych usług energetycznych;
- ubóstwo edukacyjne, które charakteryzuje osoby, które z powodu ograniczonego dostępu do edukacji i szkoleń mają niskie kwalifikacje, co utrudnia im znalezienie pracy, a w konsekwencji przekłada się na ubóstwo w wymiarze finansowym oraz innych wymiarach;
- ubóstwo cyfrowe, które dotyka przede wszystkim tych, którzy nie mają dostępu do technologii informacyjno-komunikacyjnych, co ogranicza ich możliwości edukacyjne, zawodowe i społeczne.

Barierę dostępu

Bariera architektoniczna

Dotyczy przede wszystkim braku dostosowania infrastruktury do potrzeb poszczególnych grup defaworyzowanych, w tym przede wszystkim do potrzeb wynikających z:

- płci, w tym do potrzeb rodzin z dziećmi i opiekujących się innymi osobami zależnymi;
- wieku, w tym przede wszystkim do potrzeb dzieci oraz seniorów;
- niepełnosprawności, w tym do potrzeb wynikających z częściowej mniejszej sprawności / odmiennych od dominujących możliwości i potrzeb w różnych obszarach korzystania z obiektów i przestrzeni;
- przynależności wyznaniowej lub etnicznej, której determinanty kulturowo-społeczne przekładają się na specyficzne potrzeby dotyczące obiektów i przestrzeni otwartych (np. osobne przestrzenie dla kobiet i mężczyzn).

Bariera technologiczna lub cyfrowa

Występuje kiedy technologiczne i cyfrowe aspekty Programu lub jego efektów nie są w wystarczającym stopniu dostosowane do potrzeb osób ze specyficznymi potrzebami, w tym również wynikającymi z przynależności do grup defaworyzowanych (dotyczy to szczególnie seniorów, osób z niepełnosprawnościami słuchu czy wzroku lub osób ze szczególnymi potrzebami na poziomie poznawczym (na przykład w spektrum autyzmu). Należy mieć na uwadze, że nie wszyscy mają dostęp do nowoczesnych technologii oraz umiejętność ich skutecznego wykorzystania. Im większa świadomość twórców rozwiązań cyfrowych dotycząca różnorodnych potrzeb poszczególnych grup, tym większe szanse na odpowiednie dostosowanie efektów ich pracy.

Bariera komunikacyjna

Dotyczy sytuacji, w której przedstawiciel grup w niekorzystnej sytuacji nie może skorzystać ze wsparcia, ponieważ nie występuje ono w dostępnej dla niego formie (np. brak tłumaczenia w języku migowym).

Bariery społeczne

Bariera negatywnego postrzegania

Ma miejsce w sytuacji, w której przedstawiciele grup defaworyzowanych są przedmiotem uprzedzeń i stereotypów, które z jednej strony przyczyniają się do ich wykluczenia społecznego, z drugiej natomiast prowadzą do – często nieuświadomianego – przypisywania przedstawicielom tych grup różnych negatywnych cech (np. mniejszych kompetencji i umiejętności). Negatywne postrzeganie grup defaworyzowanych przekłada się na dyskryminację ich przedstawicieli w różnych obszarach życia społecznego (np. na rynku pracy, które prowadzi do oferowania im, niezależnie od posiadanych kompetencji, niższego wynagrodzenia niż innym osobom; mniej chętnego angażowania ich do różnych inicjatyw).

Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb

Wynika z faktu, że wsparcie i interwencje publiczne projektowane są niejednokrotnie z pominięciem wcześniejszej precyzyjnej identyfikacji potrzeb poszczególnych grup docelowych, w tym potrzeb przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji, którzy potencjalnie mogą być uczestnikami interwencji, korzystać ze wsparcia lub jego efektów. W efekcie potrzeby te – jako nieuświadomiane – mogą zostać całkowicie pominięte podczas projektowania i realizacji interwencji.

Bariera izolacji

Dotyczy osób należących do przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji, które funkcjonują w większej lub mniejszej izolacji od reszty społeczeństwa lub społeczności lokalnej, co może utrudniać im pełny udział w korzyściach wynikających z pełnego członkostwa w tych strukturach. Bariera izolacji (w przeciwieństwie do bariery samoizolacji) ma charakter zewnętrzny i wynika z dystansu tworzonego wobec przedstawicieli ww. grup, nie przez nich samych. Co ważne, konsekwencje i wyniki bariery izolacji mogą być nieuświadomiane zarówno przez dotkniętych nią przedstawicieli grup dyskryminowanych, jak i członków izolującej ich większości, którzy traktują tę sytuację, jako naturalną i w efekcie właściwą.

Bariery kompetencyjno-edukacyjne

Bariera minimalnych kompetencji

Dotyczy sytuacji, w której przedstawiciele grup w niekorzystnej sytuacji, ze względu na ograniczony dostęp do edukacji charakteryzują deficyty edukacyjne, które przekładają się na niedostatek wiedzy i kompetencji niezbędnych do udziału w interwencji lub skorzystania z jej efektów i rezultatów. Łączy się z bariera braku świadomości ww. deficytów, która stoi na drodze do uzupełnienia wiedzy i kompetencji, tak aby włączenie do wsparcia było możliwe.

Bariera braku dostępu

Dotyczy sytuacji, w której przedstawiciele grup w niekorzystnej sytuacji ze względu na właściwości wynikające z przynależności do tych grup mają ograniczony względem innych przedstawicieli społeczeństwa lub społeczności lokalnych dostęp do edukacji (zarówno formalnej, jak i nieformalnej) niezbędnej do uzyskania minimalnych kompetencji niezbędnych do udziału we wsparciu lub korzystania z jego efektów. Bariera ta może się objawiać jako:

- brak dostosowania programów nauczania do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami;
- brak dostosowania sposobu i formy realizacji edukacji (np. tłumaczenie na język migowy) do potrzeb określonych grup, bez którego ich przedstawiciele nie mogą uczestniczyć w edukacji;
- brak dostępności architektonicznej budynków, w których realizowana jest edukacja;
- nadmierne (nieproporcjonalne w stosunku do przedstawicieli innych grup) obciążenie innymi obowiązkami uniemożliwiające podjęcie lub kontynuowanie edukacji (np. kobiety, przedstawiciele niektórych mniejszości (np. Romowie));
- niesprawiedliwe traktowanie w toku edukacji przez nauczycieli (np. mniejszości narodowe i etniczne, społeczności LGBT);
- utrudniony dostęp do uczestnictwa w działaniach edukacyjnych (np. trudności rekrutacyjne) przedstawicieli grup dyskryminowanych.

Bariera w udziale w działaniach informacyjnych

Dotyczy przede wszystkim niedostosowania komunikacji i działań informacyjnych do potrzeb i możliwości przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji. Może objawiać się np.:

- niedostosowaniem formy i poziomu trudności przekazywanych informacji do stanu wiedzy różnych grup docelowych (np., informacje zbyt techniczne, mogą nie zostać prawidłowo zrozumiane);
- dużym poziomem ogólności, który pomija specyficzne potrzeby komunikacyjne przedstawicieli poszczególnych grup (np. osoby z niepełnosprawnościami);
- wybrane kanały komunikacyjne charakteryzują się organiczną dostępnością dla przedstawicieli niektórych grup (np. informacja podana tylko w formie cyfrowej może nie trafić do osób, które w mniejszym zakresie korzystają z nowoczesnych technologii);
- deficytami informacyjnymi komunikatu, który nie wyjaśnia w dostatecznym stopniu, w jaki sposób interwencja zapewnia wsparcie dla różnych grup docelowych i jakie przynosi im korzyści lub jak można wziąć w nim udział / skorzystać z jego efektów.

Bariera braku świadomości

Dotyczy braku świadomości u przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji:

- własnych deficytów w zakresie wiedzy i kompetencji, których uzupełnienie mogłoby umożliwić pełne uczestnictwo oraz czerpanie korzyści z interwencji i jej efektów na równi z przedstawicielami innych grup;
- sposobów, dróg i możliwości uzupełnienia powyższych deficytów, nawet jeśli zostaną one uświadomione.

Rezultatem braku świadomości jest brak zainteresowania czy zaangażowania w działania z obszaru, którego deficyty dotyczą, a w efekcie częściowe lub całościowe wykluczenie z udziału w nich oraz czerpania z nich korzyści.

Bariery psychologiczne

Bariera samoizolacji

Najczęściej stanowi pośrednią konsekwencję tak zwanej dyskryminacji systemowej, tj. utrwalonych i często zinstytucjonalizowanych praktyk, które prowadzą do niesprawiedliwego traktowania określonych grup społecznych lub jednostek w ramach struktur społecznych, gospodarczych lub politycznych, która zawsze jest uświadamiana zarówno przez osoby izolowane, jak i izolujące. Efektem dyskryminacji systemowej są uprzedzenia i niechętnie postawy wobec przedstawicieli grup defaworyzowanych, które sprawiają, że osoby te czują się nieakceptowane czy wręcz odrzucane społecznie. Sytuacja ta może prowadzić do izolowania się przez nie od ogółu społeczeństwa oraz niewłączania się w projekty, które nie zapewniają poczucia bezpieczeństwa osobistego i komfortu psychicznego. Co ważne, bariera samoizolacji może być także w szczególnych przypadkach – np. Romowie – elementem kultury i stylu życia całej społeczności.

Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa

Dotyczy narażenia przez przedstawicieli grup defaworyzowanych na większe ryzyko doświadczania niepożądanych czy wręcz niebezpiecznych sytuacji w przestrzeni publicznej, szczególnie na otwartej przestrzeni. Osoby te mogą czuć się niepewnie w odosobnionych miejscach bez odpowiedniego oświetlenia czy bez możliwości wezwania pomocy, co może wpłynąć na ich chęć korzystania z parków narodowych i terenów zielonych. Jest to szczególnie ważne podczas planowania inwestycji i interwencji rewitalizacyjnych w przestrzeni miejskiej oraz planowania terenów zielonych.

Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego

Dotyczy stałego – często nieuświadamianego – doświadczania specyficznej formy stresu, charakterystycznego dla funkcjonowania osób należących do grup mniejszościowych, który jest wynikiem ich codziennej konfrontacji z uprzedzeniami, dyskryminacją, stereotypami czy wykluczeniem społecznym. Nie jest to stres wynikający z uniwersalnych doświadczeń życiowych, lecz z konieczności funkcjonowania w środowisku, które może nie być przyjazne lub równościowe. Doświadczanie stresu mniejszościowego prowadzi do wzmożonej samokontroli i nieujawniania informacji na temat swojego życia prywatnego (na przykład dotyczących wyznania, pochodzenia etnicznego, orientacji seksualnej) w obawie przed konsekwencjami z tego wynikającymi. Stres mniejszościowy jest przewlekły i często kumuluje się przez całe życie, wpływając negatywnie na zdrowie fizyczne i psychiczne. W efekcie prowadzi on do zwiększonej samoizolacji jednostek oraz utrudnia im korzystanie z pełni ze wsparcia i jego rezultatów.

Bariery prawno-administracyjne

Wynikają z niedostosowania rozwiązań proceduralnych do potrzeb i możliwości niektórych osób. Dotyczy sytuacji, w której zbyt skomplikowane lub nieuwzględniające indywidualizowanych potrzeb (np. komunikacyjnych) i możliwości (np. wiedzy i umiejętności) korzystania z przepisów i regulaminów) przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji, procedury administracyjne utrudniają, a nawet uniemożliwiają korzystanie z dostępnych form wsparcia oraz efektów zrealizowanych interwencji.

Analiza barier dla grup defaworyzowanych w Programie Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027

Poniższy rozdział stanowi efekt pogłębionej analizy FEL 2021-2027 w świetle ustaleń analitycznych opisanych w powyższym rozdziale. Jako taki odpowiada na 2 pierwsze cele badacze, tj.:

- Wyodrębnienie - dla każdego priorytetu/działania programu FEL 2021-2027 grup docelowych będących w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych wykluczeniem lub narażonych na dyskryminację ze względu na przesłanki dyskryminacji.
- Przyporządkowanie każdej z ww. grup podmiotów, istniejących i koniecznych do usunięcia barier powodujących niekorzystną sytuację, zagrożenie wykluczeniem lub narażenie na dyskryminację ze względu na przesłanki dyskryminacji odrębnie dla każdego Działania wynikającego z SZOP.

Zaprezentowane w dalszej części matryce identyfikacji pokazują jakie grupy defaworyzowane (identyfikowane przez czynniki dyskryminacyjne) znajdują się w obszarze wpływu interwencji w ramach poszczególnych Działań FEL 2021-2027 oraz na jakie bariery mogą napotkać podczas korzystania z przedmiotowego wsparcia lub jego efektów. Mogą być one efektem eksperckiej analizy z jednej strony specyfiki i charakterystyki poszczególnych grup defaworyzowanych oraz właściwych im barier w korzystaniu ze wsparcia lub jego efektów (patrz: poprzedni rozdział), z drugiej zaś analizy zakresu interwencji i mechanizmów realizacji wsparcia w każdym z Działań w ramach FEL 2021-2027.

Podsumowanie ww. analizy stanowią tabelaryczne matryce grup i barier, w których zidentyfikowane jako realnie istotne, zostały oznaczone symbolem „+”. Matryce umieszczono w dalszej części rozdziału pod każdym opisywanym działaniem.

Jednocześnie, ze względu na fakt, że w Programie FEL 2021-2027 beneficjentami mogą być każdorazowo podmioty o charakterze instytucjonalnym, w przypadku których (patrz rozdział „Wprowadzenie w problematykę”) trudno mówić o odczuwaniu dyskryminacji ze względu na posiadane cechy tożsamościowe (czynniki dyskryminacyjne), zaprezentowana niżej analiza została poświęcona przede wszystkim sytuacji przedstawicieli grup docelowych poszczególnych Działań. Jednocześnie, należy pamiętać, że w przypadku beneficjentów (ich przedstawicieli i pracowników) każdorazowo można tu mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy (zgodnie z metodyką badania dotyczą one w tym wypadku wszystkich przesłanek dyskryminacyjnych).

Jeżeli analiza zakresu wsparcia wykazała, że zarówno beneficjenci, jak i grupy docelowe wsparcia mają charakter instytucjonalny, w opracowaniu pomijano tabelaryczną matrycę identyfikacji grup defaworyzowanych i właściwych im barier dla Działania.

Dodatkowo w poniższym opisie pominięto Priorytet FELU.12 Wsparcie wdrażania Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021-2027 w ramach EFS+ oraz Priorytet FELU.13 Wsparcie wdrażania Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021-2027 w ramach EFRR.

1 Priorytet FELU.01 Badania naukowe i innowacje

Priorytet FELU.01 "Badania naukowe i innowacje" w ramach Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021–2027 odpowiada na wyzwania związane z niską aktywnością przedsiębiorstw w obszarze badań i rozwoju (B+R) oraz innowacyjności. Dzięki wsparciu w ramach tego priorytetu, region ma szansę na poprawę swojej konkurencyjności i

przekształcenie się w miejsce, które przyciąga inwestycje oraz sprzyja rozwojowi nowych technologii i przedsięwzięć innowacyjnych.

➔ *Działanie FELU.01.01 Regionalna infrastruktura badawczo-rozwojowa*

Działanie ma na celu wsparcie budowy i modernizacji infrastruktury badawczo-rozwojowej (B+R) w regionie. Celem jest stworzenie warunków do prowadzenia innowacyjnych badań oraz zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez dostęp do nowoczesnej technologii i wiedzy.

Zakres interwencji obejmuje inwestycje w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne w publicznych instytucjach badawczych i podmiotach szkolnictwa wyższego, w ścisłym powiązaniu z działalnością badawczą i innowacyjną. Priorytetem tych projektów jest rozwój infrastruktury badawczo-rozwojowej, zarówno poprzez zakup nowoczesnej aparatury laboratoryjnej, jak i poprzez inwestycje w zasoby niematerialne, takie jak nowe technologie, oprogramowanie czy prawa własności intelektualnej.

Ważnym aspektem tych działań jest również rozwój kompetencji osób odpowiedzialnych za zarządzanie infrastrukturą B+R. Celem jest zwiększenie efektywności jej komercyjnego wykorzystania, co pozwoli na lepsze powiązanie działalności badawczej z potrzebami rynku i przedsiębiorstw. Oznacza to, że obok bezpośrednich inwestycji w sprzęt i technologie, wsparcie obejmuje także szkolenia i działania edukacyjne skierowane do kadry zarządzającej.

Cel szczegółowy	EFRR.CP1.I - Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Instytucje nauki i edukacji
Grupa docelowa	przedsiębiorstwa (w tym MŚP)

Beneficjenci i grupa docelowa Działania to podmioty instytucjonalne, w efekcie można tu mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy – tabelaryczną matrycę pominięto.

➔ *Działanie FELU.01.02 Infrastruktura wspomagająca rozwój technologiczny przedsiębiorstw*

Działanie koncentruje się na wspieraniu przedsiębiorstw w rozwijaniu ich potencjału technologicznego. Celem tego działania jest umożliwienie firmom, zwłaszcza mikro, małym i średnim przedsiębiorstwom (MŚP), dostępu do nowoczesnej infrastruktury badawczo-rozwojowej (B+R), co ma przyczynić się do wzrostu innowacyjności i konkurencyjności regionu.

Działanie obejmuje inwestycje w infrastrukturę badawczo-rozwojową, w tym zarówno zakup środków trwałych, takich jak aparatura i urządzenia laboratoryjne, jak i wartości niematerialne i prawne, które wspierają działania innowacyjne. W zależności od rodzaju podmiotu, środki mogą być przeznaczone na rozwój mikroprzedsiębiorstw, małych i średnich firm, dużych przedsiębiorstw oraz placówek badawczych działających na rzecz szkolnictwa wyższego.

Wsparcie infrastruktury B+R dotyczy bezpośrednio przedsiębiorstw, które chcą stworzyć lub rozwinąć swoje zaplecze badawczo-rozwojowe. Kluczowymi elementami tych działań mogą być zakup nowoczesnych technologii oraz specjalistycznych urządzeń, które umożliwiają prowadzenie zaawansowanych prac badawczych. Dodatkowo, przedsiębiorstwa mogą skorzystać z usług szkoleniowych, które pomagają w efektywnym wykorzystaniu nowo nabytej infrastruktury.

Prace badawczo-rozwojowe realizowane w ramach tych inwestycji skupiają się na badaniach przemysłowych oraz eksperymentalnych pracach rozwojowych, zgodnie z przepisami unijnymi określonymi w Rozporządzeniu Komisji (UE) nr 651/2014. Ważne jest, że wsparcie nie obejmuje badań podstawowych, a środki mogą być kierowane do projektów, które mogą przyczynić się do rozwoju technologii wykorzystywanych w przemyśle.

Cel szczegółowy	EFRR.CP1.I - Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Partnerstwa, Przedsiębiorstwa
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy regionu korzystający z rezultatów projektu, osoby prowadzące działalność naukową, przedsiębiorstwa (w tym MŚP)

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, w przeciwieństwie do Działania FELU 01.01, ze względu na rozszerzenie grup docelowych o indywidualne osoby, w tym przypadku można mówić także wprost o barierach odczuwanych przez przedstawicieli i pracowników beneficjentów lub przedsiębiorstw stanowiących odbiorców interwencji jako osoby, a nawet osoby będące dalszymi odbiorcami ww. działań, a nawet szerzej odczuwanych przez przedstawicieli grup defaworyzowanych wśród mieszkańców regionu.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna			+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb			+	+	
	Bariera izolacji					
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu			+	+	
	Bariera minimalnych kompetencji			+	+	
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości		+	+		
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa					
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.01.03 Badania i innowacje w sektorze przedsiębiorstw*

Działanie koncentruje się na wspieraniu przedsiębiorstw w prowadzeniu działalności badawczo-rozwojowej (B+R) oraz wdrażaniu innowacji. Celem tego działania jest zwiększenie konkurencyjności firm w regionie poprzez rozwój nowych technologii, produktów i usług.

Zakres interwencji obejmuje inwestycje w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne, wspierające działalność badawczo-rozwojową i innowacyjną w różnych typach przedsiębiorstw oraz instytucjach naukowych. Środki przeznaczane mogą być na rozwój infrastruktury badawczej w mikroprzedsiębiorstwach, małych i średnich firmach, dużych przedsiębiorstwach oraz jednostkach naukowych i szkolnictwa wyższego.

Projekty badawczo-rozwojowe realizowane w ramach tych działań obejmują prace przemysłowe oraz eksperymentalne prace rozwojowe, których celem jest opracowanie nowych produktów, usług oraz procesów technologicznych, a także ulepszenie już istniejących rozwiązań. Kluczową częścią wsparcia jest komercjalizacja wyników badań oraz wdrażanie innowacji, w tym poprzez rozwój eksportu innowacyjnych produktów.

Cel szczegółowy	EFRR.CP1.I - Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Partnerstwa, Przedsiębiorstwa
Grupa docelowa	mieszkańcy regionu korzystający z rezultatów projektu, organizacje i instytuty badawcze, przedsiębiorstwa (w tym MŚP)

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne, w przypadku których można mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerszej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepelnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Barьеры w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Barьеры finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Barьеры dostępu	Bariera architektoniczna			+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Barьеры społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb			+	+	
	Bariera izolacji					
Barьеры kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu			+	+	
	Bariera minimalnych kompetencji			+	+	
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości		+	+		
Barьеры psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa					
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Barьеры prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.01.04 Transfer technologii i komercjalizacja badań*

Działanie koncentruje się na wspieraniu procesów transferu technologii oraz wdrażania wyników badań naukowych w praktyce gospodarczej. Celem tego działania jest zwiększenie innowacyjności przedsiębiorstw oraz efektywne wykorzystanie wyników badań naukowych w rozwoju regionalnej gospodarki.

Zakres interwencji obejmuje działania badawcze i innowacyjne, które wspierają rozwój sieci kontaktów, badania przemysłowe, eksperymentalne prace rozwojowe oraz studia wykonalności. We wsparciu uwzględniono także procesy badawcze i innowacyjne, transfer technologii oraz współpracę między przedsiębiorstwami, organizacjami badawczymi i

uczelniami wyższymi, koncentrując się na gospodarce niskoemisyjnej, odporności na zmiany klimatu oraz gospodarce o obiegu zamkniętym.

Typy projektów przewidują kompleksowe działania związane z pobudzaniem transferu technologii i komercjalizacją badań. W ramach tych inicjatyw wspierane mogą być innowacyjne pomysły pod kątem ich wdrożenia i komercjalizacji, opracowywane mogą być strategie komercjalizacji oraz studia wykonalności. Dodatkowo przeprowadzane mogą być badania rynkowe, usługi wyceny własności intelektualnej oraz działania związane z ochroną własności intelektualnej. Celem tych projektów jest lepsze wykorzystanie potencjału instytucjonalnego oraz kompetencji ośrodków innowacji, a także poprawa atrakcyjności oferty wysokospecjalistycznych usług.

Cel szczegółowy	EFRR.CP1.I - Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Instytucje wspierające biznes
Grupa docelowa	jednostki naukowe i ich pracownicy, mieszkańcy regionu korzystający z rezultatów projektu, organizacje i instytuty badawcze, osoby prowadzące działalność naukową, przedsiębiorstwa (w tym MŚP)

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne, w przypadku których można mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna			+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb			+	+	
	Bariera izolacji					
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu			+	+	
	Bariera minimalnych kompetencji			+	+	
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości		+	+		
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa					
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ ***Działanie FELU.01.05 Specjalizacja gospodarki regionalnej***

Działanie koncentruje się na wspieraniu rozwoju inteligentnych specjalizacji w regionie. Celem tego działania jest zwiększenie konkurencyjności gospodarki Lubelszczyzny poprzez inwestycje w obszary o największym potencjale rozwojowym.

Zakres interwencji obejmuje działania badawcze i innowacyjne w firmach, wspierając rozwój sieci kontaktów i współpracę między podmiotami. Dodatkowo w interwencji uwzględniono rozwój umiejętności w obszarach inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej oraz przedsiębiorczości, co ma na celu zwiększenie zdolności firm do adaptacji do zmian rynkowych.

Elementem wsparcia mogą być także procesy badawcze i innowacyjne, transfer technologii oraz współpraca między przedsiębiorstwami, organizacjami badawczymi i uczelniami wyższymi, szczególnie w kontekście gospodarki niskoemisyjnej, odporności na zmiany klimatu oraz gospodarki o obiegu zamkniętym.

Typy projektów przewidują wsparcie powstawania i realizacji regionalnych oraz ponadregionalnych agend badawczych w wybranych obszarach badawczo-wdrożeniowych. Celem tych działań jest wzmocnienie procesu diagnozowania potencjału wdrożeniowego badań naukowych prowadzonych w regionie oraz określenie potrzeb rynkowych, w tym zapotrzebowania na nowe produkty i usługi.

Cel szczegółowy	EFRR.CP1.I - Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Partnerstwa, Przedsiębiorstwa
Grupa docelowa	organizacje i instytuty badawcze, przedsiębiorstwa (w tym MŚP)

Beneficjenci i grupa docelowa Działania to podmioty instytucjonalne, w efekcie można tu mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy – tabelaryczną matrycę pominięto.

➔ *Działanie FELU.01.06 Wsparcie regionalnych ekosystemów innowacji*

Działanie koncentruje się na rozwijaniu regionalnych ekosystemów wspierających innowacyjność. Celem tego działania jest stworzenie sprzyjających warunków dla współpracy między przedsiębiorstwami, instytucjami naukowymi oraz innymi podmiotami, które mogą przyczynić się do wzrostu innowacyjności w regionie.

Zakres interwencji obejmuje rozwój umiejętności w obszarach transformacji przemysłowej oraz przedsiębiorczości, a także zdolności firm do adaptacji do zmian rynkowych. Dodatkowo uwzględniono procesy badawcze i innowacyjne, transfer technologii oraz współpracę między przedsiębiorstwami, organizacjami badawczymi i uczelniami wyższymi, szczególnie w kontekście gospodarki niskoemisyjnej, odporności na zmiany klimatu oraz gospodarki o obiegu zamkniętym.

Typy projektów przewidują wspieranie nowych kompetencji i umiejętności pracowników małych i średnich przedsiębiorstw oraz jednostek badawczych, a także ośrodków innowacji i inkubatorów przedsiębiorczości. Celem tych działań jest zwiększenie innowacyjności gospodarki, w tym poprzez cyfryzację oraz wdrażanie rozwiązań z zakresu Przemysłu 4.0 i gospodarki o obiegu zamkniętym.

Dodatkowo projekty koncentrują się na zwiększaniu zdolności regionalnych ekosystemów innowacji do sieciowania przedsiębiorstw z sektorem nauki oraz partnerami społecznymi i gospodarczymi. Kluczowym elementem jest identyfikacja bieżących potrzeb przedsiębiorców w zakresie technologii i umiejętności oraz wspólne kreowanie i planowanie rozwiązań z udziałem szkół wyższych, instytucji badawczych, organizacji pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego. Wsparcie będzie ukierunkowane na wybrane dziedziny inteligentnych specjalizacji regionu, których wybór będzie oparty na analizie popytu, a wypracowane profile szkoleniowe powinny uwzględniać ich opłacalność i efektywność dla biznesu.

Cel szczegółowy	EFRR.CP1.IV - Rozwijanie umiejętności w zakresie inteligentnej specjalizacji, transformacji przemysłowej i przedsiębiorczości
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Instytucje wspierające biznes
Grupa docelowa	organizacje i instytuty badawcze, ośrodki innowacji i ich pracownicy, przedsiębiorstwa (w tym MŚP), regionalne i lokalne instytucje prorozwojowe oraz ich pracownicy

Beneficjenci i grupa docelowa Działania to podmioty instytucjonalne, w efekcie można tu mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy – tabelaryczną matrycę pominięto.

2 Priorytet FELU.02 Transformacja gospodarcza i cyfrowa regionu

Priorytet FELU.02 „Transformacja gospodarcza i cyfrowa regionu” w ramach Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021–2027 koncentruje się na wspieraniu rozwoju gospodarczego oraz cyfryzacji regionu. Jego celem jest zwiększenie konkurencyjności MŚP, poprawa efektywności cyfrowej oraz rozwój nowoczesnych technologii w sektorze publicznym i prywatnym.

➔ Działanie FELU.02.01 Cyfrowe Lubelskie

Działanie FELU.02.01 „Cyfrowe Lubelskie” w ramach Priorytetu II „Transformacja gospodarcza i cyfrowa regionu” FEL 2021-2027 koncentruje się na wspieraniu cyfryzacji w regionie. Celem tego działania jest poprawa dostępności i jakości usług cyfrowych dla mieszkańców, przedsiębiorstw oraz instytucji publicznych, co ma przyczynić się do zwiększenia konkurencyjności regionu oraz poprawy jakości życia.

Zakres interwencji obejmuje rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) oraz elektronicznych usług administracyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań redukujących emisję gazów cieplarnianych i poprawiających efektywność energetyczną. Projekty koncentrują się na modernizacji infrastruktury cyfrowej i zwiększeniu dostępności e-usług.

Działania obejmują cyfryzację usług publicznych, integrację systemów, rozwój platform udostępniania danych oraz modernizację infrastruktury informatycznej administracji. Wspierane jest także udostępnianie zasobów naukowych i kulturowych poprzez digitalizację oraz rozwój repozytoriów cyfrowych. Dodatkowo modernizowane mogą być dane geodezyjne i systemy informacji przestrzennej, a także rozwijane mogą być rozwiązania z zakresu cyberbezpieczeństwa.

Integralną częścią projektów jest rozwój kompetencji cyfrowych pracowników sektora publicznego, w tym szkolenia z zakresu cyberbezpieczeństwa.

Cel szczegółowy	EFRR.CP1.II - Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Służby publiczne
Grupa docelowa	mieszkańcy będący użytkownikami e-usług, mieszkańcy regionu korzystający z rezultatów projektu, przedsiębiorcy będący użytkownikami e-usług, turyści będący użytkownikami e-usług

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne, w przypadku których można mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariera w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariera finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	
Bariera dostępu	Bariera architektoniczna					
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+	+	
Bariera społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb					
	Bariera izolacji					
Bariera kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu		+	+	+	
	Bariera minimalnych kompetencji		+	+	+	
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości		+	+	+	
Bariera psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa					
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariera prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.02.02 Cyfrowe Lubelskie w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskich Obszarów Funkcjonalnych*

Działanie koncentruje się na wspieraniu cyfryzacji w miejskich obszarach funkcjonalnych. Celem tego działania jest poprawa dostępności i jakości usług cyfrowych dla mieszkańców oraz instytucji publicznych, co ma przyczynić się do zwiększenia konkurencyjności regionu i poprawy jakości życia.

Zakres interwencji obejmuje rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) oraz elektronicznych usług administracyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań redukujących emisję gazów cieplarnianych i poprawiających efektywność energetyczną. Projekty koncentrują się na modernizacji infrastruktury cyfrowej i zwiększeniu dostępności e-usług.

Działania obejmują cyfryzację usług publicznych, integrację systemów, rozwój platform udostępniania danych oraz modernizację infrastruktury informatycznej administracji. Wspierane jest także udostępnianie zasobów naukowych i kulturowych poprzez digitalizację oraz rozwój repozytoriów cyfrowych. Dodatkowo modernizowane mogą być dane geodezyjne i systemy informacji przestrzennej, a także rozwijane mogą być rozwiązania z zakresu cyberbezpieczeństwa.

Cel szczegółowy	EFRR.CP1.II - Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Służby publiczne, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)
Grupa docelowa	mieszkańcy miast i ich obszarów funkcjonalnych

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna					
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+	+	
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb					
	Bariera izolacji					
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu		+	+	+	
	Bariera minimalnych kompetencji		+	+	+	
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości		+	+	+	
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa					
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.02.03 Cyfrowe Lubelskie w ochronie zdrowia*

Działanie koncentruje się na cyfryzacji sektora ochrony zdrowia w regionie. Celem tego działania jest poprawa dostępu do usług e-zdrowia oraz zwiększenie efektywności procesów leczenia poprzez wykorzystanie nowoczesnych technologii informatycznych.

Zakres interwencji obejmuje rozwój usług i aplikacji w zakresie e-zdrowia, w tym telemedycyny, e-opieki oraz technologii wspierających aktywność fizyczną i zdrowie osób starszych. Projekty koncentrują się na informatyzacji jednostek ochrony zdrowia, integracji systemów oraz poprawie interoperacyjności z centralną architekturą e-zdrowia.

Działania obejmują rozwój elektronicznej dokumentacji medycznej, wdrażanie sztucznej inteligencji w diagnostyce i leczeniu oraz cyfryzację procesów administracyjnych w placówkach medycznych. Istotnym elementem jest także wzmacnianie cyberbezpieczeństwa poprzez modernizację systemów informatycznych na poziomie regionalnym i lokalnym.

Cel szczegółowy	EFRR.CP1.II - Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Instytucje ochrony zdrowia
Grupa docelowa	mieszkańcy będący użytkownikami e-usług, mieszkańcy regionu korzystający z rezultatów projektu

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariera w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariera finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	
Bariera dostępu	Bariera architektoniczna					
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+	+	
Bariera społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb					
	Bariera izolacji					
Bariera kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu		+	+	+	
	Bariera minimalnych kompetencji		+	+	+	
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości		+	+	+	
Bariera psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa					
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariera prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.02.04 Cyfryzacja lubelskich MŚP*

Działanie koncentruje się na wspieraniu MŚP w procesie cyfryzacji. Celem tego działania jest zwiększenie konkurencyjności firm poprzez wdrażanie nowoczesnych technologii cyfrowych oraz poprawa efektywności ich funkcjonowania. Projekty koncentrują się na wdrażaniu nowoczesnych technologii, które umożliwiają firmom dostosowanie się do wymagań Przemysłu 4.0 i gospodarki opartej na danych.

Wsparcie obejmuje wdrożenie specjalistycznych rozwiązań cyfrowych, dostosowanych do indywidualnych potrzeb przedsiębiorstw. Kluczowe działania to cyfryzacja modeli biznesowych, zwiększenie wykorzystania systemów procesowych, przejście na cyfrowy łańcuch dostaw oraz rozwój produktów i usług opartych na technologiach informacyjno-komunikacyjnych (TIK). Dodatkowo wspierana jest digitalizacja procesów eksportowych, współdzielenie zasobów oraz ponowne wykorzystanie informacji w celu zwiększenia efektywności biznesowej.

Istotnym elementem projektów jest także rozwój cyberbezpieczeństwa, zapewniający ochronę danych i systemów informatycznych przedsiębiorstw. W ramach tych działań przewidziano również wsparcie rozwoju kompetencji cyfrowych pracowników, co pozwoli na skuteczniejsze wdrażanie innowacyjnych rozwiązań.

Cel szczegółowy	EFRR.CP1.II - Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Przedsiębiorstwa
Grupa docelowa	małe przedsiębiorstwa, mikroprzedsiębiorstwa, pracownicy, średnie przedsiębiorstwa

Beneficjenci i grupa docelowa Działania to podmioty instytucjonalne i ich pracownicy, w efekcie można tu mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy** – tabelaryczną matrycę pominięto.

➔ *Działanie FELU.02.05 Usługi dla MŚP*

Działanie koncentruje się na wspieraniu MŚP w regionie. Celem tego działania jest zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności firm poprzez dostęp do zaawansowanych usług prorozwojowych.

Zakres interwencji obejmuje zaawansowane usługi wsparcia dla MŚP oraz ich grup, koncentrując się na zarządzaniu, marketingu i projektowaniu. Celem tych działań jest zwiększenie konkurencyjności, produktywności oraz innowacyjnego rozwoju firm poprzez wykorzystanie potencjału instytucji otoczenia biznesu (IOB), ośrodków innowacji i klastrów.

Projekty przewidują szeroki wachlarz wysokiej jakości usług prorozwojowych, które mają pomóc przedsiębiorcom, w tym działającym poza dużymi ośrodkami miejskimi, w dostępie do odpowiednich narzędzi wspierających rozwój. Dodatkowo oferowane mogą być usługi inkubacyjne dla nowopowstałych firm, które pomagają w ich stabilnym wejściu na rynek i budowaniu trwałej pozycji.

Cel szczegółowy	EFRR.CP1.III - Wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez inwestycje produkcyjne
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Instytucje wspierające biznes, Przedsiębiorstwa
Grupa docelowa	małe przedsiębiorstwa, mikroprzedsiębiorstwa, pracownicy, średnie przedsiębiorstwa

Beneficjenci i grupa docelowa Działania to podmioty instytucjonalne i ich pracownicy, w efekcie można tu mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy** – tabelaryczną matrycę pominięto.

➔ *Działanie FELU.02.06 Inwestycje rozwojowe w MŚP*

Działanie koncentruje się na wspieraniu MŚP w realizacji inwestycji rozwojowych. Celem tych działań jest wspieranie rozwoju technologicznego oraz wdrażanie nowoczesnych rozwiązań w sektorze MŚP. Finansowane mogą być inwestycje w rzeczowe aktywa trwałe oraz wartości niematerialne i prawne, w tym działania obejmujące wyposażenie lub doposażenie firm w celu wprowadzenia na rynek nowych lub udoskonalonych produktów, usług i technologii. Dodatkowo uwzględniono zastosowanie nowoczesnych technologii IT jako element wspierający innowacyjność.

Zakres interwencji obejmuje inwestycje w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne w mikroprzedsiębiorstwach oraz małych i średnich firmach, które mogą być bezpośrednio związane z działalnością badawczo-rozwojową i innowacyjną.

Projekty przewidują wsparcie dla przedsiębiorstw na etapie początkowym, a także wsparcie przedsiębiorstw powracających na rynek po wcześniejszej likwidacji działalności.

Cel szczegółowy	EFRR.CP1.III - Wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez inwestycje produkcyjne
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Instytucje wspierające biznes
Grupa docelowa	małe przedsiębiorstwa, mikroprzedsiębiorstwa, pracownicy, średnie przedsiębiorstwa

Beneficjenci i grupa docelowa Działania to podmioty instytucjonalne i ich pracownicy, w efekcie można tu mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy** – tabelaryczną matrycę pominięto.

➔ *Działanie FELU.02.07 Lubelskie MŚP na rynkach zagranicznych*

Działanie skupia się na wspieraniu MŚP z Lubelszczyzny w ich ekspansji na rynki międzynarodowe. Celem tego działania jest wzmocnienie pozycji regionalnych przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej oraz rozwój ich działalności eksportowej, co ma przyczynić się do zwiększenia konkurencyjności gospodarki regionu.

Zakres interwencji obejmuje rozwój działalności oraz umiędzynarodowienie MŚP, w tym inwestycje produkcyjne. Celem tych działań jest zwiększenie konkurencyjności firm na rynkach zagranicznych oraz ich integracja z globalnym ekosystemem biznesowym.

Projekty przewidują kompleksowe wsparcie promocji oferty MŚP oraz ich internacjonalizację, zgodnie ze strategią inteligentnej specjalizacji. Obejmują one analizę możliwości wejścia na rynki zagraniczne, opracowanie i wdrożenie strategii ekspansji, a także promocję poprzez udział w targach, wystawach i misjach gospodarczych. Dodatkowo tworzone mogą być warunki sprzyjające rozwojowi przedsiębiorczości oraz obsłudze inwestorów, a także rozwijane mogą być zaawansowane formy współpracy międzynarodowej.

Cel szczegółowy	EFRR.CP1.III - Wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez inwestycje produkcyjne
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Przedsiębiorstwa
Grupa docelowa	małe przedsiębiorstwa, mikroprzedsiębiorstwa, pracownicy, średnie przedsiębiorstwa

Beneficjenci i grupa docelowa Działania to podmioty instytucjonalne i ich pracownicy, w efekcie można tu mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy** – tabelaryczną matrycę pominięto.

➔ *Działanie FELU.02.08 Budowa i rozwój powiązań klastrowych*

Działanie skupia się na wspieraniu współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami, instytucjami naukowymi oraz innymi podmiotami, aby rozwijać silne powiązania klastrowe. Działanie to ma na celu zwiększenie innowacyjności regionu oraz wzmocnienie jego konkurencyjności gospodarczej.

Zakres interwencji obejmuje zaawansowane usługi wsparcia dla MŚP, rozwój klastrów innowacyjnych oraz transfer technologii między firmami, organizacjami badawczymi i sektorem szkolnictwa wyższego. Projekty koncentrują się na gospodarce niskoemisyjnej, odporności na zmiany klimatu oraz gospodarce o obiegu zamkniętym.

Typy projektów przewidują budowanie i wzmacnianie powiązań klastrowych, w tym podnoszenie kwalifikacji koordynatorów oraz kadry biura klastra. Wsparcie finansowe skierowane jest do klastrów załączkowych oraz regionalnych, które rozwijają nowe usługi w obszarach inteligentnych specjalizacji. Szczególny nacisk kładzie się na cyfryzację,

transformację cyfrową, rozwój Przemysłu 4.0 oraz innowacyjne rozwiązania w zakresie gospodarki niskoemisyjnej i obiegu zamkniętego.

Cel szczegółowy	EFRR.CP1.III - Wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez inwestycje produkcyjne
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Partnerstwa
Grupa docelowa	członkowie klastra, klastry, małe przedsiębiorstwa, mikroprzedsiębiorstwa, pracownicy, średnie przedsiębiorstwa

Beneficjenci i grupa docelowa Działania to podmioty instytucjonalne, ich członkowie i pracownicy, w efekcie można tu mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy** – tabelaryczną matrycę pominięto.

3 Priorytet FELU.03 Ochrona zasobów środowiska i klimatu

Priorytet FELU.03 „Ochrona zasobów środowiska i klimatu” w ramach Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021–2027 koncentruje się na działaniach mających na celu ochronę środowiska naturalnego, adaptację do zmian klimatu oraz promowanie zrównoważonego rozwoju. Priorytet ten obejmuje różnorodne inicjatywy, które mają na celu poprawę jakości życia mieszkańców regionu oraz zwiększenie odporności na skutki zmian klimatycznych.

➔ Działanie FELU.03.01 Bezpieczeństwo ekologiczne

Działanie koncentruje się na wsparciu regionu w zakresie ochrony środowiska oraz przygotowania na zmiany klimatyczne. Celem tego działania jest zwiększenie bezpieczeństwa ekologicznego poprzez lepsze zarządzanie ryzykiem oraz wdrażanie rozwiązań ekologicznych w obszarach narażonych na klęski żywiołowe.

Zakres interwencji obejmuje działania związane z przystosowaniem się do zmian klimatu oraz zarządzaniem ryzykiem związanym z klęskami żywiołowymi, takimi jak powódzie, osunięcia ziemi, pożary, burze i susze. Projekty koncentrują się na zwiększaniu świadomości społecznej, ochronie ludności oraz rozwoju systemów zarządzania katastrofami.

Typy projektów przewidują rozwój potencjału służb publicznych poprzez wyposażenie ich w sprzęt i materiały niezbędne do prowadzenia akcji ratowniczych oraz usuwania skutków zagrożeń naturalnych. W ramach tych działań przewidziano także doposażenie magazynów przeciwpowodziowych. Kolejnym istotnym elementem jest rozwój systemów prognozowania i ostrzegania środowiskowego, które pozwolą na skuteczniejsze przewidywanie i reagowanie na ekstremalne zjawiska pogodowe. Dodatkowo realizowane będą inwestycje w budowę, przebudowę, rozbudowę oraz remont budowli i urządzeń służących ochronie przed pożarami lasów.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.IV - Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne, Służby publiczne
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy regionu korzystający z rezultatów projektu, mieszkańcy województwa

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Barier w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Barier finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+	+	
	Bariera niższych dochodów					
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Barier dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+	+	
	Bariera komunikacyjna		+	+	+	
Barier społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb					
	Bariera izolacji					
Barier kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu		+	+	+	
	Bariera minimalnych kompetencji		+	+	+	
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości		+	+	+	
Barier psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Barier prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.03.02 Dostosowanie do zmian klimatu i zapobieganie powodziom i suszy*

Działanie skupia się na zwiększeniu odporności regionu na skutki zmian klimatycznych oraz ochronie zasobów wodnych. Zakres interwencji obejmuje działania wspierające gospodarkę niskoemisyjną oraz odporność na zmiany klimatu, w tym inicjatywy zwiększające świadomość społeczną i poprawiające systemy zarządzania ryzykiem klimatycznym. Projekty koncentrują się na ochronie ludności, infrastrukturze oraz podejściu ekosystemowym do przeciwdziałania skutkom powodzi, osunięć ziemi, pożarów, burz i susz.

Typy projektów przewidują inwestycje w małą retencję wodną, szczególnie w ekosystemach naturalnych i przekształconych na potrzeby rolnictwa. Wspierane mogą być także rozwiązania dotyczące zrównoważonego zagospodarowania wód opadowych i roztopowych, w tym zielonej infrastruktury oraz wodoprzepuszczalnych nawierzchni. Kolejnym istotnym działaniem jest opracowanie planów adaptacji do zmian klimatu dla miast oraz realizacja projektów adaptacyjnych w miejscowościach, które nie posiadają takich planów.

Dodatkowo przewidziano wsparcie systemów doradztwa na rzecz neutralności klimatycznej oraz działania informacyjno-edukacyjne dotyczące ochrony zasobów wodnych i adaptacji do zmian klimatu.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.IV - Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Przedsiębiorstwa, Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne, Służby publiczne
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy regionu korzystający z rezultatów projektu, mieszkańcy województwa

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Barier w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Barier finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+	+	
	Bariera niższych dochodów					
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Barier dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+	+	
	Bariera komunikacyjna		+	+	+	
Barier społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji					
Barier kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu		+	+	+	
	Bariera minimalnych kompetencji		+	+	+	
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości		+	+	+	
Barier psychologiczne	Bariera samoizolacji		+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego		+	+	+	+
Barier prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.03.03 Bezpieczeństwo ekologiczne oraz dostosowanie do zmian klimatu i zapobieganie powodziom i suszy w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskich Obszarów Funkcjonalnych*

Działanie koncentruje się na wspieraniu działań mających na celu ochronę środowiska oraz zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi. Celem tego działania jest poprawa jakości środowiska naturalnego oraz zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów w regionie.

Zakres interwencji obejmuje wsparcie dla podmiotów działających na rzecz gospodarki niskoemisyjnej oraz odporności na zmiany klimatu, a także inicjatywy związane z zarządzaniem ryzykiem klimatycznym, w tym powodzią, osunięciami ziemi, pożarami, burzami i suszami. Projekty koncentrują się na zwiększaniu świadomości społecznej, ochronie ludności oraz rozwoju systemów zarządzania katastrofami.

Typy projektów przewidują rozwijanie systemów prognozowania i ostrzegania środowiskowego, które pozwolą na skuteczniejsze przewidywanie i reagowanie na ekstremalne zjawiska pogodowe. Wspierane mogą być także inwestycje w małą retencję wodną, szczególnie w ekosystemach naturalnych i przekształconych na potrzeby rolnictwa. Dodatkowo promowane jest zrównoważone zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych, w tym zielona infrastruktura oraz wodoprzepuszczalne nawierzchnie.

Istotnym elementem działań jest opracowanie planów adaptacji do zmian klimatu dla miast oraz realizacja projektów adaptacyjnych w miejscowościach, które nie posiadają takich planów. Dodatkowo przewidziano działania informacyjno-edukacyjne dotyczące ochrony zasobów wodnych i adaptacji do zmian klimatu.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.IV - Wsparcie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Przedsiębiorstwa, Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne, Służby publiczne, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)
Grupa docelowa	mieszkańcy miast i ich obszarów funkcjonalnych

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Barier w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Barier finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+	+	
	Bariera niższych dochodów					
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Barier dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+	+	
	Bariera komunikacyjna		+	+	+	
Barier społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji					
Barier kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu		+	+	+	
	Bariera minimalnych kompetencji		+	+	+	
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości		+	+	+	
Barier psychologiczne	Bariera samoizolacji		+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego		+	+	+	+
Barier prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.03.04 Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa*

Działanie koncentruje się na poprawie jakości gospodarki wodno-ściekowej w regionie. Celem tego działania jest zapewnienie zrównoważonego zarządzania zasobami wodnymi oraz poprawa infrastruktury wodno-ściekowej, co ma kluczowe znaczenie dla ochrony środowiska i zdrowia mieszkańców.

Zakres interwencji obejmuje działania związane z przystosowaniem się do zmian klimatu oraz zarządzaniem ryzykiem związanym z klęskami żywiołowymi, takimi jak burze i susze. Projekty koncentrują się również na dostarczaniu wody do spożycia przez ludzi, ochronie zasobów wodnych oraz efektywnym odprowadzaniu i oczyszczaniu ścieków.

Typy projektów przewidują inwestycje w gospodarkę ściekową w aglomeracjach od 2 tys. do 15 tys. mieszkańców, które nie spełniają wymogów unijnych dotyczących oczyszczania ścieków komunalnych. Wspierane mogą być także projekty budowy infrastruktury do ujmowania, uzdatniania i dystrybucji wody, zarówno jako część kompleksowych działań regulujących gospodarkę ściekową, jak i samodzielne inicjatywy na obszarach, gdzie zapewniono odpowiednie zagospodarowanie ścieków. Dodatkowo realizowane mogą być projekty modernizacji infrastruktury wodociągowej, które mają na celu ograniczenie strat w dostawach wody, zmniejszenie ryzyka awarii oraz poprawę efektywności jej wykorzystania w gminach do 15 tys. mieszkańców.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.V - Wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Partnerstwa, Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne, Służby publiczne
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy regionu korzystający z rezultatów projektu, mieszkańcy województwa

Beneficjenci i grupa docelowa Działania to podmioty instytucjonalne, w efekcie można tu mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy** – tabelaryczną matrycę pominięto.

Co więcej analiza obszaru interwencji, sposobu realizacji oraz grup potencjalnych interesariuszy powyższego Działania pokazała, że w chociaż z rezultatów i efektów zrealizowanych interwencji będą korzystać także tzw. odbiorcy indywidualni, to jedyną barierą (poza ww.), której występowanie powinno być w tym przypadku monitorowane jest **bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb** poszczególnych grup defaworyzowanych w projektowanych w ramach interwencji rozwiązaniach.

➔ *Działanie FELU.03.05 Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych*

Działanie koncentruje się na poprawie gospodarki wodno-ściekowej w miejskich obszarach funkcjonalnych. Celem tego działania jest zapewnienie zrównoważonego zarządzania zasobami wodnymi oraz poprawa infrastruktury wodno-ściekowej, co ma kluczowe znaczenie dla ochrony środowiska i zdrowia mieszkańców.

Zakres interwencji obejmuje działania związane z przystosowaniem się do zmian klimatu oraz zarządzaniem ryzykiem związanym z klęskami żywiołowymi, takimi jak burze i susze.

Projekty koncentrują się również na dostarczaniu wody do spożycia przez ludzi, ochronie zasobów wodnych oraz efektywnym odprowadzaniu i oczyszczaniu ścieków.

Typy projektów przewidują inwestycje w gospodarkę ściekową w aglomeracjach od 2 tys. do 15 tys. mieszkańców, które nie spełniają wymogów unijnych dotyczących oczyszczania ścieków komunalnych. Wspierane mogą być także projekty budowy infrastruktury do ujmowania, uzdatniania i dystrybucji wody, zarówno jako część kompleksowych działań regulujących gospodarkę ściekową, jak i samodzielne inicjatywy na obszarach, gdzie zapewniono odpowiednie zagospodarowanie ścieków. Dodatkowo realizowane mogą być projekty modernizacji infrastruktury wodociągowej, które mają na celu ograniczenie strat w dostawach wody, zmniejszenie ryzyka awarii oraz poprawę efektywności jej wykorzystania w gminach do 15 tys. mieszkańców.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.V - Wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Partnerstwa, Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne, Służby publiczne, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)
Grupa docelowa	mieszkańcy miast i ich obszarów funkcjonalnych

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne, w efekcie można tu mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy** – tabelaryczną matrycę pominięto.

Co więcej analiza obszaru interwencji, sposobu realizacji oraz grup potencjalnych interesariuszy powyższego Działania pokazała, że w chociaż z rezultatów i efektów zrealizowanych interwencji będą korzystać także tzw. odbiorcy indywidualni, to jedyną barierą (poza ww.), której występowanie powinno być w tym przypadku monitorowane jest **bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb** poszczególnych grup defaworyzowanych w projektowanych w ramach interwencji rozwiązaniach.

➔ *Działanie FELU.03.06 Gospodarka odpadami w sektorze publicznym*

Działanie koncentruje się na poprawie zarządzania odpadami w sektorze publicznym. Celem tego działania jest wspieranie zrównoważonej gospodarki odpadami, ograniczenie ich negatywnego wpływu na środowisko oraz promowanie recyklingu i ponownego wykorzystania materiałów.

Zakres interwencji obejmuje projekty związane z gospodarką odpadami komunalnymi, recyklingiem oraz unieszkodliwianiem odpadów medycznych i weterynaryjnych. Celem tych działań jest poprawa efektywności zarządzania odpadami oraz minimalizacja zużycia surowców i emisji zanieczyszczeń zgodnie z założeniami gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ).

Projekty mogą dotyczyć infrastruktury do selektywnego zbierania odpadów komunalnych, w tym budowy i modernizacji Punktów Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (PSZOK), punktów napraw oraz systemowego zagospodarowania odpadów w kompostownikach

przydomowych. Wspierane mogą być także inwestycje w recykling i inne procesy odzysku odpadów, takie jak rozbudowa linii sortowniczych, modernizacja instalacji przetwarzania odpadów biodegradowalnych oraz budowa nowych instalacji do przygotowania odpadów do recyklingu i produkcji.

Dodatkowo przewidziano wsparcie dla instalacji unieszkodliwiania odpadów medycznych i weterynaryjnych oraz projekty mające na celu ograniczenie zużycia surowców, ilości wytwarzanych odpadów, emisji zanieczyszczeń i strat energii. Ważnym elementem mogą być również działania informacyjno-edukacyjne, które mają na celu zwiększenie świadomości społecznej w zakresie zrównoważonego gospodarowania odpadami.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.VI - Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Partnerstwa
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy regionu korzystający z rezultatów projektu, mieszkańcy województwa

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Analiza obszaru interwencji, sposobu realizacji oraz grup potencjalnych interesariuszy powyższego Działania pokazała, że w chociaż z rezultatów i efektów zrealizowanych interwencji będą korzystać także tzw. odbiorcy indywidualni, to większość barier, które mogą powstać w ramach realizacji interwencji dotyczyć będzie będących jej częścią działań edukacyjno-informacyjnych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariera w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariera finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów					
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Bariera dostępu	Bariera architektoniczna					
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariera społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji					
Bariera kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu		+	+		
	Bariera minimalnych kompetencji		+	+		
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+		
	Bariera braku świadomości		+	+		
Bariera psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa					
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariera prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.03.07 Gospodarka odpadami w sektorze publicznym w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskich Obszarów Funkcjonalnych*

Działanie koncentruje się na poprawie zarządzania odpadami w miejskich obszarach funkcjonalnych. Celem tego działania jest wspieranie zrównoważonej gospodarki odpadami, ograniczenie ich negatywnego wpływu na środowisko oraz promowanie recyklingu i ponownego wykorzystania materiałów.

Zakres interwencji obejmuje wsparcie dla podmiotów działających na rzecz gospodarki niskoemisyjnej oraz odporności na zmiany klimatu, a także inicjatywy związane z zarządzaniem odpadami komunalnymi, przemysłowymi i handlowymi. Projekty koncentrują się na promowaniu recyklingu, ponownego użycia materiałów oraz efektywnego wykorzystania zasobów w MŚP.

Typy projektów przewidują rozwój infrastruktury do selektywnego zbierania odpadów komunalnych, w tym modernizację PSZOK, punktów napraw oraz systemowe zagospodarowanie odpadów w kompostownikach przydomowych. Wspierane mogą być także inwestycje w recykling i inne procesy odzysku odpadów, takie jak rozbudowa linii sortowniczych, modernizacja instalacji przetwarzania odpadów biodegradowalnych oraz budowa nowych instalacji do przygotowania odpadów do recyklingu i produkcji.

Dodatkowo przewidziano wsparcie dla instalacji unieszkodliwiania odpadów medycznych i weterynaryjnych oraz projekty mające na celu ograniczenie zużycia surowców, ilości wytwarzanych odpadów, emisji zanieczyszczeń i strat energii. Ważnym elementem mogą być również działania informacyjno-edukacyjne, które mają na celu zwiększenie świadomości społecznej w zakresie zrównoważonego gospodarowania odpadami.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.VI - Wsparanie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Partnerstwa, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)
Grupa docelowa	mieszkańcy miast i ich obszarów funkcjonalnych

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Analiza obszaru interwencji, sposobu realizacji oraz grup potencjalnych interesariuszy powyższego Działania pokazała, że w chociaż z rezultatów i efektów zrealizowanych interwencji będą korzystać także tzw. odbiorcy indywidualni, to większość barier, które mogą powstać w ramach realizacji interwencji dotyczyć będzie będących jej częścią działań edukacyjno-informacyjnych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariera w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariera finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów					
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Bariera dostępu	Bariera architektoniczna					
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariera społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji					
Bariera kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu		+	+		
	Bariera minimalnych kompetencji		+	+		
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+		
	Bariera braku świadomości		+	+		
Bariera psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa					
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariera prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.03.08 GOZ w przedsiębiorstwach*

Działanie skupia się na wspieraniu firm w transformacji ich działalności na bardziej zrównoważoną i zasobooszczędną. Celem tego działania jest ograniczenie wpływu na

środowisko poprzez minimalizację zużycia surowców, zmniejszenie ilości wytwarzanych odpadów oraz promowanie innowacji wspierających zrównoważony rozwój.

Zakres interwencji obejmuje promowanie wykorzystania materiałów pochodzących z recyklingu jako surowców oraz wsparcie ekologicznych procesów produkcyjnych w MŚP. Projekty koncentrują się na minimalizacji zużycia surowców, ograniczeniu ilości odpadów produkcyjnych, redukcji emisji zanieczyszczeń oraz zmniejszeniu strat energii, zgodnie z założeniami gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ).

Typy projektów przewidują działania mające na celu zamykanie obiegu odpadów organicznych, w tym ich przetwarzanie i wykorzystanie, np. w formie biomasy i bioproduktów. Wsparcie obejmuje również inicjatywy zmniejszające zużycie surowców w procesach produkcyjnych, co przyczynia się do ograniczenia wytwarzania odpadów poprodukcyjnych.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.VI - Wsparcie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Przedsiębiorstwa
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy regionu korzystający z rezultatów projektu, osoby fizyczne

W przedmiotowym działaniu beneficjentami mogą być podmioty o charakterze instytucjonalnym, w przypadku których (patrz rozdział „Metodyka badania”) trudno mówić o odczuwaniu dyskryminacji ze względu na posiadane cechy tożsamościowe (czynniki dyskryminacyjne). W efekcie można tu mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy** (zgodnie z metodyką badania dotyczą one w tym wypadku wszystkich przesłanek dyskryminacyjnych).

Co więcej analiza obszaru interwencji, sposobu realizacji oraz grup potencjalnych interesariuszy powyższego Działania pokazała, że chociaż z rezultatów i efektów zrealizowanych interwencji będą korzystać także tzw. odbiorcy indywidualni, to jedyną barierą (poza ww.), której występowanie powinno być w tym przypadku monitorowane jest bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb oraz bariera minimalnych kompetencji i bariera braku świadomości poszczególnych grup defaworyzowanych w projektowanych w ramach interwencji rozwiązaniach.

Dodatkowo mówić można (choć jak się wydaje poza bezpośrednim obszarem wpływu FEL 2021-2027) można tu wspomnieć także o barierach odczuwanych przed przedstawicielami i pracowników beneficjentów lub przedsiębiorstw stanowiących odbiorców interwencji jako osoby, a nawet osoby będące dalszymi odbiorcami ww. działań.

➔ *Działanie FELU.03.09 Ochrona bioróżnorodności na obszarach objętych formami ochrony przyrody*

Działanie koncentruje się na ochronie różnorodności biologicznej oraz zachowaniu cennych ekosystemów na obszarach objętych formami ochrony przyrody. Celem tego działania jest wspieranie projektów, które przyczyniają się do ochrony siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin i zwierząt oraz poprawy stanu środowiska naturalnego.

Zakres interwencji obejmuje rewaloryzację obszarów przemysłowych, rekultywację skażonych gruntów oraz ochronę i regenerację obszarów Natura 2000. Projekty koncentrują się na ochronie przyrody, różnorodności biologicznej oraz rozwoju zielonej i niebieskiej infrastruktury.

Typy projektów przewidują działania ochronne mające na celu zachowanie lub przywrócenie właściwego stanu siedlisk przyrodniczych oraz monitoring gatunków roślin, grzybów i zwierząt. Wspierane mogą być także inicjatywy zwalczania inwazyjnych gatunków flory i fauny oraz rozbudowa ośrodków rehabilitacji dzikich zwierząt. Dodatkowo przewidziano przebudowę i doposażenie ośrodków edukacji ekologicznej oraz rozwój centrów ochrony różnorodności biologicznej, takich jak banki genowe, ogrody botaniczne i parki miejskie.

Projekty obejmują również rozwój infrastruktury turystycznej na obszarach cennych przyrodniczo, ograniczając antropopresję i degradację środowiska. Istotnym elementem jest opracowanie i aktualizacja dokumentów planistycznych dla form ochrony przyrody oraz inwentaryzacja przyrodnicza obszarów realizacji projektów. Dodatkowo przewidziano remediację terenów zanieczyszczonych oraz rekultywację obszarów zdegradowanych działalnością gospodarczą.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.VII - Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Służby publiczne
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy obszarów chronionych, mieszkańcy regionu korzystający z rezultatów projektu, mieszkańcy województwa

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+	+	
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+	+	
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji					
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu		+	+	+	
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości					
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.03.10 Ochrona bioróżnorodności na obszarach poza formami ochrony przyrody*

Działanie koncentruje się na ochronie różnorodności biologicznej na terenach, które nie mogą być objęte formalnymi formami ochrony przyrody. Zakres interwencji obejmuje rewaloryzację obszarów przemysłowych, rekultywację skażonych gruntów oraz ochronę przyrody i różnorodności biologicznej. Projekty koncentrują się na zachowaniu i przywróceniu właściwego stanu siedlisk przyrodniczych oraz rozwijaniu zielonej i niebieskiej infrastruktury.

Typy projektów przewidują działania ochronne dla siedlisk i gatunków roślin, grzybów oraz zwierząt, a także monitoring ich stanu jako element ochrony bioróżnorodności. Wspierane mogą być inicjatywy zwalczania inwazyjnych gatunków flory i fauny oraz rozbudowa ośrodków rehabilitacji dzikich zwierząt. Dodatkowo przewidziano przebudowę i doposażenie ośrodków edukacji ekologicznej oraz rozwój centrów ochrony różnorodności biologicznej, takich jak banki genowe, ogrody botaniczne i parki miejskie.

Projekty obejmują również rozwój infrastruktury turystycznej na obszarach cennych przyrodniczo, ograniczając antropopresję i degradację środowiska. Istotnym elementem jest opracowanie inwentaryzacji przyrodniczej obszarów realizacji projektów oraz remediacja terenów zanieczyszczonych i rekultywacja obszarów zdegradowanych działalnością gospodarczą.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.VII - Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Służby publiczne
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy regionu korzystający z rezultatów projektu, mieszkańcy województwa

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Barьеры w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Barьеры finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+	+	
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Barьеры dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+	+	
	Bariera komunikacyjna			+		
Barьеры społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji					
Barьеры kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu		+	+	+	
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości					
Barьеры psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Barьеры prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.03.11 Ochrona bioróżnorodności w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskich Obszarów Funkcjonalnych*

Działanie koncentruje się na ochronie różnorodności biologicznej w miejskich obszarach funkcjonalnych. Zakres interwencji obejmuje rewaloryzację obszarów przemysłowych, rekultywację skażonych gruntów oraz ochronę i regenerację obszarów Natura 2000. Projekty

koncentrują się na ochronie przyrody, różnorodności biologicznej oraz rozwoju zielonej i niebieskiej infrastruktury.

Typy projektów przewidują działania ochronne dla siedlisk i gatunków roślin, grzybów oraz zwierząt, a także monitoring ich stanu jako element ochrony bioróżnorodności. Wspierane mogą być inicjatywy zwalczania inwazyjnych gatunków flory i fauny oraz rozbudowa ośrodków rehabilitacji dzikich zwierząt. Dodatkowo przewidziano przebudowę i doposażenie ośrodków edukacji ekologicznej oraz rozwój centrów ochrony różnorodności biologicznej, takich jak banki genowe, ogrody botaniczne i parki miejskie.

Projekty obejmują również rozwój infrastruktury turystycznej na obszarach cennych przyrodniczo, ograniczając antropopresję i degradację środowiska. Istotnym elementem jest opracowanie inwentaryzacji przyrodniczej obszarów realizacji projektów oraz remediacja terenów zanieczyszczonych i rekultywacja obszarów zdegradowanych działalnością gospodarczą.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.VII - Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Służby publiczne, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)
Grupa docelowa	mieszkańcy miast i ich obszarów funkcjonalnych

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+	+	
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+	+	
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji					
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu		+	+	+	
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości					
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

4 Priorytet FELU.04 Efektywne wykorzystanie energii

Priorytet FELU.04 „Efektywne wykorzystanie energii” w ramach Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021–2027 skupia się na działaniach mających na celu poprawę efektywności energetycznej oraz zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii (OZE) w regionie. Celem tego priorytetu jest redukcja emisji gazów cieplarnianych, poprawa jakości powietrza oraz wspieranie transformacji energetycznej w kierunku gospodarki niskoemisyjnej.

➔ *Działanie FELU.04.01 Wspieranie efektywności energetycznej w budynkach*

Działanie koncentruje się na poprawie efektywności energetycznej budynków w regionie. Celem tego działania jest redukcja emisji gazów cieplarnianych oraz zmniejszenie zużycia energii, co przyczynia się do ochrony środowiska i poprawy jakości życia mieszkańców.

Zakres interwencji obejmuje renowację infrastruktury publicznej w celu zwiększenia efektywności energetycznej oraz wdrażanie projektów demonstracyjnych zgodnych z kryteriami efektywności energetycznej. Projekty koncentrują się na modernizacji energetycznej budynków użyteczności publicznej oraz wymianie nieefektywnych źródeł ciepła.

Typy projektów przewidują kompleksową modernizację energetyczną budynków, w tym instalację odnawialnych źródeł energii (OZE), wymianę lub modernizację źródeł ciepła oraz podłączenie do sieci ciepłowniczej lub chłodniczej. Dodatkowo przewidziano instalację systemów zarządzania energią oraz działania promujące energooszczędność. Kolejnym istotnym elementem jest przebudowa i wymiana nieefektywnych źródeł ciepła opartych na paliwach stałych, z zastosowaniem niskoemisyjnych systemów grzewczych oraz przyłączami

do sieci gazowej i miejskiej sieci ciepłowniczej, połączona z termomodernizacją budynków (z wyłączeniem budownictwa jednorodzinnego).

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.I - Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Instytucje ochrony zdrowia, Instytucje wspierające biznes, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Służby publiczne
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy województwa

W przedmiotowym działaniu beneficjentami raz znaczącą częścią grupy docelowej mogą być odbiorcy o charakterze instytucjonalnym, w przypadku których (patrz rozdział „Metodyka badania”) trudno mówić o odczuwaniu dyskryminacji ze względu na posiadane cechy tożsamościowe (czynniki dyskryminacyjne). W efekcie można tu mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy (zgodnie z metodyką badania dotyczą one w tym wypadku wszystkich przesłanek dyskryminacyjnych).

Ze względu na stosunkowo uniwersalny obszar interwencji, zdecydowana większość zidentyfikowanych w niej barier ma dotyczyć możliwości pełnego uczestnictwa ostatecznych odbiorców z grupy „mieszkańcy województwa” w efektach i rezultatach wsparcia, a ze względu na ich powszechny i ogólnodostępny charakter, dotyczyć może przede wszystkim bariera nieuwzględnienia specyficznych potrzeb przedstawicieli grup defaworyzowanych (tu szczególnie OzN) w rozwiązaniach technologicznych i architektonicznych.

➔ *Działanie FELU.04.02 Wspieranie efektywności energetycznej w sektorze mieszkaniowym*

Działanie koncentruje się na poprawie efektywności energetycznej budynków mieszkalnych. Celem tego działania jest zmniejszenie zużycia energii, redukcja emisji gazów cieplarnianych oraz poprawa jakości życia mieszkańców poprzez modernizację infrastruktury mieszkaniowej.

Zakres interwencji obejmuje renowację istniejących budynków mieszkalnych w celu poprawy efektywności energetycznej oraz realizację projektów demonstracyjnych zgodnych z kryteriami efektywności energetycznej. Projekty koncentrują się na modernizacji systemów grzewczych oraz wdrażaniu odnawialnych źródeł energii (OZE).

Typy projektów przewidują przebudowę i wymianę nieefektywnych źródeł ciepła opartych na paliwach stałych, z zastosowaniem niskoemisyjnych systemów grzewczych oraz przyłączami do sieci gazowej i miejskiej sieci ciepłowniczej. Działania te mogą być połączone z termomodernizacją budynków, z wyłączeniem budownictwa jednorodzinnego. Dodatkowo przewidziano kompleksową modernizację energetyczną wielorodzinnych budynków mieszkalnych, obejmującą instalację urządzeń OZE, wymianę lub modernizację źródeł ciepła

oraz podłączenie do sieci ciepłowniczej lub chłodniczej. Projekty uwzględniają także instalację systemów zarządzania energią oraz działania promujące energooszczędność.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.I - Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje wspierające biznes, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Służby publiczne
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy województwa

W przedmiotowym działaniu beneficjentami raz znaczącą częścią grupy docelowej mogą być odbiorcy o charakterze instytucjonalnym, w przypadku których (patrz rozdział „Metodyka badania”) trudno mówić o odczuwaniu dyskryminacji ze względu na posiadane cechy tożsamościowe (czynniki dyskryminacyjne). W efekcie można tu mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy (zgodnie z metodyką badania dotyczą one w tym wypadku wszystkich przesłanek dyskryminacyjnych).

Ze względu na stosunkowo uniwersalny obszar interwencji, zdecydowana większość zidentyfikowanych w niej barier ma dotyczyć możliwości pełnego uczestnictwa ostatecznych odbiorców z grupy „mieszkańcy województwa” w efektach i rezultatach wsparcia, a ze względu na ich powszechny i ogólnodostępny charakter, dotyczyć może przede wszystkim bariera nieuwzględnienia specyficznych potrzeb przedstawicieli grup defaworyzowanych (tu szczególnie OzN) w rozwiązaniach technologicznych i architektonicznych.

➔ *Działanie FELU.04.03 Wspieranie efektywności energetycznej i energooszczędności w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych*

Działanie koncentruje się na poprawie efektywności energetycznej oraz wdrażaniu energooszczędnych rozwiązań w miejskich obszarach funkcjonalnych. Celem tego działania jest redukcja zużycia energii, zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych oraz poprawa jakości życia mieszkańców poprzez modernizację infrastruktury energetycznej.

Zakres interwencji obejmuje renowację istniejących budynków mieszkalnych i publicznych w celu poprawy efektywności energetycznej oraz budowę nowych energooszczędnych obiektów. Projekty koncentrują się na modernizacji systemów grzewczych, wdrażaniu odnawialnych źródeł energii (OZE) oraz rozwijaniu efektywnych sieci ciepłowniczych i chłodniczych.

Typy projektów przewidują przebudowę i wymianę nieefektywnych źródeł ciepła opartych na paliwach stałych, z zastosowaniem niskoemisyjnych systemów grzewczych oraz przyłączy do sieci gazowej i miejskiej sieci ciepłowniczej. Działania te mogą być połączone z termomodernizacją budynków, z wyłączeniem budownictwa jednorodzinnego. Dodatkowo przewidziano kompleksową modernizację energetyczną budynków użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynków mieszkalnych, obejmującą instalację urządzeń OZE, wymianę lub modernizację źródeł ciepła oraz podłączenie do sieci ciepłowniczej lub chłodniczej. Projekty uwzględniają także instalację systemów zarządzania energią oraz działania promujące energooszczędność.

W ramach interwencji wspierana jest również budowa budynków pasywnych przez sektor publiczny, które mają pełnić wzorcową rolę w zakresie efektywności energetycznej. Dodatkowo przewidziano rozwój efektywnych sieci ciepłowniczych i chłodniczych wraz z magazynami energii, obejmujący budowę, rozbudowę i modernizację infrastruktury o mocy zamówionej do 5 MW.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.I - Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Instytucje ochrony zdrowia, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Służby publiczne, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)
Grupa docelowa	mieszkańcy miast i ich obszarów funkcjonalnych

W przedmiotowym działaniu beneficjentami raz znaczącą częścią grupy docelowej mogą być odbiorcy o charakterze instytucjonalnym, w przypadku których (patrz rozdział „Metodyka badania”) trudno mówić o odczuwaniu dyskryminacji ze względu na posiadane cechy tożsamościowe (czynniki dyskryminacyjne). W efekcie można tu mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy (zgodnie z metodyką badania dotyczą one w tym wypadku wszystkich przesłanek dyskryminacyjnych).

Ze względu na stosunkowo uniwersalny obszar interwencji, zdecydowana większość zidentyfikowanych w niej barier ma dotyczyć możliwości pełnego uczestnictwa ostatecznych odbiorców z grupy „mieszkańcy województwa” w efektach i rezultatach wsparcia, a ze względu na ich powszechny i ogólnodostępny charakter, dotyczyć może przede wszystkim bariera nieuwzględnienia specyficznych potrzeb przedstawicieli grup defaworyzowanych (tu szczególnie OzN) w rozwiązaniach technologicznych i architektonicznych.

➔ *Działanie FELU.04.04 Wspieranie efektywności energetycznej i energooszczędności w ramach Innych Instrumentów Terytorialnych*

Działanie koncentruje się na poprawie efektywności energetycznej oraz wdrażaniu energooszczędnych rozwiązań. Zakres interwencji obejmuje renowację istniejących budynków mieszkalnych i publicznych w celu poprawy efektywności energetycznej oraz budowę nowych energooszczędnych obiektów. Projekty koncentrują się na modernizacji systemów grzewczych, wdrażaniu odnawialnych źródeł energii (OZE) oraz rozwijaniu efektywnych sieci ciepłowniczych i chłodniczych.

Typy projektów przewidują przebudowę i wymianę nieefektywnych źródeł ciepła opartych na paliwach stałych, z zastosowaniem niskoemisyjnych systemów grzewczych oraz przyłączy do sieci gazowej i miejskiej sieci ciepłowniczej. Działania te mogą być połączone z termomodernizacją budynków, z wyłączeniem budownictwa jednorodzinnego. Dodatkowo przewidziano kompleksową modernizację energetyczną budynków użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynków mieszkalnych, obejmującą instalację urządzeń OZE, wymianę lub modernizację źródeł ciepła oraz podłączenie do sieci ciepłowniczej lub chłodniczej. Projekty uwzględniają także instalację systemów zarządzania energią oraz działania promujące energooszczędność.

W ramach interwencji wspierana jest również budowa budynków pasywnych przez sektor publiczny, które mają pełnić wzorcową rolę w zakresie efektywności energetycznej. Dodatkowo przewidziano rozwój efektywnych sieci ciepłowniczych i chłodniczych wraz z magazynami energii, obejmujący budowę, rozbudowę i modernizację infrastruktury o mocy zamówionej do 5 MW. Ważnym elementem jest także budowa, rozbudowa i przebudowa energooszczędnego oświetlenia ulicznego.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.I - Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Instytucje ochrony zdrowia, Instytucje wspierające biznes, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Służby publiczne
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy gmin zmarginalizowanych i tracących funkcje społeczno-gospodarcze, mieszkańcy województwa

W przedmiotowym działaniu beneficjentami raz znaczącą częścią grupy docelowej mogą być odbiorcy o charakterze instytucjonalnym, w przypadku których (patrz rozdział „Metodyka badania”) trudno mówić o odczuwaniu dyskryminacji ze względu na posiadane cechy tożsamościowe (czynniki dyskryminacyjne). W efekcie można tu mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy (zgodnie z metodyką badania dotyczą one w tym wypadku wszystkich przesłanek dyskryminacyjnych).

Ze względu na stosunkowo uniwersalny obszar interwencji, zdecydowana większość zidentyfikowanych w niej barier ma dotyczyć możliwości pełnego uczestnictwa ostatecznych odbiorców z grupy „mieszkańcy województwa” w efektach i rezultatach wsparcia, a ze względu na ich powszechny i ogólnodostępny charakter, dotyczyć może przede wszystkim bariera nieuwzględnienia specyficznych potrzeb przedstawicieli grup defaworyzowanych (tu szczególnie OzN) w rozwiązaniach technologicznych i architektonicznych.

➔ *Działanie FELU.04.05 Wspieranie energooszczędności*

Działanie koncentruje się na promowaniu energooszczędnych rozwiązań w regionie. Celem tego działania jest redukcja zużycia energii, zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych oraz poprawa jakości życia mieszkańców poprzez modernizację infrastruktury energetycznej.

Zakres interwencji obejmuje budowę nowych energooszczędnych budynków oraz renowację infrastruktury publicznej w celu zwiększenia efektywności energetycznej. Projekty koncentrują się na modernizacji systemów grzewczych, wdrażaniu odnawialnych źródeł energii (OZE) oraz rozwijaniu efektywnych sieci ciepłowniczych i chłodniczych.

Typy projektów przewidują budowę, rozbudowę i przebudowę energooszczędnego oświetlenia ulicznego, co przyczynia się do redukcji zużycia energii i poprawy jakości infrastruktury miejskiej. Wspierana jest także budowa budynków pasywnych przez sektor

publiczny, które mają pełnić wzorcową rolę w zakresie efektywności energetycznej. Dodatkowo przewidziano rozwój efektywnych sieci ciepłowniczych i chłodniczych wraz z magazynami energii, obejmujący budowę, rozbudowę i modernizację infrastruktury o mocy zamówionej do 5 MW.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.I - Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje wspierające biznes, Przedsiębiorstwa, Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne, Służby publiczne
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy województwa

W przedmiotowym działaniu beneficjentami raz znaczącą częścią grupy docelowej mogą być odbiorcy o charakterze instytucjonalnym, w przypadku których (patrz rozdział „Metodyka badania”) trudno mówić o odczuwaniu dyskryminacji ze względu na posiadane cechy tożsamościowe (czynniki dyskryminacyjne). W efekcie można tu mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy** (zgodnie z metodyką badania dotyczą one w tym wypadku wszystkich przesłanek dyskryminacyjnych).

Ze względu na stosunkowo uniwersalny obszar interwencji, zdecydowana większość zidentyfikowanych w niej barier ma dotyczyć możliwości pełnego uczestnictwa ostatecznych odbiorców z grupy „mieszkańcy województwa” w efektach i rezultatach wsparcia, a ze względu na ich powszechny i ogólnodostępny charakter, dotyczyć może przede wszystkim **bariera nieuwzględnienia specyficznych potrzeb** przedstawicieli grup defaworyzowanych (tu szczególnie OzN) w rozwiązaniach technologicznych i architektonicznych.

Ze względu na ujęcie w interwencjach także projektów, w ramach których realizowana będzie budowa/rozbudowa/przebudowa energooszczędnego oświetlenia ulicznego, warto zwrócić szczególną uwagę na:

- **bariera architektoniczna**
- **bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb**
- **bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa**

Które mogą pojawić się w tym zakresie w odniesieniu do każdej z grup defaworyzowanych.

➔ *Działanie FELU.04.06 Efektywne energetycznie przedsiębiorstwa*

Działanie koncentruje się na wspieraniu przedsiębiorstw w poprawie efektywności energetycznej. Zakres interwencji obejmuje projekty związane z efektywnością energetyczną w MŚP oraz dużych firmach, a także wsparcie dla podmiotów działających na rzecz gospodarki niskoemisyjnej i odporności na zmiany klimatu. Celem tych działań jest ograniczenie energochłonności, poprawa efektywności energetycznej oraz wdrażanie technologii odnawialnych źródeł energii (OZE).

Typy projektów przewidują podnoszenie efektywności energetycznej w przedsiębiorstwach na podstawie audytów energetycznych, co może obejmować modernizację systemów grzewczych, instalację energooszczędnego oświetlenia oraz minimalizację strat ciepła. Wspierana jest także kompleksowa termomodernizacja budynków w przedsiębiorstwach, uwzględniająca instalację urządzeń OZE.

Dodatkowo przewidziano zastosowanie technologii odzysku energii, w tym systemów wykorzystujących ciepło odpadowe oraz wdrażanie technologii efektywnych energetycznie w procesach produkcyjnych, takich jak modernizacja instalacji technologicznych i transportowych linii produkcyjnych. Ważnym elementem jest również przebudowa i wymiana nieefektywnych źródeł ciepła opartych na paliwach stałych, z zastosowaniem niskoemisyjnych systemów grzewczych oraz przyłączami do sieci gazowej i miejskiej sieci ciepłowniczej, połączona z termomodernizacją budynków (z wyłączeniem budownictwa jednorodzinne).

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.1 - Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Instytucje wspierające biznes
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy regionu korzystający z rezultatów projektu, osoby fizyczne

W przedmiotowym działaniu beneficjentami oraz znaczącą częścią grupy docelowej mogą być odbiorcy o charakterze instytucjonalnym, w przypadku których (patrz rozdział „Metodyka badania”) trudno mówić o odczuwaniu dyskryminacji ze względu na posiadane cechy tożsamościowe (czynniki dyskryminacyjne). W efekcie można tu mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy (zgodnie z metodyką badania dotyczą one w tym wypadku wszystkich przesłanek dyskryminacyjnych).

Ze względu na stosunkowo uniwersalny obszar interwencji, zdecydowana większość zidentyfikowanych w niej barier ma dotyczyć możliwości pełnego uczestnictwa ostatecznych odbiorców z grupy „mieszkańcy regionu” w efektach i rezultatach wsparcia, a ze względu na ich powszechny i ogólnodostępny charakter, dotyczyć może przede wszystkim bariera nieuwzględnienia specyficznych potrzeb przedstawicieli grup defaworyzowanych (tu szczególnie OzN) w rozwiązaniach technologicznych i architektonicznych.

➔ *Działanie FELU.04.07 Zwiększenie wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii*

Działanie koncentruje się na promowaniu odnawialnych źródeł energii (OZE) w regionie. Celem tego działania jest zwiększenie udziału energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej i ciepłej, co przyczynia się do redukcji emisji gazów cieplarnianych oraz poprawy jakości środowiska.

Zakres interwencji obejmuje rozwój odnawialnych źródeł energii, w tym energii wiatrowej, słonecznej, biomasy oraz innych technologii odnawialnych, takich jak energia geotermalna.

Celem tych działań jest zwiększenie udziału czystych technologii w miksie energetycznym oraz poprawa efektywności ich wykorzystania poprzez integrację z systemami magazynowania energii.

W ramach tych projektów przewidziana jest budowa i rozbudowa instalacji OZE zarówno w zakresie wytwarzania energii elektrycznej, jak i ciepła. Inwestycje obejmują systemy magazynowania energii, które wspierają stabilność dostaw oraz efektywność wykorzystania wyprodukowanej energii. Dodatkowo uwzględniono działania związane z eliminacją wyrobów zawierających azbest przed montażem instalacji, co przyczynia się do poprawy jakości środowiska.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.II - Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Instytucje wspierające biznes
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy województwa

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Co więcej, ponieważ, w przeciwieństwie do działań w ramach Celu szczegółowego 2(i) ze wsparcia nie mogą być w tym wypadku wykluczone inicjatywy indywidualne (np. budownictwo jednorodzinne), monitorowanie barier w dostępie do wsparcia powinno być szczególnie precyzyjne i obejmować bariery pojawiające się – znacząco częściej niż w przypadku wymiaru instytucjonalnego – w wymiarze indywidualnym.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów					
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+		
	Bariera izolacji					
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu			+		
	Bariera minimalnych kompetencji		+	+	+	
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości		+	+		
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa					
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ ***Działanie FELU.04.08 Zwiększenie wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych***

Działanie koncentruje się na promowaniu odnawialnych źródeł energii (OZE) w miejskich obszarach funkcjonalnych. Zakres interwencji obejmuje rozwój odnawialnych źródeł energii, w tym energii wiatrowej, słonecznej, biomasy oraz innych technologii odnawialnych, takich jak energia geotermalna. Celem tych działań jest zwiększenie udziału czystych technologii w miksie energetycznym oraz poprawa efektywności ich wykorzystania poprzez integrację z systemami magazynowania energii.

W ramach tych projektów przewidziana jest budowa i rozbudowa instalacji OZE zarówno w zakresie wytwarzania energii elektrycznej, jak i ciepła. Inwestycje obejmują systemy magazynowania energii, które wspierają stabilność dostaw oraz efektywność wykorzystania wyprodukowanej energii. Dodatkowo uwzględniono działania związane z eliminacją wyrobów zawierających azbest przed montażem instalacji, co przyczynia się do poprawy jakości środowiska.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.II - Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Instytucje wspierające biznes
Grupa docelowa	mieszkańcy miast i ich obszarów funkcjonalnych

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Co więcej, ponieważ, w przeciwieństwie do działań w ramach Celu szczegółowego 2(i) ze wsparcia nie mogą być w tym wypadku wykluczone inicjatywy indywidualne (np. budownictwo jednorodzinne), monitorowanie barier w dostępie do wsparcia powinno być szczególnie precyzyjne i obejmować bariery pojawiające się – znacząco częściej niż w przypadku wymiaru instytucjonalnego – w wymiarze indywidualnym.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariera w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariera finansowe	Bariera wyższych kosztów					
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariera dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariera społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+		
	Bariera izolacji					
Bariera kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu			+		
	Bariera minimalnych kompetencji		+	+	+	
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości		+	+		
Bariera psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa					
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariera prawno-administracyjne			+	+		

➔ **Działanie FELU.04.09 Zwiększenie wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii w ramach Innych Instrumentów Terytorialnych**

Działanie koncentruje się na promowaniu odnawialnych źródeł energii (OZE) w różnych obszarach terytorialnych. Zakres interwencji obejmuje rozwój odnawialnych źródeł energii, w tym energii wiatrowej, słonecznej, biomasy oraz innych technologii odnawialnych, takich jak

energia geotermalna. Celem tych działań jest zwiększenie udziału czystych technologii w miksie energetycznym oraz poprawa efektywności ich wykorzystania poprzez integrację z systemami magazynowania energii.

W ramach tych projektów przewidziana jest budowa i rozbudowa instalacji OZE zarówno w zakresie wytwarzania energii elektrycznej, jak i ciepła. Inwestycje obejmują systemy magazynowania energii, które wspierają stabilność dostaw oraz efektywność wykorzystania wyprodukowanej energii. Dodatkowo uwzględniono działania związane z eliminacją wyrobów zawierających azbest przed montażem instalacji, co przyczynia się do poprawy jakości środowiska.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.II - Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Instytucje wspierające biznes
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy gmin zmarginalizowanych i tracących funkcje społeczno-gospodarcze, mieszkańcy województwa

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Co więcej, ponieważ, w przeciwieństwie do działań w ramach Celu szczegółowego 2(i) ze wsparcia nie mogą być w tym wypadku wykluczone inicjatywy indywidualne (np. budownictwo jednorodzinne), monitorowanie barier w dostępie do wsparcia powinno być szczególnie precyzyjne i obejmować bariery pojawiające się – znacząco częściej niż w przypadku wymiaru instytucjonalnego – w wymiarze indywidualnym.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów					
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+		
	Bariera izolacji					
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu			+		
	Bariera minimalnych kompetencji		+	+	+	
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości		+	+		
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa					
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ Działanie FELU.04.10 Wykorzystanie OZE w gospodarce

Działanie koncentruje się na zwiększeniu wykorzystania odnawialnych źródeł energii (OZE) w gospodarce regionu. Zakres interwencji obejmuje rozwój odnawialnych źródeł energii, w tym energii wiatrowej, słonecznej, biomasy oraz innych technologii odnawialnych, takich jak energia geotermalna. Celem tych działań jest zwiększenie udziału czystych technologii w miksie energetycznym oraz poprawa efektywności ich wykorzystania poprzez integrację z systemami magazynowania energii.

W ramach tych projektów wspierana jest budowa oraz rozbudowa instalacji wykorzystujących energię wiatrową, słoneczną, biomasę oraz inne odnawialne źródła, takie jak energia geotermalna.

Inwestycje koncentrują się na wdrażaniu nowych rozwiązań w zakresie produkcji energii elektrycznej i ciepła, uwzględniając przy tym systemy magazynowania energii, które zapewniają stabilność i efektywność jej wykorzystania. W przypadku instalacji elektrycznych przewidziano także możliwość eliminacji wyrobów zawierających azbest przed montażem systemów OZE, co dodatkowo wpływa na poprawę stanu środowiska.

Ważnym elementem interwencji jest rozwój technologii opartych na biopaliwach nowej generacji, w tym biopłynach i biometanie, co pozwala na dalszą dekarbonizację sektora energetycznego. Działania obejmują również lokalne źródła energii, które produkują energię na potrzeby lokalnych społeczności, eliminując konieczność przesyłania jej na duże odległości i jednocześnie wykorzystując lokalne zasoby.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.II - Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Instytucje wspierające biznes
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy regionu korzystający z rezultatów projektu, osoby fizyczne

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Co więcej, ponieważ, w przeciwieństwie do działań w ramach Celu szczegółowego 2(i) ze wsparcia nie mogą być w tym wypadku wykluczone inicjatywy indywidualne (np. budownictwo jednorodzinne), monitorowanie barier w dostępie do wsparcia powinno być szczególnie precyzyjne i obejmować bariery pojawiające się – znacząco częściej niż w przypadku wymiaru instytucjonalnego – w wymiarze indywidualnym.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariera w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariera finansowe	Bariera wyższych kosztów					
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariera dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariera społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+		
	Bariera izolacji					
Bariera kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu			+		
	Bariera minimalnych kompetencji		+	+	+	
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości		+	+		
Bariera psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa					
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariera prawno-administracyjne			+	+		

5 Priorytet FELU.05 Zrównoważona mobilność miejska

Priorytet FELU.05 „Zrównoważona mobilność miejska” w ramach Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021–2027 koncentruje się na wspieraniu działań, które promują zrównoważony

rozwój transportu miejskiego i przyczyniają się do ograniczenia emisji, poprawy jakości powietrza oraz zwiększenia komfortu i dostępności środków transportu publicznego.

➔ **Działanie FELU.05.01 Niskoemisyjny transport miejski**

Działanie koncentruje się na wspieraniu rozwoju ekologicznego transportu w miastach. Celem tego działania jest redukcja emisji gazów cieplarnianych, poprawa jakości powietrza oraz zwiększenie efektywności systemów transportowych w miejskich obszarach funkcjonalnych.

Zakres interwencji obejmuje działania mające na celu poprawę jakości powietrza i ograniczenie hałasu, rozwój infrastruktury czystego transportu miejskiego oraz cyfryzację transportu w celu redukcji emisji gazów cieplarnianych. Projekty koncentrują się na modernizacji taboru transportowego, budowie infrastruktury ładowania pojazdów zeroemisyjnych oraz rozwoju systemów wspierających zrównoważoną mobilność.

Typy projektów przewidują zakup i modernizację trolejbusów, niskoemisyjnych autobusów oraz zeroemisyjnego taboru szynowego dla połączeń miejskich i podmiejskich. Wspierana jest także budowa infrastruktury ładowania i tankowania pojazdów zeroemisyjnych, zgodnie z wymogami Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1804, zapewniająca niedyskryminacyjny dostęp dla wszystkich użytkowników. Dodatkowo przewidziano inwestycje w rozbudowę i przebudowę infrastruktury transportu publicznego, dostosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Projekty obejmują również działania ograniczające indywidualny ruch zmotoryzowany i promujące ruch pieszego oraz rowerowy w centrach miast. Wspierane mogą być systemy ITS wspierające dekarbonizację transportu, integrację taryfową oraz wdrożenie koncepcji „Mobilność jako Usługa” (MaaS), w tym systemy biletowe i aplikacje planowania podróży. Jako dodatkowy element projektów przewidziano działania informacyjno-promocyjne i edukacyjne, które mają na celu popularyzację niskoemisyjnego transportu zbiorowego, multimodalnego oraz rowerowego.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.VIII - Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Przedsiębiorstwa, Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne, Służby publiczne
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy miast, mieszkańcy województwa

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Jak w wielu wcześniejszych przypadkach zakres interwencji w ramach powyższego działania należy rozpatrywać dwutorowo, z jednej strony mogą być to bezpośrednie rezultaty wsparcia

(np. w postaci zmian transportowych w regionie), którym towarzyszą przede wszystkim bariery finansowe i dostępu, z drugiej natomiast mogą być to działania informacyjno-edukacyjne, w przypadku których znaczenie mają przede wszystkim bariery obejmujące potrzebne do udziału w tych działaniach minimalne kompetencje i umiejętności oraz kanały komunikacyjne.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów			+		
	Bariera niższych dochodów					
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+	+	
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji					
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu		+	+		
	Bariera minimalnych kompetencji		+	+	+	
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości					
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.05.02 Niskoemisyjny transport miejski w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych*

Działanie koncentruje się na wspieraniu rozwoju ekologicznego transportu w miejskich obszarach funkcjonalnych. Zakres interwencji obejmuje działania na rzecz poprawy jakości powietrza i ograniczenia hałasu, rozwój infrastruktury czystego transportu miejskiego oraz cyfryzację transportu w celu redukcji emisji gazów cieplarnianych. Projekty koncentrują się na modernizacji taboru transportowego, budowie infrastruktury ładowania pojazdów zeroemisyjnych oraz rozwoju systemów wspierających zrównoważoną mobilność.

Typy projektów przewidują zakup i modernizację trolejbusów, niskoemisyjnych autobusów oraz zeroemisyjnego taboru szynowego dla połączeń miejskich i podmiejskich. Wspierana jest także budowa infrastruktury ładowania i tankowania pojazdów zeroemisyjnych, zgodnie z wymogami Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1804, zapewniająca niedyskryminacyjny dostęp dla wszystkich użytkowników. Dodatkowo przewidziano inwestycje w rozbudowę i przebudowę infrastruktury transportu publicznego, dostosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Projekty obejmują również działania ograniczające indywidualny ruch zmotoryzowany i promujące ruch pieszzy oraz rowerowy w centrach miast. Wspierane mogą być systemy ITS

wspierające dekarbonizację transportu, integrację taryfową oraz wdrożenie koncepcji „Mobilność jako Usługa” (MaaS), w tym systemy biletowe i aplikacje planowania podróży. Jako dodatkowy element projektów przewidziano działania informacyjno-promocyjne i edukacyjne, które mają na celu popularyzację niskoemisyjnego transportu zbiorowego, multimodalnego oraz rowerowego.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.VIII - Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Przedsiębiorstwa, Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne, Służby publiczne, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)
Grupa docelowa	mieszkańcy miast i ich obszarów funkcjonalnych

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Jak w wielu wcześniejszych przypadkach zakres interwencji w ramach powyższego działania należy rozpatrywać dwutorowo, z jednej strony mogą być to bezpośrednie rezultaty wsparcia (np. w postaci zmian transportowych w regionie), którym towarzyszą przede wszystkim bariery finansowe i dostępu, z drugiej natomiast mogą być to działania informacyjno-edukacyjne, w przypadku których znaczenie mają przede wszystkim bariery obejmujące potrzebne do udziału w tych działaniach minimalne kompetencje i umiejętności oraz kanały komunikacyjne.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów			+		
	Bariera niższych dochodów					
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+	+	
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji					
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu		+	+		
	Bariera minimalnych kompetencji		+	+	+	
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości					
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.05.03 Wspieranie strategii niskoemisyjnych*

Działanie koncentruje się na wspieraniu działań mających na celu redukcję emisji gazów cieplarnianych oraz promowanie zrównoważonej mobilności w regionie. Celem tego działania jest opracowanie i wdrażanie strategii niskoemisyjnych, które przyczyniają się do poprawy jakości powietrza oraz zwiększenia efektywności systemów transportowych.

Zakres interwencji obejmuje działania mające na celu poprawę jakości powietrza oraz ograniczenie hałasu poprzez wdrażanie strategii zrównoważonej mobilności miejskiej. Projekty koncentrują się na opracowaniu i aktualizacji Planów Zrównoważonej Mobilności Miejskiej (SUMP), które mogą być realizowane przez odpowiednie organy gmin lub formy współdziałania jednostek samorządu terytorialnego.

Plany te mają na celu poprawę warunków transportowych w miastach, redukcję emisji spalin oraz hałasu, a także zwiększenie udziału transportu publicznego, rowerowego i pieszego w codziennych podróżach mieszkańców. Wdrażane rozwiązania obejmują m.in. rozwój infrastruktury dla transportu niskoemisyjnego, integrację różnych środków transportu oraz działania edukacyjne i promocyjne wspierające ekologiczne formy przemieszczania się.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP2.VIII - Wsparcie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy miast, mieszkańcy województwa, obywatele

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Jednocześnie opracowywane w działaniu Plany Zrównoważonej Mobilności Miejskiej powinny uwzględniać szereg potencjalnych barier, które mogą dotyczyć ostatecznych odbiorców zaplanowanych w nich działań, którymi będą mieszkańcy miast, mieszkańcy województwa, obywatele.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Barier w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Barier finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Barier dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa					
	Bariera komunikacyjna					
Barier społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji					
Barier kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu					
	Bariera minimalnych kompetencji					
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych					
	Bariera braku świadomości					
Barier psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Barier prawno-administracyjne			+	+		

6 Priorytet FELU.06 Zrównoważony system transportu

Priorytet FELU.06 „Zrównoważony system transportu” w ramach Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021–2027 koncentruje się na rozwijaniu nowoczesnych, ekologicznych i

odpornych na zmiany klimatyczne systemów transportowych. Celem tego priorytetu jest poprawa dostępności transportowej regionu, zwiększenie efektywności transportu oraz promowanie rozwiązań przyjaznych środowisku.

➔ *Działanie FELU.06.01 Poprawa regionalnej dostępności transportowej*

Działanie koncentruje się na rozwoju infrastruktury transportowej w regionie. Celem tego działania jest poprawa dostępności transportowej na poziomie regionalnym, krajowym i międzynarodowym, co przyczynia się do zwiększenia mobilności mieszkańców oraz efektywności systemów transportowych.

Zakres interwencji obejmuje działania na rzecz poprawy jakości powietrza i ograniczenia hałasu, rozwój infrastruktury rowerowej oraz paliw alternatywnych, a także modernizację i rozbudowę połączeń drogowych. Projekty koncentrują się na poprawie dostępności transportowej, cyfryzacji transportu oraz wdrażaniu rozwiązań wspierających zrównoważoną mobilność.

Typy projektów przewidują budowę i przebudowę połączeń drogowych niższej kategorii, które zapewniają dostęp do sieci TEN-T, przejść granicznych, terenów inwestycyjnych, terminali intermodalnych oraz centrów logistycznych. Wspierane mogą być także inwestycje w infrastrukturę dróg wojewódzkich, w tym budowę obwodnic, poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz rozwój Inteligentnych Systemów Transportowych ITS dla transportu drogowego i aktywnej mobilności. Dodatkowo przewidziano budowę infrastruktury ładowania i tankowania pojazdów zeroemisyjnych, zgodnie z wymogami Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1804.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP3.II - Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Przedsiębiorstwa
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy województwa, turyści

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów					
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa					
	Bariera komunikacyjna					
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji					
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu					
	Bariera minimalnych kompetencji					
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych					
	Bariera braku świadomości					
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.06.02 Kolejowy transport zbiorowy*

Działanie koncentruje się na rozwoju i modernizacji infrastruktury kolejowej w regionie. Celem tego działania jest poprawa dostępności transportowej, zwiększenie efektywności systemów kolejowych oraz promowanie ekologicznych form transportu zbiorowego.

Zakres interwencji obejmuje rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym. Projekty koncentrują się na poprawie dostępu do sieci TEN-T oraz mobilności transgranicznej, wspierając rozwój bezemisyjnego transportu kolejowego oraz transportu multimodalnego poza miastami.

Typy projektów przewidują zakup i modernizację bezemisyjnego taboru kolejowego, dostosowanego do osób o ograniczonej mobilności, wykorzystywanego do pasażerskich przewozów regionalnych o charakterze użyteczności publicznej. Przewozy te będą realizowane przez operatorów wyłonionych zgodnie z prawem UE, w tym zgodnie z czwartym pakietem kolejowym. W przypadku umów zawartych po grudniu 2020 r. dofinansowanie obejmie zakup taboru udostępnianego operatorom wybranym w konkurencyjnej procedurze przetargowej, zgodnie z Rozporządzeniem 1370/2007. Nowo zakupiony tabor będzie wyposażony w system ERTMS.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP3.II - Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy województwa, turyści

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Barьеры w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Barьеры finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów					
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Barьеры dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa					
	Bariera komunikacyjna					
Barьеры społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji					
Barьеры kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu					
	Bariera minimalnych kompetencji					
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych					
	Bariera braku świadomości					
Barьеры psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Barьеры prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.06.03 Publiczny autobusowy transport zbiorowy*

Działanie koncentruje się na rozwoju i modernizacji infrastruktury transportu autobusowego w regionie. Celem tego działania jest poprawa dostępności transportowej, zwiększenie efektywności systemów transportowych oraz promowanie ekologicznych form transportu zbiorowego.

Zakres interwencji obejmuje działania na rzecz poprawy jakości powietrza i ograniczenia hałasu, modernizację taboru czystego transportu miejskiego oraz cyfryzację transportu drogowego w celu redukcji emisji gazów cieplarnianych. Projekty koncentrują się na zakupie i modernizacji ekologicznego taboru autobusowego, budowie infrastruktury transportu publicznego oraz wdrażaniu cyfrowych rozwiązań wspierających integrację taryfową.

Wspierane inwestycje obejmują zakup nowoczesnego, niskoemisyjnego i bezemisyjnego taboru autobusowego, który spełnia wymogi „ekologicznie czystych pojazdów” zgodnie z dyrektywą 2019/1161. Dzięki temu transport publiczny staje się bardziej przyjazny dla środowiska i komfortowy dla mieszkańców.

Jednocześnie rozwijana jest infrastruktura transportu zbiorowego, obejmująca budowę i modernizację węzłów przesiadkowych, obiektów „parkuj i jedź”, przystanków oraz stref ładowania i tankowania pojazdów bezemisyjnych. Takie inwestycje nie tylko poprawiają wygodę podróżowania, ale także zachęcają do korzystania z komunikacji publicznej zamiast transportu indywidualnego.

Istotnym aspektem modernizacji transportu miejskiego jest cyfryzacja systemów biletowych i taryfowa integracja przewozów zbiorowych. Wdrożenie rozwiązań takich jak „wspólny bilet” oraz aplikacje planowania podróży umożliwia pasażerom łatwiejsze korzystanie z różnych środków transportu, promując zrównoważoną mobilność.

Cel szczegółowy	EFRR/FS.CP3.II - Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy województwa, turyści

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów					
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa					
	Bariera komunikacyjna					
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji					
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu					
	Bariera minimalnych kompetencji					
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych					
	Bariera braku świadomości					
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji					
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

7 Priorytet FELU.07 Lepsza dostępność do usług społecznych i zdrowotnych

Priorytet FELU.07 „Lepsza dostępność do usług społecznych i zdrowotnych” w ramach Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021–2027 koncentruje się na poprawie jakości, dostępności i efektywności usług społecznych i zdrowotnych w regionie. Priorytet ten ma na celu wsparcie grup w trudnej sytuacji społecznej, zapewnienie równości w dostępie do opieki oraz promocję integracji społecznej.

➔ Działanie FELU.07.01 Infrastruktura przedszkolna

Działanie koncentruje się na rozwoju infrastruktury przedszkolnej w regionie. Celem tego działania jest zwiększenie dostępności edukacji przedszkolnej oraz poprawa warunków nauczania i opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym.

Zakres interwencji obejmuje rozwój infrastruktury na potrzeby wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem, koncentrując się na poprawie dostępności i jakości kształcenia przedszkolnego. Projekty mają na celu budowę, rozbudowę, przebudowę oraz modernizację obiektów edukacyjnych, szczególnie na obszarach deficytowych, gdzie dostęp do placówek przedszkolnych jest ograniczony.

W ramach tych działań przewidziano tworzenie nowoczesnych przestrzeni edukacyjnych, w tym placów zabaw, które zapewniają dzieciom odpowiednie warunki do nauki i rozwoju. Dodatkowo wspierane mogą być inwestycje w infrastrukturę włączającą, dostosowaną do potrzeb dzieci ze specjalnymi wymaganiami edukacyjnymi, co pozwala na ich pełne uczestnictwo w procesie edukacyjnym.

Cel szczegółowy	EFRR.CP4.II - Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji
Grupa docelowa	mieszkańcy województwa, ośrodki wychowania przedszkolnego, podmioty gospodarcze i instytucje korzystające z rezultatów projektu

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

W przedmiotowym przypadku należy zwrócić uwagę na instytucjonalny charakter projektowanego wsparcia oraz jego wyłącznie infrastrukturalny wymiar. W efekcie wśród barier, na które należy zwrócić uwagę znajdują się przede wszystkim bariery związane z korzystaniem z przeprowadzonych inwestycji, które – jako że wsparcie dotyczy infrastruktury przedszkolnej – mają zasięg ograniczony wiekiem ostatecznych odbiorców.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Barier w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Barier finansowe	Bariera wyższych kosztów			+		
	Bariera niższych dochodów					
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Barier dostępu	Bariera architektoniczna			+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa			+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Barier społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb			+	+	
	Bariera izolacji			+		
Barier kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu					
	Bariera minimalnych kompetencji					
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych					
	Bariera braku świadomości					
Barier psychologiczne	Bariera samoizolacji			+		
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa			+	+	
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego			+	+	
Barier prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.07.02 Infrastruktura edukacji ogólnej*

Działanie koncentruje się na poprawie infrastruktury edukacyjnej w regionie. Celem tego działania jest zwiększenie dostępności i jakości edukacji ogólnej, co ma przyczynić się do wyrównywania szans edukacyjnych oraz podnoszenia standardów nauczania.

Zakres interwencji obejmuje rozwój infrastruktury szkolnictwa podstawowego i średniego, koncentrując się na poprawie dostępności edukacyjnej dla osób ze specjalnymi potrzebami. Projekty mają na celu modernizację przestrzeni edukacyjnych, dostosowanie ich do wymagań uczniów oraz stworzenie warunków sprzyjających integracji i efektywnej nauce.

Typy projektów przewidują inwestycje w infrastrukturę włączającą, które zapewniają odpowiednie warunki dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Dodatkowo wspierana jest adaptacja pracowni symulujących rzeczywiste warunki pracy, co pozwala na lepsze przygotowanie uczniów do przyszłych zawodów i zwiększa ich szanse na rynku pracy.

Cel szczegółowy	EFRR.CP4.II - Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji
Grupa docelowa	Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji, mieszkańcy województwa, podmioty gospodarcze i instytucje korzystające z rezultatów projektu, szkoły i placówki oświatowe, uczniowie

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

W przedmiotowym przypadku należy zwrócić uwagę na instytucjonalny charakter projektowanego wsparcia oraz jego wyłącznie infrastrukturalny wymiar. W efekcie wśród barier, na które należy zwrócić uwagę znajdują się przede wszystkim bariery związane z korzystaniem z przeprowadzonych inwestycji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Barier w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Barier finansowe	Bariera wyższych kosztów			+		
	Bariera niższych dochodów					
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Barier dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Barier społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji			+		
Barier kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu					
	Bariera minimalnych kompetencji					
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych					
	Bariera braku świadomości					
Barier psychologiczne	Bariera samoizolacji			+		
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+		+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+		+	+	+
Barier prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.07.03 Infrastruktura kształcenia zawodowego i ustawicznego*

Działanie koncentruje się na rozwijaniu infrastruktury edukacyjnej w zakresie kształcenia zawodowego i ustawicznego. Celem tego działania jest poprawa jakości i dostępności edukacji zawodowej oraz wspieranie rozwoju kompetencji dostosowanych do potrzeb rynku pracy.

Zakres interwencji obejmuje rozwój infrastruktury na potrzeby kształcenia i szkolenia zawodowego oraz edukacji dorosłych, koncentrując się na dostosowaniu placówek edukacyjnych do wymagań rynku pracy oraz potrzeb osób ze specjalnymi wymaganiami edukacyjnymi. Projekty mają na celu modernizację przestrzeni edukacyjnych, ich adaptację do rzeczywistych warunków pracy oraz stworzenie warunków sprzyjających integracji i efektywnej nauce.

Wspierane inwestycje mają na celu modernizację i rozbudowę placówek edukacyjnych, które umożliwią skuteczniejsze przygotowanie uczniów i dorosłych do wykonywania zawodów przyszłości.

W ramach tych działań powstają nowoczesne przestrzenie edukacyjne, wyposażone w specjalistyczne narzędzia, które pozwalają na prowadzenie zajęć w warunkach zbliżonych do rzeczywistego środowiska pracy. Szczególną uwagę poświęca się dostosowaniu pracowni dla osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, aby zapewnić im komfortowe i efektywne warunki nauki. Ponadto, rozwój infrastruktury kształcenia ustawicznego obejmuje kursy zawodowe i umiejętności specjalistyczne, które umożliwiają osobom dorosłym zdobycie nowych kompetencji i zwiększenie konkurencyjności na rynku pracy.

Cel szczegółowy	EFRR.CP4.II - Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji
Grupa docelowa	Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji, mieszkańcy województwa, podmioty gospodarcze i instytucje korzystające z rezultatów projektu, szkoły i placówki oświatowe, uczniowie

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

W przedmiotowym przypadku należy zwrócić uwagę na instytucjonalny charakter projektowanego wsparcia oraz jego wyłącznie infrastrukturalny wymiar. W efekcie wśród barier, na które należy zwrócić uwagę znajdują się przede wszystkim bariery związane z korzystaniem z przeprowadzonych inwestycji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Barier w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Barier finansowe	Bariera wyższych kosztów			+		
	Bariera niższych dochodów					
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Barier dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Barier społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji			+		
Barier kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu					
	Bariera minimalnych kompetencji					
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych					
	Bariera braku świadomości					
Barier psychologiczne	Bariera samoizolacji			+		
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+		+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+		+	+	+
Barier prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.07.04 Infrastruktura szkół wyższych*

Działanie koncentruje się na poprawie infrastruktury uczelni wyższych w regionie. Celem tego działania jest podniesienie jakości kształcenia oraz dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy, co ma przyczynić się do zwiększenia konkurencyjności absolwentów na rynku pracy.

Zakres interwencji obejmuje rozwój infrastruktury szkolnictwa wyższego, koncentrując się na poprawie jakości kształcenia oraz dostosowaniu placówek akademickich do potrzeb rynku pracy. Projekty mają na celu modernizację przestrzeni edukacyjnych, ich adaptację do rzeczywistych warunków pracy oraz stworzenie warunków sprzyjających integracji i efektywnej nauce.

Wspierane inwestycje koncentrują się na modernizacji budynków akademickich oraz rozwoju specjalistycznych pracowni zawodowych, które umożliwiają praktyczne przygotowanie studentów do wykonywania zawodu.

Inwestycje te obejmują budowę, rozbudowę i adaptację infrastruktury dydaktycznej, a także wyposażenie placówek w nowoczesne narzędzia umożliwiające prowadzenie zajęć w warunkach zbliżonych do rzeczywistego środowiska pracy. Szczególną uwagę poświęca się również dostosowaniu przestrzeni do potrzeb osób ze specjalnymi wymaganiami edukacyjnymi, co pozwala na ich pełną integrację z procesem nauczania.

Cel szczegółowy	EFRR.CP4.II - Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Instytucje nauki i edukacji
Grupa docelowa	mieszkańcy województwa, podmioty gospodarcze i instytucje korzystające z rezultatów projektu, uczelnie z terenu regionu, ich uczniowie

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

W przedmiotowym przypadku należy zwrócić uwagę na instytucjonalny charakter projektowanego wsparcia oraz jego wyłącznie infrastrukturalny wymiar. W efekcie wśród barier, na które należy zwrócić uwagę znajdują się przede wszystkim bariery związane z korzystaniem z przeprowadzonych inwestycji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów			+		
	Bariera niższych dochodów					
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji			+		
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu					
	Bariera minimalnych kompetencji					
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych					
	Bariera braku świadomości					
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji			+		
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+		+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+		+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.07.05 Infrastruktura edukacyjna w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych*

Działanie koncentruje się na poprawie infrastruktury edukacyjnej w miejskich obszarach funkcjonalnych. Celem tego działania jest zwiększenie dostępności i jakości edukacji na różnych poziomach, od przedszkolnej po wyższą, oraz dostosowanie infrastruktury do potrzeb rynku pracy i osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Zakres interwencji obejmuje rozwój infrastruktury edukacyjnej na różnych poziomach kształcenia jest kluczowym elementem poprawy jakości nauczania oraz dostosowania placówek do zmieniających się potrzeb społecznych i rynku pracy. Wspierane inwestycje obejmują zarówno edukację przedszkolną, szkolnictwo podstawowe i średnie, jak i szkolnictwo wyższe oraz kształcenie zawodowe i ustawiczne.

W ramach tych działań przewidziano budowę, rozbudowę i modernizację placówek edukacyjnych, szczególnie na obszarach deficytowych, gdzie dostęp do wysokiej jakości edukacji jest ograniczony. Tworzone mogą być nowoczesne przestrzenie dydaktyczne, w tym place zabaw oraz pracownie symulujące rzeczywiste warunki pracy, które umożliwiają uczniom zdobywanie praktycznych umiejętności. Szczególną uwagę poświęca się dostosowaniu infrastruktury do potrzeb osób ze specjalnymi wymaganiami edukacyjnymi, co pozwala na ich pełną integrację z procesem nauczania.

Dodatkowo wspierane mogą być inwestycje w kształcenie zawodowe i ustawiczne, obejmujące kursy kwalifikacyjne oraz rozwój infrastruktury szkolnictwa wyższego, w tym specjalistycznych pracowni zawodowych. Dzięki temu studenci i osoby dorosłe mogą zdobywać nowe kompetencje, zwiększając swoje szanse na rynku pracy.

Cel szczegółowy	EFRR.CP4.II - Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)
Grupa docelowa	mieszkańcy miast i ich obszarów funkcjonalnych

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

W przedmiotowym przypadku należy zwrócić uwagę na instytucjonalny charakter projektowanego wsparcia oraz jego wyłącznie infrastrukturalny wymiar. W efekcie wśród barier, na które należy zwrócić uwagę znajdują się przede wszystkim bariery związane z korzystaniem z przeprowadzonych inwestycji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Barier w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Barier finansowe	Bariera wyższych kosztów			+		
	Bariera niższych dochodów					
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Barier dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Barier społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji			+		
Barier kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu					
	Bariera minimalnych kompetencji					
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych					
	Bariera braku świadomości					
Barier psychologiczne	Bariera samoizolacji			+		
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+		+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+		+	+	+
Barier prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.07.06 Infrastruktura usług i integracji społecznej*

Działanie koncentruje się na rozwijaniu infrastruktury społecznej, która wspiera integrację społeczną i poprawę jakości życia mieszkańców regionu. Celem tego działania jest wspieranie projektów, które przyczyniają się do włączenia społecznego, aktywizacji społeczno-zawodowej oraz rozwoju usług w społeczności lokalnej.

Zakres interwencji obejmuje rozwój infrastruktury mieszkaniowej oraz społecznej, mającej na celu wspieranie integracji społecznej, aktywizacji zawodowej oraz poprawy jakości życia osób znajdujących się w trudnej sytuacji. Projekty koncentrują się na modernizacji i wyposażeniu obiektów przeznaczonych do świadczenia usług społecznych, a także na tworzeniu mieszkań treningowych i wspomaganych dla osób wymagających wsparcia.

W ramach tych działań przewidziano inwestycje w infrastrukturę społeczną, która wspiera procesy integracji społecznej i gospodarczej, szczególnie dla osób z niepełnosprawnościami, przewlekle chorych oraz seniorów. Dodatkowo realizowane mogą być projekty związane z deinstytucjonalizacją pieczy zastępczej oraz wsparciem osób opuszczających zakłady poprawcze czy ośrodki wychowawcze. Ważnym elementem jest także rozwój mieszkań treningowych i wspomaganych, które umożliwiają osobom w kryzysie bezdomności lub cudzoziemcom objętym indywidualnym planem integracji lepsze funkcjonowanie w społeczeństwie.

Cel szczegółowy	EFRR.CP4.III - Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe
Grupa docelowa	dzieci i młodzież przebywające w pieczy zastępczej lub ją opuszczające, mieszkańcy obszarów o niezadowalającej dostępności do usług społecznych (w tym słabiej rozwiniętych gospodarczo i terenów wiejskich), osoby doświadczające przemocy, w tym przemocy w rodzinie, osoby lub rodziny wykluczone lub zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym osoby uciekające z terenu Ukrainy, oraz otoczenie tych osób (m.in. rodzina, środowisko lokalne), osoby narażone na umieszczenie w instytucjach całodobowych lub przebywające w instytucjach całodobowych, osoby potrzebujące interwencji kryzysowej, osoby usamodzielniane (w tym osoby dorosłe), osoby usamodzielniane i opuszczające pieczę zastępczą, osoby w kryzysie bezdomności i zagrożone wykluczeniem mieszkaniowym, osoby wymagające wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, osoby z niepełnosprawnościami

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców

Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowiąc będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.07.07 Infrastruktura usług i integracji społecznej w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych*

Działanie koncentruje się na rozwijaniu infrastruktury społecznej w miejskich obszarach funkcjonalnych. Celem tego działania jest wspieranie integracji społecznej, aktywizacji społeczno-zawodowej oraz rozwoju usług w społeczności lokalnej, co przyczynia się do poprawy jakości życia mieszkańców.

Zakres interwencji obejmuje rozwój infrastruktury mieszkaniowej oraz społecznej odgrywa kluczową rolę w procesie integracji społecznej i aktywizacji zawodowej, szczególnie dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. Wspierane inwestycje koncentrują się na modernizacji i wyposażeniu obiektów przeznaczonych do świadczenia usług społecznych, a także na tworzeniu mieszkań treningowych i wspomaganych dla osób wymagających wsparcia.

W ramach tych działań przewidziano inwestycje w infrastrukturę społeczną, które wspierają procesy integracji społecznej i gospodarczej, szczególnie dla osób z niepełnosprawnościami, przewlekłe chorych oraz seniorów. Dodatkowo realizowane mogą być projekty związane z

deinstytucjonalizacją pieczy zastępczej oraz wsparciem osób opuszczających zakłady poprawcze czy ośrodki wychowawcze. Ważnym elementem jest także rozwój mieszkań treningowych i wspomaganych, które umożliwiają osobom w kryzysie bezdomności lub cudzoziemcom objętym indywidualnym planem integracji lepsze funkcjonowanie w społeczeństwie.

Cel szczegółowy	EFRR.CP4.III - Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)
Grupa docelowa	mieszkańcy miast i ich obszarów funkcjonalnych

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.07.08 Infrastruktura ochrony zdrowia*

Działanie koncentruje się na poprawie infrastruktury ochrony zdrowia w regionie. Celem tego działania jest zwiększenie dostępności i jakości usług zdrowotnych, co ma przyczynić się do poprawy zdrowia mieszkańców oraz wzmocnienia systemu opieki zdrowotnej.

Zakres interwencji obejmuje rozwój infrastruktury zdrowotnej oraz wyposażenie placówek medycznych – działania mające na celu poprawę dostępności i jakości świadczeń zdrowotnych. Inwestycje koncentrują się na modernizacji placówek podstawowej opieki zdrowotnej (POZ) oraz ambulatoryjnej opieki specjalistycznej (AOS), szczególnie na obszarach słabiej rozwiniętych gospodarczo i terenach wiejskich.

W ramach tych działań przewidziano wdrożenie standardów dostępności w POZ, co pozwoli na lepsze dostosowanie placówek do potrzeb osób ze szczególnymi wymaganiami, zarówno w zakresie architektonicznym, cyfrowym, komunikacyjnym, jak i organizacyjnym. Dodatkowo wspierana jest budowa, przebudowa i modernizacja obiektów ochrony zdrowia oraz ich wyposażenie w nowoczesny sprzęt medyczny, co znacząco poprawia jakość i efektywność leczenia.

Istotnym elementem interwencji jest także wsparcie procesu deinstytucjonalizacji usług zdrowotnych, obejmujące opiekę długoterminową świadczoną w formie środowiskowej, w tym dziennej, domowej, paliatywnej i hospicyjnej. Wspierana jest również środowiskowa opieka psychiatryczna oraz rozwój Centrów Zdrowia Psychicznego, które zapewniają kompleksowe wsparcie dla osób wymagających specjalistycznej pomocy.

Dodatkowo przewidziano wzmocnienie ambulatoryjnej opieki specjalistycznej, w tym pozaszpitalnej, oraz poprawę dostępności do opieki jednego dnia poprzez modernizację infrastruktury i wyposażenie placówek w nowoczesny sprzęt medyczny.

Cel szczegółowy	EFRR.CP4.V - Zapewnianie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej, oraz wspieranie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Instytucje ochrony zdrowia
Grupa docelowa	mieszkańcy obszarów o niezadowalającej dostępności do specjalistycznych usług zdrowotnych, noworodki, dzieci i kobiety – w zakresie ambulatoryjnej opieki nad matką i dzieckiem, obywatele państw trzecich, migranci i uchodźcy (szczególnie osoby opuszczające Ukrainę w związku z agresją Federacji Rosyjskiej), osoby starsze, osoby wymagające wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, osoby z kategorii wysokiego ryzyka socjalnego (bezrobotne, ubogie, opuszczające placówki), osoby z problemami zdrowia psychicznego, osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.07.09 Zrównoważony rozwój dziedzictwa kulturowego*

Działanie koncentruje się na ochronie i promocji dziedzictwa kulturowego regionu. Celem tego działania jest wspieranie projektów, które przyczyniają się do zachowania, rewitalizacji oraz udostępnienia dziedzictwa kulturowego, co ma pozytywny wpływ na rozwój społeczny i gospodarczy regionu.

Zakres interwencji obejmuje rozwój i ochronę dziedzictwa kulturowego, które odgrywają kluczową rolę w zachowaniu tożsamości i historii regionu. Wspierane inwestycje koncentrują się na modernizacji i konserwacji obiektów zabytkowych, ich otoczenia oraz dostosowaniu ich do pełnienia funkcji związanych z kulturą. Prace obejmują konserwację, restaurację, rewaloryzację i renowację budynków, a także ich wyposażenie w nowoczesne narzędzia umożliwiające prowadzenie działalności kulturalnej.

Dodatkowo realizowane mogą być przedsięwzięcia infrastrukturalne w sektorze kultury, które mają na celu rozwijanie aktywności społecznej poprzez tworzenie i adaptację przestrzeni do realizacji oferty kulturalno-edukacyjnej. Wspierane mogą być również projekty dotyczące ochrony dziedzictwa niematerialnego, rozwój nowych produktów w dziedzinie kultury oraz monitoring i zabezpieczenie obiektów infrastruktury kultury na wypadek zagrożeń.

Istotnym elementem interwencji jest także rewaloryzacja i zachowanie zabytkowych ogrodów i parków, które stanowią integralną część dziedzictwa kulturowego. Wsparcie otrzymują również fundacje kulturalne, agencje i stowarzyszenia, które mobilizują nowych odbiorców za pomocą narzędzi cyfrowych, ze szczególnym uwzględnieniem integracji osób znajdujących się w trudniejszej sytuacji.

Cel szczegółowy	EFRR.CP4.VI - Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Instytucje wspierające biznes, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Partnerstwa, Przedsiębiorstwa, Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne, Służby publiczne
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy województwa, turyści

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

W przedmiotowym przypadku należy zwrócić uwagę na instytucjonalny charakter projektowanego wsparcia oraz jego infrastrukturalny wymiar. W efekcie wśród barier, na które należy zwrócić uwagę znajdują się przede wszystkim bariery związane z korzystaniem z przeprowadzonych inwestycji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Barier w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Barier finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Barier dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+	+	
	Bariera komunikacyjna			+		
Barier społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb		+	+	+	
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Barier kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu			+		
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Barier psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Barier prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.07.10 Turystyczne Lubelskie*

Działanie koncentruje się na wspieraniu zrównoważonego rozwoju turystyki w regionie. Celem tego działania jest promowanie dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego oraz historycznego województwa lubelskiego, co przyczynia się do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu oraz poprawy jakości życia mieszkańców.

Inwestycje w tym zakresie koncentrują się na tworzeniu nowych oraz modernizacji istniejących miejsc atrakcyjnych turystycznie, umożliwiających mieszkańcom i turystom lepszy dostęp do walorów przyrodniczych, historycznych i kulturowych.

W ramach tych działań przewidziano budowę i modernizację infrastruktury rekreacyjnej, takiej jak kąpieliska, plaże, pomosty, mola, przystanie wodne, bulwary oraz ścieżki rowerowe i edukacyjne. Poprawa jakości szlaków turystycznych oraz ich dostosowanie do potrzeb różnych grup użytkowników, w tym osób z niepełnosprawnościami, stanowi istotny element interwencji.

Równolegle realizowane mogą być projekty mające na celu rozwój nowych produktów turystycznych, które bazują na dziedzictwie historycznym i przyrodniczym regionu. Takie inicjatywy przyczyniają się do wzrostu zainteresowania lokalnymi atrakcjami, tworząc nowe możliwości rozwoju społecznego i gospodarczego.

Cel szczegółowy	EFRR.CP4.VI - Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje wspierające biznes, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Partnerstwa, Przedsiębiorstwa, Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne, Służby publiczne
Grupa docelowa	instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu oraz ich pracownicy, mieszkańcy województwa, turyści

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

W przedmiotowym przypadku należy zwrócić uwagę na instytucjonalny charakter projektowanego wsparcia oraz jego infrastrukturalny wymiar. W efekcie wśród barier, na które należy zwrócić uwagę znajdują się przede wszystkim bariery związane z korzystaniem z przeprowadzonych inwestycji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+	+	
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania					
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb		+	+	+	
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu			+		
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego					
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

8 Priorytet FELU.08 Zwiększanie spójności społecznej

Priorytet FELU.08 „Zwiększanie spójności społecznej” w ramach Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021–2027 skupia się na działaniach mających na celu poprawę integracji społecznej oraz wspieranie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Celem tego priorytetu jest budowanie bardziej sprawiedliwego i solidarnego społeczeństwa oraz poprawa warunków życia dla grup marginalizowanych.

➔ Działanie FELU.08.01 Aktywizacja społeczna i zawodowa

Działanie koncentruje się na wspieraniu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i zawodowym. Celem tego działania jest poprawa ich sytuacji poprzez aktywizację społeczną, integrację zawodową oraz zwiększenie ich zdolności do zatrudnienia.

Zakres interwencji obejmuje działania na rzecz promowania równości szans oraz aktywnego udziału w życiu społecznym, a także metody integracji z rynkiem pracy osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. Projekty koncentrują się na aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem, w tym osób z niepełnosprawnościami.

Typy projektów przewidują kompleksowe programy wspierające osoby, rodziny i środowiska lokalne zagrożone ubóstwem, wykorzystujące instrumenty aktywizacji społecznej, zawodowej, edukacyjnej i zdrowotnej. Wsparcie obejmuje także poprawę warunków mieszkaniowych oraz rozwój podmiotów reintegracyjnych, takich jak CIS i KIS. Dodatkowo przewidziano działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami, uwzględniające asystencję osobistą i wsparcie w ramach WTZ, ZAZ, CIS i KIS.

Istotnym elementem projektów jest podnoszenie świadomości na temat przepisów antidyskryminacyjnych oraz współpraca ze społecznościami lokalnymi i organizacjami pozarządowymi w celu zwalczania dyskryminacji. W ramach tych działań realizowane mogą być kampanie informacyjne oraz inicjatywy z udziałem „ambasadorów” społecznych. Dodatkowo przewidziano stworzenie systemu wsparcia dla osób doświadczających dyskryminacji, w tym ofiar mowy nienawiści i przemocy.

Projekty obejmują także budowanie potencjału partnerów społecznych oraz organizacji społeczeństwa obywatelskiego w zakresie włączenia społecznego, podnoszenia świadomości polityk antidyskryminacyjnych oraz zwiększania zdolności do zatrudnienia.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.H - Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Partnerzy społeczni, Służby publiczne
Grupa docelowa	organizacje społeczeństwa obywatelskiego, osoby bierne zawodowo, osoby lub rodziny wykluczone społecznie, zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz ich otoczenie (m.in. rodzina, środowisko lokalne), osoby opuszczające zakłady karne, osoby z niepełnosprawnościami i ich otoczenie (m.in. rodzina, środowisko lokalne), osoby, o których mowa w art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, partnerzy społeczni

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowią będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.08.02 Ekonomia społeczna*

Działanie koncentruje się na wspieraniu rozwoju ekonomii społecznej w regionie. Zakres interwencji obejmuje wsparcie dla ekonomii społecznej oraz przedsiębiorstw społecznych, a także metody integracji z rynkiem pracy osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. Projekty koncentrują się na tworzeniu nowych miejsc pracy, utrzymaniu istniejących oraz wspieraniu rozwoju podmiotów ekonomii społecznej.

Typy projektów przewidują wsparcie dla przedsiębiorstw społecznych (PS) poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy, a także usługi wspierające rozwój ekonomii społecznej (ES) dla podmiotów ekonomii społecznej (PES) i PS, w tym usługi animacyjne, inkubacyjne i biznesowe realizowane przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES). Dodatkowo przewidziano wsparcie indywidualnego procesu reintegracji w PS oraz rozwój usług wspierających przedsiębiorstwa społeczne, szczególnie za pośrednictwem Bazy Usług Rozwojowych (BUR). Ważnym elementem jest także podnoszenie kwalifikacji i doświadczenia zawodowego pracowników PES, co zwiększa ich szanse na stabilne zatrudnienie.

Wsparcie obejmuje projekty związane rozwojem podmiotów ekonomii społecznej, takich jak organizacje pozarządowe, spółdzielnie socjalne, spółdzielnie pracy, w tym spółdzielnie

inwalidów, niewidomych oraz produkcji rolnej, a także przedsiębiorstwa społeczne⁹² oraz jednostki reintegracyjne⁹³.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.H - Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Służby publiczne
Grupa docelowa	osoby bierne zawodowo, osoby lub rodziny wykluczone lub zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym osoby uciekające z terenu Ukrainy, oraz otoczenie tych osób (m.in. rodzina, środowisko lokalne), osoby w kryzysie bezdomności, uzależnione od alkoholu lub narkotyków lub innych środków odurzających, zwalniane z zakładów karnych, osoby spełniające kryteria, o których mowa w art. 8 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, podmioty ekonomii społecznej (w tym przedsiębiorstwa społeczne)

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowią będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

⁹² Podmioty ekonomii społecznej, które prowadzą działalność gospodarczą lub odpłatną pożytku publicznego, zatrudniają i aktywizują zawodowo osoby trudno zatrudnialne, nie prywatyzują zysku lub nadwyżki bilansowej i są zarządzane w sposób partycypacyjny.

⁹³ Tj. takie, których głównym działaniem jest reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, czyli: Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.08.03 Integracja społeczno-gospodarcza obywateli państw trzecich*

Działanie ma na celu wsparcie migrantów i obywateli państw trzecich w procesie integracji z lokalnymi społecznościami. Program ten koncentruje się na ułatwieniu ich adaptacji w środowisku społecznym i gospodarczym regionu oraz zapewnianiu im pełnego uczestnictwa na rynku pracy.

Wspierane działania koncentrują się na stworzeniu warunków ułatwiających ich adaptację w Polsce, w tym organizacji kursów języka polskiego, szkoleń z zakresu wartości i kultury polskiej oraz wsparcia w znalezieniu zatrudnienia i zakwaterowania. Przewiduje się pomoc w poszukiwaniu pracy oraz zakwaterowania, wsparcie psychologiczne i tłumaczeniowe.

Jednym z kluczowych elementów interwencji jest utworzenie i funkcjonowanie Centrów Integracji, które wspierają migrantów w procesie włączania się do społeczeństwa i gospodarki. Dodatkowo finansowane mogą być projekty, których celem jest aktywizacja zawodowa poprzez zdobywanie, aktualizację i podnoszenie kompetencji i kwalifikacji zawodowych. Ważnym aspektem tego działania jest również budowanie zdolności instytucji publicznych i lokalnych administracji, aby lepiej odpowiadały na potrzeby migrantów. Rozwijane mogą być mechanizmy budowania zdolności instytucjonalnej w administracji lokalnej i instytucjach publicznych poprzez zatrudnianie osób z Ukrainy znających język polski, co zwiększa efektywność komunikacji między migrantami a urzędami oraz placówkami edukacyjnymi i zdrowotnymi.

Istotnym aspektem jest również rozwój organizacji społeczeństwa obywatelskiego i podmiotów gospodarki społecznej, które zajmują się integracją społeczno-ekonomiczną migrantów. Dzięki zatrudnianiu osób z Ukrainy w tych instytucjach zwiększa się dostępność

usług wspierających ich integrację oraz ułatwiających kontakt z przedstawicielami administracji i rynku pracy.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.I - Wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Partnerzy społeczni, Przedsiębiorstwa, Służby publiczne
Grupa docelowa	obywatele państw trzecich, organizacje społeczeństwa obywatelskiego, partnerzy społeczni, partnerzy społeczni (ich członkowie i przedstawiciele), partnerzy społeczni i środowisko organizacji społeczeństwa obywatelskiego, pracodawcy zatrudniający obywateli państw trzecich, pracownicy instytucji publicznych pracujący z obywatelami państw trzecich, przedstawiciele organizacji pozarządowych, przedstawiciele partnerów społecznych, społeczeństwo przyjmujące

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, chociaż przedstawiciele obywateli państw trzecich dotyczyć mogą podobne bariery, jak przedstawiciele innych grup (ze względu na inne poza obywatelstwem posiadane przez nich cechy), wydaje się, że w przypadku wsparcia ukierunkowanego właśnie na wsparcie tej grupy szczególne znaczenie będą mieć bariery dotyczące takich czynników dyskryminacji jak rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariera w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariera finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariera dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+	+	
Bariera społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariera kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariera psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariera prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.08.04 Integracja społeczno-gospodarcza społeczności marginalizowanych*

Działanie koncentruje się na wsparciu społeczności, które mogą być zagrożone wykluczeniem społecznym, takich jak społeczność Romów. Celem tego działania jest poprawa ich sytuacji życiowej poprzez zwiększenie możliwości integracji w życiu społecznym oraz zawodowym.

Zakres interwencji obejmuje działania na rzecz promowania równości szans i aktywnego udziału w życiu społecznym oraz poprawy dostępu grup marginalizowanych, takich jak Romowie, do edukacji, zatrudnienia i integracji społecznej. Projekty koncentrują się na wsparciu edukacyjnym, zawodowym oraz społecznym, aby umożliwić pełniejsze uczestnictwo tych grup w życiu społecznym i gospodarczym.

Jednym z istotnych działań jest realizacja kompleksowych programów wspierających aktywizację społeczną i zawodową, obejmujących edukację dzieci, młodzieży i dorosłych, a także działania zwiększające ich szanse na rynku pracy. Równolegle wdrażane mogą być inicjatywy antydyskryminacyjne, skierowane zarówno do członków społeczności Romskiej, jak i instytucji z ich otoczenia, co pozwala na skuteczne eliminowanie barier społecznych.

Istotnym elementem interwencji jest również edukacja prozdrowotna, wspomagająca funkcjonowanie w społeczeństwie oraz na rynku pracy. Działania te mogą być uzupełnione o inicjatywy w zakresie komunikacji społecznej, które mają na celu zwiększenie świadomości i budowanie pozytywnego dialogu między grupami społecznymi.

Dodatkowo poprawa dostępu do podstawowych usług społecznych, w tym pomocy społecznej i opieki zdrowotnej, pozwala na zapewnienie wsparcia osobom najbardziej

potrzebującym. Wspierane mogą być także organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które zajmują się integracją społeczno-gospodarczą osób zagrożonych marginalizacją, umożliwiając im skuteczniejsze działania na rzecz włączenia społecznego.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.J - Wspieranie integracji społeczno-gospodarczej społeczności marginalizowanych, takich jak Romowie
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Partnerzy społeczni, Przedsiębiorstwa, Służby publiczne
Grupa docelowa	mniejszości narodowe/etniczne, organizacje społeczeństwa obywatelskiego, osoby należące do społeczności marginalizowanych, w tym Romowie oraz ich dzieci, przedsiębiorcy, społeczności lokalne

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Prześlanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Barier w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Barier finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Barier dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Barier społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Barier kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Barier psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Barier prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.08.05 Usługi społeczne*

Działanie koncentruje się na rozwijaniu zdeinstytucjonalizowanych usług społecznych w regionie. Celem tego działania jest poprawa jakości życia mieszkańców poprzez zwiększenie dostępności i jakości usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej, szczególnie dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Zakres interwencji obejmuje działania na rzecz zwiększenia równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług społecznych. Projekty koncentrują się na rozwijaniu usług opiekuńczych, wsparciu osób wymagających pomocy w codziennym funkcjonowaniu oraz budowaniu warunków sprzyjających integracji społecznej.

Wspierane działania obejmują tworzenie placówek świadczących usługi społeczne oraz rozwój usług opiekuńczych dostępnych w miejscu zamieszkania, zarówno w formie dziennej, jak i całodobowej. Jednym z istotnych aspektów tych projektów jest również wsparcie opiekunów faktycznych, poprzez zapewnienie im opieki wytchnieniowej, poradnictwa i szkoleń, umożliwiających skuteczną pomoc osobom potrzebującym.

Szczególną uwagę poświęca się deinstytucjonalizacji opieki długoterminowej, tak aby jak największa liczba osób mogła korzystać z usług opiekuńczych świadczonych w środowisku lokalnym, co przyczynia się do poprawy komfortu życia i integracji społecznej. Równolegle rozwijane mogą być usługi asystenckie, które wspierają aktywność edukacyjną i zawodową osób z niepełnosprawnościami, umożliwiając im większą niezależność.

Ważnym elementem działań jest tworzenie i funkcjonowanie mieszkań treningowych i wspomaganych (w tym wsparcie kadry tych mieszkań, rozwój mieszkalnictwa adaptowalnego oraz innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe), które zapewniają osobom wymagającym wsparcia możliwość samodzielnego funkcjonowania, przy jednoczesnym wsparciu specjalistycznej kadry. Równocześnie rozwijane mogą być rozwiązania integrujące usługi społeczne z mieszkalnictwem, pozwalając na efektywniejsze wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.K - Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Instytucje ochrony zdrowia, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Przedsiębiorstwa, Służby publiczne
Grupa docelowa	kadra realizująca działania w obszarze usług społecznych, migranci i ich otoczenie, opiekunowie faktyczni, osoby narażone na umieszczenie w instytucjach całodobowych lub przebywające w instytucjach całodobowych, osoby z niepełnosprawnościami i ich otoczenie (m.in. rodzina, środowisko lokalne), osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, otoczenie osób dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli bezpośredniego i pośredniego otoczenia grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariera w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariera finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariera dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariera społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariera kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariera psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariera prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.08.06 Usługi zdrowotne*

Działanie koncentruje się na poprawie dostępności i jakości usług zdrowotnych w regionie. Celem tego działania jest zapewnienie równego i szybkiego dostępu do trwałych, przystępnych cenowo usług zdrowotnych oraz wsparcie procesu deinstytucjonalizacji opieki medycznej.

Zakres interwencji obejmuje działania na rzecz zwiększenia równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług oraz poprawy dostępu do opieki długoterminowej. Projekty koncentrują się na profilaktyce zdrowotnej, deinstytucjonalizacji opieki medycznej oraz wdrażaniu nowoczesnych rozwiązań w zakresie telemedycyny.

Inwestycje w tym zakresie koncentrują się na realizacji programów profilaktycznych, które mają na celu zapobieganie chorobom stanowiącym istotny problem zdrowotny regionu oraz wprowadzanie nowoczesnych modeli opieki zdrowotnej.

Jednym z istotnych działań jest proces deinstytucjonalizacji opieki medycznej, który zakłada większą dostępność usług świadczonych w środowisku lokalnym. Wdrażane mogą być standardy dostępności w podstawowej i ambulatoryjnej opiece zdrowotnej oraz modele opieki koordynowanej, zapewniające kompleksowe podejście do leczenia pacjentów. Dodatkowo rozwijane mogą być rozwiązania z zakresu telemedycyny, które umożliwiają szybki dostęp do konsultacji lekarskich oraz opieki medycznej na odległość.

Wspierane mogą być również kompleksowe programy opieki długoterminowej, które umożliwiają efektywne zarządzanie zdrowiem osób wymagających stałego wsparcia, przy jednoczesnym zapewnieniu im najlepszej możliwej jakości życia.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.K - Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Instytucje ochrony zdrowia, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Przedsiębiorstwa, Służby publiczne
Grupa docelowa	dzieci i młodzież, kadra realizująca działania w obszarze usług społecznych, migranci i ich otoczenie, opiekunowie faktyczni, osoby narażone na umieszczenie w instytucjach całodobowych lub przebywające w instytucjach całodobowych, osoby z niepełnosprawnościami i ich otoczenie (m.in. rodzina, środowisko lokalne), osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, osoby, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji w dostępie do usług zdrowotnych wskazane w programach profilaktycznych, otoczenie osób dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, pracownicy podmiotów leczniczych

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Warto podkreślić, że realizowane w projektach interwencje powinny być w adresowane do grup szczególnie wrażliwych (w kontekście programów profilaktycznych) oraz do osób szczególnie wymagających wsparcia w zakresie usług zdrowotnych. Realizowane działania powinny zapewniać dostępność i udział m.in. osób w szczególnie trudnej sytuacji i być adresowane głównie do białych plam w dostępie do usług.

Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli bezpośredniego i pośredniego otoczenia grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowią będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Barier w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Barier finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Barier dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Barier społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Barier kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Barier psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Barier prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.08.07 Usługi społeczne w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych*

Działanie koncentruje się na rozwijaniu usług społecznych w miejskich obszarach funkcjonalnych. Celem tego działania jest poprawa jakości życia mieszkańców poprzez zwiększenie dostępności i jakości zdeinstytucjonalizowanych usług społecznych, szczególnie dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wsparcie obejmuje projekty związane z rozwojem usług opiekuńczych świadczonych w społeczności lokalnej, asystenckich oraz wsparcia środowiskowego, które mogą być dostosowane do potrzeb osób starszych, osób z niepełnosprawnościami oraz innych grup wymagających szczególnej opieki.

Zakres interwencji obejmuje rozwój usług społecznych i opiekuńczych, który odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu równego dostępu do wysokiej jakości wsparcia dla osób wymagających pomocy w codziennym funkcjonowaniu. Inwestycje w tym zakresie koncentrują się na rozwoju usług opiekuńczych świadczonych w społeczności lokalnej, zarówno w formie dziennej, jak i całodobowej, co pozwala na lepsze dostosowanie wsparcia do indywidualnych potrzeb mieszkańców.

Jednym z istotnych działań jest tworzenie warunków umożliwiających osobom potrzebującym wsparcia funkcjonowanie w miejscu zamieszkania. Wspierane mogą być także inicjatywy skierowane do opiekunów faktycznych, obejmujące opiekę wytchnieniową, poradnictwo oraz szkolenia dla kadry opiekuńczej, co pozwala na podniesienie jakości świadczonych usług.

Szczególną uwagę poświęca się procesowi deinstytucjonalizacji instytucji całodobowych, który zakłada większą dostępność usług świadczonych w środowisku lokalnym. Działanie

wspiera również tworzenie mieszkań wspomaganych i treningowych, rozwój mieszkalnictwa adaptowalnego oraz inicjatywy związane z deinstytucjonalizacją opieki. Równolegle rozwijane mogą być usługi asystenckie, wspierające aktywność społeczną, edukacyjną i zawodową osób z niepełnosprawnościami, umożliwiając im większą niezależność.

Ważnym elementem działań jest tworzenie i funkcjonowanie mieszkań treningowych i wspomaganych, które zapewniają osobom wymagającym wsparcia możliwość samodzielnego funkcjonowania, przy jednoczesnym wsparciu specjalistycznej kadry. Równocześnie rozwijane mogą być rozwiązania integrujące usługi społeczne z mieszkalnictwem, pozwalając na efektywniejsze wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.K - Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Przedsiębiorstwa, Służby publiczne, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)
Grupa docelowa	kadra realizująca działania w obszarze usług społecznych, migranci i ich otoczenie, opiekunowie faktyczni, osoby narażone na umieszczenie w instytucjach całodobowych lub przebywające w instytucjach całodobowych, osoby świadczące usługi społeczne w społeczności lokalnej, osoby z niepełnosprawnościami i ich otoczenie (m.in. rodzina, środowisko lokalne), osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, otoczenie osób dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli bezpośredniego i pośredniego otoczenia grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.08.08 Wsparcie rodziny i pieczy zastępczej*

Działanie koncentruje się na poprawie sytuacji rodzin oraz dzieci znajdujących się w pieczy zastępczej. Celem tego działania jest zapewnienie wsparcia rodzinom w trudnej sytuacji życiowej oraz rozwój systemu rodzinnej pieczy zastępczej, aby lepiej odpowiadał na potrzeby dzieci i młodzieży.

Zakres interwencji obejmuje działania na rzecz promowania integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym dzieci i osób najbardziej potrzebujących. Projekty koncentrują się na wsparciu rodzin, przeciwdziałaniu przemocy, deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej oraz rozwoju usług wspierających dzieci i młodzież.

Promowanie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym wymaga kompleksowego podejścia, które obejmuje szeroki wachlarz działań wspierających dzieci, młodzież oraz osoby najbardziej potrzebujące. W ramach tych inicjatyw rozwijane mogą być usługi skierowane do rodzin wychowujących dzieci, zwłaszcza tych, które doświadczają trudności opiekuńczo-wychowawczych. Ważnym aspektem interwencji mogą być także działania mające na celu przeciwdziałanie przemocy, w tym przemocy domowej.

Jednym z kluczowych działań jest proces deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej oraz całodobowych instytucji opieki nad dziećmi i rodziną, co pozwala na stworzenie bardziej przyjaznego środowiska wychowawczego. W tym kontekście prowadzone mogą być także szkolenia dla kadry pracującej z dziećmi i rodzinami, aby zapewnić im najlepsze możliwe wsparcie. Równolegle rozwijane mogą być usługi skierowane do dzieci i młodzieży

przebywającej w różnego rodzaju ośrodkach, które mają na celu ich aktywizację społeczną oraz poprawę jakości życia.

Wsparcie usamodzielniania osób opuszczających pieczę zastępczą oraz inne instytucje opieki całodobowej pozwala na płynne przejście do dorosłego życia, poprzez zapewnienie im edukacji, pracy oraz mieszkania. Nie mniej istotnym aspektem jest rozwój systemu adopcyjnego, obejmujący wsparcie dla kandydatów na rodziców adopcyjnych oraz pomoc preadopcyjną i postadopcyjną dla dzieci oraz rodzin.

W ramach działań przewidziano również rozwój usług specjalistycznych i interwencyjnych dla osób doświadczających kryzysu, przemocy czy dyskryminacji. Tworzone mogą być ośrodki interwencji kryzysowej oraz punkty pomocy, które oferują wsparcie psychologiczne, prawne oraz terapeutyczne. Zwiększenie dostępności takich usług pozwala na skuteczniejsze reagowanie w sytuacjach kryzysowych.

Działania mające na celu łagodzenie skutków ubóstwa koncentrują się na inicjatywach integracyjnych i aktywizacyjnych, które pomagają dzieciom oraz rodzinom zagrożonym wykluczeniem społecznym znaleźć stabilne miejsce w społeczeństwie.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.L - Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Służby publiczne
Grupa docelowa	dzieci i młodzież zagrożona ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, instytucje prowadzące pracę z rodziną i ich pracownicy oraz osoby korzystające ze wsparcia tych instytucji, kadry świadczące usługi interwencji kryzysowej, kandydaci do pełnienia funkcji w ramach pieczy zastępczej, jak i kandydaci na rodziców adopcyjnych oraz członkowie ich rodzin, osoby doświadczające przemocy, w tym przemocy w rodzinie i ich otoczenie, osoby potrzebujące interwencji kryzysowej, osoby usamodzielniane i opuszczające pieczę zastępczą, osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym, otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, rodzina, w tym rodzina dysfunkcyjna lub rodzina przeżywająca trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, rodziny (naturalne, zastępcze, adopcyjne) z dziećmi i ich otoczenie, rodziny zastępcze i kandydaci na rodziny zastępcze

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o barierach w miejscu pracy. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli bezpośredniego i pośredniego otoczenia grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowiąc będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariera w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariera finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariera dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariera społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariera kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariera psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariera prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.08.09 Integracja społeczna osób najbardziej potrzebujących wsparcia*

Działanie koncentruje się na wsparciu osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji życiowej. Celem tego działania jest poprawa ich jakości życia poprzez aktywizację i integrację społeczną oraz zapewnienie dostępu do usług wspierających skierowane do osób najbardziej potrzebujących, w tym dzieci i seniorów.

Zakres interwencji obejmuje promowanie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym osób najbardziej potrzebujących. Projekty koncentrują się na aktywizacji społecznej, wsparciu osób w kryzysie bezdomności oraz integracji społeczności lokalnych.

W ramach tych inicjatyw realizowane mogą być programy aktywizacji społecznej, które pomagają osobom zagrożonym wykluczeniem w zdobyciu nowych umiejętności, nawiązaniu kontaktów społecznych oraz zwiększeniu ich uczestnictwa w życiu lokalnej społeczności.

Istotnym elementem interwencji jest rozwój usług dla osób w kryzysie bezdomności oraz zagrożonych bezdomnością lub wykluczeniem mieszkaniowym. Wsparcie obejmuje pomoc w znalezieniu zakwaterowania, dostęp do poradnictwa oraz programy reintegracyjne, które umożliwiają osobom w trudnej sytuacji powrót do samodzielnego funkcjonowania.

Dodatkowo realizowane mogą być działania na rzecz integracji społeczności zagrożonych wykluczeniem społecznym, które koncentrują się na rozwoju lokalnym i wzmacnianiu więzi społecznych. Inicjatywy te obejmują organizację wydarzeń, programy edukacyjne oraz wsparcie dla lokalnych instytucji, które pomagają w budowaniu bardziej spójnego i otwartego społeczeństwa.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.L - Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Służby publiczne
Grupa docelowa	osoby w kryzysie bezdomności i zagrożone wykluczeniem mieszkaniowym, osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym, otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, społeczności lokalne

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli bezpośredniego i pośredniego otoczenia grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowią będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-educacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

9 Priorytet FELU.09 Zaspokajanie potrzeb rynku pracy

Priorytet FELU.09 „Zaspokajanie potrzeb rynku pracy” w ramach Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021–2027 koncentruje się na wspieraniu działań, które mają na celu poprawę sytuacji na rynku pracy w regionie. Priorytet ten obejmuje różnorodne inicjatywy, które mają na celu zwiększenie zatrudnienia, aktywizację zawodową oraz dostosowanie umiejętności pracowników do potrzeb rynku.

➔ Działanie FELU.09.01 Aktywizacja zawodowa – projekty PUP

Działanie koncentruje się na wspieraniu osób bezrobotnych w powrocie na rynek pracy. Celem tego działania jest zwiększenie szans na zatrudnienie poprzez kompleksowe programy aktywizacji zawodowej.

Wsparcie obejmuje projekty realizowane przez Powiatowe Urzędy Pracy, które mogą obejmować m.in. szkolenia zawodowe, doradztwo zawodowe, staże, dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej oraz inne formy wsparcia dostosowane do indywidualnych potrzeb uczestników. Działanie to ma na celu nie tylko zwiększenie zatrudnienia, ale także rozwój kompetencji zawodowych i społecznych osób bezrobotnych w ramach aktywizacji zawodowej.

Zakres interwencji obejmuje działania na rzecz poprawy dostępu do zatrudnienia, wsparcie szczególnie dla ludzi młodych oraz inicjatywy wspierające samozatrudnienie i zakładanie działalności gospodarczej typu start-up. Projekty koncentrują się na aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych oraz tworzeniu warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości.

Szczególną uwagę poświęca się młodym ludziom, którzy dopiero wchodzą na rynek pracy. Programy stażowe, szkolenia zawodowe oraz inicjatywy wspierające ich integrację społeczno-gospodarczą pomagają im zdobyć doświadczenie i zwiększyć konkurencyjność na rynku pracy.

Dodatkowo wspierane mogą być działania na rzecz samozatrudnienia i zakładania działalności gospodarczej typu start-up. Przedsiębiorcy mogą skorzystać z doradztwa biznesowego, mentoringu oraz wsparcia finansowego, co ułatwia im rozwój własnej firmy i budowanie stabilnej pozycji na rynku.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.A - Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Służby publiczne
Grupa docelowa	bezrobotni, osoby należące do kategorii NEET, osoby odchodzące z rolnictwa, osoby z niepełnosprawnościami lub o ograniczonej mobilności

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli bezpośredniego i pośredniego otoczenia grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Prześlanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.09.02 Aktywizacja zawodowa*

Działanie koncentruje się na wspieraniu osób bezrobotnych, ubogich pracujących, osób zatrudnionych na umowach krótkoterminowych i cywilnoprawnych oraz biernych zawodowo w powrocie na rynek pracy. Celem tego działania jest zwiększenie ich szans na zatrudnienie poprzez kompleksowe programy aktywizacji zawodowej.

Zakres interwencji obejmuje działania na rzecz poprawy dostępu do zatrudnienia oraz wsparcie szczególne dla ludzi młodych, mające na celu ich integrację społeczno-gospodarczą. Projekty koncentrują się na poprawie warunków pracy, mobilności transnarodowej oraz aktywizacji zawodowej osób młodych.

Typy projektów przewidują między innymi działania ukierunkowane na poprawę sytuacji na rynku pracy osób ubogich pracujących oraz zatrudnionych na umowach krótkoterminowych i cywilnoprawnych, poprzez programy wsparcia zawodowego i stabilizacji zatrudnienia. Wspierana jest także realizację ukierunkowanych schematów mobilności transnarodowej (USMT) w ramach sieci EURES, które mogą być dostosowane do zdiagnozowanych potrzeb

regionalnych rynków pracy i mają na celu zwiększenie możliwości zatrudnienia w różnych krajach.

Dodatkowo program obejmuje instrumenty aktywizacji zawodowej skierowane do osób młodych w wieku 18-29 lat, należących do grupy NEET, które znajdują się w trudnej sytuacji na rynku pracy. Inicjatywa ALMA wspiera ich poprzez szkolenia, doradztwo zawodowe oraz pomoc w znalezieniu zatrudnienia, co umożliwia im lepszy start w życiu zawodowym.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.A - Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Osoby fizyczne, Partnerzy społeczni, Służby publiczne
Grupa docelowa	bezrobotni, osoby bierne zawodowo, osoby należące do kategorii NEET, osoby odchodzące z rolnictwa, osoby z niepełnosprawnościami lub o ograniczonej mobilności, osoby zatrudnione na umowach krótkoterminowych, umowach cywilno-prawnych, ubodzy pracujący, pracodawcy i osoby poszukujące pracy korzystające ze wsparcia w ramach usług sieci EURES

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli bezpośredniego i pośredniego otoczenia grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariera w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariera finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariera dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariera społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	
Bariera kompetencyjno- edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	
Bariera psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariera prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.09.03 Wsparcie instytucji rynku pracy*

Działanie koncentruje się na modernizacji i wzmocnieniu instytucji rynku pracy. Celem tego działania jest poprawa efektywności funkcjonowania tych instytucji, aby lepiej odpowiadały na potrzeby lokalnego rynku pracy oraz wspierały rozwój kompetencji zawodowych.

Zakres interwencji obejmuje modernizację i wzmocnienie instytucji oraz służb rynku pracy. Działania te koncentrują się na dostosowaniu kwalifikacji zawodowych do aktualnych potrzeb rynku pracy oraz wspieraniu mobilności pracowników, co pozwala na lepsze wykorzystanie dostępnych zasobów ludzkich i zwiększenie efektywności zatrudnienia.

Typy projektów przewidują podnoszenie kwalifikacji i kompetencji pracowników publicznych służb zatrudnienia oraz innych instytucji rynku pracy, tak aby ich działania były zgodne z wymaganiami regionalnego i lokalnego rynku pracy. W ramach sieci EURES realizowane mogą być inicjatywy wspierające polskich pracodawców w pozyskiwaniu pracowników z innych państw członkowskich UE/EFTA oraz pomoc dla polskich bezrobotnych w znalezieniu zatrudnienia za granicą. Działania te obejmują również wsparcie dla migrantów powrotnych, uczniów szkół ponadpodstawowych, studentów oraz pracodawców.

Istotnym elementem interwencji jest prowadzenie badań i analiz dotyczących sytuacji na regionalnym i lokalnym rynku pracy w ramach regionalnego obserwatorium rynku pracy, co pozwala na lepsze prognozowanie zapotrzebowania na umiejętności i dostosowanie działań do rzeczywistych potrzeb. Dodatkowo program przewiduje podnoszenie kwalifikacji pracowników podmiotów spełniających definicję partnera społecznego oraz organizacji

społeczeństwa obywatelskiego, co umożliwi skuteczniejsze działania na rzecz rozwoju społecznego i gospodarczego.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.B - Modernizacja instytucji i służb rynków pracy celem oceny i przewidywania zapotrzebowania na umiejętności oraz zapewnienia terminowej i odpowiednio dopasowanej pomocy i wsparcia na rzecz dostosowania umiejętności i kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku pracy oraz na rzecz przepływów i mobilności na rynku pracy
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Partnerzy społeczni, Służby publiczne
Grupa docelowa	instytucje rynku pracy (w tym publiczne służby zatrudnienia), migranci powrotni, organizacje społeczeństwa obywatelskiego, osoby bezrobotne i poszukujące pracy, partnerzy społeczni, pracodawcy i osoby poszukujące pracy korzystające ze wsparcia w ramach usług sieci EURES, pracownicy instytucji rynku pracy, studenci, uczniowie placówek ponadpodstawowych

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+		
	Bariera zagrożenia ubóstwem					
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+		
	Bariera izolacji					
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu		+	+	+	
	Bariera minimalnych kompetencji		+	+	+	
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych		+	+	+	
	Bariera braku świadomości		+	+	+	
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.09.04 Zrównoważony rynek pracy*

Działanie koncentruje się na wspieraniu osób pozostających bez pracy oraz na promowaniu równych szans na rynku pracy.

Zakres interwencji obejmuje działania na rzecz promowania aktywności zawodowej kobiet oraz zmniejszenia segregacji na rynku pracy ze względu na płeć. Inicjatywy te mają na celu zwiększenie udziału kobiet w rynku pracy, poprawę ich warunków zatrudnienia oraz wsparcie w godzeniu życia zawodowego i prywatnego.

Typy projektów przewidują kompleksową aktywizację zawodową osób pozostających bez pracy, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet powracających na rynek pracy po urodzeniu dziecka, znajdujących w trudnej sytuacji na rynku pracy z powodu trudności godzenia życia zawodowego z obowiązkami rodzinnymi/opiekuńczymi. Programy te oferują wsparcie psychologiczne, doradcze i szkoleniowe, a także mechanizmy referencyjne, które pomagają w znalezieniu odpowiedniego zatrudnienia. Dodatkowo przewidziano działania wspierające osoby sprawujące opiekę nad dziećmi lub członkami rodziny wymagającymi wsparcia, co ułatwia im powrót na rynek pracy.

Istotnym elementem interwencji jest upowszechnianie elastycznych form zatrudnienia, takich jak praca w obniżonym wymiarze czasu oraz działania zwiększające świadomość pracodawców i pracowników na temat korzyści płynących z równowagi między życiem zawodowym a prywatnym. W ramach programu przewidziano również wzmacnianie kompetencji kadry zarządzającej w zakresie stosowania elastycznych form zatrudnienia oraz dostosowania środowiska pracy do potrzeb pracowników.

Dodatkowo wsparcie obejmuje koszty readaptacji osób powracających do pracy po długotrwałej nieobecności, co pozwala na płynne ponowne włączenie ich do aktywności zawodowej.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.C - Wsparcie zrównoważonego pod względem płci uczestnictwa w rynku pracy, równych warunków pracy oraz lepszej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, w tym poprzez dostęp do przystępnej cenowo opieki nad dziećmi i osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Osoby fizyczne, Partnerzy społeczni, Służby publiczne
Grupa docelowa	osoby powracające na rynek pracy, osoby, w szczególności kobiety bierne zawodowo, osoby, w szczególności kobiety pozostające bez zatrudnienia, pracodawcy, pracownicy

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli bezpośredniego i pośredniego otoczenia grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowią będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno- edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.09.05 Ochrona środowiska pracy*

Działanie koncentruje się na poprawie warunków pracy oraz ochronie zdrowia pracowników. Celem tego działania jest wspieranie projektów, które przyczyniają się do zwiększenia bezpieczeństwa i higieny pracy, a także do poprawy jakości środowiska pracy.

Zakres interwencji obejmuje działania wspierające dostosowanie umiejętności i kwalifikacji zawodowych do zmieniających się potrzeb rynku pracy, a także inicjatywy na rzecz zdrowego i dostosowanego środowiska pracy. W ramach tych działań przewidziano również wsparcie dla pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców w procesie adaptacji do zmian gospodarczych i technologicznych.

Typy projektów przewidują opracowanie i realizację programów profilaktycznych oraz rehabilitacyjnych dotyczących chorób związanych ze środowiskiem pracy. Celem tych działań jest poprawa zdrowia pracowników oraz zapobieganie schorzeniom wynikającym z warunków pracy. Dodatkowo wdrażane mogą być kompleksowe programy rehabilitacji, które ułatwiają powrót do aktywności zawodowej osobom, które z powodu problemów zdrowotnych były zmuszone do przerwania pracy.

Istotnym elementem interwencji jest eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy. W ramach tych działań realizowane mogą być programy przekwalifikowania pracowników zatrudnionych w warunkach negatywnie wpływających na zdrowie, a także inicjatywy zapewniające zdrowe i dobrze przystosowane środowisko pracy. Profilaktyka chorób zawodowych oraz działania niwelujące zagrożenia zdrowotne wynikające ze środowiska pracy stanowią ważny aspekt tych projektów.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.D - Wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Instytucje ochrony zdrowia, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Przedsiębiorstwa, Służby publiczne
Grupa docelowa	osoby bezrobotne biorące udział w projektach z zakresu rehabilitacji ułatwiającej powrót do pracy, osoby bezrobotne zarejestrowane w powiatowych urzędach pracy oraz osoby pracujące w zakresie programów kompleksowej rehabilitacji, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby pracujące, pracodawcy, pracownicy kwalifikujący się do programów profilaktycznych chorób związanych z miejscem pracy, pracownicy podmiotów leczniczych

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli bezpośredniego i pośredniego otoczenia grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariera w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariera finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariera dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariera społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariera kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariera psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariera prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.09.06 Adaptacyjność pracodawców i pracowników do zmian*

Działanie koncentruje się na wspieraniu przedsiębiorstw oraz ich pracowników w dostosowywaniu się do dynamicznych zmian na rynku pracy. Celem tego działania jest zwiększenie elastyczności i konkurencyjności firm oraz rozwój kompetencji pracowników, aby lepiej odpowiadać na potrzeby zmieniającego się środowiska zawodowego.

Zakres interwencji obejmuje działania wspierające dostosowanie umiejętności i kwalifikacji zawodowych do zmieniających się potrzeb rynku pracy, a także inicjatywy na rzecz zdrowego i dostosowanego środowiska pracy. W ramach tych działań przewidziano również wsparcie dla pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców w procesie adaptacji do zmian gospodarczych i technologicznych.

Typy projektów przewidują kompleksowe działania służące wydłużeniu zdolności do pracy osób starszych, które uwzględniają zarządzanie wiekiem w przedsiębiorstwach. Wspierane mogą być inicjatywy promujące mentoring w miejscu pracy, rozwijanie kompetencji osób starszych oraz zdrowe i aktywne starzenie się, co pozwala na dłuższą aktywność zawodową.

Dodatkowo przewidziano wsparcie pracodawców we wprowadzaniu elastycznych form zatrudnienia, w tym pracy zdalnej, co umożliwia lepsze dostosowanie warunków pracy do potrzeb pracowników. Istotnym elementem interwencji jest także zastosowanie instrumentów ochrony pracowników zagrożonych utratą zatrudnienia w wyniku sytuacji kryzysowej. W ramach tych działań oferowane jest poradnictwo psychologiczne, doradztwo zawodowe, dodatki motywacyjne dla mentorów, środki finansowe na kontynuację zatrudnienia oraz dostosowanie stanowisk pracy do indywidualnych potrzeb pracowników i pracodawców. Wsparcie obejmuje również refundację kosztów opieki nad dzieckiem lub członkiem rodziny wymagającym pomocy w codziennym funkcjonowaniu.

Ostatnim obszarem interwencji jest rozwój usług w Podmiotowym Systemie Finansowania, który umożliwia pracodawcom i ich pracownikom dostęp do szkoleń i programów rozwojowych zgodnych z ich zidentyfikowanymi potrzebami.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.D - Wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Instytucje ochrony zdrowia, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Przedsiębiorstwa, Służby publiczne
Grupa docelowa	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby zatrudnione na umowach krótkoterminowych, umowach cywilno-prawnych, ubodzy pracujący, pracodawcy, pracownicy

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli bezpośredniego i pośredniego otoczenia grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariera w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariera finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariera dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariera społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariera kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariera psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariera prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.09.07 Outplacement*

Działanie koncentruje się na wsparciu pracowników zagrożonych zwolnieniem, przewidzianych do zwolnienia lub już zwolnionych z przyczyn niezależnych od nich. Celem tego działania jest pomoc w odnalezieniu się w nowej sytuacji zawodowej i życiowej oraz wspieranie ich w utrzymaniu lub podjęciu zatrudnienia.

Zakres interwencji obejmuje działania wspierające dostosowanie umiejętności i kwalifikacji zawodowych do zmieniających się potrzeb rynku pracy oraz inicjatywy na rzecz przystosowywania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian. Celem tych działań jest zapewnienie stabilności zatrudnienia oraz ułatwienie adaptacji do nowych warunków gospodarczych.

Typy projektów przewidują programy outplacementu skierowane do pracowników zagrożonych zwolnieniem, przewidzianych do zwolnienia, zwolnionych z przyczyn niezależnych od nich oraz osób odchodzących z rolnictwa. Inicjatywy te mają na celu wsparcie w procesie zmiany zawodowej poprzez doradztwo, szkolenia, pomoc w znalezieniu nowego zatrudnienia oraz rozwój kompetencji dostosowanych do aktualnych potrzeb rynku pracy.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.D - Wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Osoby fizyczne, Partnerzy społeczni, Służby publiczne
Grupa docelowa	pracownicy zagrożeni zwolnieniem, pracownicy przewidziani do zwolnienia lub osoby zwolnione z przyczyn nie dotyczących pracownika oraz osoby odchodzące z rolnictwa

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli bezpośredniego i pośredniego otoczenia grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.09.08 Aktywizacja zawodowa - projekty OHP*

Działanie koncentruje się na wspieraniu młodych osób w wieku 15–29 lat, które znajdują się w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Celem tego działania jest pomoc w zdobyciu kwalifikacji zawodowych oraz integracja społeczno-gospodarcza młodych ludzi.

Zakres interwencji obejmuje wsparcie szczególne na rzecz zatrudnienia ludzi młodych oraz ich integracji społeczno-gospodarczej. Działania te mają na celu zwiększenie szans młodych osób na rynku pracy poprzez dostosowanie ich kompetencji do aktualnych potrzeb pracodawców oraz zapewnienie im odpowiedniego wsparcia w procesie aktywizacji zawodowej.

Typy projektów przewidują kompleksową aktywizację zawodową realizowaną w ramach projektów Ochotniczych Hufców Pracy (OHP). Programy te skierowane mogą być do młodych osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy, takich jak osoby bezrobotne, osoby z niskimi kwalifikacjami czy osoby zagrożone wykluczeniem społecznym. W ramach tych działań oferowane mogą być szkolenia zawodowe, doradztwo, staże oraz inne formy wsparcia, które pomagają młodym ludziom zdobyć doświadczenie i zwiększyć ich konkurencyjność na rynku pracy.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.A - Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Służby publiczne
Grupa docelowa	bezrobotni, osoby bierne zawodowo, osoby kwalifikujące się do wsparcia Ochotniczych Hufców Pracy, osoby należące do kategorii NEET, osoby z niepełnosprawnościami lub o ograniczonej mobilności

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
!!!Bariera w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariera finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariera dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariera społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariera kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariera psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariera prawno-administracyjne			+	+		

10 Priorytet FELU.10 Lepsza edukacja

Priorytet FELU.10 „Lepsza edukacja” w ramach Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021–2027 koncentruje się na poprawie jakości, dostępności i włączenia społecznego

systemów edukacji na każdym poziomie. Priorytet ten ma również na celu lepsze dostosowanie systemu edukacji do zmieniających się potrzeb rynku pracy, poprzez rozwój umiejętności kluczowych i kompetencji cyfrowych.

➔ *Działanie FELU.10.01 Skuteczna edukacja*

Działanie koncentruje się na poprawie jakości edukacji w regionie. Celem tego działania jest wspieranie rozwoju szkolnictwa podstawowego, średniego oraz kształcenia dorosłych, aby lepiej odpowiadały na potrzeby lokalnych społeczności i rynku pracy.

Zakres interwencji obejmuje wsparcie szkolnictwa podstawowego i średniego oraz kształcenia dorosłych, koncentrując się na poprawie jakości edukacji i dostosowaniu jej do zmieniających się potrzeb rynku pracy. Inicjatywy te mają na celu zwiększenie dostępności doradztwa zawodowego, podniesienie kompetencji edukacyjnych oraz promowanie idei uczenia się przez całe życie.

Typy projektów przewidują programy systemowego wsparcia doradztwa zawodowego i edukacyjno-zawodowego, które mają na celu podnoszenie kompetencji doradców oraz rozwój sieci współpracy między nimi. Dzięki temu uczniowie i osoby dorosłe mogą korzystać z lepszego dostępu do poradnictwa edukacyjnego i zawodowego, co ułatwia im podejmowanie świadomych decyzji dotyczących ścieżki kariery.

Dodatkowo realizowane mogą być programy wspierające efektywność nauczania języka angielskiego, szczególnie dla uczniów osiągających wyniki poniżej średniej wojewódzkiej. Inicjatywa ta ma na celu wyrównanie szans edukacyjnych oraz zwiększenie kompetencji językowych uczniów, co może wpłynąć na ich przyszłe możliwości zawodowe.

Promocja i upowszechnienie informacji o kształceniu w regionie to kolejny istotny element interwencji. Organizowane mogą być targi edukacyjne, spotkania zawodoznawcze oraz wizyty studyjne w szkołach, uczelniach i u pracodawców, które pomagają uczniom i dorosłym lepiej zrozumieć dostępne ścieżki edukacyjne i zawodowe.

Ostatnim kluczowym aspektem działań jest upowszechnienie idei uczenia się przez całe życie. Programy te promują rozwój kompetencji w różnych etapach życia, umożliwiając osobom dorosłym zdobywanie nowych umiejętności i dostosowywanie się do zmieniających się warunków na rynku pracy.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.E - Poprawa jakości, poziomu włączenia społecznego i skuteczności systemów kształcenia i szkolenia oraz ich powiązania z rynkiem pracy – w tym przez walidację uczenia się pozaformalnego i nieformalnego, w celu wspierania nabywania kompetencji kluczowych, w tym umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, oraz przez wspieranie wprowadzania dualnych systemów szkolenia i przygotowania zawodowego
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Służby publiczne
Grupa docelowa	mieszkańcy województwa, podmioty prowadzące kształcenie ustawiczne w formach pozaszkolnych, ich kadra oraz uczniowie, rodzice lub opiekunowie, szkoły i placówki systemu oświaty realizujące kształcenie ogólne, zawodowe i ustawiczne i ich organa prowadzące, uczestnicy procesu edukacji, w tym dzieci przedszkolne, uczniowie szkół i placówek podstawowych i ponadpodstawowych, dorośli biorący udział w edukacji, nauczyciele, instruktorzy praktycznej nauki zawodu, pracodawcy

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariera w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariera finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariera dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariera społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariera kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariera psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariera prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.10.02 Edukacja przedszkolna*

Działanie koncentruje się na wspieraniu rozwoju edukacji przedszkolnej w regionie. Celem tego działania jest zwiększenie dostępności i jakości wychowania przedszkolnego, szczególnie dla dzieci z obszarów wiejskich oraz dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Zakres interwencji obejmuje wsparcie na rzecz wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem, koncentrując się na poprawie dostępności oraz jakości wychowania przedszkolnego. Działania te mają na celu zwiększenie liczby miejsc w placówkach przedszkolnych oraz dostosowanie ich do potrzeb dzieci, w tym dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Typy projektów przewidują tworzenie nowych miejsc wychowania przedszkolnego oraz rozwój i unowocześnienie bazy lokalowej i dydaktycznej, co pozwala na zwiększenie dostępności edukacji przedszkolnej. Dodatkowo przewidziano unowocześnianie istniejącej infrastruktury w zakresie edukacji włączającej, aby zapewnić lepsze warunki dla dzieci wymagających specjalistycznego wsparcia.

Programy rozwojowe obejmują działania na rzecz poprawy dostępności placówek, organizację dodatkowych zajęć dydaktyczno-wychowawczych oraz specjalistycznych, a także pomoc psychologiczno-pedagogiczną dla dzieci, ich rodziców i nauczycieli. Wsparcie obejmuje również rozwijanie kompetencji wychowawczych i opiekuńczych rodziców oraz usprawnianie relacji między kadrą pedagogiczną a opiekunami dzieci.

Istotnym elementem interwencji jest doskonalenie zawodowe kadry przedszkolnej, w tym nauczycieli i kadry zarządzającej, szczególnie w zakresie pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, dziećmi zdolnymi oraz dziećmi z niepełnosprawnościami.

Działania te mają na celu podniesienie jakości systemu zarządzania placówkami wychowania przedszkolnego.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.F - Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Służby publiczne
Grupa docelowa	dzieci w wieku przedszkolnym (zgodnie z ustawą - Prawo oświatowe) i ich opiekunowie, dzieci w wieku przedszkolnym, uczniowie i ich rodzice/opiekunowie prawni z doświadczeniem migracji, OWP (z wyłączeniem specjalnych), przedstawiciele kadry OWP, przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych i inne formy wychowania przedszkolnego z terenu regionu oraz ich kadra (w tym nauczyciele)

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Warto zauważyć wielostopniowość barier w przedmiotowym działaniu, w którym mogą one dotyczyć kolejno przedstawicieli beneficjentów (we wskazanym wyżej zakresie), bezpośrednich realizatorów dalszych działań edukacyjnych i innych przedstawicieli instytucji, którymi będą oni związani, a finalnie także ostatecznych odbiorców wspartych działań edukacyjnych o nowej, lepszej jakości. W efekcie przedmiotowa interwencja adresowana jest do szerokiego wachlarza przedstawicieli i populacji, wśród których znajdować się mogą przedstawiciele grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.10.03 Kształcenie ogólne*

Działanie koncentruje się na wspieraniu rozwoju kształcenia ogólnego w regionie. Celem tego działania jest zwiększenie dostępności i jakości wychowania przedszkolnego, szczególnie dla dzieci z obszarów wiejskich oraz dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Zakres interwencji obejmuje wsparcie szkolnictwa podstawowego i średniego, koncentrując się na poprawie jakości edukacji oraz dostosowaniu jej do specjalnych potrzeb uczniów i nauczycieli z niepełnosprawnościami. Działania te mają na celu rozwój kompetencji społeczno-emocjonalnych, umiejętności podstawowych, przekrojowych i zawodowych, w tym kompetencji cyfrowych i zielonych, a także wspieranie talentów uczniów, szczególnie tych ze środowisk defaworyzowanych.

Typy projektów przewidują programy rozwojowe szkół, które uwzględniają dostosowanie nauczania do indywidualnych potrzeb uczniów oraz organizację dodatkowych zajęć dydaktycznych. Wsparcie obejmuje również rozwój potencjału dydaktycznego szkół, pomoc psychologiczno-pedagogiczną dla uczniów, ich rodziców i nauczycieli, a także działania na rzecz zapobiegania przemocy i dyskryminacji.

Istotnym elementem interwencji jest doradztwo edukacyjno-zawodowe, które pomaga uczniom w wyborze ścieżki kariery, oraz współpraca szkół ponadpodstawowych z uczelniami i pracodawcami, w tym organizacja staży dla uczniów. Dodatkowo przewidziano wsparcie uczniów w zdobywaniu dodatkowych uprawnień i kwalifikacji zwiększających ich szanse na rynku pracy, doskonalenie zawodowe nauczycieli oraz wdrażanie innowacyjnych metod nauczania.

Programy pomocy stypendialnej skierowane mogą być do uczniów zdolnych znajdujących się w trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej, a wsparcie rozwijania kompetencji uczniów obejmuje działania poza edukacją formalną. Transformacja szkolnictwa specjalnego zakłada integrację uczniów szkół specjalnych w szkolnictwie ogólnodostępnym, kształcenie zawodowe oraz współpracę szkół specjalnych z uczelniami i pracodawcami.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.F - Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Przedsiębiorstwa, Służby publiczne
Grupa docelowa	dzieci w wieku przedszkolnym, uczniowie i ich rodzice/opiekunowie prawni z doświadczeniem migracji, pracodawcy, przedstawiciele kadry szkół lub placówek kształcenia ogólnego, rodzice lub opiekunowie, szkoły lub placówki kształcenia ogólnego (z wyłączeniem specjalnych), uczniowie szkół i placówek podstawowych, uczniowie szkół i placówek ponadpodstawowych, uczniowie, ich rodzice i opiekunowie prawni oraz kadra (w tym nauczyciele) szkół specjalnych

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Warto zauważyć wielostopniowość barier w przedmiotowym działaniu, w którym mogą one dotyczyć kolejno przedstawicieli beneficjentów (we wskazanym wyżej zakresie), bezpośrednich realizatorów dalszych działań edukacyjnych i innych przedstawicieli instytucji, którymi będą oni związani, a finalnie także ostatecznych odbiorców wspartych działań edukacyjnych o nowej, lepszej jakości. W efekcie przedmiotowa interwencja adresowana jest do szerokiego wachlarza przedstawicieli i populacji, wśród których znajdować się mogą przedstawiciele grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowią będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.10.04 Kształcenie zawodowe*

Działanie koncentruje się na wspieraniu rozwoju kształcenia zawodowego w regionie. Celem tego działania jest dostosowanie systemu edukacji zawodowej do potrzeb lokalnego rynku pracy oraz zwiększenie atrakcyjności i jakości kształcenia zawodowego.

Zakres interwencji obejmuje wsparcie szkolnictwa podstawowego i średniego, koncentrując się na współpracy szkół z pracodawcami i uczelniami, dostosowaniu edukacji do specjalnych potrzeb uczniów oraz wdrażaniu innowacyjnych form nauczania. Szczególne znaczenie ma dostosowanie szkół i realizowanego nauczania do specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów oraz do potrzeb nauczycieli z niepełnosprawnościami, w tym upowszechnienie modelu dostępnej szkoły organizację i realizację dodatkowej oferty dydaktycznej, przyczyniającej się do rozwoju kompetencji społeczno-emocjonalnych, umiejętności podstawowych, przekrojowych i zawodowych niezbędnych na rynku pracy, w tym kompetencji cyfrowych, zielonych oraz rozwijającej talenty i zainteresowania uczniów (w tym uczniów ze środowisk defaworyzowanych i zdolnych).

Typy projektów przewidują programy rozwojowe szkół, organizację zajęć specjalistycznych rozwijających kompetencje zawodowe, wsparcie nauczycieli w zdobywaniu kwalifikacji oraz pomoc psychologiczno-pedagogiczną dla uczniów. Wspierane mogą być również doradztwo zawodowe, organizacja staży, zdobywanie dodatkowych kwalifikacji przez uczniów oraz doskonalenie zawodowe nauczycieli.

Programy stypendialne skierowane mogą być do zdolnych uczniów w trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej, a wsparcie dla szkolnictwa specjalnego obejmuje integrację uczniów w szkolnictwie ogólnodostępnym.

Działanie wspiera również inicjatywy mające na celu rozwój kompetencji nauczycieli oraz wdrażanie nowoczesnych technologii w procesie nauczania. Dodatkowo rozwijany jest potencjał partnerów społecznych wspierających kształcenie zawodowe.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.F - Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami!
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Partnerzy społeczni, Przedsiębiorstwa, Służby publiczne
Grupa docelowa	dzieci w wieku przedszkolnym, uczniowie i ich rodzice/opiekunowie prawni z doświadczeniem migracji, instruktorzy praktycznej nauki zawodu, partnerzy społeczni, pracodawcy, przedstawiciele kadry szkół lub placówek kształcenia zawodowego, rodzice lub opiekunowie, szkoły lub placówki kształcenia zawodowego (z wyłączeniem specjalnych), uczniowie lub słuchacze szkół lub placówek kształcenia zawodowego, uczniowie, ich rodzice i opiekunowie prawni oraz kadra (w tym nauczyciele) szkół specjalnych

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Warto zauważyć wielostopniowość barier w przedmiotowym działaniu, w którym mogą one dotyczyć kolejno przedstawicieli beneficjentów (we wskazanym wyżej zakresie), bezpośrednich realizatorów dalszych działań edukacyjnych i innych przedstawicieli instytucji, którymi będą oni związani, a finalnie także ostatecznych odbiorców wspartych działań edukacyjnych o nowej, lepszej jakości. W efekcie przedmiotowa interwencja adresowana jest do szerokiego wachlarza przedstawicieli i populacji, wśród których znajdować się mogą przedstawiciele grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowią będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.10.05 Wsparcie edukacji w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych*

Działanie koncentruje się na rozwijaniu edukacji w miejskich obszarach funkcjonalnych. Celem tego działania jest poprawa jakości edukacji oraz zwiększenie dostępności do nowoczesnych form kształcenia, szczególnie dla grup w niekorzystnej sytuacji społecznej.

Zakres interwencji obejmuje wsparcie wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem oraz szkolnictwa podstawowego i średniego, koncentrując się na poprawie dostępności i jakości kształcenia. Działania te mają na celu rozwój placówek edukacyjnych, dostosowanie nauczania do specjalnych potrzeb uczniów oraz wdrażanie innowacyjnych metod nauczania.

Typy projektów przewidują tworzenie nowych miejsc wychowania przedszkolnego oraz modernizację istniejącej bazy dydaktycznej, szczególnie w zakresie edukacji włączającej. Programy rozwojowe placówek przedszkolnych przewidują dodatkowe zajęcia dydaktyczno-wychowawcze, pomoc psychologiczno-pedagogiczną dla dzieci, rodziców i nauczycieli oraz doskonalenie zawodowe kadry pedagogicznej.

W ramach wsparcia szkolnictwa podstawowego i średniego realizowane mogą być programy rozwojowe szkół, które obejmują dostosowanie nauczania do specjalnych potrzeb uczniów, organizację dodatkowych zajęć rozwijających kompetencje społeczno-emocjonalne, cyfrowe i zawodowe, a także pomoc psychologiczno-pedagogiczną. Wspierane mogą być również doradztwo edukacyjno-zawodowe, współpraca szkół z uczelniami i pracodawcami oraz organizacja staży dla uczniów.

Szkolnictwo zawodowe otrzymuje wsparcie w zakresie współpracy z pracodawcami i uczelniami, organizacji zajęć specjalistycznych, doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz

dostosowania nauczania do potrzeb uczniów i nauczycieli z niepełnosprawnościami. Dodatkowo realizowane mogą być działania rozwijające kompetencje uczniów poza edukacją formalną oraz wspierające transformację szkolnictwa specjalnego.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.F - Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Służby publiczne, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)
Grupa docelowa	dzieci w wieku przedszkolnym (zgodnie z ustawą - Prawo oświatowe) i ich opiekunowie, dzieci w wieku przedszkolnym, uczniowie i ich rodzice/opiekunowie prawni z doświadczeniem migracji, instruktorzy praktycznej nauki zawodu, OWP (z wyłączeniem specjalnych), pracodawcy, przedstawiciele kadry OWP, przedstawiciele kadry szkół lub placówek kształcenia ogólnego, przedstawiciele kadry szkół lub placówek kształcenia zawodowego, przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych i inne formy wychowania przedszkolnego z terenu regionu oraz ich kadra (w tym nauczyciele), rodzice lub opiekunowie, szkoły lub placówki kształcenia ogólnego (z wyłączeniem specjalnych), szkoły lub placówki kształcenia zawodowego (z wyłączeniem specjalnych), uczniowie lub słuchacze szkół lub placówek kształcenia zawodowego, uczniowie szkół i placówek podstawowych, uczniowie szkół i placówek ponadpodstawowych, uczniowie, ich rodzice i opiekunowie prawni oraz kadra (w tym nauczyciele) szkół specjalnych

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Warto zauważyć wielostopniowość barier w przedmiotowym działaniu, w którym mogą one dotyczyć kolejno przedstawicieli beneficjentów (we wskazanym wyżej zakresie), bezpośrednich realizatorów dalszych działań edukacyjnych i innych przedstawicieli instytucji, którymi będą oni związani, a finalnie także ostatecznych odbiorców wspartych działań edukacyjnych o nowej, lepszej jakości. W efekcie przedmiotowa interwencja adresowana jest do szerokiego wachlarza przedstawicieli i populacji, wśród których znajdować się mogą przedstawiciele grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.10.06 Uczenie się osób dorosłych*

Działanie koncentruje się na wspieraniu edukacji osób dorosłych, aby umożliwić im rozwój kompetencji zawodowych i społecznych. Celem tego działania jest promowanie uczenia się przez całe życie oraz dostosowanie kwalifikacji osób dorosłych do zmieniających się potrzeb rynku pracy.

Zakres interwencji obejmuje wsparcie kształcenia dorosłych, koncentrując się na rozwijaniu ich umiejętności, kwalifikacji i kompetencji zawodowych. Działania te mają na celu podnoszenie poziomu wykształcenia oraz dostosowanie kompetencji do zmieniających się wymagań rynku pracy.

Typy projektów przewidują wsparcie osób dorosłych w zdobywaniu nowych umiejętności poprzez usługi rozwojowe, w tym w zakresie kompetencji cyfrowych, realizowane w ramach Podmiotowego Systemu Finansowania (PSF). Programy te skierowane mogą być do osób, które chcą z własnej inicjatywy podnieść swoje kwalifikacje lub zdobyć nowe kompetencje, w tym te uwzględnione w Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji (ZRK). Szczególne wsparcie przewidziano dla osób z grup najbardziej zagrożonych wykluczeniem zawodowym.

Dodatkowo realizowane mogą być działania mające na celu rozwój podstawowych kompetencji, w tym cyfrowych, dla osób wykluczonych cyfrowo, umożliwiające wdrażanie ścieżek podnoszenia kwalifikacji (Upskilling pathways). Wsparcie obejmuje także rozwój elastycznego systemu kształcenia zawodowego, w tym kursów realizowanych w trybie zdalnym.

Istotnym elementem interwencji jest wspieranie lokalnych inicjatyw na rzecz kształcenia dorosłych, takich jak tworzenie lokalnych punktów wsparcia edukacyjnego. Programy te mają na celu aktywizację osób starszych, osób o niskich kwalifikacjach oraz osób z

niepełnosprawnościami, zapewniając im dostęp do edukacji i możliwości rozwoju zawodowego.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.G - Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Instytucje nauki i edukacji, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Przedsiębiorstwa
Grupa docelowa	osoby dorosłe o niskich umiejętnościach lub kompetencjach podstawowych, osoby dorosłe, które z własnej inicjatywy chcą nabywać kompetencje lub kwalifikacje, podmioty tworzące lokalne punkty wsparcia kształcenia osób dorosłych, podmioty uprawnione do prowadzenia kształcenia ustawicznego z terenu regionu oraz ich kadra (w tym nauczyciele)

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Jednocześnie, ponieważ wśród odbiorców Działania i jego efektów znajdują się osoby indywidualne, zasadne jest uwzględnienie w analizie także szerzej sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych.

Warto zauważyć wielostopniowość barier w przedmiotowym działaniu, w którym mogą one dotyczyć kolejno przedstawicieli beneficjentów (we wskazanym wyżej zakresie), bezpośrednich realizatorów dalszych działań edukacyjnych i innych przedstawicieli instytucji, którymi będą oni związani, a finalnie także ostatecznych odbiorców wspartych działań edukacyjnych o nowej, lepszej jakości. W efekcie przedmiotowa interwencja adresowana jest do szerokiego wachlarza przedstawicieli i populacji, wśród których znajdować się mogą przedstawiciele grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowią będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu	+	+	+	+	+
	Bariera minimalnych kompetencji	+	+	+	+	+
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych	+	+	+	+	+
	Bariera braku świadomości	+	+	+	+	+
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.10.07 Budowanie potencjału organizacji społeczeństwa obywatelskiego w obszarze edukacji*

Działanie koncentruje się na wzmacnianiu zdolności organizacji społeczeństwa obywatelskiego do wspierania edukacji. Celem tego działania jest rozwój kompetencji organizacji działających w obszarze edukacji oraz zwiększenie ich wpływu na jakość i dostępność kształcenia.

Zakres interwencji obejmuje wsparcie wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem oraz szkolnictwa podstawowego i średniego, koncentrując się na poprawie jakości kształcenia i dostosowaniu go do potrzeb społecznych. Działania te mają na celu zwiększenie dostępności edukacji oraz rozwój kompetencji instytucji wspierających procesy edukacyjne.

Typy projektów przewidują budowanie zdolności organizacji społeczeństwa obywatelskiego w zakresie działań wspierających edukację. Inicjatywy te mają na celu rozwój kompetencji organizacji pozarządowych i innych podmiotów społecznych, które angażują się w procesy edukacyjne, wspierają uczniów, nauczycieli oraz rodziców, a także promują innowacyjne rozwiązania w edukacji.

Cel szczegółowy	EFS+.CP4.F - Wsparcie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Organizacje społeczne i związki wyznaniowe
Grupa docelowa	organizacje społeczeństwa obywatelskiego

W przedmiotowym działaniu beneficjentami mogą być odbiorcy o charakterze instytucjonalnym, w przypadku których (patrz rozdział „Metodyka badania”) trudno mówić o odczuwaniu dyskryminacji ze względu na posiadane cechy tożsamościowe (czynniki dyskryminacyjne). W efekcie można tu mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy** (zgodnie z metodyką badania dotyczą one w tym wypadku wszystkich przesłanek dyskryminacyjnych).

Ponieważ grupę docelową działań stanowią podmioty, które przez wzgląd na swój instytucjonalny charakter, nie mogą doświadczać dyskryminacji, pełną tabelaryczną matrycę z dopasowaniem barier w tym przypadku pominięto.

11

Priorytet

FELU.11 Rozwój zrównoważony terytorialnie

Priorytet koncentruje się na wspieraniu zintegrowanego rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego w regionie. Celem tego priorytetu jest poprawa jakości życia mieszkańców poprzez działania dostosowane do specyficznych potrzeb różnych obszarów, zarówno miejskich, jak i wiejskich.

➔ *Działanie FELU.11.01 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich*

Działanie się na poprawie jakości życia mieszkańców poprzez kompleksową rewitalizację obszarów miejskich, które wymagają odnowy. Celem tego działania jest przywrócenie funkcji społecznych, gospodarczych i środowiskowych zdegradowanym terenom miejskim.

Zakres interwencji obejmuje bardzo szeroki katalog działań na rzecz ochrony przyrody i różnorodności biologicznej, rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej, a także ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego oraz naturalnego. Inicjatywy te mają na celu poprawę jakości przestrzeni publicznych, wspieranie ekoturystyki oraz zapewnienie zrównoważonego rozwoju obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych i kulturowych.

Typy projektów przewidują rewitalizację obszarów zdegradowanych, realizowaną na podstawie Gminnych Programów Rewitalizacji (GPR). Działania te koncentrują się na przywracaniu funkcji społecznych, gospodarczych i ekologicznych terenów zdegradowanych, poprawie jakości życia mieszkańców oraz zwiększeniu atrakcyjności przestrzeni miejskich i wiejskich.

Cel szczegółowy	EFRR.CP5.I - Wsparcie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Instytucje ochrony zdrowia, Instytucje wspierające biznes, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Partnerstwa, Przedsiębiorstwa, Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne, Służby publiczne
Grupa docelowa	mieszkańcy miast, mieszkańcy zdegradowanych obszarów w miastach, środowiska lub lokalne społeczności zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w szczególności lokalne społeczności na obszarach zdegradowanych, w tym objętych rewitalizacją

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Barier w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Barier finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Barier dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Barier społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Barier kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu					
	Bariera minimalnych kompetencji					
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych					
	Bariera braku świadomości					
Barier psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Barier prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.11.02 Ochrona dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwo i zrównoważony rozwój turystyki obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych*

Działanie koncentruje się na ochronie dziedzictwa naturalnego oraz wspieraniu zrównoważonego rozwoju turystyki obszarów miejskich i ich otoczenia. W ramach tego działania priorytetowo traktowane mogą być projekty, które sprzyjają odnowie przestrzeni publicznych, jednocześnie uwzględniając potrzeby ekologiczne i kulturowe. Celem jest nie tylko ochrona środowiska, ale także promowanie obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych. Działania te przyczyniają się do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu oraz poprawy bezpieczeństwa miejsc publicznych.

Zakres interwencji obejmuje szerokie spektrum działań, w tym rozwój infrastruktury biznesowej dla MŚP, poprawę infrastruktury zdrowotnej oraz ochronę i promocję walorów turystycznych, kulturowych i przyrodniczych. Ważnym elementem jest wspieranie inicjatyw, które integrują ochronę środowiska z rozwojem turystyki, takie jak modernizacja infrastruktury turystycznej czy działania na rzecz utrzymania lokalnych tradycji i wartości kulturowych. Działania te mają na celu zwiększenie atrakcyjności regionów, poprawę bezpieczeństwa przestrzeni publicznych oraz wsparcie inwestycji w obszarach o wysokich walorach krajobrazowych i uzdrowiskowych.

Typy projektów przewidują rozwój obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych i kulturowych, które posiadają potencjał turystyczny i uzdrowiskowy. Wspierana jest także fizyczna odnowa przestrzeni publicznych, mająca na celu zwiększenie odporności lokalnej gospodarki na sytuacje kryzysowe. Dodatkowo realizowane mogą być projekty związane z przygotowaniem terenów inwestycyjnych oraz poprawą infrastruktury biznesowej, co sprzyja rozwojowi przedsiębiorczości i wzrostowi gospodarczemu.

Cel szczegółowy	EFRR.CP5.I - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Instytucje ochrony zdrowia, Instytucje wspierające biznes, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Partnerstwa, Przedsiębiorstwa, Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne, Służby publiczne, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)
Grupa docelowa	mieszkańcy miast i ich obszarów funkcjonalnych

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowią będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu					
	Bariera minimalnych kompetencji					
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych					
	Bariera braku świadomości					
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.11.03 Ochrona dziedzictwa kulturowego obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych*

Działanie koncentruje się na ochronie i zachowaniu dziedzictwa kulturowego obszarów miejskich oraz ich otoczenia funkcjonalnego. Głównym celem działania jest przywrócenie blasku historycznym i kulturowym wartościom miast, jednocześnie uwzględniając potrzeby współczesnych mieszkańców.

Zakres interwencji obejmuje działania na rzecz ochrony, rozwoju i promocji dziedzictwa kulturowego oraz usług w dziedzinie kultury. Inicjatywy te mają na celu zachowanie i popularyzację materialnego oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego, wspierając jego dostępność dla społeczeństwa.

Typy projektów przewidują działania związane z ochroną i rozwojem dziedzictwa kulturowego, w tym modernizację i adaptację obiektów zabytkowych oraz rozwój usług kulturalnych. Wspierane mogą być także inicjatywy promujące kulturę, takie jak organizacja wydarzeń, programy edukacyjne oraz działania zwiększające dostępność dziedzictwa kulturowego dla różnych grup społecznych. Wsparcie w ramach działania obejmuje projekty, które przyczyniają się do odnowy obiektów zabytkowych, modernizacji przestrzeni kulturowych oraz tworzenia infrastruktury wspierającej ochronę dziedzictwa. Inicjatywy mają także na celu integrację społeczną i zwiększenie dostępności kultury, tak aby dziedzictwo stało się elementem budującym tożsamość lokalnych społeczności.

Cel szczegółowy	EFRR.CP5.I - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich
Sposób wyboru projektów	Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Instytucje ochrony zdrowia, Instytucje wspierające biznes, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Partnerstwa, Przedsiębiorstwa, Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne, Służby publiczne, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)
Grupa docelowa	mieszkańcy miast i ich obszarów funkcjonalnych

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepelnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu					
	Bariera minimalnych kompetencji					
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych					
	Bariera braku świadomości					
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.11.04 Rewitalizacja obszarów innych niż miejskie*

Działanie dotyczy rewitalizacji terenów innych niż miejskie, czyli obszarów wiejskich oraz miejsc o charakterze mniej zurbanizowanym. Celem tego działania jest poprawa jakości

życia mieszkańców tych obszarów poprzez inwestycje w infrastrukturę oraz rozwój społeczny i gospodarczy.

Zakres interwencji obejmuje ochronę przyrody i różnorodności biologicznej, rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej, a także działania na rzecz ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego oraz naturalnego. Inicjatywy te mają na celu poprawę jakości przestrzeni publicznych, wspieranie ekoturystyki oraz zapewnienie zrównoważonego rozwoju obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych i kulturowych.

Typy projektów przewidują rewitalizację obszarów zdegradowanych, realizowaną na podstawie Gminnych Programów Rewitalizacji (GPR). Działania te koncentrują się na przywracaniu funkcji społecznych, gospodarczych i ekologicznych terenów zdegradowanych, poprawie jakości życia mieszkańców oraz zwiększeniu atrakcyjności przestrzeni miejskich i wiejskich. Wsparcie obejmuje projekty mające na celu odbudowę zaniedbanych miejsc publicznych, odnowę lokalnych zabytków, rozwój przestrzeni rekreacyjnych i integracyjnych, a także poprawę efektywności energetycznej budynków. Promowane mogą być również inicjatywy wspierające lokalne przedsiębiorczości oraz integrację mieszkańców w procesie rozwoju i odnowy ich otoczenia.

Cel szczegółowy	EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Instytucje ochrony zdrowia, Instytucje wspierające biznes, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Partnerstwa, Przedsiębiorstwa, Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne, Służby publiczne
Grupa docelowa	mieszkańcy obszarów wiejskich, środowiska lub lokalne społeczności zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w szczególności lokalne społeczności na obszarach zdegradowanych, w tym objętych rewitalizacją

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Barier w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Barier finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Barier dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Barier społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Barier kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu					
	Bariera minimalnych kompetencji					
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych					
	Bariera braku świadomości					
Barier psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Barier prawno-administracyjne			+	+		

➔ ***Działanie FELU.11.05 Ochrona dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwo i rozwój zrównoważonej turystyki obszarów innych niż miejskie***

Działanie koncentruje się na ochronie dziedzictwa naturalnego oraz rozwoju turystyki w sposób zrównoważony na obszarach innych niż miejskie. Celem tego działania jest poprawa atrakcyjności turystycznej regionów wiejskich oraz obszarów przyrodniczych, a także zwiększenie bezpieczeństwa i integracji społecznej w tych miejscach.

Zakres interwencji obejmuje szeroki wachlarz działań, w tym rozwój infrastruktury biznesowej dla MŚP, poprawę infrastruktury zdrowotnej oraz ochronę i promocję walorów turystycznych, kulturowych i przyrodniczych. Działania te mają na celu zwiększenie atrakcyjności regionów, poprawę bezpieczeństwa przestrzeni publicznych oraz wsparcie inwestycji w obszarach o wysokich walorach krajobrazowych i uzdrowiskowych.

Typy projektów przewidują rozwój obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych i kulturowych, które posiadają potencjał turystyczny i uzdrowiskowy. Wspierana jest także fizyczna odnowa przestrzeni publicznych, mająca na celu zwiększenie odporności lokalnej gospodarki na sytuacje kryzysowe. Dodatkowo realizowane mogą być projekty związane z przygotowaniem terenów inwestycyjnych oraz poprawą infrastruktury biznesowej, co sprzyja rozwojowi przedsiębiorczości i wzrostowi gospodarczemu.

Wsparcie obejmuje projekty związane z ochroną i odnową terenów o szczególnym znaczeniu przyrodniczym i kulturowym, tworzeniem lub modernizacją infrastruktury turystycznej, jak również działaniami mającymi na celu zachowanie różnorodności biologicznej. Promowane mogą być inicjatywy wspierające lokalne tradycje i kulturę oraz projekty służące rozwojowi turystyki w harmonii z naturalnym środowiskiem.

Cel szczegółowy	EFRR.CP5.II - Wsparcie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Instytucje ochrony zdrowia, Instytucje wspierające biznes, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Partnerstwa, Przedsiębiorstwa, Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne, Służby publiczne
Grupa docelowa	mieszkańcy gmin zmarginalizowanych i tracących funkcje społeczno-gospodarcze, mieszkańcy obszarów wiejskich, mieszkańcy regionu, w tym społeczności lokalne szczególnie zagrożone trwałą marginalizacją

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariery w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariery finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariery dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariery społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariery kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu					
	Bariera minimalnych kompetencji					
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych					
	Bariera braku świadomości					
Bariery psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariery prawno-administracyjne			+	+		

➔ *Działanie FELU.11.06 Ochrona dziedzictwa kulturowego obszarów innych niż miejskie*

Działanie skupia się na ochronie dziedzictwa kulturowego na obszarach innych niż miejskie, takich jak wsie czy tereny mniej zurbanizowane. Jego głównym celem jest zachowanie oraz rozwój lokalnych wartości kulturowych i historycznych w sposób wspierający integrację społeczną oraz lokalne inicjatywy.

Zakres interwencji obejmuje działania na rzecz ochrony, rozwoju i promocji dziedzictwa kulturowego oraz usług w dziedzinie kultury. Inicjatywy te mają na celu zachowanie i popularyzację materialnego oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego, wspierając jego dostępność dla społeczeństwa.

Typy projektów przewidują działania związane z ochroną i rozwojem dziedzictwa kulturowego, w tym modernizację i adaptację obiektów zabytkowych oraz rozwój usług kulturalnych. Wspierane mogą być także inicjatywy promujące kulturę, takie jak organizacja wydarzeń, programy edukacyjne oraz działania zwiększające dostępność dziedzictwa kulturowego dla różnych grup społecznych.

W ramach działania finansowane mogą być projekty związane z odnową obiektów zabytkowych, organizacją wydarzeń promujących lokalną kulturę oraz rozwijaniem infrastruktury służącej ochronie dziedzictwa. Istotnym elementem jest także adaptacja zabytków do nowych funkcji, które umożliwiają ich dalsze użytkowanie oraz przyczyniają się do podniesienia jakości życia mieszkańców.

Cel szczegółowy	EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
Sposób wyboru projektów	Konkurencyjny, Niekonkurencyjny
Typ beneficjenta – ogólny	Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Instytucje wspierające biznes, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Partnerstwa, Przedsiębiorstwa, Służby publiczne
Grupa docelowa	mieszkańcy gmin zmarginalizowanych i tracących funkcje społeczno-gospodarcze, mieszkańcy obszarów wiejskich, mieszkańcy regionu, w tym społeczności lokalne szczególnie zagrożone trwałą marginalizacją

Beneficjenci Działania to podmioty instytucjonalne w przypadku których można mówić przede wszystkim o **barierach w miejscu pracy**. Ze względu na adresowanie przedmiotowej interwencji do szerokiego wachlarza przedstawicieli grup defaworyzowanych i osób w trudniejszej sytuacji, którzy stanowić będą ostatecznych odbiorców wsparcia, na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku bariery związane z niemożnością korzystania ze wsparcia właśnie ze względu na deficyty i trudności wynikające z niekorzystnej sytuacji.

		Przesłanka dyskryminacyjna				
		Płeć	Wiek	Niepełnosprawność	Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne, religia lub światopogląd	Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa
Bariera w miejscu pracy		+	+	+	+	+
Bariera finansowe	Bariera wyższych kosztów		+	+		
	Bariera niższych dochodów	+	+	+	+	+
	Bariera zagrożenia ubóstwem	+	+	+	+	+
Bariera dostępu	Bariera architektoniczna		+	+		
	Bariera technologiczna lub cyfrowa		+	+		
	Bariera komunikacyjna			+		
Bariera społeczne	Bariera negatywnego postrzegania	+	+	+	+	+
	Bariera związana z nieuwzględnieniem specyficznych potrzeb	+	+	+	+	+
	Bariera izolacji	+	+	+	+	+
Bariera kompetencyjno-edukacyjne	Bariera braku dostępu					
	Bariera minimalnych kompetencji					
	Bariera w udziale w działaniach informacyjnych					
	Bariera braku świadomości					
Bariera psychologiczne	Bariera samoizolacji	+	+	+	+	+
	Bariera związana z poczuciem bezpieczeństwa	+	+	+	+	+
	Bariera związana z doświadczaniem tak zwanego stresu mniejszościowego	+	+	+	+	+
Bariera prawno-administracyjne			+	+		

Analiza Karty Praw Podstawowych UE i Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych w kontekście FEL 2021–2027

Karta Praw Podstawowych UE

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej jest kluczowym dokumentem, który definiuje fundamentalne prawa człowieka oraz wartości obowiązujące w ramach Unii Europejskiej. Została uchwalona i podpisana w grudniu 2000 roku. Poprawki do Karty zostały wprowadzone w 2007 roku i weszły w życie w 2009 roku. Jej celem jest zagwarantowanie spójności w ochronie praw podstawowych we wszystkich państwach członkowskich. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej jest dokumentem definiującym fundamentalne wartości Unii Europejskiej w zakresie praw człowieka i obowiązków obywatelskich. Jej celem jest zapewnienie jednolitego standardu ochrony praw we wszystkich państwach członkowskich UE.

Karta składa się z preambuły oraz 54 artykułów podzielonych na siedem głównych rozdziałów. Każdy z nich odnosi się do kluczowych aspektów dotyczących człowieka, takich jak:

- Godność art. 1–5 (prawa związane z godnością człowieka, zakaz tortur, prawo do życia).
- Wolności art. 6–19 (prawo do wolności i bezpieczeństwa, prawo do prywatności, wolność religii).
- Równość art. 20–26 (zakaz dyskryminacji, równość kobiet i mężczyzn, prawa osób starszych).
- Solidarność art. 27–38 (prawa pracowników, ochrona zdrowia, ochrona środowiska).

- Prawa obywatelskie art. 39–46 (prawo do głosowania, dostęp do dokumentów, prawo do petycji).
- Wymiar sprawiedliwości art. 47–50 (prawo do rzetelnego procesu, zakaz podwójnego karania).
- Postanowienia ogólne art. 51–54 (dotyczą zakresu stosowania Karty i jej relacji z innymi aktami prawnymi).

Karta jest kluczowym dokumentem, który nakłada na państwa członkowskie obowiązek przestrzegania praw podstawowych oraz wspierania takich wartości, jak równość szans, niedyskryminacja i ochrona godności człowieka.

Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych

Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych (KPON) została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 13 grudnia 2006 roku w Nowym Jorku, a weszła w życie 3 maja 2008 roku. Polska podpisała Konwencję 20 marca 2007 roku, a ratyfikowała ją 6 września 2012 roku. Dokument ten jest pierwszym międzynarodowym traktatem praw człowieka, który w całości koncentruje się na ochronie praw osób z niepełnosprawnościami.

Celem Konwencji jest zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami pełnego i równego korzystania z praw człowieka oraz podstawowych wolności na równi z innymi osobami. Konwencja podkreśla, że niepełnosprawność wynika z interakcji między osobami z dysfunkcjami a barierami środowiskowymi i postawami społecznymi, które ograniczają ich pełne uczestnictwo w życiu społecznym.

Konwencja uznaje, że niepełnosprawność wynika z interakcji między osobami z dysfunkcjami a barierami środowiskowymi i społecznymi, które ograniczają ich pełne uczestnictwo w życiu społecznym na równi z innymi osobami. Dokument zakazuje wszelkich form dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność i zobowiązuje państwa do zapewnienia skutecznej ochrony prawnej, a także zwraca szczególną uwagę na potrzeby kobiet i dzieci z niepełnosprawnościami, które są narażone na wieloaspektową dyskryminację. Państwa-strony są zobowiązane do wprowadzenia racjonalnych usprawnień, które umożliwią osobom z niepełnosprawnościami korzystanie z praw człowieka na równi z innymi. Konwencja promuje projektowanie produktów, środowiska, programów i usług w sposób dostępny dla wszystkich, bez potrzeby adaptacji.

Kluczowe zasady wprowadzone przez konwencję:

- Poszanowanie godności i niezależności: Każda osoba ma prawo do autonomii i swobody dokonywania wyborów.
- Niedyskryminacja: Zakaz wszelkich form dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność.
- Pełne uczestnictwo i integracja społeczna: Osoby z niepełnosprawnościami mają prawo do aktywnego udziału w życiu społecznym.
- Równość szans: Zapewnienie równych możliwości we wszystkich dziedzinach życia.
- Dostępność: Usuwanie barier architektonicznych, komunikacyjnych i społecznych.
- Równość płci: Uwzględnienie specyficznych potrzeb kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnościami.
- Poszanowanie praw dzieci z niepełnosprawnościami: Zapewnienie im możliwości pełnego rozwoju i uczestnictwa w życiu społecznym.

Najważniejsze postanowienia:

- Artykuł 9: Dostępność – państwa-strony zobowiązują się do zapewnienia dostępności środowiska fizycznego, transportu, informacji i komunikacji.
- Artykuł 24: Edukacja – osoby z niepełnosprawnościami mają prawo do edukacji włączającej na wszystkich poziomach.
- Artykuł 27: Praca i zatrudnienie – zakaz dyskryminacji w miejscu pracy oraz promowanie zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami.
- Artykuł 28: Odpowiedni standard życia – zapewnienie dostępu do usług socjalnych, ochrony zdrowia i mieszkalnictwa.
- Artykuł 29: Udział w życiu politycznym i publicznym – prawo do głosowania i uczestnictwa w procesach decyzyjnych.

Interpretacja zapisów KPP i KPON w kontekście FEL 2021–2027

Należy przyjąć, że całość przepisów Karty Praw Podstawowych (KPP) jest niezwykle ważna w kontekście realizacji projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej.

Warto zwrócić szczególną uwagę na niektóre z nich, biorąc pod uwagę specyficzne rodzaje zagrożeń i problemów, na które zwracali uwagę zarówno przedstawiciele Komisji Europejskiej, jak i liczni przedstawiciele Społeczeństwa Obywatelskiego i Partnerów Społecznych.

Część z Artykułów KPP należy uwzględnić w ramach wszystkich Działań realizowanych w ramach FEL 2021– 2027. Artykuł 8 dotyczy ochrony danych osobowych. Ust. 1 stanowi, że „Każdy ma prawo do ochrony danych osobowych, które go dotyczą.” Ust. 2: „Dane te muszą być przetwarzane rzetelnie w określonych celach i za zgodą osoby zainteresowanej lub na innej uzasadnionej podstawie przewidzianej ustawą. Każdy ma prawo dostępu do zebranych danych, które go dotyczą, i prawo do dokonania ich sprostowania.”

Zapisy KPP w tym kontekście korespondują z innymi obowiązującymi przepisami dotyczącymi sposobu przetwarzania danych osobowych, na które zarówno Instytucje Organizujące Nabory, jak i Beneficjenci środków unijnych powinni być, i jak pokazuje praktyka, dziś już z większości są, uwrażliwieni. Zwłaszcza, że w toku realizacji projektów unijnych dochodzi do gromadzenia i przetwarzania takich danych uczestników projektów, jak imię i nazwisko, numer PESEL, często także numer dowodu osobistego, adres zamieszkania (co do zasady adres zameldowania, jak się wydaje nie powinien stanowić przedmiotu zainteresowania), dane dotyczące miejsca pracy lub/i szkoły do której uczestnik projektu uczęszcza, ale również informacje o niepełnosprawności, czasami sytuacji rodzinnej, czy poziomie wykształcenia, a nawet stanie zdrowia, czy pochodzeniu etnicznym (np. w projektach skierowanych do uchodźców, czy projektach z obszaru ochrony zdrowia). Dlatego tak ważne są korespondujące z przepisami prawa w tym zakresie, procedury pozyskiwania, przechowywania i przetwarzania tych danych. Obejmuje to również m.in. bezpieczną ścieżkę przesyłania informacji o Beneficjentach do instytucji kontrolujących prawidłową realizację projektów.

Artykuł 8 koresponduje z Artykułem 10 dotyczącym wolności myśli, sumienia i religii, oraz z niepozyyskiwaniem od uczestników projektów informacji, które nie są niezbędne z punktu widzenia realizacji projektu, w tym informacji o szczególnej wrażliwości, jak np. religia, stan zdrowia, czy orientacja seksualna.

Rozdział poświęcony równości stanowi kluczowy punkt odniesienia w kontekście przeciwdziałania dyskryminacji:

W artykule 21 zakazano wszelkiej dyskryminacji, w tym ze względu na płeć, wiek, pochodzenie etniczne, religię, niepełnosprawność czy orientację seksualną, czy inne cechy tożsamościowe.

W artykule 23 podkreślono równość kobiet i mężczyzn we wszystkich dziedzinach życia, a także możliwość wprowadzania działań wyrównawczych, by zapewnić równowagę społeczną i zawodową.

Dodatkowo, Karta zawiera zapisy zapewniające ochronę praw osób starszych (artykuł 25) oraz osób z niepełnosprawnościami (artykuł 26). Artykuły te uznają prawo do godnego życia, integracji społecznej i uczestnictwa w życiu publicznym.

Podstawowym artykułem, z którym najczęściej i poniekąd słusznie, kojarzy się Karta Praw Podstawowych w kontekście funduszy europejskich, jest 21: Niedyskryminacja. Jego pełna treść brzmi: „1. Zakazana jest wszelka dyskryminacja w szczególności ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. 2. W zakresie zastosowania Traktatów i bez uszczerbku dla ich postanowień szczególnych zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na przynależność państwową”.

Szczególne uwrażliwienie Komisji Europejskiej było spowodowane licznymi w Polsce apelami lub uchwałami rad miast, gmin, powiatów czy województw, z którymi Komisja Europejska się nie zgadzała i które, jak uważała, stały w sprzeczności z zapisami Karty Praw Podstawowych.

Z zapisami artykułu 21 KPP korespondują artykuł 22 „Różnorodność kulturowa, religijna i językowa” stanowiący, że „Unia szanuje różnorodność kulturową, religijną i językową” oraz artykuł 23 „Równość kobiet i mężczyzn” mówiący o tym, że „Należy zapewnić równość kobiet i mężczyzn we wszystkich dziedzinach, w tym w zakresie zatrudnienia, pracy i wynagrodzenia. Zasada równości nie stanowi przeszkody w utrzymywaniu lub przyjmowaniu środków zapewniających specyficzne korzyści dla osób płci niedostatecznie reprezentowanej”.

Zasada równości kobiet i mężczyzn jest badana, jak wykazała analiza desk research także w FEL 2021–2027, m.in. na podstawie tzw. standardu minimum. Należy jednak pamiętać, że projekt może należeć do wyjątku, z uwagi na swój profil działalności, w tym ograniczenia statutowe (np. w ramach działalności prowadzona jest szkoła dla dziewcząt), lub zamkniętą rekrutację (czyli projekt obejmuje wsparciem wszystkich pracowników/personel konkretnego podmiotu, wyodrębnionej organizacyjnie części danego podmiotu lub konkretnej grupy podmiotów wskazanych we wniosku o dofinansowanie projektu). Jeśli jednak projekt do takiego wyjątku się nie zalicza, musi otrzymać określoną liczbę punktów w badaniu obejmującym sprawdzenie, czy: „we wniosku o dofinansowanie projektu zawarte zostały informacje, które potwierdzają istnienie (albo brak istniejących) barier równościowych w obszarze tematycznym interwencji i/lub zasięgu oddziaływania projektu”, a także czy „wniosek o dofinansowanie projektu zawiera działania odpowiadające na zidentyfikowane bariery równościowe w obszarze tematycznym interwencji i/lub zasięgu oddziaływania projektu”. W przypadku stwierdzenia braku barier równościowych, należy zweryfikować, czy „wniosek o dofinansowanie projektu zawiera działania zapewniające przestrzeganie zasady równości kobiet i mężczyzn, tak aby na żadnym etapie realizacji projektu nie wystąpiły bariery równościowe”, należy zadbać, by „wskaźniki realizacji projektu zostały podane w

podziale na płeć” oraz zweryfikować czy „we wniosku o dofinansowanie projektu wskazano, jakie działania zostaną podjęte w celu zapewnienia równościowego zarządzania projektem”. We wniosku o dofinansowanie projektu istnieje obowiązek wskazania informacji niezbędnych do oceny, czy spełniony został standard minimum. W tym przypadku ocenie pod kątem spełniania zasady równości kobiet i mężczyzn podlega zatem cała treść wniosku o dofinansowanie projektu.

W kontekście FEL 2021–2027 dość powszechne zastosowanie mają Artykuł 26 i 37. Pierwszy z nich traktuje o integracji osób z niepełnosprawnościami: „Unia uznaje i szanuje prawo osób niepełnosprawnych do korzystania ze środków mających zapewnić im samodzielność, integrację społeczną i zawodową oraz udział w życiu społeczności”. Artykuł ten ma implikacje w dalszych regulacjach, jeśli przyjąć, że prawo do korzystania ze środków oznacza z jednej strony istnienie elementów wprost skierowanych do osób ze specjalnymi potrzebami, a z drugiej konieczność zapewnienia dostępu do udziału w projektach finansowanych ze środków unijnych. W takim kontekście Karta Praw Podstawowych ma wprost powiązanie z Konwencją ONZ o prawach osób niepełnosprawnych.

W innym zakresie, ale równie istotny jest artykuł 37 o ochronie środowiska: „Wysoki poziom ochrony środowiska i poprawa jego jakości muszą być zintegrowane z politykami Unii i zapewnione zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju”, ma powiązanie z zasadą DNSH (Do No Significant Harm – nie czyni poważnych szkód).

W kontekście wsparcia oferowanego w ramach środków unijnych na lata 2021–2027 Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych (KPON) znajduje odzwierciedlenie w zasadzie we wszystkich projektach finansowanych z funduszy UE. Oczywiście dziś wydaje się oczekiwanie, że inwestycje infrastrukturalne będą brały pod uwagę kwestie dostępności. W FEL 2021–2027 jest ona istotnym elementem oceny wniosków o dofinansowanie, weryfikowana na etapie kontroli realizacji projektów, w przypadku przedsięwzięć o tzw. miękkim charakterze, typowym dla Europejskiego Funduszu Społecznego czy Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Art. 9 KPON odnosi się do dostępności. W tym obszarze nakazuje się zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami dostępu do infrastruktury, transportu, informacji i usług. W programach unijnych na lata 2021–2027, również w FEL 2021– 2027, uwzględniono m.in.: termomodernizację budynków publicznych (np. szkół, obiektów kultury) z uwzględnieniem rozwiązań dla osób z niepełnosprawnościami, rozwój transportu niskoemisyjnego, w tym zakup autobusów i taboru kolejowego dostosowanego do potrzeb osób z ograniczoną mobilnością, czy adaptację miast do zmian klimatu, np. poprzez likwidację barier architektonicznych. Z kolei art. 19 mówi o „samodzielnym życiu i integracji społecznej”, a zatem wsparciu m.in. usług opiekuńczych i społecznych, programów deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej dla dzieci i młodzieży, czy mobilnych doradców włączenia społecznego dla osób z niepełnosprawnościami, ułatwiających dostęp do usług publicznych.

Art. 24 odnosi się do edukacji i zakłada, że projekty unijne będą kładły nacisk na modernizację szkół, w tym termomodernizację i dostosowanie infrastruktury do potrzeb uczniów z niepełnosprawnościami (naturalnie poszczególne artykuły Konwencji ONZ się ze sobą zazębiają), czy programy szkoleniowe dla nauczycieli, np. wsparcie kompetencji w zakresie pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Art. 27 dotyczy pracy i zatrudnienia – w tym kontekście w programach regionalnych m.in. w FEL 2021– 2027 przewidziano m.in. szkolenia dla pracowników przedsiębiorstw, w tym w zakresie automatyzacji i cyfryzacji, co może zwiększyć szanse zatrudnienia osób z

niepełnosprawnościami ruchowymi, wsparcie dla przedsiębiorstw społecznych, w tym podmiotów zatrudniających osoby z niepełnosprawnościami.

Art. 28 mówi o adekwatnych warunkach życia i ochronie socjalnej. W tym kontekście środki unijne odpowiadają na potrzeby w zakresie rozbudowy systemów wodno-kanalizacyjnych na terenach wiejskich, co poprawia warunki życia osób z niepełnosprawnościami, czy termomodernizacji budynków mieszkalnych, zmniejszając koszty utrzymania gospodarstw domowych.

Poniżej przedstawiona jest analiza obu dokumentów w kontekście stosowania ich zapisów w nawiązaniu do wsparcia oferowanego w ramach poszczególnych Działań FEL 2021–2027.

Priorytet I Badania naukowe i innowacje					
Działanie	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
Działanie FELU.01.01 Regionalna infrastruktura badawczo-rozwojowa	Art. 26 KPP	Art. 9 KPON	OzN, wszyscy	bezpośrednie	Art. 26 KPP gwarantuje prawo osób z niepełnosprawnościami do integracji społecznej, zawodowej i udziału w życiu społecznym. Wspieranie infrastruktury badawczej oraz innowacji technologicznych powinno zapewniać ich pełną dostępność dla OzN. Art. 9 KPON nakłada obowiązek zapewnienia dostępności środowiska fizycznego, transportu, informacji i komunikacji, co odnosi się bezpośrednio do projektów B+R i wdrażania nowych technologii.
Działanie FELU.01.02 Infrastruktura wspomagająca rozwój technologiczny przedsiębiorstw	Art. 14, 21 KPP	Art. 24 KPON	OzN, wszyscy	pośrednie	Art. 14 KPP zapewnia prawo do edukacji, Art. 21 Podstawowym artykułem, z którym najczęściej i poniekąd słusznie, kojarzy się Karta Praw Podstawowych w kontekście funduszy europejskich, jest 21: Niedyskryminacja. Jego pełna treść brzmi: 1. Zakazana jest wszelka dyskryminacja w szczególności ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. 2. W zakresie zastosowania Traktatów i bez uszczerbku dla ich postanowień szczególnych zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na przynależność państwową”. Art. 24 KPON obliguje do zapewnienia włączającego systemu edukacji dla OzN. Projekty rozwijające kompetencje w ramach inteligentnych specjalizacji powinny być otwarte dla wszystkich grup, promując równość szans i dostępność.

Priorytet I Badania naukowe i innowacje					
Działanie	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
Działanie FELU.01.03 Badania i innowacje w sektorze przedsiębiorstw	Art. 21, 26	Art. 9	OzN, wszyscy	bezpośrednie	Dostępność technologii i wyników B+R dla osób z niepełnosprawnościami, przeciwdziałanie wykluczeniu z sektora innowacji.
Działanie FELU.01.04 Transfer technologii i komercjalizacja badań	Art. 15, 21	Art. 27	OzN, wszyscy	pośrednie	Równość szans w dostępie do technologii i wsparcie zatrudnienia przez innowacje.
Działanie FELU.01.05 Specjalizacja gospodarki regionalnej	Art. 15, 21	Art. 27	OzN, osoby w niekorzystnej sytuacji	pośrednie	Rozwój specjalizacji gospodarczej musi uwzględniać tworzenie dostępnych miejsc pracy, promujących równość i włączenie społeczne.
Działanie FELU.01.06 Wsparcie regionalnych ekosystemów innowacji	Art. 21, 26	Art. 9, 27	OzN, osoby w niekorzystnej sytuacji	bezpośrednie	Ekosystemy innowacji powinny sprzyjać dostępności dla OzN, w tym równościowego uczestnictwa w projektach badawczych i rozwojowych.

Priorytet II Transformacja gospodarcza i cyfrowa regionu					
Cel szczegółowy + opis	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
Działanie FELU.02.01 Cyfrowe Lubelskie Działanie FELU.02.02 Cyfrowe Lubelskie w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskich Obszarów Funkcjonalnych Działanie FELU.02.03 Cyfrowe Lubelskie w ochronie zdrowia	Art. 26, 21 KPP	Art. 9 KPON	OzN, osoby starsze, wszyscy	bezpośrednie	Art. 26 KPP wspiera integrację społeczną OzN poprzez usuwanie barier w dostępie do usług, Art. 21 KPP zakazuje dyskryminacji. Art. 9 KPON nakłada obowiązek zapewnienia dostępności środowiska informacyjnego i komunikacyjnego. Wszelkie działania cyfryzacyjne muszą uwzględniać potrzeby OzN oraz osób starszych, aby cyfryzacja nie wykluczała.
<i>Działanie FELU.02.04 Cyfryzacja lubelskich MŚP</i> Działanie FELU.02.05 Usługi dla MŚP Działanie FELU.02.06 Inwestycje rozwojowe w MŚP Działanie FELU.02.07 Lubelskie MŚP na rynkach zagranicznych Działanie FELU.02.08 Budowa i rozwój powiązań klastrowych	Art. 15, 21 KPP	Art. 27 KPON	wszyscy (ze szczególnym uwzględnieniem grup w trudnej sytuacji)	pośrednie	Art. 15 KPP zapewnia prawo dostępu do pracy oraz warunki pracy szanujące godność. Art. 21 KPP zakazuje dyskryminacji, także w zatrudnieniu. Art. 27 KPON zobowiązuje państwa do uznania prawa OzN do pracy na równych zasadach. Wsparcie MŚP powinno sprzyjać tworzeniu dostępnych i niedyskryminujących miejsc pracy, choć głównym celem jest rozwój gospodarczy.

Priorytet III Ochrona zasobów środowiska i klimatu					
Działania	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
Działanie FELU.03.01 Bezpieczeństwo ekologiczne Działanie FELU.03.02 Dostosowanie do zmian klimatu i zapobieganie powodziom i suszy	Art. 37 KPP	-	wszyscy	pośrednie	Art. 37 KPP uznaje prawo do wysokiego poziomu ochrony środowiska. Wspieranie adaptacji do zmian klimatu i zapobieganie ryzyku poprawia warunki życia wszystkich obywateli, zwłaszcza grup wrażliwych na skutki katastrof naturalnych. Działania te nie są bezpośrednio skierowane do OZN, ale wpływają na ogólne bezpieczeństwo i odporność społeczeństwa.
Działanie FELU.03.04 Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa Działanie FELU.03.05 Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych	Art. 37 KPP	-	wszyscy	pośrednie	Art. 37 KPP chroni prawo do ochrony środowiska. Poprawa dostępu do czystej wody i racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi zwiększa jakość życia wszystkich mieszkańców, w tym osób w trudniejszej sytuacji społecznej, ale nie jest ukierunkowane bezpośrednio na grupy wykluczone.

Priorytet III Ochrona zasobów środowiska i klimatu					
Działania	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
Działanie FELU.03.06 Gospodarka odpadami w sektorze publicznym Działanie FELU.03.07 Gospodarka odpadami w sektorze publicznym w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskich Obszarów Funkcjonalnych Działanie FELU.03.08 GOZ w przedsiębiorstwach	Art. 37 KPP	-	wszyscy	pośrednie	Transformacja w kierunku GOZ (gospodarki o obiegu zamkniętym) wynika z Art. 37 KPP o ochronie środowiska. Wpływa na poprawę jakości środowiska naturalnego, co ma pośrednie znaczenie dla jakości życia grup zagrożonych wykluczeniem, lecz nie odnosi się bezpośrednio do ich praw.

Priorytet III Ochrona zasobów środowiska i klimatu					
Działania	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
Działanie FELU.03.09 Ochrona bioróżnorodności na obszarach objętych formami ochrony przyrody Działanie FELU.03.10 Ochrona bioróżnorodności na obszarach poza formami ochrony przyrody Działanie FELU.03.11 Ochrona bioróżnorodności w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskich Obszarów Funkcjonalnych	Art. 37 KPP	-	wszyscy	pośrednie	Ochrona bioróżnorodności i rozwój zielonej infrastruktury są działaniami wynikającymi z prawa do ochrony środowiska (Art. 37 KPP). Mają pozytywny wpływ na dobrostan wszystkich grup społecznych, ale nie odnoszą się wprost do poprawy sytuacji OzN czy innych grup wykluczonych.

Priorytet IV Efektywne wykorzystanie energii					
Działania	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
Działanie FELU.04.01 Wspieranie efektywności energetycznej w budynkach Działanie FELU.04.02 Wspieranie efektywności energetycznej w sektorze mieszkaniowym Działanie FELU.04.03 Wspieranie efektywności energetycznej i energooszczędności w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Działanie FELU.04.04 Wspieranie efektywności energetycznej i energooszczędności w ramach Innych Instrumentów Terytorialnych Działanie FELU.04.05 Wspieranie energooszczędności Działanie FELU.04.06 Efektywne energetycznie przedsiębiorstwa	Art. 37 KPP	-	wszyscy	pośrednie	Art. 37 KPP uznaje prawo do wysokiego poziomu ochrony środowiska. Wspieranie efektywności energetycznej i redukcja emisji wpływają pozytywnie na jakość życia wszystkich obywateli, poprawiając warunki środowiskowe i zdrowotne, jednak nie odnoszą się bezpośrednio do praw OZN czy innych grup wykluczonych.

Priorytet IV Efektywne wykorzystanie energii					
Działania	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
Działanie FELU.04.07 Zwiększenie wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii Działanie FELU.04.08 Zwiększenie wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Działanie FELU.04.09 Zwiększenie wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii w ramach Innych Instrumentów Terytorialnych Działanie FELU.04.10 Wykorzystanie OZE w gospodarce	Art. 37 KPP	-	wszyscy	pośrednie	Art. 37 KPP chroni prawo do ochrony środowiska i poprawy jego jakości. Rozwój energii odnawialnej zmniejsza zanieczyszczenie i ogranicza zmiany klimatyczne, co pośrednio wpływa na poprawę życia całego społeczeństwa, ale nie jest ukierunkowane bezpośrednio na wsparcie konkretnych grup defaworyzowanych.

Priorytet V Zrównoważona mobilność miejska					
Działania	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
Działanie FELU.05.01 Niskoemisyjny transport miejski Działanie FELU.05.02 Niskoemisyjny transport miejski w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Działanie FELU.05.03 Wspieranie strategii niskoemisyjnych	Art. 26, 21 KPP	Art. 9, 20 KPON	OzN, osoby starsze, wszyscy	bezpośrednie	Art. 26 KPP chroni prawo osób z niepełnosprawnościami do integracji społecznej i zawodowej. Art. 21 KPP zakazuje dyskryminacji w dostępie do usług. Art. 9 KPON nakłada obowiązek zapewnienia dostępności transportu publicznego, Art. 20 KPON dotyczy mobilności osobistej. Rozwój multimodalnego transportu miejskiego musi uwzględniać potrzeby OzN i innych grup o ograniczonej mobilności, zapewniając im równy dostęp do infrastruktury i usług transportowych.

Priorytet VI Zrównoważony system transportu					
Działania	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
Działanie FELU.06.01 Poprawa regionalnej dostępności transportowej Działanie FELU.06.02 Kolejowy transport zbiorowy Działanie FELU.06.03 Publiczny autobusowy transport zbiorowy	Art. 26, 21 KPP	Art. 9 KPON	OzN, osoby starsze, wszyscy	bezpośrednie	Art. 26 KPP chroni prawo OzN do udziału w życiu społecznym dzięki dostępowi do infrastruktury transportowej. Art. 21 KPP zakazuje dyskryminacji, w tym w dostępie do usług publicznych, takich jak transport. Art. 9 KPON nakłada obowiązek zapewnienia dostępności systemów transportowych na równych zasadach. Rozwój transportu intermodalnego i poprawa dostępu do sieci TEN-T musi uwzględniać potrzeby osób o ograniczonej mobilności.

Priorytet VII Lepsza dostępność do usług społecznych i zdrowotnych

Działanie	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
Działanie FELU.07.01 Infrastruktura przedszkolna Działanie FELU.07.02 Infrastruktura edukacji ogólnej Działanie FELU.07.03 Infrastruktura kształcenia zawodowego i ustawicznego Działanie FELU.07.04 Infrastruktura szkół wyższych Działanie FELU.07.05 Infrastruktura edukacyjna w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych	Art. 14, 21 KPP	Art. 24 KPON	OzN, dzieci, młodzież, osoby w niekorzystnej sytuacji	bezpośrednie	Art. 14 KPP zapewnia prawo do edukacji. Art. 21 zakazuje dyskryminacji w dostępie do usług edukacyjnych. Art. 24 KPON gwarantuje włączający system edukacji dla OzN. Rozwój infrastruktury edukacyjnej musi zapewniać dostępność dla wszystkich.
Działanie FELU.07.06 Infrastruktura usług i integracji społecznej Działanie FELU.07.07 Infrastruktura usług i integracji społecznej w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych	Art. 21 KPP	Art. 19, 28 KPON	OzN, osoby ubogie, społeczności marginalizowane	bezpośrednie	Art. 21 KPP zakazuje dyskryminacji społecznej i ekonomicznej. Art. 19 KPON chroni prawo OzN do życia w społeczności, Art. 28 do odpowiedniego poziomu życia i ochrony socjalnej.
Działanie FELU.07.08 Infrastruktura	Art. 35 KPP	Art. 25 KPON	OzN, osoby starsze, wszyscy	bezpośrednie	Art. 35 KPP zapewnia prawo do ochrony zdrowia.

Priorytet VII Lepsza dostępność do usług społecznych i zdrowotnych					
Działanie	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
ochrony zdrowia					Art. 25 KPON gwarantuje prawo OzN do opieki zdrowotnej bez dyskryminacji. Usługi zdrowotne muszą być dostępne fizycznie i informacyjnie dla wszystkich.
Działanie FELU.07.09 Zrównoważony rozwój dziedzictwa kulturowego Działanie FELU.07.10 Turystyczne Lubelskie	Art. 22, 21 KPP	Art. 30 KPON	OzN, społeczność lokalne	pośrednie	Art. 22 KPP chroni dostęp do różnorodności kulturowej Art. 21 zakazuje dyskryminacji. Art. 30 KPON wskazuje prawo OzN do uczestnictwa w życiu kulturalnym i rekreacyjnym. Rozwój turystyki i kultury powinien uwzględniać potrzeby OzN.

Priorytet VIII Zwiększanie spójności społecznej					
Działania	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
Działanie FELU.08.01 Aktywizacja społeczna i zawodowa Działanie FELU.08.02 Ekonomia społeczna	Art. 21, 34 KPP	Art. 19 KPON	OzN, osoby ubogie, migranci	bezpośrednie	Art. 21 KPP zakazuje dyskryminacji, Art. 34 zapewnia prawo do zabezpieczenia socjalnego, Art. 19 KPON podkreśla prawo OzN do życia w społeczności.
Działanie FELU.08.03 Integracja społeczno-gospodarcza obywateli państw trzecich	Art. 21 KPP	-	migranci	bezpośrednie	Art. 21 KPP zakazuje dyskryminacji ze względu na pochodzenie narodowe lub etniczne. Wsparcie dla migrantów musi zapewniać równe szanse i dostęp do usług.
Działanie FELU.08.04 Integracja społeczno-gospodarcza społeczności marginalizowanych	Art. 21 KPP	-	Romowie, mniejszości etniczne	bezpośrednie	Art. 21 KPP zakazuje dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne. Działania muszą wspierać włączenie społeczności marginalizowanych.

Priorytet VIII Zwiększanie spójności społecznej					
Działania	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
<i>Działanie FELU.08.05</i> Usługi społeczne <i>Działanie FELU.08.06</i> Usługi zdrowotne <i>Działanie FELU.08.07</i> Usługi społeczne w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych	Art. 34, 35 KPP	Art. 28 KPON	OzN, osoby w niekorzystnej sytuacji, dzieci	bezpośrednie	Art. 34 KPP zapewnia prawo do zabezpieczenia socjalnego i usług mieszkaniowych, Art. 35 prawo do opieki zdrowotnej. Art. 28 KPON chroni prawo OzN do odpowiedniego poziomu życia.
<i>Działanie FELU.08.08</i> Wsparcie rodziny i pieczy zastępczej <i>Działanie FELU.08.09</i> Integracja społeczna osób najbardziej potrzebujących wsparcia	Art. 21, 34 KPP	Art. 28 KPON	osoby zagrożone ubóstwem, dzieci	bezpośrednie	Art. 21 KPP zakazuje dyskryminacji, a Art. 34 KPP chroni prawo do zabezpieczenia socjalnego. Art. 28 KPON dotyczy prawa do odpowiedniego poziomu życia.

Priorytet IX Zaspokajanie potrzeb rynku pracy					
Działania	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
Działanie FELU.09.01 Aktywizacja zawodowa – projekty PUP Działanie FELU.09.02 Aktywizacja zawodowa	Art. 15, 21 KPP	Art. 27 KPON	osoby młode, długotrwale bezrobotni, OzN	bezpośrednie	Art. 15 KPP chroni prawo do pracy i warunków godnych człowieka, Art. 21 zakazuje dyskryminacji w zatrudnieniu. Art. 27 KPON zapewnia prawo OzN do dostępu do rynku pracy. Projekty aktywizujące muszą być otwarte dla wszystkich, uwzględniając osoby w trudnej sytuacji.
Działanie FELU.09.03 Wsparcie instytucji rynku pracy	Art. 15, 21 KPP	Art. 27 KPON	Osoby młode Bezrobotni OzN	bezpośrednie	Wsparcie instytucji rynku pracy musi sprzyjać równości szans w dostępie do zatrudnienia, w tym dla OzN i młodzieży, zgodnie z zasadą niedyskryminacji i prawem do pracy.
Działanie FELU.09.04 Zrównoważony rynek pracy	Art. 15, 21 KPP	Art. 27 KPON	Kobiety, bezrobotni	bezpośrednie	Zrównoważony rynek pracy powinien promować dostępność zatrudnienia dla grup wykluczonych, takich jak kobiety i osoby bezrobotne, zapewniając godne warunki pracy i równe traktowanie.
FELU.09.05 Ochrona środowiska pracy Działanie FELU.09.06 Adaptacyjność pracodawców i pracowników do zmian Działanie FELU.09.07 Outplacement Działanie FELU.09.08 Aktywizacja zawodowa - projekty OHP	Art. 15, 21 KPP	Art. 27 KPON	Bezrobotni, OzN, Wszyscy, Osoby młode	bezpośrednie	Ochrona środowiska pracy odnosi się do zapewnienia bezpiecznych, zdrowych i dostępnych warunków pracy zgodnie z zasadą integracji i zakazu dyskryminacji osób z niepełnosprawnościami oraz innych grup zagrożonych.

Priorytet X Lepsza edukacja					
Działania	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
Działanie FELU.10.01 Skuteczna edukacja Działanie	Art. 14, 21 KPP	Art. 24 KPON	młodzież, OzN, osoby dorosłe	bezpośrednie	Art. 14 KPP gwarantuje prawo do edukacji, Art. 21 zakazuje dyskryminacji w dostępie do edukacji i pracy. Art. 24 KPON wymaga zapewnienia włączającego systemu edukacji, także uwzględniającego różne formy uczenia się.
FELU.10.02 Edukacja przedszkolna Działanie FELU.10.03 Kształcenie ogólne Działanie FELU.10.04 Kształcenie zawodowe Działanie FELU.10.05 Wsparcie edukacji w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Działanie FELU.10.07 Budowanie potencjału organizacji społeczeństwa obywatelskiego w obszarze edukacji	Art. 14, 21 KPP	Art. 24 KPON	OzN, grupy w niekorzystnej sytuacji, dzieci, młodzież, wszyscy	bezpośrednie	Art. 14 KPP zapewnia prawo do edukacji na równych zasadach, Art. 21 zakazuje dyskryminacji w dostępie do usług. Art. 24 KPON wymaga tworzenia dostępnych i integracyjnych systemów edukacji.
Działanie FELU.10.06 Uczenie się osób dorosłych	Art. 14, 21 KPP	Art. 24 KPON	Osoby dorosłe, osoby w trudnej sytuacji, OzN	bezpośrednie	Art. 14 KPP chroni prawo do uczenia się przez całe życie. Art. 21 zakazuje dyskryminacji. Art. 24 KPON wskazuje na konieczność tworzenia dostępnych systemów kształcenia przez całe życie, także dla OzN.

Priorytet XI Rozwój zrównoważony terytorialnie					
Działania	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
Działanie FELU.11.01 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich	Art. 21, 22 KPP	-	wszyscy, społeczności miejskie, OzN	pośrednie	Art. 21 KPP zakazuje dyskryminacji. Art. 22 chroni dostęp do różnorodności kulturowej. Wspieranie rozwoju w miastach musi uwzględniać włączenie społeczne wszystkich grup, choć działania nie są skierowane wyłącznie do osób wykluczonych.
Działanie FELU.11.02 Ochrona dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwa i zrównoważony rozwój turystyki obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Działanie FELU.11.03 Ochrona dziedzictwa kulturowego obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Działanie FELU.11.04 Rewitalizacja obszarów innych niż miejskie Działanie FELU.11.05 Ochrona	Art. 21 KPP	-	wszyscy, społeczności wiejskie, OzN	pośrednie	Art. 21 KPP zakazuje dyskryminacji. Rozwój obszarów wiejskich musi sprzyjać równemu dostępowi do usług i rozwojowi społecznemu, obejmując również osoby w niekorzystnej sytuacji.

Priorytet XI Rozwój zrównoważony terytorialnie					
Działania	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwa i rozwój zrównoważonej turystyki obszarów innych niż miejskie Działanie FELU.11.06 Ochrona dziedzictwa kulturowego obszarów innych niż miejskie					

Priorytet XII Wsparcie wdrażania Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021-2027 w ramach EFS+					
Działania	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
Działanie FELU.12.01 Wsparcie wdrażania Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021-2027 w ramach EFS+	Art. 41 KPP	-	wszyscy	pośrednie	Art. 41 KPP zapewnia prawo do dobrej administracji. Wsparcie instytucjonalne poprawia jakość usług publicznych, ale nie jest skierowane bezpośrednio do grup wykluczonych.

Priorytet XIII Wsparcie wdrażania Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021-2027 w ramach EFRR

Działania	KPP	KPON	Grupy objęte ochroną	Charakter odniesienia	Uzasadnienie
Działanie FELU.13.01 Wsparcie wdrażania Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021-2027 w ramach EFRR	Art. 41 KPP	-	wszyscy	pośrednie	Art. 41 KPP zapewnia prawo do dobrej administracji. Wsparcie działań wdrożeniowych EFRR poprawia dostępność i skuteczność usług publicznych, ale nie jest działaniem skierowanym bezpośrednio na rzecz OzN lub innych grup defaworyzowanych.

Wybór projektów w Programie Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027

Województwo lubelskie jako pierwsze w Polsce, uzyskało decyzję Komisji Europejskiej zatwierdzającą program Funduszy Europejskich dla Lubelskiego na lata 2021-2027. FEL 2021-2027 określa strategię wykorzystania funduszy europejskich w województwie lubelskim. Uwzględnia cele Komisji Europejskiej i odpowiada na wyzwania regionu, stymulując rozwój społeczny i gospodarczy zgodnie z SRWL 2030. Głównym celem programu FEL 2021-2027 jest „Wzmocnienie i efektywne wykorzystanie gospodarczych i społecznych potencjałów regionu, sprzyjające zintegrowanemu, zrównoważonemu i inteligentnemu rozwojowi województwa lubelskiego, ukierunkowanemu na wysoką jakość życia i bezpieczeństwo jego mieszkańców”. Program dąży do wysokiej jakości życia i bezpieczeństwa mieszkańców poprzez działania w ramach 13 Priorytetów (9 współfinansowanych z EFRR oraz 4 z EFS+). Całkowita alokacja programu FEL 2021-2027 wynosi 2 861 126 850 EUR, z czego wysokość alokacji UE wynosi 2 431 957 819 EUR. Jest to wzrost o 170 mln EUR (czyli o 7,52%) w porównaniu do perspektywy finansowej na lata 2014-2020. Województwo lubelskie zajęło drugie miejsce pod względem wsparcia po województwie śląskim. Dotacja UE na jednego mieszkańca w woj. lubelskim wynosi blisko 1,2 tys. EUR, co plasuje je na trzeciej pozycji po województwach warmińsko-mazurskim i świętokrzyskim⁹⁴.

Realizacja zasady równości szans kobiet i mężczyzn oraz zasady niedyskryminacji jest kluczowym elementem wdrażania Funduszy Europejskich dla Lubelskiego 2021-2027. Obie te zasady mają na celu zapewnienie, że wszystkie projekty finansowane w ramach programu wspierają równe traktowanie oraz eliminację wszelkich form dyskryminacji, niezależnie od płci, wieku, niepełnosprawności, pochodzenia etnicznego czy innych czynników. Konstrukcja Programu wymagała uwzględnienia w każdym Cs informacji nt. działań na rzecz zapewnienia równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji.

Zasady równości szans i niedyskryminacji wynikają z szeregu aktów prawnych, w tym Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, Konwencji ONZ o likwidacji wszelkich form dyskryminacji wobec kobiet, Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 oraz Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych. Dokumenty te zobowiązują państwa członkowskie do podejmowania działań na rzecz równości, eliminowania barier w dostępie do edukacji, zatrudnienia i usług publicznych oraz zapewnienia równych szans rozwoju zawodowego dla wszystkich grup społecznych.

Co więcej, zgodnie z dokumentem „Wytyczne dotyczące wyboru projektów na lata 2021-2027”⁹⁵, sposób wyboru projektów w ramach Funduszy Europejskich na lata 2021-2027 opiera się na zasadach przejrzystości, rzetelności, bezstronności oraz równym traktowaniu wnioskodawców, zakłada także równy dostęp do informacji o warunkach i sposobie wyboru projektów do dofinansowania. Ten proces jest nie tylko kluczowym elementem realizacji celów programów unijnych, ale także wyznacza standardy przejrzystości, rzetelności i bezstronności, które są fundamentalne dla uczciwego i efektywnego rozdziału środków.

Przeprowadzona analiza desk research – obejmująca w tej części przede wszystkim dokumentację programową (treść FEL 2021-2027 i SZOP) oraz kryteria wyboru projektów dla FEL 2021-2027 zatwierdzone przez KM FEL wraz z regulaminami wyboru projektów z załącznikami – umożliwiła identyfikację kryteriów wyboru projektów kluczowych dla sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych wśród odbiorców działań realizowanych w projektach oraz ogółu populacji regionu.

⁹⁴ Raport o stanie województwa lubelskiego za 2023 rok, str. 182-184.

⁹⁵ „Wytyczne dotyczące wyboru projektów na lata 2021-2027” MFIPR, Tekst dostępny pod linkiem: [wytyczne 2021-2027](#).

Regulaminy i kryteria wyboru projektów

Analiza obejmująca regulaminy wyboru projektów w ramach FEL 2021-2027 pokazała, że są to dokumenty spójne i kompleksowe pod względem nakładania na wnioskodawców przestrzegania zasad równości i niedyskryminacji, a każdy wnioskodawca ubiegający się o dofinansowanie projektu musi wykazać podczas procedury aplikacyjnej, w jaki sposób jego inicjatywa realizuje zasady równości szans i niedyskryminacji. W praktyce oznacza to konieczność uwzględnienia mechanizmów promujących równość i przeciwdziałających dyskryminacji.

Regulaminy nakładają w praktyce na wnioskodawców obowiązek realizacji zasady dostępności, która obejmuje kilka kluczowych aspektów:

- Dostępność architektoniczna – budynki i przestrzenie publiczne muszą być dostosowane do potrzeb osób z ograniczoną mobilnością.
- Dostępność cyfrowa – strony internetowe, aplikacje i materiały informacyjne powinny być zgodne ze standardami WCAG (Web Content Accessibility Guidelines).
- Dostępność komunikacyjna – projekty muszą uwzględniać alternatywne formy komunikacji, takie jak tłumaczenia na język migowy czy materiały w formacie łatwym do czytania.

wraz z zasadą równości poprzez:

- Równość w zatrudnieniu – projekty muszą uwzględniać mechanizmy wspierające równy dostęp kobiet i mężczyzn do rynku pracy oraz eliminację barier dla osób z niepełnosprawnościami.
- Równość w edukacji – działania powinny eliminować stereotypy płciowe i wspierać kobiety w zdobywaniu wykształcenia w dziedzinach technicznych i naukowych, a także zapewniać dostępność edukacji dla osób z niepełnosprawnościami.
- Równość w dostępie do usług – projekty muszą zapewniać równy dostęp do programów wsparcia, szkoleń i inicjatyw rozwojowych, niezależnie od płci, wieku czy niepełnosprawności.

Jednocześnie, należy zauważyć, że choć każdorazowo regulamin wyboru projektu do dofinansowania omawia kwestię realizacji zasad horyzontalnych i zobowiązuje wnioskodawców do przestrzegania zasad równości szans i niedyskryminacji, to właśnie poszczególne kryteria wyboru projektów mają kluczowe znaczenie dla sytuacji przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji jako odbiorców FEL 2021-2027.

Kwestia grup w niekorzystnej sytuacji, tj. grup, których przedstawiciele mogą doświadczać dyskryminacji ze względu na różne przesłanki, tj. płeć (równość szans kobiet i mężczyzn), rasę, wiek, religię lub światopogląd, tożsamość płciową, orientację seksualną, pochodzenie etniczne, niepełnosprawność lub wykluczenie społeczne oraz zagrożenie tymi zjawiskami, została w Programie uwzględniona na wielu płaszczyznach. Troskę o tę sytuację wyrażają kryteria o charakterze horyzontalnym wspólne dla wszystkich Działań współfinansowanych tak ze środków EFS+ jak i EFRR.

Nie ma wątpliwości, że spełniono w ramach FEL 2021-2027 wymagania odnoszące się do niedyskryminacyjności co potwierdziła już także „Ocena kryteriów i systemu wyboru projektów FEL 2021-2027”⁹⁶.

Zgodnie z założeniami art. 9 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 w procesie realizacji FEL 2021-2027 należy stosować się do tzw. zasad horyzontalnych, tj. zasad poszanowania praw podstawowych (określonych w ramach Karty

⁹⁶ „Ocena kryteriów i systemu wyboru projektów FEL 2021-2027”, Tekst dostępny pod linkiem: [Raport końcowy](#), str. 28-31.

Praw Podstawowych Unii Europejskiej), zapewnienia równości kobiet i mężczyzn, zapobiegania dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, religię, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Kryteria wyboru oparte o te zasady zostały zastosowane zarówno w przypadku projektów EFS+, jak i EFRR. Jak pokazało wcześniejsze badanie ewaluacyjne dotyczące systemu i kryteriów wyboru projektów – wg którego kryteria wyboru projektów odnoszące się do sytuacji grup w niekorzystnej sytuacji nie różnią się znacząco od rozwiązań stosowanych w innych regionach – nawet w sytuacjach, kiedy kryteria FEL 2021-2027 nie cechują tak rozbudowane definicje, to pozostają wystarczające⁹⁷.

Co istotne, minimalne wymogi wynikające z zasad horyzontalnych, zostały w ramach oceny wniosków w FEL 2021-2027 znacząco rozbudowane o kryteria zindywidualizowane w regulaminach poszczególnych naborów. Obejmują one szeroki wachlarz działań ponadpodstawowych, które mogą mieć bezpośredni lub pośredni wpływ na sytuację przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji⁹⁸.

Co ciekawe we wspominanej analizie, niedyskryminacyjny charakter kryteriów został oceniony także przez samych wnioskodawców/beneficjentów Programu:

„Najwyżej oceniany był przez wnioskodawców/beneficjentów Priorytetu 12 (5,00, ale przy 1 respondencie), 13 (5,00, ale przy 1 respondencie), 5 (4,67) oraz 3 (4,50), najniżej natomiast w przypadku Priorytetu 1 (3,89), 8 (3,93) oraz 2 (3,99). Respondenci EFS+ jako kryteria dyskryminacyjne wskazywali kryterium lokalizacyjne, premiujące JST, wymagające doświadczenia wnioskodawcy, powiązania projektu z Gminnym Programem Rewitalizacji, odnoszące się do specjalnych potrzeb edukacyjnych oraz trafności doboru zadań i efektywności wydatków. Wnioskodawcy / beneficjenci EFRR jako dyskryminacyjne ocenili kryteria wymagające doświadczenia i/lub zaangażowania w prowadzone działania współpracy międzyregionalnej / transgranicznej / transnarodowej, miejsca odprowadzania podatku dochodowego, związanego z lokalizacją, stopą bezrobocia w mieście siedziby Spółki, wymagających realizacji projektu na obszarach o najniższym odsetku dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w ogóle dzieci w wieku 3-5 lat, powiązania projektu z Gminnym Programem Rewitalizacji, współpracy z ośrodkiem badawczym, wymagających zakupu sprzętu do prac B+R oraz odnoszących się do zasadności, racjonalności oraz adekwatności wskazanych w projekcie kosztów.”⁹⁹

Ocena projektów składa się z dwóch głównych elementów: formalnego i merytorycznego. Etap formalny dotyczy zgodności wniosku z wymogami administracyjnymi, kompletności dokumentacji oraz zgodności projektu z podstawowymi zasadami programu. Natomiast etap merytoryczny ocenia jakość projektu, jego efektywność, trafność w realizacji założeń programu oraz jego zgodność z celami strategii rozwojowej regionu.

Wybór projektów opiera się na ich ocenie zgodnie z jasno określonymi kryteriami, które są zatwierdzane przez Komitet Monitorujący. Kryteria te mają kluczowe znaczenie, ponieważ pozwalają na obiektywną ocenę każdego projektu pod kątem jego potencjału do realizacji celów danego programu. Każde kryterium jest szczegółowo zdefiniowane, zawiera opis zasad oceny oraz wskazuje, w jaki sposób spełnienie danego kryterium wpływa na końcowy

⁹⁷ Tamże, str. 105-106.

⁹⁸ Zostały one szczegółowo omówione w kolejnym rozdziale.

⁹⁹ „Ocena kryteriów i systemu wyboru projektów FEL 2021-2027”, Tekst dostępny pod linkiem: [Raport końcowy](#), str. 108-110.

wynik oceny. Zdecydowana większość Beneficjentów w ramach realizowanych wywiadów swobodnych pozytywnie oceniła kryteria wyboru projektów.

Kryteria dotyczące sytuacji grup defaworyzowanych i sposób ich definiowania

Z punktu widzenia przedmiotowej analizy kluczowe są te kryteria, które dotyczą sytuacji przedstawicieli grup defaworyzowanych. Wszystkie projekty realizowane w ramach FEL 2021-2027 i ich wnioskodawcy muszą spełniać 5 kryteriów o tożsamej treści, które dotyczą:

- konieczności przestrzegania przez Wnioskodawców przepisów antydyskryminacyjnych, o których mowa w art. 9 ust. 3 Rozporządzenia PE i Rady nr 2021/1060;
- zgodności projektu z Konwencją o Prawach Osób Niepełnosprawnych;
- zgodności projektu z Kartą Praw Podstawowych Unii Europejskiej;
- przestrzeganie zasad równości kobiet i mężczyzn;
- przestrzeganie zasad niedyskryminacji, w tym zapewnienie dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

O ile 3 pierwsze z nich są definiowane tak samo w przypadku projektów współfinansowanych ze środków EFS+ oraz EFRR, to podejście do przestrzegania zasady równości kobiet i mężczyzn oraz zasady niedyskryminacji różni się od siebie.

Kryteria projektów współfinansowanych zarówno ze środków EFRR, jak i EFS+:

- Kryterium formalne (EFS+/EFRR): Wsparcie polityki spójności będzie udzielane wyłącznie projektom i Wnioskodawcom oraz Partnerom, którzy przestrzegają przepisów antydyskryminacyjnych, o których mowa w art. 9 ust. 3 Rozporządzenia PE i Rady nr 2021/1060.

Spełnienie kryterium jest oceniane na podstawie oświadczenia oraz zapisów we wniosku o dofinansowanie. Jeśli wnioskodawcą lub partnerem jest jednostka samorządu terytorialnego (lub podmiot przez nią kontrolowany), która podjęła działania dyskryminujące, sprzeczne z zasadami określonymi w art. 9 ust. 3 rozporządzenia nr 2021/1060, wsparcie w ramach polityki spójności nie może być udzielone. Jeśli jednak podjęto skuteczne działania naprawcze, kryterium uznaje się za spełnione, a opis tych działań powinien znaleźć się we wniosku o dofinansowanie. Kryterium dotyczy jednostek samorządu terytorialnego oraz ich jednostek organizacyjnych.

- Kryterium horyzontalne (EFS+) / Kryterium merytoryczne (EFRR): Projekt jest zgodny z Konwencją o Prawach Osób Niepełnosprawnych, sporządzoną w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169, z późn. zm.), w zakresie odnoszącym się do sposobu realizacji, zakresu projektu i wnioskodawcy.

Kryterium jest weryfikowane na podstawie zapisów we wniosku o dofinansowanie projektu. Zgodność projektu z Konwencją o Prawach Osób Niepełnosprawnych, na etapie oceny wniosku należy rozumieć jako brak sprzeczności pomiędzy zapisami projektu a wymogami tego dokumentu lub stwierdzenie, że te wymagania są neutralne wobec zakresu i zawartości projektu.

- Kryterium horyzontalne (EFS+) / Kryterium merytoryczne (EFRR): Projekt jest zgodny z Kartą Praw Podstawowych Unii Europejskiej z dnia 26 października 2012 r. (Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012, str. 391), w zakresie odnoszącym się do sposobu realizacji i zakresu projektu.

Kryterium jest weryfikowane na podstawie zapisów we wniosku o dofinansowanie projektu. Zgodność projektu z Kartą Praw Podstawowych Unii Europejskiej z dnia 26 października 2012 r., na etapie oceny wniosku należy rozumieć jako brak sprzeczności pomiędzy zapisami projektu a wymogami tego dokumentu lub stwierdzenie, że te wymagania są neutralne wobec zakresu i zawartości projektu. Co ważne, kryteria stanowiące załącznik do

każdego z regulaminów oceny wniosków zawierają wskazówkę dla wnioskodawców i oceniających, według której pomocne mogą być dla nich Wytyczne Komisji Europejskiej dotyczące zapewnienia poszanowania Karty praw podstawowych Unii Europejskiej przy wdrażaniu europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych, w szczególności załącznik nr III.

Kryteria projektów współfinansowanych ze środków EFRR:

- Kryterium merytoryczne: Przestrzeganie zasad równości kobiet i mężczyzn (art. 9 ust. 2 Rozporządzenia Parlamentu i Rady (UE) 2021/1060).

W ramach kryterium ocenie podlegać będzie: Czy projekt ma pozytywny wpływ na zasadę równości mężczyzn i kobiet?¹⁰⁰. Kryterium weryfikowane jest na podstawie wniosku o dofinansowanie, załączników, ogólnodostępnych rejestrów i informacji oraz informacji będących w posiadaniu instytucji przeprowadzającej postępowanie lub pozyskanych w toku postępowania w zakresie wyboru.

- Kryterium merytoryczne: Przestrzeganie zasad niedyskryminacji, w tym zapewnienie dostępności dla osób z niepełnosprawnościami (art. 9 ust. 3 Rozporządzenia Parlamentu i Rady (UE) 2021/1060).

W ramach kryterium ocenie podlegać będzie: 1. Czy realizacja projektu nie będzie skutkować jakąkolwiek dyskryminacją ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną? 2. Czy projekt ma pozytywny bądź neutralny wpływ na realizację zasad dostępności dla osób z niepełnosprawnościami zgodnie z Wytycznymi dotyczącymi realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027 w tym czy realizacja projektu uwzględnia działania zgodne z koncepcją uniwersalnego projektowania?¹⁰¹. Kryterium weryfikowane jest na podstawie wniosku o dofinansowanie, załączników, ogólnodostępnych rejestrów i informacji oraz informacji będących w posiadaniu instytucji przeprowadzającej postępowanie lub pozyskanych w toku postępowania w zakresie wyboru.

Kryteria projektów współfinansowanych ze środków EFS+:

- Kryterium horyzontalne: Projekt jest zgodny ze standardem minimum realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn.

Spełnienie kryterium weryfikowane jest na podstawie standardu minimum określonego w Załączniku do Wytycznych dotyczących realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027. Standard minimum składa się z 5 podstawowych kryteriów oceny, dotyczących charakterystyki projektu. Brak uzyskania określonej punktacji w standardzie minimum jest równoznaczny z odrzuceniem wniosku bądź skierowaniem go do negocjacji lub uzupełnienia. Kryterium weryfikowane jest na podstawie zapisów we wniosku o dofinansowanie projektu.

¹⁰⁰ Przez zgodność z tą zasadą należy rozumieć, z jednej strony zaplanowanie takich działań w projekcie, które wpłyną na wyrównywanie szans danej płci będącej w gorszym położeniu (o ile takie nierówności zostały zdiagnozowane w projekcie). Z drugiej strony zaś stworzenie takich mechanizmów, aby na żadnym etapie wdrażania projektu nie dochodziło do dyskryminacji i wykluczenia ze względu na płeć. Dopuszczalne jest także uznanie neutralności projektu w stosunku do zasady równości kobiet i mężczyzn. Decyzja o uznaniu danego projektu za neutralny należy do instytucji oceniającej wniosek o dofinansowanie projektu. O neutralności można mówić jednak tylko wtedy, kiedy we wniosku o dofinansowanie projektu wnioskodawca uzasadni, dlaczego dany projekt nie jest w stanie zrealizować jakichkolwiek działań w zakresie spełnienia ww. zasady, a uzasadnienie to zostanie uznane przez instytucję oceniającą projekt za adekwatne i wystarczające.

¹⁰¹ W przypadku gdy produkty (usługi) projektu nie mają swoich bezpośrednich użytkowników/użytkowniczek (np. automatyczne linie produkcyjne, nowe lub usprawnione procesy technologiczne), dopuszczalne jest uznanie, że mają one charakter neutralny wobec zasady równości szans i niedyskryminacji. Decyzja o uznaniu danego produktu (lub usługi) za neutralny należy do właściwej instytucji, która dokonuje oceny wniosku o dofinansowanie projektów. W przypadku uznania, że dany produkt (lub usługa) jest neutralny, projekt zawierający ten produkt (lub usługę) może być uznany za zgodny z zasadą równości szans i niedyskryminacji. Uznanie neutralności określonych produktów (usług) projektu nie zwalnia jednak beneficjenta ze stosowania standardów dostępności dla realizacji pozostałej części projektu, dla której standardy dostępności mają zastosowanie.

- Kryterium horyzontalne: Projekt jest zgodny z zasadą równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Kryterium jest weryfikowane na podstawie zapisów we wniosku o dofinansowanie projektu. Projekt musi zapewniać dostępność dla wszystkich użytkowników bez jakiegokolwiek dyskryminacji, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, zgodnie z Rozporządzeniem 2021/1060 (w szczególności art. 9), oraz Wytycznymi dotyczącymi realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021–2027¹⁰². Wnioskodawca zobowiązany jest do zapewnienia dostępności oferowanego wsparcia zgodnie ze standardami dostępności, które stanowią załącznik do ww. Wytycznych i/lub zgodnie z wymogami określonymi w regulaminie wyboru projektów.

¹⁰² Kryterium zawiera dodatkowo informację, że: Zasada równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, umożliwia wszystkim osobom sprawiedliwe i pełne uczestnictwo we wszystkich dziedzinach życia na jednakowych zasadach, bez względu na ich płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Projekt powinien mieć pozytywny wpływ na realizację zasady, przez co należy rozumieć zapewnienie dostępności do oferowanego w projekcie wsparcia i rekrutacji dla wszystkich uczestników/uczestniczek tych procesów oraz zapewnienie dostępności do tych wszystkich produktów projektu (w tym także usług), które nie zostały uznane za neutralne oraz zapewnienie dostępnych form komunikacji z biurem projektu i informacji o projekcie dla wszystkich ich użytkowników/użytkowniczek – zgodnie ze standardami dostępności dla polityki spójności 2021–2027.

Kryteria zindywidualizowane, dopasowane do obszaru interwencji:

Poza powyższymi kryteriami oceny wspólnymi dla wszystkich regulaminów wyboru projektów w FEL 2021-2027, w poszczególnych regulaminach pojawiają się także kryteria ukierunkowane na uwzględnienie w interwencji przedstawicieli grup defaworyzowanych, zindywidualizowane pod kątem specyfiki konkretnych naborów¹⁰³.

Poniżej ich przykłady:

- Kryterium trafności merytorycznej: Wdrożenie innowacji nakierowanej na zapewnienie dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Ocenie podlega czy projekt dotyczy wdrożenia innowacji produktowej lub procesowej nakierowanej na zapewnienie dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami zgodnie z zapisami ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami oraz Wytocznymi dotyczącymi realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027 w tym załącznikiem nr 2 Standardy dostępności dla polityki spójności 2021-2027.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 1.3 Badania i innowacje w sektorze przedsiębiorstw (typ projektu 3) programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 - [Załącznik do Uchwały nr 201/2025 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 17 marca 2025 r.](#)

- Kryteria trafności merytorycznej (premiujące, punktowe): Oddziaływanie na zasadę równości szans i niedyskryminacji.

Kryterium punktuje działania na rzecz równości szans i niedyskryminacji. Metody pomiaru: 1. W ramach projektu planuje się realizację działań w zakresie dostosowania infrastruktury dla osób ze specjalnymi potrzebami wykraczające poza obowiązujące wymogi przepisów prawa, innych aniżeli wskazane jako dobre praktyki dla standardu architektonicznego w załączniku nr 2 Standardy dostępności dla polityki spójności 2021-2027 Wytocznymi dotyczącymi realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027, w wersji obowiązującej na dzień ogłoszenia naboru – 5 pkt. 2. Wnioskodawca lub partner projektu posiada certyfikat dostępności – 5 pkt.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 3.10 Ochrona bioróżnorodności na obszarach poza formami ochrony przyrody (typ projektu 1-9) programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – konkurencyjny sposób wyboru projektów. - [Załącznik do Uchwały nr 148/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 27 maja 2024 r.](#)

a także: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 3.9 Ochrona bioróżnorodności na obszarach objętych formami ochrony przyrody (typ projektu 1-7,9,10) programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – konkurencyjny sposób wyboru projektów - [Załącznik do Uchwały nr 179/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 2 grudnia 2024 r.](#)

- Kryterium specyficzne (dostępu): Zakres wsparcia: Projekt zakłada realizację badania w zakresie dobrych praktyk wyrównywania szans i zapobiegania dyskryminacji, ze szczególnym uwzględnieniem grup defaworyzowanych i w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy.

¹⁰³ W analizie nie wymieniono kryteriów wprost wynikających z obszaru interwencji projektu, np.

- w ramach Działania 8.3 Integracja społeczno-gospodarcza obywateli państw trzecich, kryteria oceniające, czy wsparcie będzie kierowane do cudzoziemców (tj. pośrednio także osób narażonych na dyskryminację ze względu na rasę, narodowość, pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd);
- Efektywność kosztowa wsparcia 1 użytkownika infrastruktury edukacji ogólnej (osoby z niepełnosprawnościami korzystającej ze wspartego, dostosowanego obiektu). W ramach kryterium premiowane będą projekty wykazujące najlepszą relację wnioskowanego dofinansowania UE do zadeklarowanej wartości docelowej wskaźnika: Liczba osób z niepełnosprawnościami korzystających ze wspartych, dostosowanych obiektów. – Działanie 7.2.

Ocenie podlegają zaplanowane do realizacji zadania w odniesieniu do potrzeb instytucji i służb rynku pracy. Kryterium zostanie zweryfikowane na podstawie zapisów we wniosku o dofinansowanie projektu.

Źródło: Kryteria wyboru projektów Działanie 9.3 Wsparcie instytucji rynku pracy (typ 3) – [Załącznik do Uchwały nr 208/2025 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 17 marca 2025 r.](#)

- Kryterium trafności merytorycznej: Oddziaływanie na zasadę równości szans i niedyskryminacji.

Kryterium punktuje to, czy w ramach projektu planuje się realizację działań w zakresie dostosowania infrastruktury dla osób ze specjalnymi potrzebami wykraczające poza obowiązujące wymogi przepisów prawa. Spełnienie kryterium weryfikowane będzie na podstawie zapisów wniosku o dofinansowanie oraz dokumentacji składanej wraz z wnioskiem o dofinansowanie na etapie aplikowania o środki.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 4.1 Wspieranie efektywności energetycznej w budynkach – [Załącznik do Uchwały nr 93/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 15 stycznia 2024 r.](#)

- Kryterium trafności merytorycznej: Charakter szkoły, placówki oświatowej objętej projektem.

Kryterium premiuje projekty realizowane w szkołach posiadających w momencie składania wniosku o dofinansowanie projektu status szkoły ogólnodostępnej, szkoły ogólnodostępnej z oddziałami integracyjnymi lub szkoły integracyjnej. Co ciekawe, szkoły z oddziałami integracyjnymi oraz szkoły integracyjne otrzymują mniej punktów dodatkowych (5) niż szkoły ogólnodostępne (10).

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 7.2 Infrastruktura edukacji ogólnej typ projektu 1,2 programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – [Załącznik do Uchwały nr 63/2023 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 10 lipca 2023 r.](#)

- Kryterium trafności merytorycznej: Skuteczność docierania do osób (uczniów) ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi (w tym z niepełnosprawnościami).

W ramach kryterium mierzona jest zdolność projektu do wsparcia uczniów ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi (w tym z niepełnosprawnościami), ocena dotyczy wartości wskaźnika liczby osób ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi (w tym z niepełnosprawnościami) objętych projektem w stosunku do liczebności osób z grupy docelowej, tj. wszystkich uczniów danej placówki. Kryterium zostanie zweryfikowane na podstawie zapisów we wniosku o dofinansowanie projektu oraz dokumentacji składanej wraz z wnioskiem o dofinansowanie na etapie aplikowania o środki.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 7.2 Infrastruktura edukacji ogólnej typ projektu 1,2 programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 - [Załącznik do Uchwały nr 63/2023 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 10 lipca 2023 r.](#)

Kryterium trafności merytorycznej: Niwelowanie różnic w dostępie do obiektów/pomocy edukacyjnych dla dzieci z niepełnosprawnością.

W ramach kryterium ocenie podlegać będą wszelkie udogodnienia dla dzieci z niepełnosprawnością. Metody pomiaru:

1. Realizacja projektu w oparciu o wszystkie standardy zdefiniowane w Modelu Dostępnej Szkoły (aktualnym na dzień ogłoszenia naboru) dla poziomu zaawansowanego przygotowania infrastruktury pod kątem dostępności dla uczniów, nauczycieli, rodziców i członków społeczności lokalnej z niepełnosprawnościami (obszar architektoniczny) oraz dostępności poszczególnych pomieszczeń i ich wyposażenia dla uczniów i nauczycieli z niepełnosprawnościami (obszar techniczny),
2. W projekcie zastosowane będą udogodnienia dla osób z niepełnosprawnością wewnątrz budynku, jak i na zewnątrz (tj. między innymi: windy, pochylnie) wraz z przystosowaniem sprzętu dla osób niepełnosprawnych z różnym stopniem niepełnosprawności,
3. Projekt zakłada dostosowanie wnętrza budynku do potrzeb osób z niepełnosprawnością wraz ze sprzętem dla osób z różnym stopniem niepełnosprawności,
4. Projekt zakłada zakup sprzętu przystosowanego dla osób z ograniczoną zdolnością ruchową oraz do potrzeb osób niesłyszących lub słabosłyszących, osób niewidomych lub słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną albo z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera.

Spełnienie kryterium weryfikowane będzie na podstawie zapisów wniosku o dofinansowanie, dokumentacji składanej wraz z wnioskiem o dofinansowanie.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 7.2 Infrastruktura edukacji ogólnej typ projektu 1,2 programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – [Załącznik do Uchwały nr 63/2023 Komitetu Monitorującego Fundusze dla Lubelskiego 2021– 2027 z dnia 10 lipca 2023 r.](#)

- Kryterium trafności merytorycznej: Skuteczność docierania do grup defaworyzowanych.

W ramach kryterium mierzona jest zdolność projektu do wsparcia osób wykluczonych/zagrożonych wykluczeniem spośród całej, zidentyfikowanej na obszarze oddziaływania projektu grupy docelowej osób wykluczonych/zagrożonych wykluczeniem. Ocena w ramach kryterium dotyczyć będzie wartości wskaźnika liczby osób objętych projektem w stosunku do liczebności osób z grupy docelowej. Kryterium zostanie zweryfikowane na podstawie zapisów we wniosku o dofinansowanie projektu oraz dokumentacji składanej wraz z wnioskiem o dofinansowanie na etapie aplikowania o środki, w tym w Studium Wykonalności oraz analizie skuteczności docierania do grup defaworyzowanych.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 7.6 Infrastruktura usług i integracji społecznej typ projektu 1, 2 programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 - [Załącznik do Uchwały nr 154/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie z dnia 17 czerwca 2024 r.](#)

- Kryterium trafności merytorycznej: Oddziaływanie na zasadę równości szans i niedyskryminacji.

W ramach kryterium punktuje się:

- realizację działań w zakresie dostosowania infrastruktury dla osób ze specjalnymi potrzebami wykraczające poza obowiązujące wymogi przepisów prawa. Spełnienie kryterium weryfikowane będzie na podstawie zapisów wniosku o dofinansowanie oraz dokumentacji składanej wraz z wnioskiem o dofinansowanie na etapie aplikowania o środki,
- Wnioskodawca lub partner projektu posiada certyfikat dostępności.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 7.6 Infrastruktura usług i integracji społecznej typ projektu 1, 2 programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 - [Załącznik do Uchwały nr 154/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie z dnia 17 czerwca 2024 r.](#)

- Kryterium specyficzne (dostępu): Grupa docelowa: Grupą docelową Inicjatywy Alma są osoby w wieku 18-29 lat należące do kategorii NEET, w tym w szczególności osoby znajdujące się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy, np. osoby z niepełnosprawnością, osoby długotrwale bezrobotne, obywatele państw trzecich, osoby zagrożone wykluczeniem społecznym.

Ocenie podlegać będą zapisy we wniosku o dofinansowanie projektu wskazujące, iż wsparciem w projekcie objęta jest grupa docelowa wskazana w Wytycznych dotyczących realizacji projektów z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w regionalnych programach na lata 2021-2027.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 9.2 Aktywizacja zawodowa programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – Załącznik do Uchwały nr 131/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 25 marca 2024 r.

- Kryterium trafności merytorycznej: Oddziaływanie na ochronę środowiska oraz zasadę równości szans i niedyskryminacji.

Kryterium punktuje liczne działania na rzecz realizacji zrównoważonego rozwoju, w tym w szczególności wykorzystanie nowoczesnych, energooszczędnych rozwiązań technicznych i technologicznych, zastosowanie technologii przyjaznych środowisku przyrodniczemu a także to czy w ramach projektu przygotowane zostaną interfejsy i treści systemów informatycznych w taki sposób, który ułatwi dostęp zmarginalizowanych grup społecznych (np. osób z niepełnosprawnościami) ponad minimalne wymagania (poziom AA) określone w Wytycznych dla dostępności treści internetowych 2.1 stanowiące załącznik do ustawy z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (Dz. U. 2023 poz. 82).

Źródło: Kryteria wyboru projektów dla Działania 2.1 Cyfrowe Lubelskie typ projektu 3: Rozwój, modernizacja i integracja danych geodezyjnych zasobów powiatowych oraz zasobów wojewódzkich, ich udostępnienie w celu tworzenia związanych z nimi usług cyfrowych, programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027– tryb niekonkurencyjny - [Załącznik do Uchwały nr 20/2023 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 17 kwietnia 2023 r.](#)

- Kryterium trafności merytorycznej: Oddziaływanie na zasadę równości szans i niedyskryminacji.

Kryterium punktuje działania na rzecz równości szans i niedyskryminacji. Metody pomiaru: 1. W projekcie zastosowano rozwiązania ułatwiające dostęp odbiorcom za pomocą narzędzi i usług cyfrowych, ze szczególnych uwzględnieniem integracji osób znajdujących się w trudniejszej sytuacji; 2. W ramach projektu planuje się realizację działań w zakresie dostosowania infrastruktury dla osób ze specjalnymi potrzebami wykraczające poza obowiązujące wymogi przepisów prawa, innych aniżeli wskazane jako dobre praktyki dla standardu architektonicznego w załączniku nr 2 Standardy dostępności dla polityki spójności 2021-2027 Wytycznych dotyczących realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027, w wersji obowiązującej na dzień ogłoszenia naboru.

Spełnienie kryterium weryfikowane będzie na podstawie zapisów wniosku o dofinansowanie oraz dokumentacji składanej wraz z wnioskiem o dofinansowanie na etapie aplikowania o środki.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 7.9 Zrównoważony rozwój dziedzictwa kulturowego, typ projektu 1a-c,2a-c,3,4,5,6,7 programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – konkurencyjny sposób wyboru projektów - [Załącznik do Uchwały nr](#)

162/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 19 września 2024 r.

- Kryterium trafności merytorycznej: Oddziaływanie na ochronę środowiska oraz zasadę równości szans i niedyskryminacji.

Kryterium punktuje działania na rzecz realizacji zrównoważonego rozwoju, oraz to, czy SUMP uwzględniać będzie rozwiązania umożliwiające korzystanie z systemu transportowego osobom ze specjalnymi potrzebami wykraczające poza obowiązujące wymogi przepisów prawa.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 5.3 Wspieranie strategii niskoemisyjnych, typ projektu 1 programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – konkurencyjny sposób wyboru projektów. - [Załącznik do Uchwały nr 12/2023 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 15 marca 2023 r.](#)

- Kryterium specyficzne (dostępu): Diagnoza potrzeb: Działania w ramach projektu powinny mieć charakter zindywidualizowany i dostosowany do zdiagnozowanych, specyficznych potrzeb grup docelowych, jak również zaplanowane przy znacznym stopniu partycypacji grup docelowych: • mniejszości narodowe/ etniczne, • osoby należące do społeczności marginalizowanych, w tym Romowie oraz ich dzieci, • społeczności lokalne. Kryterium wynika z zapisów programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027.

Kryterium zostanie zweryfikowane na podstawie zapisów we wniosku o dofinansowanie projektu. Ocenie podlegać będą zapisy potwierdzające zindywidualizowany charakter działań. Zastosowana analiza pozwoli na dopasowanie oferty pomocy w taki sposób, aby odpowiadała na rzeczywiste potrzeby danego uczestnika projektu. Kryterium ma zastosowanie do typów projektu nr: 1-6.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 8.4 Integracja społeczno-gospodarcza społeczności marginalizowanych programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 - [Załącznik do Uchwały nr 90/2023 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 27 listopada 2023 r.](#)

- Kryterium premiujące Grupa docelowa: Osoby należące do społeczności romskiej stanowią co najmniej 50% uczestników projektu.

Kryterium zostanie zweryfikowane na podstawie zapisów we wniosku o dofinansowanie projektu. Ocena spełnienia kryterium odbywa się na początku podczas oceny formalno-merytorycznej wniosku o dofinansowanie projektu¹⁰⁴.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 8.4 Integracja społeczno-gospodarcza społeczności marginalizowanych programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 - [Załącznik do Uchwały nr 90/2023 KM Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z 27 listopada 2023 r.](#)

- Kryterium trafności merytorycznej: Oddziaływanie na zasadę równości szans i niedyskryminacji.

Kryterium punktuje działania na rzecz równości szans i niedyskryminacji. Metody pomiaru: 1. W ramach projektu zastosowane zostaną rozwiązania spoza zakresu ustawy o dostępności wskazane w Standardzie dostępności szpitali opracowanych w ramach rządowego programu

¹⁰⁴ Dokument zawiera też dodatkowe zapisy: Kryterium wynika z zapisów Umowy Partnerstwa dla realizacji polityki spójności 2021-2027 w Polsce oraz programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027. Istotną kwestię w zakresie włączenia społecznego stanowi integracja społeczno-gospodarcza społeczności marginalizowanych, a w Polsce dotyczy to m.in. społeczności romskiej. Realizując cele szczegółowe w obszarze włączenia społecznego, szczególny nacisk kładziony jest na skierowanie wsparcia społeczności romskiej.

„Dostępność Plus” – 2 pkt; 2. W ramach projektu planuje się realizację działań w zakresie dostosowania infrastruktury dla osób ze specjalnymi potrzebami wykraczające poza obowiązujące wymogi przepisów prawa, inne niż wskazane w Standardzie dostępności szpitali opracowanych w ramach rządowego programu „Dostępność Plus” – 2 pkt.

Źródło: Kryteria wyboru projektów dla Działania 7.8 Infrastruktura ochrony zdrowia, typ projektu 3. Wsparcie procesu deinstytucjonalizacji usług zdrowotnych w zakresie opieki długoterminowej świadczonej w formie środowiskowej (w tym dziennej, domowej, paliatywnej i hospicyjnej) oraz środowiskowej opieki psychiatrycznej i Centrów Zdrowia Psychicznego poprzez budowę, przebudowę i modernizację obiektów infrastruktury ochrony zdrowia i/lub ich wyposażenie, m.in. w sprzęt medyczny, programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – tryb niekonkurencyjny – [Załącznik do Uchwały nr 81 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 27 listopada 2023 r.](#)

- Kryterium trafności merytorycznej: Oddziaływanie na zasadę równości szans i niedyskryminacji.

Kryterium punktuje działania na rzecz równości szans i niedyskryminacji, w tym to, czy:

- planuje się realizację działań w zakresie dostosowania infrastruktury dla osób ze specjalnymi potrzebami wykraczające poza obowiązujące wymogi przepisów prawa
- zastosowane zostaną rozwiązania określone w wymaganiach dodatkowych określonych w standardach dostępności POZ w ramach rządowego programu „Dostępność Plus.

Kryterium zostanie zweryfikowane na podstawie zapisów we wniosku o dofinansowanie projektu oraz dokumentacji składanej wraz z wnioskiem o dofinansowanie na etapie aplikowania o środki.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 7.8 Infrastruktura ochrony zdrowia typ projektu 1,2,3 programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – tryb konkurencyjny - [Załącznik do Uchwały 94/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 15 stycznia 2024 r.](#)

- Kryterium trafności merytorycznej: Oddziaływanie na zasadę równości szans i niedyskryminacji.

Kryterium punktuje działania podjęte na rzecz równości szans i niedyskryminacji w tym to, czy:

- zastosowano rozwiązania ułatwiające dostęp odbiorcom za pomocą narzędzi i usług cyfrowych, ze szczególnym uwzględnieniem integracji osób znajdujących się w trudniejszej sytuacji tj. osób ze szczególnymi potrzebami;
- planuje się realizację działań w zakresie dostosowania infrastruktury dla osób ze specjalnymi potrzebami wykraczające poza obowiązujące wymogi Wytocznych dotyczących realizacji zasad równościowych w ramach Funduszy unijnych na lata 2021-2027;
- Wnioskodawca i/lub partner projektu posiada certyfikat dostępności.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 7.10 Turystyczne Lubelskie, typ projektu 1,2,3 programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – konkurencyjny sposób wyboru projektów - [Załącznik do Uchwały nr 112/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 19 lutego 2024 r.](#)

- Kryterium trafności merytorycznej: Tabor kolejowy spełnia wymagania interoperacyjności (TSI).

W ramach kryterium weryfikowane będzie, czy projekt uwzględnia rozwiązania zgodne z wymogami TSI, w tym z Rozporządzeniem Komisji (UE) nr 1300/2014 r. z dnia 18 listopada 2014 r. w sprawie technicznych specyfikacji interoperacyjności odnoszących się do dostępności systemu kolei Unii dla osób z niepełnosprawnością i osób o ograniczonej

możliwości poruszania się (Dz. U. UE. L. z 2014 r. Nr 356, str. 110 z późn. zm.). Projekty nie wpływające na poprawę dostępności taboru oraz warunków podróżowania dla tych osób nie otrzymają wsparcia. Spełnienie kryterium weryfikowane będzie na podstawie zapisów wniosku o dofinansowanie oraz dokumentacji składanej wraz z wnioskiem o dofinansowanie na etapie aplikowania o środki.

Źródło: Kryteria wyboru projektów dla Działania 6.2 Kolejowy transport zbiorowy, typ projektu 1 programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 niekonkurencyjny sposób wyboru projektów. - [Załącznik do Uchwały nr 110/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 19 lutego 2024 r.](#)

- Kryterium trafności merytorycznej: Oddziaływanie na ochronę środowiska i inne polityki horyzontalne.

Kryterium punktuje działania na rzecz realizacji zrównoważonego rozwoju oraz działania na rzecz równości szans i niedyskryminacji, w tym:

- w zakupionym/zmodernizowanym taborze wydzielony zostanie wielofunkcyjny, przedziałowy wagon o podwyższonym standardzie, z wydzielonymi przedziałami rodzinnymi i przedziałem dla osób z niepełnosprawnościami, w tym poruszających się na wózkach;
- zakupiony/zmodernizowany tabor wyposażony zostanie w kontrastowe drzwi wejściowe, klamki, poręcze oraz przyciski, umiejscowione na wysokości odpowiedniej dla pasażera poruszającego się na wózku inwalidzkim.

Źródło: Kryteria wyboru projektów dla Działania 6.2 Kolejowy transport zbiorowy, typ projektu 1 programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 niekonkurencyjny sposób wyboru projektów - [Załącznik do Uchwały nr 110/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 19 lutego 2024 r.](#)

- Kryterium trafności merytorycznej: Oddziaływanie na zasadę równości szans i niedyskryminacji.

Kryterium punktuje realizację działań w zakresie dostosowania infrastruktury dla osób ze specjalnymi potrzebami wykraczające poza obowiązujące wymogi przepisów prawa.

Kryterium zostanie zweryfikowane na podstawie zapisów we wniosku o dofinansowanie projektu oraz dokumentacji składanej wraz z wnioskiem o dofinansowanie na etapie aplikowania o środki.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 7.8 Działania 7.8 Infrastruktura ochrony zdrowia (typ projektu 2, 3, 4) programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – konkurencyjny sposób wyboru projektów – [Załącznik do Uchwały nr 118/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 19 lutego 2024 r.](#)

- Kryterium specyficzne (dostępu): Diagnoza potrzeb: Udzielenie wsparcia w ramach projektu jest poprzedzone pogłębioną analizą umiejętności, predyspozycji i problemów zawodowych danego uczestnika projektu m.in. poprzez opracowanie/aktualizację dla każdego uczestnika projektu Indywidualnego Planu Działania.

Ocenie podlegać będą zapisy we wniosku o dofinansowanie projektu wskazujące, iż konkretna propozycja wsparcia jest poprzedzona indywidualną diagnozą tak, aby pomoc dla uczestnika była skuteczna i zasadna¹⁰⁵. Kryterium zostanie zweryfikowane na podstawie zapisów we wniosku o dofinansowanie projektu.

¹⁰⁵ Opis kryterium zawiera dodatkowo informacje: Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2023 r., poz. 735 z późn. zm.) obligatoryjne jest objęcie Indywidualnym Planem Działania (IPD),

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 9.1 Aktywizacja zawodowa - projekty PUP programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – [Załącznik do Uchwały nr 189/2025 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 6 lutego 2025 r.](#)

- Kryteria specyficzne (dostępu): Diagnoza potrzeb Wsparcie oferowane w ramach projektu powinno mieć charakter zindywidualizowany i dostosowany do zdiagnozowanych potrzeb uczestnika projektu.

Opis kryterium jak wyżej.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 9.2 Aktywizacja zawodowa (typ projektu nr 1) - [Załącznik do Uchwały nr 131/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 25 marca 2024 r.](#)

- Kryterium trafności merytorycznej: Oddziaływanie na zasadę równości szans i niedyskryminacji.

Kryterium punktuje działania na rzecz równości szans i niedyskryminacji, w tym:

- zakupiony/zmodernizowany tabor wyposażony zostanie w kontrastowe drzwi wejściowe, klamki, poręcze oraz przyciski, umiejscowione na wysokości odpowiedniej dla pasażera poruszającego się na wózku inwalidzkim;
- stosowanie tablic informacji pasażerskiej (system informacji pasażerskiej SIP) wyposażonych w komunikaty głosowe uruchamiane poprzez naciśnięcie przycisku pod tablicą. Spełnienie kryterium weryfikowane będzie na podstawie zapisów wniosku o dofinansowanie oraz dokumentacji składanej wraz z wnioskiem o dofinansowanie na etapie aplikowania o środki.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 6.3 Publiczny autobusowy transport zbiorowy typ projektu 1, 2, 3 - [Załącznik do Uchwały nr 149/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 27 maja 2024 r.](#)

- Kryteria trafności merytorycznej (premiujące, punktowe): Oddziaływanie na zasadę równości szans i niedyskryminacji.

Kryterium punktuje czy w projekcie zastosowano rozwiązania wskazane jako dobre praktyki w standardach transportowych w załączniku (Załącznik nr 2 Standardy dostępności dla polityki spójności 2021-2027) Wytycznych dotyczących realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027. Spełnienie kryterium weryfikowane będzie na podstawie zapisów wniosku o dofinansowanie oraz dokumentacji składanej wraz z wnioskiem o dofinansowanie na etapie aplikowania o środki.

Kryteria wyboru projektów dla Działania 6.1 Poprawa regionalnej dostępności transportowej (typ projektu 1, 2) – [Załącznik do Uchwały nr 196/2025 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 17 marca 2025 r.](#)

- Kryteria trafności merytorycznej (premiujące, punktowe): Oddziaływanie na zasadę równości szans i niedyskryminacji.

o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 10a i art. 34a niniejszej ustawy, każdego uczestnika projektu. Opracowanie IPD dostosowane jest do indywidualnych potrzeb i możliwości bezrobotnego lub poszukującego pracy, z uwzględnieniem jego wykształcenia, doświadczenia zawodowego oraz możliwości podjęcia pracy lub działalności gospodarczej. Zastosowana analiza pozwoli na dopasowanie oferty pomocy w taki sposób, aby odpowiadała na rzeczywiste potrzeby danego uczestnika projektu. Każdy z uczestników projektu powinien otrzymać ofertę wsparcia obejmującą wszystkie formy wsparcia, które zostaną zidentyfikowane jako celowe do poprawy jego sytuacji na rynku pracy lub uzyskania zatrudnienia.

Kryterium punktuje:

- rozwiązania wskazane jako dobre praktyki dla standardu architektonicznego w załączniku (Załącznik nr 2. Standardy dostępności dla polityki spójności 2021-2027) do Wytycznych dotyczących realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027;
- realizację działań w zakresie dostosowania infrastruktury dla osób ze specjalnymi potrzebami wykraczające poza obowiązujące wymogi przepisów prawa, innych aniżeli wskazane jako dobre praktyki dla standardu architektonicznego w załączniku nr 2 Standardy dostępności dla polityki spójności 2021-2027 Wytycznych dotyczących realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027, w wersji obowiązującej na dzień ogłoszenia naboru;
- Wnioskodawca i/lub partner projektu posiada certyfikat dostępności – 2 pkt.

Spełnienie kryterium weryfikowane będzie na podstawie zapisów wniosku o dofinansowanie projektu, dokumentacji składanej wraz z wnioskiem o dofinansowanie projektu.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 11.05 Ochrona dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwo i rozwój zrównoważonej turystyki obszarów innych niż miejskie (typ projektu 1,2,3,4) programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 –sposób konkurencyjny - [Załącznik do Uchwały nr 199/2025 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 17.03.2025 r.](#)

- Kryteria trafności merytorycznej (premiujące, punktowe): Wpływ na oszczędność zasobów oraz jakość użytkowania.

Kryterium punktuje zastosowane w ramach projektu rozwiązania pozwalające na oszczędność na etapie utrzymania inwestycji, jak i mające wpływ na jakość użytkowania, w tym:

- wpływ na zwiększenie poczucie bezpieczeństwa mieszkańców i porządku publicznego poprzez zagospodarowanie przestrzeni międzyblokowych, deptaków, parków, rynków, skwerów np. budowa/rozbudowa monitoringu, oświetlenia;
- zwiększenie dostępności przestrzeni publicznych i likwiduje bariery architektoniczne i przestrzenne w celu stworzenia atrakcyjnych i funkcjonalnych przestrzeni publicznych i poprawy ich bezpieczeństwa;
- wsparcie działań społecznych obejmujących m.in. inwestycje na rzecz aktywnego włączenia społecznego.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 11.05 Ochrona dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwo i rozwój zrównoważonej turystyki obszarów innych niż miejskie (typ projektu 1,2,3,4) programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 –sposób konkurencyjny - [Załącznik do Uchwały nr 199/2025 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 17.03.2025 r.](#)

- Kryteria trafności merytorycznej (premiujące, punktowe): Oddziaływanie projektu na otoczenie.

W ramach kryterium premiuje się rozwiązania wpływające na zrównoważony rozwój obszarów w zakresie ochrony dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwa i rozwój turystyki, w tym to, że projekt zawiera rozwiązania w zakresie architektonicznego rozplanowania terenu w taki sposób, aby jak najbardziej zminimalizować ryzyko zagrożenia przestępstwem na danym obszarze i zmniejszyć zarówno skalę przestępczości, jak też sam strach przed nią (tj. np. likwidację wysokich ogrodzeń, płotów na rzecz wyodrębnienia terenu poprzez bariery symboliczne (np. inny kolor kostki brukowej, znak, napis), rozgraniczenie przestrzeni poprzez postawienie doniczek z kwiatami, wkomponowanie w teren pasa zieleni).

Spełnienie kryterium weryfikowane będzie na podstawie zapisów wniosku o dofinansowanie projektu oraz dokumentacji składanej wraz z wnioskiem o dofinansowanie projektu na etapie aplikowania o środki.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 11.05 Ochrona dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwo i rozwój zrównoważonej turystyki obszarów innych niż miejskie (typ projektu 1,2,3,4) programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 –sposób konkurencyjny –[Załącznik do Uchwały nr 199/2025 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 17 marca 2025 r.](#)

- Kryteria trafności merytorycznej: Oddziaływanie na zasadę równości szans i niedyskryminacji.

Kryterium punktuje działania na rzecz równości szans i niedyskryminacji:

- rozwiązania ułatwiające dostęp odbiorcom za pomocą narzędzi i usług cyfrowych, ze szczególnych uwzględnieniem integracji osób znajdujących się w trudniejszej sytuacji;
- realizację działań w zakresie dostosowania infrastruktury dla osób ze szczególnymi potrzebami wykraczające poza obowiązujące wymogi przepisów prawa;
- Wnioskodawca lub partner projektu posiada certyfikat dostępności – 1 pkt.

Źródło: Kryteria wyboru projektów dla 11.6 Ochrona dziedzictwa kulturowego obszarów innych niż miejskie (typ projektu 1) programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 sposób konkurencyjny programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – sposób konkurencyjny - [Załącznik do Uchwały nr 200/2025 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 17 marca 2025 r.](#)

- Kryteria premiujące: Preferowana grupa wsparcia.

Co najmniej 20% grupy docelowej w projekcie będą stanowiły osoby spełniające co najmniej jedną z poniższych przesłanek:

- doświadczające wielokrotnego wykluczenia społecznego rozumianego jako wykluczenie z powodu więcej niż jednej z przesłanek kwalifikujących je do wsparcia w projekcie, o których mowa w pkt 1, lub spełniające więcej niż jedną przesłankę określoną w art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2023 r. poz. 901 z późn. zm.)²⁴;
 - znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, zgodnie z posiadanym orzeczeniem wydanym przez zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności;
 - z niepełnosprawnością sprzężoną, osoby z chorobami psychicznymi, osoby z niepełnosprawnością intelektualną i osoby z całościowymi zaburzeniami rozwojowymi (w rozumieniu zgodnym z Międzynarodową Statystyczną Klasyfikacją Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD10); – korzystające z programu Fundusze Europejskie Pomoc Żywnościowa; – opuszczające placówki opieki instytucjonalnej;
 - wykluczone komunikacyjnie, co oznacza osoby zamieszkujące na obszarach, na których brakuje transportowych połączeń publicznych;
 - osoby, które opuściły jednostki penitencjarne w terminie ostatnich 12 miesięcy.
- Kryterium wynika z zapisów Wytycznych dotyczących realizacji projektów z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w regionalnych programach na lata 2021-2027²⁵.

Ocenie podlegać będą zapisy potwierdzające, że wsparcie w projektach dotyczących aktywnej integracji dedykowane będzie uczestnikom wykluczonym lub zagrożonym wykluczeniem społecznym. Kryterium zostanie zweryfikowane na podstawie zapisów we wniosku o dofinansowanie projektu.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 8.1 Aktywizacja społeczna i zawodowa (typ projektu nr 2, 3, 4 - [Załącznik do Uchwały nr 141/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 22 kwietnia 2024 r.](#)

- Kryteria trafności merytorycznej: Oddziaływanie na zasadę równości szans i niedyskryminacji.

Kryterium punktuje działania na rzecz równości szans i niedyskryminacji:

- rozwiązania wskazane jako dobre praktyki dla standardu architektonicznego w załączniku nr 2. Standardy dostępności dla polityki spójności 2021-2027 do Wytocznych dotyczących realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027,
- realizacja działań w zakresie dostosowania infrastruktury dla osób ze specjalnymi potrzebami wykraczające poza obowiązujące wymogi przepisów prawa, innych aniżeli wskazane jako dobre praktyki dla standardu architektonicznego w załączniku nr 2 Standardy dostępności dla polityki spójności 2021-2027 Wytocznych dotyczących realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027, w wersji obowiązującej na dzień ogłoszenia naboru.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 7.3 Infrastruktura kształcenia zawodowego i ustawicznego (typ projektu 1, 2, 3, 4) programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – konkurencyjny sposób wyboru projektów - [Załącznik do Uchwały nr 138/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego z dnia 22 kwietnia 2024 r.](#)

oraz: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 7.4 Infrastruktura szkół wyższych (typ projektu 1, 2) programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – konkurencyjny sposób wyboru projektów – [Załącznik do Uchwały nr 139/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego z dnia 22 kwietnia 2024 r.](#)

- Kryteria trafności merytorycznej (premiujące, punktowe): Oddziaływanie na zasadę równości szans i niedyskryminacji.

Kryterium punktuje działania na rzecz równości szans i niedyskryminacji:

- realizację działań w zakresie dostosowania infrastruktury dla osób ze specjalnymi potrzebami wykraczające poza obowiązujące wymogi przepisów prawa*;
- rozwiązania ułatwiające dostęp odbiorcom za pomocą narzędzi i usług cyfrowych, ze szczególnym uwzględnieniem integracji osób znajdujących się w trudniejszej sytuacji;
- Wnioskodawca lub partner projektu posiada certyfikat dostępności – 1 pkt.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 11.4 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów innych niż miejskie, typ projektu 1 programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – konkurencyjny sposób wyboru projektów – [Załącznik do Uchwały nr 114/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 19 lutego 2024 r.](#)

oraz Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 11.1 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich, typ projektu 1 programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – konkurencyjny sposób wyboru projektów - [Załącznik do Uchwały nr 113/2024](#)

[Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 19 lutego 2024 r.](#) innych aniżeli wskazane jako dobre praktyki dla standardu architektonicznego w załączniku nr 2 Standardy dostępności dla polityki spójności 2021-2027 Wytocznych dotyczących realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027, w wersji obowiązującej na dzień ogłoszenia naboru

oraz Kryteria wyboru projektów dla Działania 11.4 Rewitalizacja obszarów innych niż miejskie (typ projektu 1) Priorytetu XI Rozwój zrównoważony terytorialnie programu

Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – niekonkurencyjny sposób wyboru projektu - [Załącznik do Uchwały nr 163/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 19 września 2024 r.](#)

- Kryteria trafności merytorycznej (premiujące, punktowe) - Wpływ na jakość życia mieszkańców.

Kryterium punktuje rozwiązania poprawiające ogólne warunki życia lokalnej społeczności, dotyczące zarówno redukowania zjawisk niepożądanych, jak i działań przynoszących poprawę istotnych czynników wyznaczających jakość życia, a pozostające poza sferą wpływu zwykłych mieszkańców (osób prywatnych):

- Projekt stwarza warunki dla aktywności i rekreacji plenerowej mieszkańców, korzystnie wpływającej na ich stan zdrowia;
- Projekt stwarza możliwości rozwoju kompetencji społecznych mieszkańców i wykorzystania ich talentów;
- Projekt przyczynia się do ochrony i wzmocnienia dziedzictwa materialnego i niematerialnego społeczności lokalnej;
- Projekt przyczyni się do włączenia osób niesamodzielnych, o ograniczonej sprawności.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 11.4 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów innych niż miejskie, typ projektu 1 programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – konkurencyjny sposób wyboru projektów - [Załącznik do Uchwały nr 114/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 19 lutego 2024 r.](#)

oraz Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 11.1 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich, typ projektu 1 programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – konkurencyjny sposób wyboru projektów – [Załącznik do Uchwały nr 113/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 19 lutego 2024 r.](#)

oraz Kryteria wyboru projektów dla Działania 11.4 Rewitalizacja obszarów innych niż miejskie (typ projektu 1) Priorytetu XI Rozwój zrównoważony terytorialnie programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – niekonkurencyjny sposób wyboru projektu - [Załącznik do Uchwały nr 163/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 19 września 2024 r.](#)

- Kryteria trafności merytorycznej (premiujące, punktowe): Wpływ na rozwiązywanie głównych problemów społecznych.

Kryterium premiuje projekty kompleksowe przyczyniające się do rozwiązania kluczowych problemów społecznych na danym obszarze:

- Projekt realizowany będzie na obszarze rewitalizacji wskazanym w GPR danej gminy;
- Projekt zlokalizowany jest na obszarze miasta średniego tracącego funkcje społeczno-gospodarcze;
- Projekt przyczynia się do wzrostu aktywności gospodarczej na obszarze rewitalizacji, w tym przedsiębiorstw społecznych poprzez przygotowanie niezbędnej infrastruktury (przynajmniej jednego obiektu) umożliwiającego powstanie przynajmniej jednego przedsiębiorstwa społecznego rozumianego jako podmiot określony w ustawie z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej (Dz.U. 2023 poz. 1287);
- Projekt przyczynia się do ograniczenia problemów społecznych (redukuje zjawisko wykluczenia, bezradności, lub patologii;

- Projekt przyczynia się do redukcji przestępczości (projekt przyczynia się do zwiększenia bezpieczeństwa na obszarze poprzez np. zainstalowanie oświetlenia, monitoringu, likwidację miejsc mało widocznych np. miejsc źle oświetlonych, ukrytych lub trudnodostępnych).

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 11.4 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów innych niż miejskie, typ projektu 1 programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – konkurencyjny sposób wyboru projektów – [Załącznik do Uchwały nr 114/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 19 lutego 2024 r](#)

oraz Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 11.1 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich, typ projektu 1 programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – konkurencyjny sposób wyboru projektów - [Załącznik do Uchwały nr 113/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 19 lutego 2024 r.](#)

oraz Kryteria wyboru projektów dla Działania 11.4 Rewitalizacja obszarów innych niż miejskie (typ projektu 1) Priorytetu XI Rozwój zrównoważony terytorialnie programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – niekonkurencyjny sposób wyboru projektu [Załącznik do Uchwały nr 114/2024 Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 19 lutego 2024 r.](#)

- Kryteria trafności merytorycznej: Oddziaływanie na zasadę równości szans i niedyskryminacji.

Kryterium punktuje działania na rzecz równości szans i niedyskryminacji:

- realizację działań w zakresie dostosowania infrastruktury dla osób ze specjalnymi potrzebami wykraczające poza obowiązujące wymogi przepisów prawa, innych aniżeli wskazane jako dobre praktyki dla standardu architektonicznego w załączniku nr 2 Standardy dostępności dla polityki spójności 2021-2027 Wytocznych dotyczących realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027, w wersji obowiązującej na dzień ogłoszenia naboru.
- Wnioskodawca lub partner projektu posiada certyfikat dostępności.

Źródło: Kryteria wyboru projektów w ramach Działania 3.10 Ochrona bioróżnorodności na obszarach poza formami ochrony przyrody (typ projektu 1-9) programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 – konkurencyjny sposób wyboru projektów - [Załącznik do Uchwały-nr 148/2024-Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 z dnia 27 maja 2024 r.](#)

Ocena kryteriów wyboru przez grupy docelowe i beneficjentów Programu

Blisko 70% mieszkańców województwa lubelskiego słyszało o projektach w ramach Programu Fundusze dla Lubelskiego. 6% badanych przyznało, że osobiście korzystało lub korzysta ze wsparcia w ramach projektów finansowanych w ramach FEL 2021–2027, w przypadku 8,5% z omawianego wsparcia korzystało lub korzysta któraś z najbliższych badanemu osób, 5,5% badanych zadeklarowało, że nie korzysta ze wsparcia, ponieważ nie zostało im ono przyznane (spośród tych osób 4 nie spełniały kryteriów, a 10 zadeklarowało wyczerpanie się środków w budżecie na projekt).

Osoby, które miały doświadczenia związane z aplikacją w projektach z FEL 2021–2027, oceniły procedurę. 48,3% badanych uważa, że procedura jest łatwa. 45,8 % aplikujących jest przeciwnego zdania. 6,9% nie zdecydowało się na poddanie jej ocenie. Badani pozytywnie odnieśli się do kryteriów, które należy spełnić, by uzyskać wsparcie i aż 65,5% uznało je za adekwatne, 20,7% uważa je za wygórowane, pozostali badani nie mieli na ten temat zdania.

Badani, którym zostało przyznane wsparcie lub skorzystali z niego ich bliscy, zostali zapytani, czy aplikując o wsparcie odczuli dyskryminację z racji na poszczególne kryteria dyskryminacyjne. 62,1% (36 osób) badanych nie odczuła dyskryminacji w żadnym ze wskazanych obszarów. Ci którzy poczuli się dyskryminowani (22 osoby), w pierwszej kolejności zadeklarowali, że przyczyną dyskryminacji był wiek (14 osób), pozostałe kryteria otrzymały pojedyncze wskazania (max. 4 osoby). Nikt nie czuł się dyskryminowany z racji na rasę.

Spośród badanych 400 mieszkańców woj. lubelskiego, 24 ubiegało się o dofinansowanie projektu (w ramach reprezentowanej przez siebie lub zatrudniającej organizacji), a 16 z nich otrzymało dofinansowanie.

Tabela 3. Priorytet, w ramach którego badani realizowali działania

Priorytet	Liczba
Badania naukowe i innowacje	2
Ochrona zasobów środowiska i klimatu	2
Efektywne wykorzystanie energii	6
Zrównoważona mobilność miejsca	2
Lepsza dostępność do usług społecznych i zdrowotnych	6
Zaspokojenie potrzeb rynku pracy	2
Lepsza edukacja	4

Źródło: badanie CAWI

Osoby, które reprezentują podmioty, które aplikowały w FEL 2021–2027 zapytano o adekwatność i przejrzystość kryteriów wyboru projektów. Żaden z badanych nie uznał, że są nieadekwatne i mało przejrzyste. 14 badanych uważa, że są nie do końca przejrzyste i adekwatne, 10 uważa je za adekwatne i przejrzyste.

Badani mieli za zadanie wskazanie kryteriów, które uważają za nieadekwatne lub nie do końca przejrzyste. Pytanie miało charakter otwarty, czyli respondenci sami wpisywali odpowiedzi. Wśród argumentów pojawiło się: „konieczność obliczania bilansu dla działalności jednoosobowych”, „kryteria związane z kompetencjami miękkimi – powoduje to, tylko tyle, że warunek jest opisany z punktu widzenia jakości samego projektu, jak i rezultatów ostatecznych, okazuje się to bardzo słabym pomysłem”, „kryterium, które wymagało innowacji na poziomie europejskim w przypadku innowacji regionalnej”. Badani odpowiadali również w sposób bardzo ogólny twierdząc, że kryteria są czasami zbyt wygórowane, albo FEL 2021–2027 nie są wystarczająco dobrze promowane.

Osobom aplikującym w FEL 2021– 2027 zadano pytanie, czy ich zdaniem istnieją grupy, które są narażone na dyskryminację w ramach procedury aplikowania. Spośród 24 osób 8 uznało, że nie ma takich grup. Pozostali wskazywali możliwe przesłanki dyskryminacji: płeć (8 wskazań), wiek (4 wskazania), religia lub światopogląd (2 wskazania), tożsamość płciowa (1 wskazanie), orientacja seksualna (3 wskazania), niepełnosprawność (12 wskazań), wykluczenie społeczne (8 wskazań).

Należy jednak odnotować, że badani zapytani o powody takich wskazań, nie odwoływali się do własnych doświadczeń, czy szczegółowych zapisów dokumentów programowych, ale ogólnych założeń typu: „niepełnosprawni mają zawsze trudniej”, „nie wszystkie prace nadają się dla niepełnosprawnych”, „raczej faworyzuje się zdrowych”, „Żyjemy w systemie, który z zasady faworyzuje tych, którzy są <<normą>>”, „Kobiety są ciągle traktowane, jakby były mniej kompetentne”, „Starsi zawsze są słabsi”. Chodziło im, jak widać, o ogólne życiowe zasady, nie o konkretne sytuacje związane z procedurami wyłaniania beneficjentów.

Sam proces naboru i oceny wniosków, 16 badanych ocenia pozytywnie, 8 jest przeciwnego zdania. Ci, którzy mieli zastrzeżenia do procedury wskazywali na:

- Konieczność częstych wizyt w urzędzie i niemożność złożenia wniosku przez internet (która, biorąc pod uwagę przepisy prawa, zapewne wynikała z tymczasowych problemów technicznych),
- Trudności w zrozumieniu języka urzędniczego,
- Postulat oceny wniosków przez urzędników z innych województw,
- Zbyt małą liczbę pracowników urzędu zaangażowanych w pomoc beneficjentom,
- Potrzebę większej promocji o FEL 2021–2027.

Część II. Bariery powodujące ograniczenia i propozycja środków eliminujących/łagodzących wskazane bariery

Propozycja kryteriów wyboru projektu premiujących zaplanowane działania wyrównujące szanse ww. grup docelowych

Przeprowadzona analiza i wypowiedzi badanych Beneficjentów w ramach wywiadów swobodnych wskazały, że kryteria wyboru projektów, uwzględniając zaplanowane działania wyrównujące szanse grup docelowych FEL 2021–2027, są adekwatne. W odniesieniu do kryteriów wyboru projektów, analiza nie wykazała deficytu, który powodowałby nieodpowiednie zabezpieczenie kryteriów równościowych czy nieskuteczne niwelowanie ryzyka dyskryminacji na poziomie naboru wniosków i ich oceny. Beneficjenci podczas badania pozytywnie wypowiadali się na temat adekwatności kryteriów, choć niektórzy zwracali uwagę, że kryteria są dość restrykcyjne. Zważywszy przede wszystkim na spełnianie przez badane kryteria standardów zarówno minimum, jak i dostępności, wynikające z odpowiednich wytycznych oraz mając na uwadze opinie Beneficjentów na temat nieobwarowywania konkursów dodatkowymi kryteriami, z racji na trudności w spełnieniu już tych obowiązujących, Wykonawca sugeruje niewprowadzanie kolejnych kryteriów wyboru projektu, premiujących określone działania. Odnotowano nieliczne sugestie, że nadmierne obwarowanie naborów kryteriami premiującymi grupy niebędących równocześnie bezpośrednimi grupami docelowymi w danym Działaniu, może doprowadzić

do sytuacji, w której osoby wymagające wsparcia, należące do grup docelowych Działania, nie będą go otrzymywały, natomiast Beneficjenci będą nadal szukali uczestników projektów spełniających kryteria dodatkowe. Możliwe, że dotyczy to sytuacji, gdy pojawia się w danym naborze wysoko wyceniane kryterium premiujące, które jest równocześnie trudne do spełnienia. Wówczas może potencjalnie dojść do sytuacji, że Wnioskodawca postanowi skorzystać z możliwości znaczącego zwiększenia szansy swojego wniosku, a następnie już jako Beneficjent będzie zmuszony poświęcić spełnieniu tego kryterium dużo uwagi i wysiłku. Oszacowanie zasadności tego założenia wymaga jednak dodatkowej weryfikacji, która nie jest przewidziana w ramach aktualnego badania, ponieważ wymaga innej metodyki.

Analiza wykazała także, że FEL 2021–2027 stara się przeciwdziałać tzw. wielokrotnej dyskryminacji. Doświadczają jej osoby należące do grupy wykluczonej z racji kilku czynników. Badania mieszkańców województwa zdają się wykazywać relatywnie częste występowanie takich sytuacji. Może to wynikać w fakcie, że Województwo zaproponowało bardzo szeroko katalog grup objętych wsparciem w ramach FEL 2021–2027. To jednak nie zostało pozytywnie ocenione podczas warsztatu eksperckiego, jako działanie mające na celu nienarażanie się żadnym grupom społecznym, a nie faktyczne niesienie wsparcia tym, którzy go potrzebują. To z kolei, powinno być, zdaniem uczestników warsztatu eksperckiego, gruntownie zdiagnozowane przed przystąpieniem do projektowania wsparcia, zarówno w zakresie grup faktycznie potrzebujących wsparcia (co de facto zostało przynajmniej w pewnym zakresie zbadane w ramach CAWI w aktualnym badaniu), jak i zakresu wymaganego wsparcia.

Podsumowując, warto zaznaczyć, że w wyniku rozmów z badanymi, pojawiały się wskazówki na temat rozwiązań, czy sugestie na temat grup, które powinny w sposób szczególny być uwzględniane w Działaniach w ramach FEL 2021–2027. Kiedy jednak zespół badaczy wracał do materiałów zastanych: regulaminów konkursów i kryteriów wyboru projektów, w celu zaplanowania odpowiedniego kryterium, okazywało się, że wyartykułowany problem jest w ramach programu uwzględniany. Nie ma zatem potrzeby „zabezpieczać” go poprzez kolejne kryterium, a tym bardziej zmiany systemowe. Dla przykładu, pojawiły się sugestie większego skoncentrowania na młodzieży w priorytetach mających na celu aktywizację społeczną i zawodową. Grupa ta jest jednak uwzględniona w ramach kategorii NEET. W badaniu uwidocznił się problem tzw. etatowych projektowych, czyli osób, które systematycznie korzystają ze wsparcia projektowego. Można by więc rozważyć kryterium premiujące np. skierowanie projektu do osób niekorzystających wcześniej ze wsparcia w ramach danego Działania. W FEL 2021–2017 są jednak kryteria w sposób pośredni minimalizujące udział w projektach omawianej grupy np. określenie odsetka osób, które podejmą pracę po uczestnictwie w projekcie, w Działaniu dot. aktywizacji zawodowej w ramach Priorytetu 9, albo kryteria ograniczające uczestnictwo w większej liczbie projektów.

Dotychczasowa analiza pozwala sądzić, że nie jest w tym momencie konieczne uzupełnianie kryteriów wyboru projektów z uwagi na badane przesłanki dyskryminacji czy bariery. Badani sugerują wręcz ich uelastycznienie, co zostało wyartykułowane podczas warsztatu eksperckiego. Stoi to jednak w pewnej sprzeczności z zarzutem zbyt szeroko zaplanowanego wsparcia. Sugerowany przez uczestników brak elastyczności sprowadza się bowiem często do precyzyjnego definiowania grup, do których wsparcie ma trafiać, właśnie poprzez odpowiednio dobrane kryteria wyboru projektów. Nie rekomenduje się zatem rezygnacji z ww. rodzaju kryteriów. Innym rodzajem kryteriów premiujących są te, które premiują nie tyle skierowanie wsparcia do doprecyzowanych względem kryteriów

merytorycznych grup, co określone doświadczenie Beneficjentów. Kryteria te są o tyle zasadne, że gwarantują realizację projektów przez podmioty bardziej doświadczone, co z kolei stanowi gwarant, że projekty będą realizowane w sposób profesjonalny. W tym przypadku jednak można zastanowić się, czy tego rodzaju premiowanie, zmniejszając co prawda ryzyko niepowodzenia projektu, nie zawęży niepotrzebnie grupy potencjalnych Beneficjentów. Przykładem może być kryterium premiujące w Działaniu 8.1 Aktywizacja społeczna i zawodowa (typ projektu nr 2,3,4):

„Wnioskodawca i/lub Partner ma doświadczenie i/lub jest zaangażowany w prowadzone działania współpracy międzyregionalnej, transgranicznej, transnarodowej, które wykorzysta w realizacji projektu”.

Beneficjenci nie widzą bezpośredniego przełożenia ww. doświadczenia na realizację projektów. Choć Priorytet 8 ma na celu zwiększanie spójności społecznej a w Działaniu 8.01. jednym z wskaźników jest: WLWK-EECO14 - Liczba osób obcego pochodzenia objętych wsparciem w programie, działanie nie jest skierowane na mniejszości narodowe.

Podsumowując uelastycznienie może być rozumiane jako rezygnacja z niektórych kryteriów premiujących doświadczenie podmiotów.

Analiza dobrych praktyk w oparciu o studium przypadku

Na wnioskowanie prowadzone w ramach studium przypadku składała się analiza materiałów zastanych i wyniki badań jakościowych w tym: IDI i warsztat ekspercki. Analizę prowadzono w ramach 11 priorytetów i jej celem było wyłonienie „dobrych praktyk” lub proponowanych rozwiązań operacyjnych w procesie niekonkurencyjnego i konkurencyjnego sposobu wyboru projektów, które będą promowały ograniczenie i eliminowanie zidentyfikowanych barier w zakresie równości w ramach przesłanek dyskryminacji. Zakres rozwiązań operacyjnych w dużej mierze pokrywa się ze wskazówkami dotyczącymi kryteriów wyboru projektów. Ponadto w wyniku analizy dobrych praktyk ustalono następujące rozwiązania operacyjne, które należy utrzymywać w procesach naboru:

- Zadawanie pytań i doprecyzowanie ewentualnych niejasności w zakresie zasad równościowych i przesłanek dyskryminacyjnych w procesie oceny wniosków. Komunikacja w trakcie oceny odbywa się, co do zasady, poprzez system teleinformatyczny.
- Konieczność opisywania przez Beneficjentów we wnioskach rozwiązań mających na celu realizację zasad równościowych i niedyskryminacyjnych:

Budowanie wniosków w taki sposób, że Beneficjenci nie tylko są obligowani do powzięcia określonych deklaracji, ale również są zobowiązani do opisowego wypełnienia części wniosków poświęconych przesłankom niedyskryminacyjnym, stanowi dobrą praktykę skłaniającą do głębszego namysłu nad powziętymi przez Beneficjentów zobowiązaniami.

- Niepozyskiwanie od uczestników projektów informacji, które są zbędne z punktu widzenia realizacji projektu, w tym informacji o szczególnej wrażliwości, jak np. religia, stan zdrowia, czy orientacja seksualna:

Artykuł 8 KPP oraz informacje pozyskane w wywiadach wskazują, że szczególnie istotne jest dbanie o niepozyskiwanie ww. informacji zarówno w formie pisemnej, jak i ustnej.

- Szkolenia z zakresu przeciwdziałania dyskryminacji, realizacji zasad równościowych są obowiązkiem na każdym poziomie realizacji FEL 2021–2027.

Szkolenia przez IZ są organizowane min. raz do roku. Potencjalni wnioskodawcy podczas szkoleń są również informowani przez pracownika ds. zasad horyzontalnych o wymaganiach dotyczących obowiązku przestrzegania ww. zasad na każdym etapie realizacji projektu. Szczególnie w priorytetach: 8–10 należy dołożyć wszelkich starań, by zadbać o odpowiednią jakość ww. szkoleń, również w grupach docelowych. Przy czym nie chodzi jedynie o szkolenia nastawione na formalne zapisy dyrektywy, ale również o szkolenia miękkie, których celem jest uświadomienie istotności ww. przesłanek. Choć nie są w zakresie obowiązków ani IZ, ani Beneficjentów, warto organizować tego rodzaju przedsięwzięcia. Są one doskonałą okazją do uświadamiania problemu wykluczenia mieszkańcom województwa i przeciwdziałania dyskryminacji jako takiej.

- Można rozważyć szersze promowanie rozwiązań dostępnościowych, w tym ponadstandardowych, wykraczających poza obowiązkowe minimum. Stosowne zapisy obecne są już np. w Działaniu 7.2 „Infrastruktura edukacji ogólnej” – do rozważenia pozostaje zaimplementowanie ich np. w Działaniach z zakresu np. ochrony zdrowia czy kultury.
- Wskaźniki obejmujące grupy defaworyzowane powinny uwzględniać fakt, że premiowanie jednych grup defaworyzowanych, może jednocześnie ograniczać dostęp innych, również defaworyzowanych. Szczególnie istotne wydaje się to w przypadku Działań w ramach Priorytetu VIII np. 8.1. „Aktywizacja społeczna i zawodowa”, czy 8.5 Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci.
- Wywiady z Beneficjentami pozwalają przypuszczać, że w przypadku Działania 8.1. występuje ryzyko udzielania wsparcia wielokrotnie tym samym osobom w różnych projektach. O ile obecny system rejestracji w projektach nie pozwala na jednoczesny udział w większej liczbie projektów w ramach jednego Działania, to przedstawiciele grup docelowych mogą uczestniczyć w projektach kilkakrotnie. Nie byłoby w tym nic złego, gdyby nie powodowało to niemożności skorzystania ze wsparcia innym. Warto dążyć do zwiększania fluktuacji uczestników projektów poprzez zintensyfikowanie promocji określonych Działań wśród grup docelowych i dywersyfikację działań w tym zakresie.
- Niepozbowione zasadności jest kryterium premiujące projekty realizowane na terenach określonych w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 w Działaniu 8.1. Jego zadaniem jest wspieranie obszarów peryferyjnych, zmniejszanie dysproporcji terytorialnych oraz dotarcie do grup szczególnie narażonych na wykluczenie społeczne. Należy jednak pamiętać, że jest to kryterium terytorialne, a nie bezpośrednio związane z działaniami na rzecz grup defaworyzowanych. Zasady punktacji należy opracować tak, by wygrywały projekty dobre, a nie jedynie dobre lokalizacyjnie, lecz mało skuteczne we wspieraniu grup defaworyzowanych. Ponadto należy tak zaplanować Działanie, by projekty realizowane na danym obszarze nie stanowiły dla siebie konkurencji.

Podsumowanie

W przedmiotowym badaniu należy odróżnić dwa komponenty, jeden związany z barierami, wynikającymi z różnych form wykluczenia, którym Program ma przeciwdziałać i kontekst jego realizacji, który ma zapewniać równy dostęp do wsparcia i zapobieganie dyskryminacji, która mogłaby go ograniczać. Niektóre z barier, które Program FEL 2021–2027 ma niwelować, mogą jednocześnie być przesłankami dyskryminacji. Te dwa porządki należy oddzielić. O ile zapisy dotyczące niwelowania barier powinny prowadzić do określonych działań, to te dotyczące przesłanek dyskryminacyjnych powinny dawać o sobie znać jedynie wówczas, gdy istnieje faktyczne zagrożenie dyskryminacją.

Należy pamiętać również, że choć kwestie antydyskryminacyjne i równościowe były podejmowane we wcześniejszej perspektywie, obowiązek zapobiegania wszelkiej formie dyskryminacji, który wynika z art. 9 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 został nałożony dnia 24 czerwca 2021 r. Choć zapisy formalne są absolutnym wyznacznikiem funkcjonowania Funduszy Unijnych, nie sposób nie dostrzegać, że zapisy są realizowane w określonych kontekstach społecznych. W Polsce problem OzN jest od dawna brany pod uwagę zarówno w życiu społecznym, jak i zapisach prawnych. Podobnie kwestie równości płci. Natomiast problematyka tożsamości płciowej jest stosunkowo nowym, powszechnie analizowanym zjawiskiem społecznym. Zapisy formalne muszą więc działać jednocześnie ze zmianami społecznymi.

Wywiady indywidualne ujawniły różny stosunek Beneficjentów do realizacji omawianych przesłanek i zasad. Część badanych w pełni zasymilowała ich założenia i odczuwa potrzebę ich absolutnego respektowania. Część nie dostrzega problemu, uważając z jednej strony, że w przypadku niektórych grup defaworyzowanych (np. z racji na niepełnosprawność, płeć, wiek) problem jest dostrzegany i podejmowane są działania na rzecz skutecznej likwidacji barier. W przypadku innych przesłanek dyskryminacji problem *de facto* nie istnieje¹⁰⁶ i jest sztucznie nagłaśniany. Niezależnie od światopoglądu, Beneficjenci dostosowują się do wymogów FEL 2021–2027. Przy planowaniu zapisów dokumentów FEL 2021– 2027 należy również nie tracić z pola widzenia faktu, że poszczególne priorytety w różnym stopniu są narażone na zaistnienie przesłanek dyskryminacyjnych, co wykazano przy analizie KPP i KPON.

Należy zaznaczyć, że Województwo niezwykle pieczołowicie, wręcz wzorowo dba o formalne zabezpieczenie respektowania zasad równościowych i niwelowanie przesłanek dyskryminacyjnych. Bardziej narażone jest na paraliż działań, rozumiany jako tak restrykcyjne obwarowanie wymagań realizacyjnych projektów, że będą one nierealizowalne albo nie będzie w ogóle zainteresowania konkursami, niż na uchybienia formalne związane z niewłaściwym zabezpieczeniem grup defaworyzowanych, narażonych na dyskryminację. Jeżeli tego rodzaju zachowania czy działania miałyby miejsce w ramach realizacji projektów, to raczej wynikałyby one z nierespektowania zapisów przez Beneficjentów niż braku takowych. Zarówno regulaminy konkursów, jak i kryteria wyboru projektów nie wymagają zmian w omawianym zakresie. Dlatego nie rekomenduje się żadnych zmian systemowych. Jeśli miałyby być natomiast wprowadzane nowe rozwiązania operacyjne w FEL 2021– 2027,

¹⁰⁶ Nie istnieje, ponieważ: 1. Grupy te są zdecydowaną mniejszością i problemu zwyczajnie „nie widać”, 2. Jest to kwestia ideologiczna i nie są to grupy defaworyzowane, ale faworyzowane.

wynikające z innych niebędących przedmiotem powyższej analizy czynników, to powinny one unikać zwiększania wymogów formalnych i działań biurokratycznych w naborach i podejmować w miarę możliwości kroki do skracania procedury. Województwo natomiast powinno dążyć do położenia nacisku na uczynienie analizowanych wymogów w zakresie przesłanek dyskryminacyjnych i zasad równościowych zinternalizowanymi przez Beneficjentów zasadami, a nie wymogami formalnymi, którym muszą sprostać.

Bibliografia

- Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (dalej: KPP),
- Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych (dalej: KPON),
- Szczegółowa samoocena spełnienia warunku podstawowego – Skuteczne stosowanie i wdrożenie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej,
- Szczegółowa samoocena spełnienia warunku horyzontalnego 4 dotyczącego Wdrażania i stosowania Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych (KPON) zgodnie z decyzją Rady 2010/48/WE,
- Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 roku – Kodeks pracy,
- Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 roku o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania,
- Ustawa z 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych,
- Ustawa z 19 lipca 2019 o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami,
- Ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027,
- Komunikat Komisji Do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Unia równości: strategia na rzecz równouprawnienia płci na lata 2020–2025”
- Komunikat Komisji Do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Unia równości: Strategia na rzecz praw osób z niepełnosprawnościami na lata 2021–2030”. Ustawa z dnia 4 kwietnia 2019 roku o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych,
- Ustawa z dnia 19 lipca 2019 roku o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami,
- Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021–2030 przyjęta uchwałą nr 27 Rady Ministrów z dnia 16 lutego 2021 roku,
- Wytyczne dotyczące wyboru projektów na lata 2021-2027,
- Wytyczne dotyczące realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021–2027.
- Wytyczne w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014–2020 (wersja z dnia 5 kwietnia 2018 roku),
- opracowanie: Jak realizować zasadę równości szans kobiet i mężczyzn w projektach finansowanych z funduszy europejskich 2014-2020. Poradnik dla osób realizujących projekty oraz instytucji systemu wdrażania,
- opracowanie: Realizacja zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Poradnik dla realizatorów projektów i instytucji systemu wdrażania funduszy europejskich 2014–2020,
- opracowanie: Badanie ewaluacyjne dotyczące stosowania zasady równości szans kobiet i mężczyzn oraz zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, w ramach polityki spójności 2014–2020.
- „Analiza dotycząca wpływu Programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027 na grupy społeczne szczególnie zagrożone dyskryminacją”, Fabryka Dobrych Praktyk (2022). Tekst dostępny pod linkiem: [Analiza dotycząca wpływu Programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027 na grupy społeczne szczególnie zagrożone dyskryminacją - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej](#).
- „Analiza grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji w województwie opolskim. Załącznik nr 10 do Regulaminu wyboru projektów nr FEOP.05.11-IP.02-001/23” (2023). Tekst dostępny pod linkiem: [Analiza-grup-znajdujacych-sie-w-niekorzystnej-sytuacji.pdf](#).
- „Analiza Priorytetów I i II Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027 pod kątem identyfikacji grup docelowych, które mogą być narażone na dyskryminację”, Fabryka Dobrych Praktyk (2023). Tekst dostępny pod linkiem: [Analiza Priorytetów I i II Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027 pod kątem identyfikacji grup docelowych, które mogą być narażone na dyskryminację](#).

- „Czym jest dyskryminacja?” RPO (2014). Tekst dostępny pod linkiem: [Czym jest dyskryminacja](#).
- „Dyskryminacja ze względu na wiek na polskim rynku pracy – diagnoza”, Polski Instytut Ekonomiczny. Tekst dostępny pod linkiem: https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2022/02/PIE-Raport_Ageizm.pdf.
- “Gender Equality Index” (2024) Tekst dostępny pod linkiem: [Poland | 2024 | Gender Equality Index | European Institute for Gender Equality](#).
- „Ile lat, tyle kłopotów? Ageism po polsku” M. Rojewska (2024). Tekst dostępny pod linkiem: <https://interviewme.pl/blog/dyskryminacja-ze-wzgledu-na-wiek-badanie>.
- „Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2023 r.” Minister ds. Polityki Senioralnej (2024). Tekst dostępny pod linkiem: [Informacja o sytuacji osob starszych w Polsce za 2023 r..pdf](#).
- „Kobiety z niepełnosprawnością na rynku pracy. Sytuacja społeczna i zawodowa” (2014), Fundacja Aktywizacja. Tekst dostępny pod linkiem: https://aktywizacja.org.pl/wp-content/uploads/2019/05/Kobiety_z_niepelnosprawnoscia_broszura_2014.pdf.
- „Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2022–2030” Tekst dostępny pod linkiem: [MPO_2022-0640_zal1.pdf](#)
- „Liczba osób LGBT w Europie i w Polsce” (2020). Tekst dostępny pod linkiem: <https://portalstatystyczny.pl/liczba-osob-lgbt-w-europie-i-w-polsce/>.
- „Młodzi – niepełnosprawni. Sytuacja społeczna i zawodowa” (2013), Fundacja Aktywizacja. Tekst dostępny pod linkiem: https://aktywizacja.org.pl/wp-content/uploads/2019/05/Mlodzi_niepelnosprawni.pdf.
- „NIK o aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami” NIK (2022). Tekst dostępny pod linkiem: [NIK o aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami - Najwyższa Izba Kontroli](#)
- „Osoby niepełnosprawne 50+ Sytuacja zawodowa i społeczna” (2014), Fundacja Aktywizacja.
- „Osoby niepełnosprawne w 2023 roku” GUS (2023). Tekst dostępny pod linkiem: [Główny Urząd Statystyczny / Obszary tematyczne / Warunki życia / Ubóstwo. Pomoc społeczna / Osoby niepełnosprawne w 2023 roku](#).
- „Postawy rasistowskie i ksenofobiczne się nasilają. Jak temu przeciwdziałać? Rzecznik pisze do premiera Morawieckiego i ministra Ziobry” (2018). Tekst dostępny pod linkiem: [Postawy rasistowskie i ksenofobiczne się nasilają. Jak temu przeciwdziałać? Rzecznik pisze do premiera Morawieckiego i ministra Ziobry](#).
- „POVERTY WATCH 2022 monitoring ubóstwa finansowego i polityki społecznej przeciw ubóstwu w Polsce w 2022” (2023). Tekst dostępny pod linkiem: [monitoring-ubostwa-2022.pdf](#).
- „Raport z badania Pracodawca na TAK. 10 zasad skutecznego zatrudniania osób z niepełnosprawnościami” (2021), Fundacja TAKpełnosprawni. Tekst dostępny pod linkiem: https://takpelnosprawni.pl/wp-content/uploads/2021/09/raport_Pracodawca_na_TAK_2021.pdf.
- „Regionalne zróżnicowanie jakości życia w Polsce w 2018 roku. Wyniki Badania spójności społecznej 2018”, GUS (2018). Tekst dostępny pod linkiem: [Główny Urząd Statystyczny / Obszary tematyczne / Warunki życia / Dochody, wydatki i warunki życia ludności / Dochody i warunki życia ludności Polski \(raport z badania EU-SILC 2020\)](#), za: [Analiza Priorytetów I i II Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027 pod kątem identyfikacji grup docelowych, które mogą być narażone na dyskryminację](#).
- „Religijność Polaków w ostatnich dziesięcioleciach” CBOS (2024). Tekst dostępny pod linkiem: [Komunikat CBOS](#)
- „Różnorodność etniczna społeczeństwa polskiego” Szeptycki A. (2021). Tekst dostępny pod linkiem: [Różnorodność etniczna społeczeństwa polskiego - Instytut Strategii 2050](#).
- „Seria badawcza. Argumenty ekonomiczne przemawiające za inkluzją osób LGBT+ w Europie Środkowo Wschodniej Węgry, Polska, Rumunia i Ukraina” (2021), Open For Business. Raport dostępny na stronie: https://odpowiedzialnybiznes.pl/wp-content/uploads/2021/04/TheEconomicCaseforLGBTInclusioninCEE_POLISH.pdf.
- „Społeczna sytuacja osób LGBT+ w Polsce. Raport za lata 2019-2020”, Centrum Badań nad Uprzedzeniami Uniwersytetu Warszawskiego i współpracowników_czki (2021). Tekst

dostępny pod linkiem: [Sytuacja społeczna osób LGBTa w Polsce. Raport za lata 2019-2020 - Kampania Przeciw Homofobii | Kampania Przeciw Homofobii](#).

- „Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego – Synteza” UMWL (2021). Tekst dostępny pod linkiem: [Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego - Synteza](#).
- „Sytuacja gospodarstw domowych w 2023 r. w świetle badania budżetów gospodarstw domowych” GUS (2023). Tekst dostępny pod linkiem: [Główny Urząd Statystyczny / Obszary tematyczne / Warunki życia / Dochody, wydatki i warunki życia ludności / Sytuacja gospodarstw domowych w 2023 r. w świetle badania budżetów gospodarstw domowych](#).
- „The UK has an LGBTQ pay gap” (2019). Tekst dostępny pod linkiem: <https://www.linkedin.com/news/story/the-uk-has-an-lgbtq-pay-gap-4702500/>.
- „Unia równości Między założeniami a rzeczywistością” (2024). Tekst dostępny pod linkiem: [335ebc98-b10e-47e4-82b5-fe276b4ea6a5_pl](#).
- „Wytyczne dotyczące realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027” MFiPR (2022). Tekst dostępny pod linkiem: [wytyczne 2021-2027](#).
- „Załącznik 4. Syntetyczne podsumowania z realizacji zasady równości szans kobiet i mężczyzn oraz zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, dla każdego z analizowanych programów”. Tekst dostępny pod linkiem: [Syntetyczne podsumowania dla każdego z programów](#).
- Informacje dostępne pod linkiem: [Poland | HCRW](#).
- M. Wójcik-Żołądek, Bieda pracujących. Zjawisko working poor w Polsce, [w:] Studia BAS Nr 4(36) 2013, s. 159–178. Tekst dostępny pod linkiem: [Link do artykułu](#).
- Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030. Tekst dostępny pod linkiem: <https://www.gov.pl/web/ia/strategia-rozwoju-kapitalu-ludzkiego-2030-srkl2030>.
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030. Tekst dostępny pod linkiem: <https://www.gov.pl/web/ia/strategia-rozwoju-kapitalu-spoecznego-2030-srks>.
- Tarkowska E., Polska bieda w szerszym kontekście, w: M. Jarosz (red.), Polacy we wspólnej Europie. Dysproporcje materialne i społeczne, Warszawa, 2011.
- Tekst dostępny pod linkiem: [Raport o stanie województwa lubelskiego za 2023 rok](#).
- Tekst dostępny pod linkiem: [Uchwała w sprawie ustanowienia Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2022–2030 - Kancelaria Prezesa Rady Ministrów - Portal Gov.pl](#).
- Uchwała w sprawie ustanowienia Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2022–2030. Tekst dostępny pod linkiem: [Uchwała w sprawie ustanowienia Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2022–2030 - Kancelaria Prezesa Rady Ministrów - Portal Gov.pl](#)

Spis tabel i wykresów

Tabela 1. Przestępczość z nienawiści	35
Tabela 2. Deklaracje mieszkańców woj. lubelskiego dot. przynależności do grup docelowych FEL 2021–2027	44
Tabela 3. Priorytet, w ramach którego badani realizowali działania	219
Rysunek 1. Sytuacja kobiet w UE	20
Rysunek 2. Wykluczenie osób z niepełnosprawnością	26
Rysunek 3. Dyskryminacja z racji na orientację seksualną	37
Wykres 1. Rozkład próby z racji na miejsce zamieszkania	14
Wykres 2. Rozkład próby pod względem wykształcenia	15
Wykres 3. Ocena równouprawnienia w UE	21
Wykres 4. Stosunek Polaków do innych narodów (wybrane dane dotyczące narodów najmniej lubianych), odpowiedź na pytanie: „Jaki jest Pana/Pani stosunek do...”	34
Wykres 5. Najważniejsze problemy woj. lubelskiego zdaniem mieszkańców	46
Wykres 6. Grupy najbardziej potrzebujące wsparcia zdaniem mieszkańców woj. lubelskiego	46